UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Ad Mentem Præcipuorum Theologorum & Canonistarum, per Casus practicos exposita, nunc quartò ab ipso Authore revisa ... & in 4. Tomulos sic divisa, ut pro libitu in duas aut 4. Partes commodè compingi possit

à Casu XXXVII usque ad Casum LXXV. inclus. exhibens Materiam de Restitutione, de Contractibus, de Religione & Vitiis eidem oppositis

Jansen, Leonard

Coloniæ Agrippinæ, 1752

VD18 13475452-001

urn:nbn:de:hbz:466:1-39820

Visual Library

Th. 2123 1.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

THEOLOGIA MORALIS UNIVERSA

Ad Mentem præcipuorum Theologorum & Canoniſtarum, per Caſus practicos expoſita, nunc quartò ab ipſo Authore reviſa, inſertis ſuo Loco Ssmi Papæ BENEDICTI XIV. Decretis & Propoſitionibus (in quantum adhuc deerant) à S. Sede damnatis, nec non variis ad Praxin Caſibus, tum aucta, tum clariùs elucidata, & in 4. Tomulos ſic diviſa, ut pro libitu in duas aut 4. Partes facilè compingi poſſit.

AB ADM. REVERENDO ET AMPLISSIMO DOMINO,

D. F. LEONARDO JANSEN,

S. Ordinis Præmonſtratenſis Eccleſiæ Knechſtadienſis quondam Lectore, nunc Abbate & Prælato ibidem.

TOMULUS II.

à Caſu XXXVII uſque ad Caſum LXXV. incluſ. exhibens Materiam de Reſtitutione, de Contractibus, de Religione & Vitiis eidem oppoſitis.

EDITIO QUARTA.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
IN OFFICINA NOETHENIANA.
Unter gülden Wagen. MDCCLII.
Cum Privilegio Sac. Cæſ. Majeſtatis ſpeciali.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

INDEX CASUUM
PARTIS SECUNDÆ.
EX
TRACTATU
DE
RESTITUTIONE.

CASUS XXXVII.

DE natura Restitutionis & ejus Radice ex injusta damnificatione. Pag. 1.

CASUS XXXVIII.

De concausis vel cooperatoribus ad injustam damnificationem, & de ordine restitutionis inter eos servando. 15

CASUS XXXIX.

De impediente alterius bonum. 31

CASUS XL.

De Radice Restitutionis ex re accepta, & in specie de possessore malæ vel dubiæ fidei. 37

CASUS XLI.

De Possessore bonæ fidei & restitutione fructuum 50

CASUS XLII.

De Restitutione in Bonis Animæ & Corporis. 65

CASUS XLIII.

De Restitutione ex stupro & adulterio. 79

CASUS XLIV.

De Restitutione famæ & honoris. 91

CASUS XLV.

De Circumstantiis Restitutionis, & in specie cui, quo tempore & loco Restitutio fieri debeat? 103

CASUS XLVI.

De ordine Restitutionis servando inter creditores. 118

CASUS XLVII.

De causis à Restitutione excusantibus. 126

EX TRACTATU
DE CONTRACTIBUS

CASUS XLVIII.

De Natura Contractuum in genere, & Conditionibus iis apponi solitis. 144

CASUS XLIX.

De Contractu inito ex errore & metu. 153

CASUS L.

De iis, qui contrahere possunt, item de materia contractuum, & juramento contractibus apponi solito. 162

CASUS LI.

De Promissione. 170

CASUS LII.

De Donatione 178

CASUS LIII.

De Commodato, Precario, Depositio. 184

CASUS LIV.

De Mutuo, & Usura. 190

CASUS LV.

De Emptione, & Venditione. 211

CASUS LVI.

De Contractu Census. 227

CASUS LVII.

De Cambio, Locato, & Conducto. 240

CASUS LVIII.

De Emphyteusi, Feudo & Libello. 251

CASUS LIX.

De Sponsione & Ludo. 257

CASUS LX.

De Contractu societatis, Assecuratione, Fidejussione, Pignore, Hypotheca. 265

CASUS LXI.

De Testamentis, & ultimis voluntatibus. 274

EX TRACTATU DE JUDICIIS.

CASUS LXII. 284

EX TRACTATU DE RELIGIONE.

CASUS LXIII.

De Statu Religioso, ejus essentia, & proprietatibus. 296

CASUS LXIV.

De obligatione Religiosorum. De clausura. De ejectis, fugitivis, apostatis, aut habitum deponentibus. 314

CASUS LXV.

De Religione, prout est Virtus, & de Vitiis eidem oppositis, & in specie de superstit. Divinat. Magia. 317

CASUS LXVI.

De Simonia. 345

INDEX CASUUM.

CASUS LXVII.

De Juramento. 385

CASUS LXVIII.

De Essentia, & Materia Voti 401

CASUS LXIX.

De Obligatione Voti. 415

CASUS LXX.

De Extinctione, & Irritatione Voti. 431

CASUS LXXI.

De Voti Dispensatione, & Commutatione. 443

CASUS LXXII.

De Horis Canonicis. 459

CASUS LXXIII.

Quomodo Horæ sint recitandæ. 480

CASUS LXXIV.

De Jejunio Ecclesiastico. 500

CASUS LXXV.

De Causis excusantibus à Jejunio. 508

EX

TRACTATU

DE RESTITUTIONE.

CASUS XXXVII.

De naturâ Restitutionis & ejus radice ex injustâ damnificatione.

RElorius Neo-Pastor interrogatur 1. *Quid sit restitutio?* 2. *Quæ ejus radices?* 3. *An restituere obligetur, qui desiderat vel gaudet de damno alteri illato, aut fert sententiam, quam falsò putat esse injustam.* 4. *Quid de culpâ latâ, levi, levissimâ.* 5. *Quid de damno gravi cum culpâ levi.* 6. *Quid si fur inadvertenter complevit materiam gravem.* 7. *Qualiter solvantur opposita.* 8. *Quid de culpâ in contractu commissâ.* 9. *An sufficiat sola culpa juridica.* 10. *Qualiter obligetur indirectè damnificans.* 11. *An incendens ædes teneatur ad omnia in iis contenta, vel confringens vas, pro-*

jiciens gemmam, &c. teneatur ad valorem incognitum; quid de occidente equum amici, quem putat esse inimici. 12. *quid si ex veneno incaute custodito moriatur inimicus diu ad necem quæsitus, vel ex furtorei levis prævideas dominum præmorere moriturum, vel innocentem occisurum.* 13. *quid si fureris res Titio commissas eâ intentione, ut Titio imputetur furtum, vel ponas infantem ad ædes Titii, ut ipse reputetur pater.* 14. *An in periculo tenearis rem alienam præferre tuæ.* 15. *Quid si pereat res tibi commodata, mutuata &c.* 16. *Quid de Confessario ex culpabili ignorantiâ suadente restitutionem, damnum est, vel contra.* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid sit Restitutio & quæ ejus radices?

R. I. Restitutio est juris læsi redintegratio, seu est actus justitiæ commutativæ, quo res iniquè accepta redditur, vel damnum illatum compensatur. Est necessaria necessitate præcepti: reddite omnibus debita *ad Rom.* 14.

Dico: *justitiæ commutativæ*; nam communis cum *D. Thom. q.* 62. *a.* 1. docet, ex læsione alterius virtutis vel justitiæ sive legalis sive distributivæ non oriri obligationem restitutionis; *Ratio est*; quia ùt inquit S. Doctor, *restituere nihil aliud est, quàm iteratò statuere aliquem in possessionem rei suæ*, & in restitutione attenditur æqualitas rei ad rem, quæ ad justitiam commutativam pertinet, ideóque restitutio supponit læsionem juris rigorosi in re, vel ad rem; sed quando violatur v. g. justitia distributiva, prætereundo dignio-rem, non violatur jus rigorosum, quia dignior habet tantùm jus condignitatis seu majoris aptitudinis, nec res v. g. officium ante collationem, est

res

res sua, sed communitatis, ad quod cessat habere jus, si alteri fuerit collatum, quia non amplius manet res communitatis; obligatio autem restitutionis post violationem supponit manere jus, quod restitutionem exigat; eodem modo ex læsione justitiæ legalis non oritur obligatio restitutionis, nisi per accidens, ratione justitiæ commutativæ plerumque conjunctæ, quatenus scilicet subditi ex quasi contractu tenentur alere Principem, eique necessaria pro bono communi contribuere: Econtra Princeps ex tacito pacto obligatur contributiones in bonum commune impendere, mala reipublicæ avertere, officia dignioribus conferre &c. quod si non faciat, tenetur ad omne damnum Reipublicæ emergens, non ex justitiâ legali vel distributivâ, sed ex commutativâ, his conjunctâ.

§. II. Radices, ex quibus obligatio restituendi oritur, bene assignantur tres: 1. Injusta acceptio vel damnificatio, quando quis res alterius vel malâ fide accepit, vel destruxit. 2. Res accepta, ex hac tenetur omnis, apud quem res aliena sive bonâ sive malâ fide existit. 3. Contractus; potest enim homo se obligare ad indemnisandum alterum, etiamsi ipse res ejus nec detineat nec læseris; addunt alii pro quartâ radice legem; nam lege positivâ sæpe jubetur restituere, qui rem alterius nec læsit, nec detinet, nec contractum iniit, ut si tuum animal læsit meum, lege civili juberis restituere: hæc tamen radix reducitur ad primam, cùm ejusmodi lex præsumat culpam, quæ si non intercesserit, non erit obligatio restituendi in conscientiâ ante sententiam judicis. 2.

QUÆR.

3. QUÆR. II. Quid circa obligationem ex injusta damnificatione?

℟. I. Ut damnificator teneatur restituere, debet à parte rei esse secutum; quomodo enim reparabitur damnum, quod revera illatum non est? Hinc quamvis internè sit injustus, qui de proximi damno gaudet aut illud inferre intendit non secuto effectu, ad nullam tamen restitutionem tenetur; uti nec Judex ferens sententiam, quam falsò putat esse iniquam, nec ille, qui furatur pecuniam, quam credit esse alienam, cum tamen sit sua.

4. ℟. II. Debet damnum esse secutum ex ejus culpâ; pro quo notandum, quòd culpa alia sit *Theologica*, quæ idem est, quod peccatum & offensa Dei; alia *juridica*, quæ est omissio diligentiæ debitæ in asservandâ vel tuendâ re alienâ. Hæc iterum est triplex: lata, levis, levissima; latam admittis, si non adhibes diligentiam, quam ejusdem conditionis homines adhibere solent; levem, si omittas diligentiam, quam adhibere solent diligentiores; levissimam, si non adhibes diligentiam, quam adhibere solent diligentissimi. Exempli gratiâ, rem curæ tuæ commissam relinquis ante fores, committis culpam latam; si relinquas in cubiculo, sed non clauso, admittis culpam levem; si cubiculum clausisti, sed non tentasti an bene, admisisti culpam levissimam, si res tuæ custodiæ commissa auferatur: his addi solet culpa latissima seu dolus apertus, quam admittis, si rem furi tradas. Item latior seu dolus præsumptus, quam incurris, si rem relinquas in domo furis; culpa lata, latior, latissima, plerumque conjunctæ sunt cum culpa Theologica gravi. Itaque

Gene-

Generaliter dico: *qui damnum dedit, probabiliùs non tenetur restituere ex sola culpa juridica, sed ac esse debet culpa Theologica, quæ verè sit peccatum, nisi interceserit contractus, de quo q. seq. vel ex damnificatione factus sit locupletior. Bannes. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 4. Less. Sporer. t. 2. c. 2. n. 41. Lug. dis. 8. n. 54. Henno, Girken q. 9. dub. 3.* *Ratio* est, quia damnum sine culpâ Theologicâ non est voluntarium nec moraliter imputabile, sed habet se quasi casu, vel ab amente illatum; sed nulla debetur restitutio pro damno non imputabili, casu vel ab amente illato; ergo.

R. III. Si damnum sit in materia levi, ad obligationem restitutionis sufficit culpa venialis; si damnum sit grave, requiritur culpa Theologica gravis, vel saltem damnum plenè voluntariè illatum; Ideóque si cum negligentiâ vel inadvertentiâ venialiter culpabili incendisti ædes, occidisti hominem, vel aliud grave damnum causâsti, ad nihil teneris. *Sotus, Less. Rhedingus & Auth. cit.* *Ratio* est, quia tale damnum non est plenè voluntarium, & culpa venialis non est simpliciter delictum & injuria, ergo nec esse potest radix gravis obligationis: Deinde ex contractu vel voto non oritur gravis obligatio, nisi sint perfectè voluntaria; ergo nec ex damnificatione. §.

Nec *dicas*; esse obligationem restituendi aliquid proportionatum culpæ veniali; *Contra est.* Votum & contractus imperfectè voluntarii nequidem obligationem venialem inducunt, ùt habet communis; ergo nec damnificatio gravis ex simil indeliberatione procedens. Deinde illa pars proportionata culpæ venialis vel est quid notabile,

& tunc non erit venialis, sed mortalis obligatio delicto veniali improportionata, vel est materia levis, & hæc determinari non poterit.

Dixi, vel saltem damnum plenè voluntarium; nam per accidens fieri potest, ut delictum sit veniale, damnum autem grave plenè voluntarie
6. illatum; v. g. decies furatus es solidum, sed ex post prius advertis te complêsse materiam gravem, peccâsti tantùm venialiter, attamen obligaris ad restitutionem, non tantùm si solidi adhuc existant, vel ex iis factus sis ditior parcendo reituæ, sed etiamsi casu perierint; *Ratio* est manifesta; nam quamprimum abstulisti primum solidum, tenebaris restituere eum, etsi casu periisset, ergo & secundum; idem est de reliquis, ergo teneris restituere omnes decem, & si non restituas, peccas mortaliter, quia scienter continuas damnum grave, ergo teneris sub mortali restituere non tam ob culpam venialem, quàm quia totum damnum plenè scienter intulisti. Contra dicta
7. Objici possunt sequentia. 1. Omnis injuria formalis exigit reparationem, damnificatio gravis ex culpâ levi est injuria formalis, ergo.

2. Hìc unus damnum pati debet, vel Dominus domûs omnino innocens, vel qui domum cum culpa levi incendit, est autem contra æquitatem naturalem, ut innocens potiùs patiatur, quàm qui aliqualis causa damni extitit.

3. Qui accipit rem alienam, prudenter præsumens Dominum non esse invitum, si ex post resciat revera invitum fuisse, tenetur restituere, & tamen nullam culpam admisit.

4. Si occidas canem Titii cum intentione satisfaciendi, non peccas saltem mortaliter, & tamen obligaris restituere.

5. Si abstulisti aureum putans invincibiliter esse materiam levem, peccâsti tantùm venialiter; nihilominus postquam cognoscis esse materiam gravem, teneris sub mortali restituere, etsi aureum amiseris; quia plenè scienter damnificasti in aureo.

6. Peccatum veniale causat pœnam purgatorii, & sæpe excommunicationem minorem, quæ sunt pœnæ graviores, quàm obligatio gravis restituendi; ergo etiam causat gravem obligationem restituendi.

℣. *Ad 1.* Omnis injuria exigit reparationem damni plenè voluntariè illati, *C.* secus *N.*

Ad 2. N. Assumptum: æquitas naturalis exigit, ut res pereat Domino, nisi alius sit causa perfectè voluntaria damni, aut se ex contractu ad damnum reparandum obligârit, neutrum hìc est.

Ad 3. Vel res, quam ex præsumpto Domini consensu accepisti, adhuc existit in se, vel æquivalenter, eò quòd propter eam peperceris rei tuæ, & tunc obligaris ex re accepta: si casu periit, ad nihil teneris; non ex re accepta, quia nihil ejus existit, nec factus es ex ea ditior; neque ex injustâ damnificatione, quia feciśti id bonâ fide absque omni culpâ, Domino, ùt prudenter putabas, non invito.

Ad 4. Occidens canem Titii cum animo satisfaciendi, se obligat ex interpretativo contractu ad restituendum, aliàs enim non excusaretur à mortali, cum inferat damnum plenè voluntariè, sicut & ille, qui scienter aufert aureum, etsi putet eum esse materiam levem. Unde patet etiam Responsio ad 5.

Ad 6. N. C. pœna purgatorii respectu gehennæ & fori alterius vitæ est quid leve, sicut & ex-

communicatio minor quid leve reputatur : econtra obligatio gravis restituendi est quid grave respectu hujus vitæ, & culpæ veniali improportionatum.

8. QUÆR. III. Quæ culpa in contractu, vel officio admissa obliget ad restitutionem? R. communior sententia docet, quòd contractus cedentes in solam utilitatem accipientis, velut commodatum, obligent ex culpa leviſſima juridica, C. *unico de commod.* contractus cedentes in utilitatem utriusque, ùt elocatio, ex levi, *L. contractus de reg. juris*, contractus cedentes in utilitatem solius dantis velut depositum, ex dolo & culpâ latâ, *l. cit.* idque ante sententiam judicis etiam in foro conscientiæ, etsi nulla intercedat culpa Theologica. Rationem dant, quòd hæ leges sint justæ, & homines saltem virtualiter intendant contrahere juxta præscriptum harum legum; ergo vi contractûs obligantur ex solâ culpâ juridicâ à legibus expressâ, etsi nulla adsit culpa Theologica, estque conforme æquitati naturali, ut eò exactior diligentia adhibeatur in servanda re aliena, quò
9. plus commodi ex ea percipitur; *nihilominus probabiliſſimum est in foro conscientiæ, ante judicis sententiam neminem obligari ad compensationem damni ex solâ culpâ juridicâ, secluso speciali pacto assecurationis, sed omnino requiritur culpa Theologica, ut ex-*
- *plicatum est qu. præced.* sive contractus vel officium cedant in utilitatem dantis sive accipientis aut utriusq; *Sa. V. culpa n. 2. Henriq. de irregul. c. 25. Sotus l. 5. de justit. q. 7. a. 2. Ledesma. Dian p. 2. de cont. resol. 29. Lug. d. 8. num. 106 Esparza. Haunold. tr. 2. c. 2. num. 250. Reiffenst. Theol. mor. tr. 8. dis. 2. n. 41. 47. & seq. Sporer n. 234. & n. 240. La Croix hic num. 177. vocat probabi-*
lem.

lem. Ratio est 1. Homines nec tenentur, nec volunt se juxta has leges, quas plurimi ignorant, obligare; sed secundùm legem naturalem, quæ solùm obligat ad reparandum damnum ex culpa Theologica datum; nemo enim est, qui rei sibi commodatæ, locatæ vel in pignus datæ, putet majorem ex justitiâ se custodiam habere debere, quam ipse Dominus rei suæ adhibere solet, scilicet ordinariam & humanam pro qualitate rei, magis vel minùs pretiosæ, in majus vel minus commodum concessæ. 2. Hæ leges vel sunt merè pœnales non obligantes in conscientiâ ante sententiam, vel in tanto rigore non sunt receptæ, aut contrario usu præscriptæ. 3. Advocati, Medici, Chirurgi, Artifices, famuli aliique similes obligantur ex contractu cedente in utilitatem utriusque (verè enim operam suam erga stipendium locant alteri) & tamen non tenentur ex solâ culpâ juridicâ levi, sed requiritur lata Theologica, ùt fatentur plerique, ergo nec alii. Et Ratio à priori est: quia nemo in suo munere vel servitio (præscindendo à speciali promissione) censetur se obligare ad diligentiam exquisitissimam, sed tantùm ad mortalem & humanam, qualem adhiberet in negotio vel re propriâ, hanc autem diligentiam si quis advertenter non adhibeat in materia gravi, peccat graviter, & habet culpam Theologicam, ex qua tenebitur ad omne damnum, & non aliter. 4. Commodatarii, locatarii, &c. ad nihil obligantur, si res v. g. equus commodatus vel locatus pereat mero casu; sed si non intercedat culpa Theologica, quoad conscientiam, verè res casu periit; ergo. Ex dictis deduces Regulam generalem, *quòd extra specialem contractum assecurationis, res semper pereat suo Domino, nisi perierit ex*

alterius culpâ Theologicâ. Dixi tamen *ante sententiam*; nam post sententiam judicis omnes communiter docent te obligari ad reparandum damnum ex solâ culpâ juridicâ, etiamsi Theologica non intercesserit, quia sententia judicis est justa & conformis legibus; ergo obligat etiam in foro conscientiæ; eò quòd damnificatus ex sententiâ acquisiverit verum jus ad rem.

10. QUÆR. IV Qualiter ad restitutionem obligetur, qui indirectè damnificat, seu qui alterius damnum quidem non intendit, prævidet tamen illud ad suam actionem secuturum.

R. *Ut talis restituere obligetur, debet damnum non tantùm esse prævisum, sed & actio ab ipso posita physicè vel moraliter in damnum prævisum influere*; nam si illud non ex ipsius actione, sed aliunde sequatur, ipse non est causa damni, per consequens nec obligatus illud reparare, etiamsi prævideris aut etiam intenderit. v. g. Occidisti Petrum, quod homicidium prævides imputandum Paulo propter inimicitias, quas Paulus habuit cum Petro, ad nihil teneris Paulo ratione imputationis, quamvis illam intenderis; quia sola interna intentio non causat obligationem restitutionis, sed Physicus vel moralis influxus in damnum; tua autem actio hoc casu non influit in imputationem; non enim ideo occisio Petri imputatur Paulo, quia tu occidisti, sed quia Paulus habuit inimicitias cum Petro; econtra si usus es vestibus aut gladio Pauli, sepelevisti occisum in horto vel cellâ Pauli, teneris ad omne damnum eximputatione homicidii Paulo emergens, quia actio tua, seu usus vestium & talis sepultura est causa, quòd homicidium imputetur Paulo; imò quamvis non sis causa imputationis, debes tamen resarcire illa quæ Pau-

Paulus propter tuum homicidium debuit restituere hæredibus Petri; cùm enim ipse loco tuî innocenter satisfecerit, teneris eum servare indemnem. Ex dictis pro praxi:

Inferes seqq. 1. ut quis obligetur ad restitutionem, debet ipsi damnum esse voluntarium, & saltem in confuso prævisum, v. g. incendisti ædes, teneris ad omnem supellectilem in eis contineri solitam & simul exustam, quia hanc satis in confuso cognovisti, non verò ad ea, quæ per accidens in ea existunt & nullatenus à te sunt cognita. 11.

2. Si confringas vas fictile, vel occidas animal pretiosum invincibiliter credens esse levis momenti, non peccas mortaliter, nec teneris plus restituere, quàm credebas valere; quia plus voluntariè non damnificasti; idem est, si projicias gemmam, quam credebas esse vitrum. Si verò dubitas, an res, quam frangis vel projicis, non habeat fortè occultum aliquem valorem tibi incognitum; teneris restituere quantum res valet, quia totum damnum tibi est voluntarium.

3. Occidisti equum, quem putabas esse tui inimici, cùm sit amici, ad nihil teneris, non inimico, quia hunc non damnificasti, neque amico, quia hunc non damnificasti voluntariè, ex eâdem causâ *Tamb.* & alii apud *Viva opusc. 1. q. 3. a. 3.* dicunt te ad nihil teneri, si volens occidere Titium, occidas Cajum: probabilius tamen videtur per ejusmodi homicidium pollui Ecclesiam, quia etsi illud non sit formaliter injuriosum occiso, est tamen formaliter injuriosum loco sacro, an verò talis incurrat irregularitatem, dicam infrà.

4. Si scias te in ebrietate solere damna inferre, & nihilominus te inebrias, obligaris inde secuta

compensare, quia sunt sufficienter prævisa & voluntaria in causa.

12. 5. Si volens occidere feram, cum levi negligentiâ occidas hominem; vel ex simili negligentiâ incautè custodisti venenum, ex quo moritur inimicus à te ad necem quæsitus; rem levem furaris ab avaro, quem prævides aut intendis ex dolore rei amissæ moriturum; probabiliùs non contrahis onus restitutionis; quia ad hoc non sufficit sola nocendi intentio, sed requiritur actio externa contra justitiam, quæ physicè vel moraliter sit causa sufficiens & efficax damni illati; atque in casibus propositis actio externa est levis, parúmque vel nihil in damnum influit: ita *Less Sanch. Tamb. lib. 6. f. 126. P. 8. f. 322. Sporer. n. 55.* contra *Lugo* & alios. Neque obstat, quòd affectus internus sit mortaliter injustus: nam Judex putans se ferre sententiam injustam, cùm tamen sit justa, est graviter injustus internè, ad nullam tamen obligatur restitutionem, quia actio externa non fuit causa damni; atque in casibus positis levis negligentia vel furtum leve, non sunt causa mortis secutæ, sed potiùs casus vel nimia avaritia, ergò.

6. Qui per levia furta sive ad-sive inadvertenter complevit materiam gravem, tenetur sub mortali ad restitutionem, sive ex furtis sit factus ditior, sive non: idem est, si accepit ex licentiâ falsò præsumptâ, patet ex dictis *sup. n. 6.*

13. 7. Si furaris res Titio commissas, prævidens aut etiam intendens, ut furtum Titio imputetur, non teneris ad damna Titio ex imputatione emergentia, quia furtum tuum non est causa imputationis; non enim ideo imputatur Titio, quia tu furatus es, sed quia res Titio fuit commissa & liberum ad eam habuit accessum; idem est, si formi-

ceris

ceris cum amasia Titii, prævidens fornicationem Titio ob familiaritatem cum amasia imputandam: si tamen obinde Titius cogatur alere prolem tuam, quoad hoc teneris eum servare indemnem, quia innocens fecit expensas, ad quas tu obligabaris; si verò es causa imputationis ponendo v. g. infantem ad ædes Titii cum scedula, quòd Titius sit pater &c. teneris reparare omne damnum & infamiam Titio inde secutam; sola tamen depositio infantis ad ædes Titii non est sufficiens causa imputationis, quia ea imputatio ut plurimùm inde non sequitur.

8. Si habeas rem alienam ex contractu cedente in solam tuam utilitatem, & res sit pretiosior tuâ, nec possis salvare utramque, teneris eam præferre tuæ, ita tamen, ut Dominus teneatur tibi rem tuam viliorem compensare, quia utiliter gessisti rem Domini; si tamen res tua sit alicujus momenti, & prudenter credas illam tibi non compensandam, non teneris rem alienam præponere, quia non censeris per contractum te voluisse obligare ad conservandam rem alienam cum tanto tuo damno. 14.

9. Si equus aut alia res tibi commodata pereat casu, aut sine culpâ Theologicâ gravi, ad nihil teneris ante sententiam; quòd si fueris in morâ culpabili, equum scilicet determinato tempore non restituendo, aut ad usum non concessum adhibendo, plerique te obligant ad casum etiam fortuitum; sed etiam tunc plerumque adest culpa Theologica gravis, quæ si absit, non erit obligatio restituendi. Si rem commodatam vel locatam remittas per nuntium, qui communiter creditur fidelis, si hic rem retineat, ad nihil teneris, 15.

ris, secus si ejus fidelitas tibi meritò debeat esse suspecta.

10. Res mutuò accepta, etiamsi casu & absque omni tuâ culpâ pereat, tibi perit, quia per mutuum acquisieras rei Dominium, res autem perit suo Domino.

11. An & qualiter ad restitutionem teneatur, qui rem alienam mutuo, commodato, vel furto acceptam in extrema necessitate consumit, dixi *Cas. 32. num. 6.*

16. 12. Confessarius ex crassâ & mortaliter culpabili negligentiâ vel ignorantiâ admonens vel suadens restituere, quando non est restituendum, aut consulens non restituere, quando est restituendum, tenetur consilium revocare, & si non possit, obligatur ad omne damnum pœnitenti vel alteri ratione sui consilii obveniens; quia per tale consilium est causa injusta damni; si positivè non suadeat, sed culpabiliter negligat monere pœnitentem de restitutione, ad nihil tenetur, non pœnitenti, quia hunc non damnificavit, nec creditori pœnitentis, quia huic ex justitiâ non erat obligatus procurare solutionem per monitionem pœnitentis; si pœnitens interroget, an in hoc vel illo casu facienda sit restitutio, & silentium Confessarii habeat pro responso negativo, sicque restitutionem debitam omittat, omnino tenebitur Confessarius de damno, quia illud tacitè consulit. *Viva Opusc. 1. Q. 1. a. 3.* si casus sit implexus & difficilis, monendus est pœnitens, ut restitutionem differat, usque dum Confessarius rem diligentiùs discusserit, aut mittendus erit ad alium virum doctum.

CASUS

CASUS XXXVIII.

De Concausis vel cooperatoribus ad injustam damnificationem, & de ordine restitutionis inter eos servando.

SInitus *pro cura examinandus, quæritur.* 1. *An ad restitutionem obligetur Dominus, qui coram servis querulatur, quòd nullus eum vindicet de inimico, unde ipsi permoti inimicum occiderunt.* 2. *Quid si servi jam erant parati occidere, aut limites mandati excedant.* 3. *Quid si mandatum sit revocatum, aut ipsi simulent ejus ignorantiam, vel revera sint obliti, aut putent revocationem non esse seriam.* ibid. *Quid si Dominus mandatum revocare non possit, possit autem monere damnificandum, sed non nisi cum periculo vitæ vel infamiæ.* ibid. *Quid si damnum in sui gratiam factum ratum habuit; aut paratum in sui gratiam occidere non impediat.* 4. *Quid si ipse mandatarius propter executionem mandati vel consilii damnum patiatur.* 5. *Quid si revocet consilium.* 6. *Aut si ipsi utenti nocivum.* 7. *Aut volenti furari suadeat, ut potiùs furetur rem Pauli quàm suam, aut timens, ne sibi furetur, ostendat thesaurum Paulì, vel suadeat ut furetur hoc die aliàs furaturus cras.* 8. 9. *Quid si suo exemplo alios in damnum induxit.* 10. *Quid si plures mutuo suffragio, consilio, consensu in damnum influant, aut*

aut quis Titium condemnari faciat per unum verum & alterum falsum testem. 11. *Quid de palpone.* 12. *De dante recursum.* 13. *De participante.* 14. *Quid si damnum non impediat.* 15. *Vel famulus Domino fures non prodat.* 16. *Et prodere alteri dissuadeat.* 17. *Quid in dubio, an suum consilium sit causa damni, aut an pro damno satisfecerit.* 18. *Et seq. quo ordine prædicti omnes restituere teneantur.* 21 *& seq.* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid circa concausas vel cooperatores ad injustam damnificationem?

℟. I. Non solùm qui damnum principaliter intulit, sed & omnis qui ad inferendum movit vel cooperatus est, ad restitutionem obligatur, uti certum est ex propositione 39. ab Innoc. XI. damnata: *qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.* Nec obstat, quòd damnum absque eo causatum fuisset; nam sufficit quòd quis de facto in damnum physicè vel moraliter influat; tunc enim est vera causa damni, per consequens obnoxius restitutioni, ùt contra *Palud. Anton. Sylv. Nav. Tolet.* tenet *Cajet. 2. 2. q. 62. a. 7. Sotus. Medin. Valent. Rebel. Vasq. de rest. c. 9. dub. 1.* & alii communissimè; modi autem, quibus quis cooperari potest alterius damno, ex *D. Thom. q. 62. a. 7.* sunt novem, his versibus expressi: *Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, mutus, non obstans, non manifestans.* Sex primis modis concurritur positivè per actionem Physicè vel moraliter influentem, reliquis tribus negativè damnum non impediendo.

2. ℟. II. Ratione *Jussionis* seu mandati obligatur relli-

reſtituere quiſquis expreſsè vel tacitè mandavit alteri inferre damnum, ſive ſit Superior, ſive æqualis &c. expreſsè mandat, qui verbo vel ſcripto jubet ſuo nomine damnum fieri, tacitè mandat, qui id clarè non aſſerit; ſignificat tamen ſibi placere ut damnum inferatur, ex quo alii moventur ad damnum inferendum, ùt ſi Dominus coram famulis ſuis dicat, quis me de tali vindicabit? quantum deberem illi, qui talem ſpoliaret, occideret? &c.: Excuſatur tamen à reſtitutione mandans in diverſis caſibus: ut:

1. Si mandatum non ſit traditum executioni, 3. quia tunc in effectu nullum damnum eſt illatum.

2. Si mandatarius ad inferendum damnum aliunde paratus per mandatum (idem eſt de conſilio) nec motus, nec confirmatus fuerit, nequidem ad damnum celeriùs aut animoſiùs inferendum; aliàs enim teneretur ſaltem in quantum interfuiſſet, damnum non ità celeriter & animosè fuiſſe illatum. *Azor. Rebel. Vaſ. n. 6. Bannes q. 62. a. 7. Ratio eſt*: quia mandatum vel conſilium tunc in damnum non influit, etſi mandans tunc peccârit in affectu, damnum quantum eſt de ſe, intendendo. Excuſatur

3. Si mandatum verbo, ſcripto, vel nuncio fuerit efficaciter revocatum, ita ut omnibus mandatariis mediatis & immediatis innotuerit, quia ſi tunc pergant damnum inferre, non moventur authoritate ſeu voluntate mandantis, quam ſciunt non ampliùs exiſtere, ſed malitiâ propriâ; idem eſt, ſi mandatarii limites mandati excedant, ad illum exceſſum non tenebitur mandans, niſi eum, vel ejus periculum præviderit, qualiter præ-

vidisse præsumitur, si periculum actioni mandatæ utcunque sit conjunctum; v. g. jussi percutere & vulnerare, occidunt; ex mandato incendendi horreum, simul conflagrant ædes & stabula vicina, etsi contra voluntatem incendentium, quia volens causam, censetur etiam voluisse effectum, quem novit ex tali causa plerumq; sequi. Si mandatarius putet revocationem mandati non esse seriam; aut revocationis oblitus in vim mandati damnum exequatur, mandans adhuc tenebitur ad restitutionem, quia ejus authoritas perrexit movere mandatarium ad damnificandum. Si mandatum revocare velis, sed non possis, teneris monere damnificandum etiam cum æquali tuo damno ut sibi caveat; si nec hoc possis, adhuc teneris ad damna ex tuo mandato secuta, secut, si voluntariè injecisses ignem in tectum vicini, quem mutatâ mente velles restinguere, sed non posses.

4. 4. Si quis damnum in suî gratiam jam factum solùm ratum habeat, ad nihil tenetur, nisi in quantum ex furto vel rapinâ factus est ditior; *Ratio est*: quia nec Physicè, nec moraliter in damnum influxit, utpote jam ex toto positum. Neque obstat Reg. 10. juris in 6. quæ dicit: *ratihabitionem retrotrahi & mandato æquiparari*; nam intelligitur tantùm de casibus in jure expressis, qualis non est præsens.

5. Si aliquis absque tuo mandato velit in gratiam tuî aliquem mutilare, spoliare &c.: Mulier ex te prægnans velit prolem occidere, si id scias, nec impedias, cùm possis, *Molina* simpliciter te obligat ad reparanda damna; sed alii meliùs distinguunt cum *Laym.*: vel enim alter scit suum malum propositum in tuî gratiam conceptum,

esse

eſſe tibi cognitum, tunc ſi non impedias, cenſeris illud gratum habere, & tacitâ approbatione ad illud eum movere; ſecus, ſi ille ignoret te hoc ſcire, tunc enim tua approbatio ignorata, quamvis fortè exiſtat, ad damnum movere non poteſt, ideóque ad nihil teneberis, niſi ex officio vel contractu obligeris damnum impedire, eò quòd damnificaturus ſit tuus ſubditus, filius, ſervus &c.

6. Quid ſi mandatarius propter executionem mandati mei damnum patiatur, vulneretur, mulctetur, in rotam agatur? R. Quamvis communior & verior ſit ſententia, quòd mandans debeat mandatarium ſervare indemnem, niſi aliter ſit conventum, vel pretio ſit conductus, quia mandatarius non ſuo ſed mandantis nomine & periculo damnum infert; nihilominus probabile eſt, quod cum *Tamb.* docet *Sporer c. 3. n. 14.* ſi mandatarius ſponte & liberè mandatum ſuſcepit, maximè ſi pretium accepit, tunc mandantem (idem eſt de conſulente) ad nihil teneri, quia volenti non fecit injuriam; ſi verò vi vel fraude ad damnificandum impulit, non tantùm tenetur damnificato, ſed & mandatario ad omnia damna, quæ prævidit, vel tanquam communiter conjuncta prævidere debuit: quia hæc omnia ſunt mandanti vel conſulenti ſaltem indirectè voluntaria. §.

R. III. *Ex Conſilio* tenetur omnis, qui rogando, monendo, promittendo, animando, motivum aut modum proponendo, eſt cauſa damni, niſi conſilium ita efficaciter prævidè ſit revocatum, ut non pergat ampliùs movere; unde ſi dediſti conſilium v. g. oſtendiſti viam & modum, ſuaſiſti medium utile aut motiva, quæ non obſtante tuâ revocatione pergunt movere ad inferendum 6.

damnum, teneris restituere; quia consilium tuum non est efficaciter revocatum, & revera adhuc influit in damnificationem; si nudè suasisti vel rogâsti, aut consilium tuum fuit falsum vel inutile, & ante damnum illatum revocâsti, & ostendisti esse tale, es liber à restitutione, quia desiit ratio motiva, & si talis pergat damnificare, non à tuo consilio sed à suâ malitiâ movetur. Hinc

7. Resolvuntur sequentia. 1. Si consilium tuum sit nocivum ipsi utenti vel petenti, ad nihil teneris, nisi sit fraudulentum, juxta Reg. juris 62, in 6. *nullus ex consilio, nisi fraudulentum sit, obligatur. Ratio est:* quia liberè petit & sequitur alienum consilium, & damnum infert non alieno nomine ùt mandatarius, sed proprio, ergo secusâ fraude nulla ei fit injuria; fraudem autem committere censentur, & per consequens ad reparanda damna ex suo consilio secuta tenentur consiliarii Principum, advocati, medici, confessarii, chirurgi &c. qui ex officio præseferunt scientiam muneri suo congruam, quam tamen non habent: si consulens dicat se non esse satis certum de veritate consilii, vel alter sciat ipsum esse imperitum, ad nihil tenetur, si alter ejus consilio temerè usus, damnificetur.

2. Semper est obligatio resarciendi damnum quod utens tuo consilio infert tertio; ut si Cajus te consulente opprimat virginem, vulneret inimicum &c. quia hoc damnum injustè & inviti patiuntur ex tuo consilio: ad quid obligetur Confessarius malè consulens vel omittens pœnitentem de restitutione monere, dixi Cas. præced. n. 16.

8. 3. Qui furi parato auferre 100. à Petro, suadet

ſuadet tantùm auferre 50. vel parato auferre Petro & Paulo, ſuadet ut tantùm auferat Petro, ad nihil tenetur; quia non cauſat damnum, ſed tantùm impedit ex parte, cùm non poſſit ex toto.

4. Qui volenti furari vel occidere nunc, animo impediendi, ſuadet, ut fiat poſt dies octo, bene facit, quia utiliter gerit rem Domini. Econtra qui volenti occidere vel furari poſt octo, ſuadet, ut occidat vel furetur nunc, plerumque peccat, quia damnum impediri, & voluntas malefactoris interim mutari potuiſſet; ideóque pro ratâ ſpei tenetur ad reſtitutionem.

5. Si volenti à Petro furari majus, ſuadeas, ut à Paulo furetur minus; item ſi furi indifferenti ad furandum à Petro vel Paulo, ſuadeas, ut furetur à Paulo ditiore, probabiliùs peccas contra juſtitiam, teneriſque ad reſtitutionem, quia Paulus æquè habet jus in ſuum minus, quàm Petrus in ſuum majus.

6. Si fur ſeriò minetur mortem, vel auferre meum theſaurum, niſi oſtendam alienum, licitè id facio, quia oſtenſio ſe indifferenter habet ad furtum, & eſt gravis cauſa oſtendendi; ſi fur velit ſibi oſtendi determinatè meum theſaurum, non licet oſtendere alienum, quia eſt tantùm determinatus ad auferendum meum, ſi ergo oſtendam alienum, ſum cauſa damni illati tertio, ſecus, ſi indifferenter ſe habeat ad auferendum theſaurum quemlibet. Vide dicta Caſ præc. à num. 10. 9.

7. Sed quid, ſi aliquem meo exemplo in damnum induxi? R. Si tuo exemplo moviſti Cajum ad actionem Cajo damnoſam v g. ad luſum noxium, ad furtum, propter quod mulctatur, ad duellum, 10.

in quo vulneratus est, ad nihil teneris Cajo, quia Cajus in actionem periculosam liberè consensit. Si verò Cajus tuo exemplo motus sit ad inferendum damnum tertio v. g. ad percutiendum, mutilandum, vel spoliandum Titium, probabiliùs teneris in defectu Caji resarcire hoc damnum. *Ratio est*, quia Titius non consentit, & habet jus, ut sine gravi causa non ponatur actio, ex quâ alter moveatur ad inferendum sibi damnum, idque est conforme propositioni 39. ab Innoc. XI. damnatæ sup. n. 1. de Theologo, Advocato vel Medico, qui docuit noxia principia, dicam Cas. 42. n. 3. ubi n. 5. dicam de eo, qui alium fraudulenter a religione abstraxit.

11. Ad IV. *Consentiens* hìc vocatur, qui suâ approbatione causa est, ut damnum fiat, ut si quis consentiat vel subscribat tributo injusto, causæ vel electioni iniquæ necdum sufficienter conclusæ: si jam plenè concluſa sit, ejus approbatio est quidem peccatum injustitiæ internum, non tamen inducit onus restitutionis; quia damnum non causat, sed supponit.

Si plures mutuo suffragio, consilio, consensu, cooperatione damnum inferant, aut ad inferendum se mutuò animent, singuli tenentur ad reparandum damnum & quidem in solidum, si quilibet ita influat, ut cujusvis influxus se solo sufficiat ad totum effectum, ut si quilibet infligat vulnus lethale, plures consulentes suggerant motivum plenè persuadens, plures admoveant faculam ad horreum incendendum &c. aut si singulorum influxus non sit quidem se solo causa sufficiens ad totum damnum, est tamen causa necessaria, ita ut sine eo damnum non fieret, ùt si septem vota sint necessaria ad iniquum tributum, ad condemnandum

inno-

innocentem, vel quatuor auferant ciſtam, quam tres ferre non valuiſſent, cùm enim tunc quilibet ſeorſim poſſit & debeat impedire totum damnum negando ſuum concurſum, ſinguli concurrendo ſunt cauſa totius damni.

Econtra ſi cujuslibet influxus ſe ſolo non ſit ſufficiens ad totum damnum, neque neceſſarius; ut ſi milites injuſtè devaſtent urbem, plures ſtudioſi diripiant vineam, ſinguli probabiliter non tenentur ad totum damnum, ſed tantùm pro ſua rata & modo influendi, nam quamvis mutuâ præſentiâ ſe quodammodo animent, tamen ſingulorum concurſus ſe ſolo non erat ſufficiens cauſare totum damnum, & totum damnum abſque hoc particulari influxu à reliquo cætu illatum fuiſſet. *Leſſius, Lug. à n. 87. Sporer n. 68.* vocat ſententiam communiſſimam. *Ratio eſt,* quia menſura reſtitutionis hìc eſt influxus in damnum, ideóque non debet eſſe major obligatio, quàm ſit influxus; cùm ergo influxus cujuſvis militis vel ſtudioſi ſe ſolo non ſit ſufficiens neque neceſſarius ad totum damnum, non eſt ratio cur ſinguli totum damnum in defectu aliorum reparare obligentur. Si Titium de vero crimine accuſas per unum verum & alterum falſum teſtem, teneris Titio reſtituere totum damnum, quod inde ſequitur, cùm enim unus teſtis non ſufficiat ad Titium judicialiter mulctandum vel condemnandum, ſecundus teſtis erit cauſa, quod Titius iniquè, id eſt, crimine plenè non probato, condemnetur.

12. V. *Palpo* dicitur, qui adulando, laudando, inſtigando movet alterum ad inferendum damnum, v. g. improperas offenſo, quòd ſe non defendat; laudas eos, qui injurias animosè vindi-

vindicant &c. teneris ad damna ex tua laude secuta.

13. R. VI. *Dans recursum* vocatur, qui damnificantem recipiendo, protegendo, res furis abscondendo, custodiendo vel emendo, aut quomodocunque patrocinando est causa, quod damna continuentur vel non resarciantur, nisi forte id fiat ex gravi metu, ex quo capite sæpe excusantur caupones & alii in locis solitariis habitantes, qui metu mortis fures, latrones &c. recipiunt.

14. R. VII. *Participans* seu cooperans injustæ damnificationi v. g. furi apportando scalas, aperiendo fenestras, servando excubias, exhibendo instrumenta &c. tenetur ad restitutionem damni inde secuti: alio modo dicitur participans, qui prædam cum fure dividit, sed hic, si aliter in damnum non influat, tantùm tenetur ex receptâ, in quantum participavit.

15. R. VIII. Omnis negativè damnificans seu non impediens grave alterius damnum, cùm facilè possit, peccat quidem mortaliter contra charitatem, ad restitutionem tamen non obligatur, nisi ex justitiâ, hoc est ex officio vel contractu damnum impedire fuerit obligatus. *Ratio est*, quia non ex læsione charitatis, sed solius justitiæ oritur obligatio restitutionis, ùt patet ex dictis Cas. 37. n. 1. Quare *mutus* hìc dicitur, qui ante damnum illatum non clamat, non monet &c. *Non obstans*, qui quando actu fit damnum, non impedit, non defendit vel custodit rem sibi commissam. *Non manifestans*, qui post damnum illatum, non admonet, non revelat &c. Cùm tamen omnes ex officio, contractu vel stipendio ad hoc obligentur, ùt suppono hinc

Resol-

Reſolv. ſeq. 1. Principes, Magiſtratus &c. 16.
qui non impediunt damna, quæ civibus à latronibus, aliísque pernitioſis hominibus inferuntur, Statûs Aſſeſſores, Conſiliarii, Canonici, qui tacendo vel ſe abſentando non impediunt, cum poſſunt, tributum, cauſam vel electionem iniquam; adminiſtrator, tutor non avertentes damna Eccleſiarum vel pupillorum; cuſtodes portarum, ſylvarum, telonarii, ſi non invigilent, deferant vel detineant eos, qui merces prohibitas urbibus inferunt, qui in ſylvis ligna cædunt, vectigalia defraudant, omnes hi tenentur ad damna è ſuo neglectu emergentia, quia ea ex officio vel ſtipendio impedire obligantur: *ſed petes*, an cuſtodes vel ſimiles miniſtri non manifeſtantes transgreſſores etiam teneantur ad mulctam, quam hi deberent pendere fiſco? R. Negativè, quia fiſcus ante judicis ſententiam nullum jus habet ad mulctam, & miniſtri ex officio tantùm impedire tenentur damnum in re ſibi commiſſa, non autem per mulctam locupletare fiſcum, *Tamb Lug. d. 37. n. 101.* aliud eſt de ipſo judice aut fiſco, ſi mulctam ab ipſo reo convicto exigere negligant, quia ex officio exigere tenentur, etſi oppoſitum quod tenet *Lug. n. 97.* etiam ſit probabile.

2. Si famulus, cui cuſtodia rei non eſt ſpecia- 17.
liter commiſſa, advertat conſervos ex ea furari, & taceat, non tenetur ad reſtitutionem, ſecus ſi advertat furari extraneos. *Ratio eſt* communis perſuaſio & conſuetudo, vi cujus cenſetur ſervo ſemper commiſſa cuſtodia rerum Domini reſpectu extraneorum, non verò reſpectu conſervorum, niſi hi cum re furtiva vellent fugere, tunc enim habentur quaſi extranei, *Lug. à n. 105.* ubi meritò addit tunc famulo rem ſpecialiter committi,

si detur clavis v.g. cistæ, cubiculi, cellæ, granarii &c.

3. Qui suadet Titio, non obligato ex justitiâ sed ex charitate, volenti impedire damnum, ut non impediat, ad nihil tenetur, quia non magis tenetur quàm Titius, sed Titius non obligatur reparare damnum permissum, quia illud ex justitia impedire non tenebatur, ùt supponitur, ergo.

18. QUÆR. II. Quid in dubio an damnum quis causaverit, vel pro damno illato satisfecerit?

R. Generaliter hìc valet: *in dubio melior est conditio possidentis*, vide Cas. 2. n. 5. unde si prævià diligenti inquisitione dubites 1. An damno injusto sis cooperatus, an damnum causatum sit grave vel leve, an res tibi commodata, elocata, concredita &c. tuâ culpâ perierit, potes judicare pro tua libertate & innocentia, quæ sunt in possessione, & delicta non præsumuntur *Sylvest. Medin. Salon. 22. q. 62. a. 7. Lug. d. 18. num. 14. Bardi de consc. disc. 6. §. 10. & 11.*

2. Si mandasti vel consuluisti furtum, quod etiam secutum est, sed dubitas, an ex tuo consilio, teneris saltem pro rata dubii, quia possessio est contra te, & præsumptio pro efficacia consilii, nisi aliunde pro te sit præsumptio vehementior, Idem est, si consensisti tributo vel causæ iniquæ, & dubitas, an ante tuum consensum causa jam per majora vota fuerit sufficienter concluса. *Molina, Sanch. Lug. d. 19. num. 21.*

3. In dubio, an res, quam teneris restituere, sit materia gravis vel levis, peccas mortaliter, si non restituas, quia exponis te periculo iniquè detinendi rem alienam gravem, & Dominus habet jus repetendi rem suam, sicuti est, sive magnam sive parvam.

4. In

4. In dubio, an res, quam iniquè conſumpſiſti, apud Dominum fuiſſet melioranda vel plus valitura, quamvis delictum tuum ſit certum, non teneris tamen, niſi pro rata dubii, quia Dominus nec certum jus habet ad iſtum valorem, nec ejus poſſeſſionem, cùm dubium ſit, an Dominus illum unquam fuiſſet percepturus, nec pro jure dubio tantum reſtitui debet, quantum pro jure certo. *Dicaſt. Sporer. Leſeck p. 227.* 19.

6. Si debitum ſit certum, & probabiliter tantum judicas te ſatisfeciſſe, ſaltem teneris ad arbitrium viri prudentis pro ratâ probabilitatis, ùt probabiliter docent *Laym. Dian. Tamb. l. 1. c. 3. §. 7.* eò quòd pro jure incerto non debeat tantum ſolvi, quantum pro jure certo: Nec obſtat, quòd videaris eſſe in poſſeſſione pecuniæ, quâ te non tenearis ſpoliare pro ſolutione probabiliter tantùm debitâ, nam etiam lex ſolvendi ſeu debitum eſt in certâ poſſeſſione, cui non videtur planè ſatisfieri per ſolutionem tantùm probabilem; & licèt debitor poſſideat pecuniam ſolvendam, id parum refert, dubium enim non verſatur immediatè circa ipſam pecuniam, cujus ſit, ſed circa jus petendi debitum, an ſit, & ideo dicitur creditor poſſidere, quia cùm debitum extiterit, & non conſtet eſſe extinctum, creditor poſſidet durationem debiti; quod clarè conſtat à pari, nam qui ex pœnitentiâ vel voto debebat eleëmoſynam dare, & dubitat, an dederit, etiam ipſe poſſidet pecuniam, & tamen in ipſo dubio non ſtat poſſeſſio pro ipſo, ſed pro obligatione pœnitentiæ vel voti, quæ ſemel extitit, & non probatur extincta; ergo ſimiliter in præſenti Caſu non poſſidet debitor, ſed debitum ſeu obligatio ſolvendi, quæ ſemel extitit, & non probatur extincta. V. 20.

dicta

dicta Cas. 5. à n. 18. hinc si hæredes Titii in libro Titii reperiant capitale à Cajo susceptum, esse solutum, econtra hæredes Caji adhuc inveniant chyrographum, neque debitum in libris sit expunctum, hæredes Titii debebunt iterum solvere vel totum, vel factâ compositione, arbitrio viri prudentis pro ratâ dubii, quia debitum est certum, solutio autem incerta, nisi concurrat alius titulus v. g. præscriptio.

21. QUÆR. III. Quo ordine damnificatores injusti restituere teneantur?

R. 1. Ante omnes tenetur restituere, qui rem alienam in se vel in æquivalentî, eò quòd ex ea factus sit ditior, detinet, vel malâ fide consumpsit; *Ratio* patet, quia adest titulus rei acceptæ, quæ est radix prima & fortissima restitutionis.

2do loco restituere obligatur, qui fuit causa principalis & Physicè executiva damni, id est, qui nemine mandante nomine proprio damnum intulit.

3. Si plures ad damnum concurrerunt, ante reliquos tenetur mandans, quia hic est causa principalis, & ejus nomine vel gratiâ illatum est.

4. In defectu causæ principalis, id est, causâ principali nolente vel non valente restituere, tenetur consulens, consentiens, recipiens & adjuvans, absque ullo tamen ordine, quia hæ causæ non sunt sibi subordinatæ, nec una agit nomine alterius, nec obligantur æqualiter, sed plus vel minus prout una magis vel minùs alterâ, in damnum influxit; ita quoad rem ferè omnes. *Ratio est*; quia qui fuit principalior & potior in damnificando, etiam debet esse potior in restituendo, sed qui Physicè & nomine proprio damnum intulit, magis & principaliùs damnifi-

ca-

carit, quàm qui tantùm cooperantur & nomine alieno tanquam inſtrumenta damnum cauſant; ergo.

5. Demum in defectu cauſarum poſitivè cooperantium tenentur cauſæ negativæ, ídque ſine ordine, quia in damnum propriè non influunt, ſed purè non impediunt, nec una per ſe ſubordinatur alteri. *Ex dictis*

Inferuntur ſequentia. 1. Si cauſæ minùs princi- 22.
pales conſumpſerunt vel participârunt ex re aliena, tenentur primò, & ante cauſam principalem reſtituere quantum participârunt, quia eatenus tenentur ex re accepta, quæ eſt prima radix reſtitutionis, unde his reſtituentibus cauſa principalis, quæ nihil ex prædâ participavit, eſt libera, ita ut, ſi coacta fuerit loco aliarum ſolvere, hæ teneantur ſatisfacere principali, quæ ſuccedit loco Domini. De cætero quando cauſæ minùs principales nil ex re alienâ participârunt, tenentut tantùm in defectu principalis, quâ reſtituente ſunt liberæ, aut ſi coactæ fuerint aliquid exſolvere, illud refundere tenebitur principalis ſeu mandans, quia egerunt tanquam inſtrumenta nomine mandantis, qui propterea tenetur eas ſervare indemnes. *S. Thom. q. 7, ad. 2.*

2. Si plures communi conſilio vel conſenſu damnum inferant, & unus ſolus totum reſtituat, tenentur cæteri contribuere ſuam partem. *Ratio eſt*, quia ſunt ſocii injuſtæ damnificationis, ergo & debent eſſe ſocii reſtitutionis; quòd ſi aliqui ſimul teneantur ex re acceptâ, in tantum primò & ſoli tenebuntur.

3. Si mandans ſeu cauſa principalis ſit dolo circumventa, ùt ſi Conſiliarius Principi non intelligenti ſuadeat tributum aut bellum injuſtum, Ad-

vo-

vocatus clienti suo rudi iniquum processum; solus Consiliarius tenetur restituere utpote sola & principalis causa damni, non verò Princeps vel cliens qui malum consilium bonâ fide sunt executi. Et universaliter omnes qui ex officio tenentur bene cooſulere, ut Consiliarii, Medici, Chirurgi, Advocati, Confessarii &c. Si ex crassâ ignorantia, seu ex defectu scientiæ ad officium sum requisitæ, malè consulendo, causam præbeant damni spiritualis vel temporalis; obligando v.g. ad restitutionem, suadendo contractum iniquum &c. tenentur ad omne damnum sive consultanti sive tertio illatum; qui verò bonâ fide secuti sunt, ad nihil tenentur, nisi in quantum facti sunt ditiores: væ igitur hìc supinæ multorum negligentiæ!

4. Si remittatur debitum principali, etiam remittitur minùs principalibus, quia hi non obligantur, nisi in defectu principalis, & illo solvente sunt liberi; ergo etiam sunt liberi, si illi debitum remittatur: econtra si debitum remittatur uni causæ minùs principali, hoc ipso non remittitur principali, aut cæteris minùs principalibus, ob rationem oppositam.

CASUS

CASUS XXXIX.

De impediente alterius bonum.

TUbenius *timens 1. ne Cajus sibi beneficium vel hæreditatem præripiat, tum falsa, tum vera, sed occulta ejus crimina exaggerando aperit. 2. Sub prætextu, quòd sit indignus vel minùs dignus. 3. 4. Ægroto in favorem Caji testamentum facere volenti persuadet non esse vitæ periculum & Notarium haberi non posse, 5. Amicum causam Caji recommendare volentem convivio & blanditiis in suam partem trahere; abundantiore potu ejus secreta explscari, & tam diu detinere nititur, usque dum opportunitas recommendandi pratereat. 6. Ex litteris Caji injustè apertis videt Cajum & Titium habere spem promotionis, eandémque utrique præripit. 7. Tempore famis negat se habere frumenta, quæ vendere possit, ut cives accrescente fame ea cogantur solvere majori pretio. 8. Ut evadat mulctam, crimen semiprobatum negat, & innocentiam per falsos testes probat.*

QUÆR. Qualiter ad restitutionem obligetur alterius bonum impediens? R. Qui impedit rationabiliter invitum à consecutione boni ex justitiâ commutativâ debiti, seu ad quod habet jus in re vel ad rem, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem damni illati, quia lædit jus rigorosum alterius, sive ex parte modi impediendi intercurrat vis aut dolus, sive non. *D. Thom. a. 2. ad 4.* Si verò bonum ex justitiâ non debeatur, velut eleëmosyna, beneficium & quodlibet donum gratuitum, impediens ad nihil tenetur, quia nul- 1.

lum

lum jus lædit, nisi intercurrat fraus, mendacium, detractio, vis, vel injustus metus &c. tunc enim tenebitur restituere pro rata spei, quâ alter bonum erat consecuturus. *Ratio* est: quia quamvis talis non habeat jus ad bonum indebitum, quilibet tamen habet jus, ne vi, fraude, detractione &c. à bono aliàs indebito impediatur: Ecce regulam generalem ex qua pro Resolutione Casûs

2. *Deduces sequentia* 1. Si absque vi, fraude, mendaciis vel detractione facias, quominus aliquis scribatur hæres, ad beneficium eligatur vel præsentetur, peccas quidem mortaliter contra charitatem, si id facias absque justâ causâ, non tamen contra justitiam, quia alter non habet jus, ut scribatur hæres, neque dignior ante electionem vel præsentationem jus rigorosum habet ad beneficium, nisi dignior judicatus fuisset in concursu, tunc enim haberet jus ad rem, econtra si hos impedias vi, metu vel fraude, teneris pro rata spei; ut si testatorem volentem disponere in alicujus favorem falsâ spe vitæ distrahas, aut si maritus minetur in casu reconvalescentiæ duriùs habere uxorem, nisi hoc vel illo præterito testetur in sui vel suorum gratiam, vel vocaturus Notarium simulet, se eum reperire non potuisse, ne hic vel ille scribatur hæres, &c.

2. Si hæredem scriptum impedias, quo minùs mortuo testatore adire possit hæreditatem, aut electum, quo minùs confirmetur, vel præsentatum, quo minùs ei collatio fiat, aut confirmatum à capienda possessione, etsi vis vel fraus non intercurrat, ad restitutionem teneris, quia omnes hi habent verum jus in re vel ad rem.

3. Si

3. Si zelo bono aliquem impedias à bono injustè vel vitiosè obtinendo, v. g. impedis, quo minùs Petro verè indigno vel Simoniaco beneficium vel officium conferatur; aut ne consequatur legatum vel hæreditatem injustam, vera ejus crimina etiam occulta ad illum finem collatori vel testatori, quantum opus est, manifestes, non peccas, nec restitutioni es obnoxius, quin potiùs laude dignus, quia maximè interest Ecclesiæ & reipublicæ, beneficia & officia non conferri indignis; quòd si id facias ex odio vel vindicta cum vi vel fraude, peccas quidem contra charitatem, imò & contra justitiam, si plus, vel coram pluribus, quàm opus est, eum infames, ita ut tunc tenearis ad restitutionem famæ, non tamen teneris ad aliquid pro bonis indebitis, quia ei sine peccato nec conferri, nec ab ipso acceptari poterant. 3.

4. Qui conferunt, vel faciunt conferri beneficia vel officia scienter indignis vel notabiliter minùs dignis, peccant, & ad restitutionem tenentur, non quidem dignis vel dignioribus, qui propriè jus non habent, sed Ecclesiæ vel reipublicæ pro damnis secutis, huic enim collatores ex officio vel quasi contractu obligantur officia & beneficia dare dignioribus, ùt dixi *Cas. 28. n. 2. & 3.* Hinc qui Episcopum determinatum ad conferendum Beneficium digniori, etiam sine fraude, solo suasu vel precibus inducit, ut conferat illud sibi vel alteri notabiliter minùs digno, peccat graviter, cum obligatione satisfaciendi Ecclesiæ pro damno inde secuto, quia avertit Episcopum ab eo, quòd ex justitia facere tenebatur, quod à potiori tenet, si Beneficium conferatur planè indigno; quo casu primo loco 4.

restituere tenetur officium vel beneficium indigne obtinens unà cum fructibus indignè perceptis, secundo loco collator, tertio suasor vel promotor. Econtra si etiam per vim vel dolum præterito digno officium vel beneficium dari facias digniori, ad nihil teneris, quia procuras, ut collator faciat, quod in conscientia facere tenetur.

5. Qui vi, fraude, mendaciis, detractionibus impediunt mercatores à lucro, pauperem ab eleemosyna, famulum à servitio v. g. dicendo de mercatore, quòd utatur iniquo pondere vel mensurâ, de paupere, quòd non sit verè pauper, de famulo, quòd sit negligens &c. omnes hi tenentur reparare damna emergentia.

5. 6. Si Servus vel procurator Caji mercede conductus nomine Caji beneficium petere vel litteras deferre debeat, peccas contra justitiam & pro rata spei obligaris Cajo satisfacere, si hos etiam nudis verbis, precibus, suasu, vel convivio abstrahas, quo minùs beneficium petant vel litteras deferant, quia causa es, ut hi omittant, quod facere ex contractu obligantur; ergò teneris ad damnum Cajo obinde secutum. Econtra si amicos gratis causam Caji promoventes convivio, blanditiis vel aliter absque fraude in tuas partes trahas, aut etiam bonis verbis vel hilariore potu animi secreta, quæ ex justitiâ reticere non obligantur, expisceris, non peccas, quia non uteris vi vel dolo, & æquè jus habes eorum patrocinio fruendi, quàm Cajus; si vero tu eos dolosè inebries, & detineas, ut tempus opportunum negligant, & tu interim officium vel beneficium præripias, teneris pro mensurâ probabilitatis & spei, quam habebat Cajus, si ejus amici non fuissent impediti.

7. Si

7. Si ex litteris Caji injustè apertis videas eundem habere spem promotionis, litteras verò easdem tempestivè consignatas eâdem occasione ad Cajum destines, eùmque ob haustam inde scientiam absque fraude prævenias. *Less. l. 2. c. 12. num. 130. Dian. p. 3. t. 6. res. 33.* dicunt te ad nihil obligari, quia injusta litterarum apertio se remotè habet, & non hæc, sed tua solertia impedivit Caji promotionem; sed probabilius est, quòd obligeris pro ratâ spei, quia iniquè acquirendo scientiam secreti, es vera & injusta causa impeditæ promotionis; idem est, si ex litteris Caji injuriosè apertis, videas pretium certarum mercium esse augendum, & propterea Cajum in coëmendis ejusmodi mercibus prævenias; si Cajus litteras laceravit & abjecit, tu verò collectis fragmentis eas legeris, *Sylv. Laym. Sporer n. 208.* alique negant, te ad quidquam teneri, quia Cajus litteras suas habuit pro derelictis; sed veriùs est oppositum, nam hoc ipso quòd litteras laceret, secretum earum non habet pro derelicto, sed potiùs illud abscondere voluit, ideo enim eas comminutas & non integras projicit, ne secretum prodatur. 6.

8. Si ex litteris Caji injuste reseratis videas Sempronium habere spem promotionis, & exindeeandem præripias, probabiliùs ad nihil teneris, quia illa reseratio non fuit injuriosa Sempronio.

9. Quid si vendens frumenta contra leges patriæ simulet se vendere pannos, vel neget se habere frumenta, usque dum creverint in pretio, ita ut obinde cives ex post cogantur frumenta cariùs emere, an inquam talis teneatur hoc damnum reparare? videtur enim suo dolo aut mendacio hu- 7.

hujus damni esse causa. R. Probabiliùs non teneri, quia cives non habebant spem ista frumenta viliori pretio emendi, nisi ex ejus libero consensu, quem dare nec vult nec tenetur; ergò eos non impedit à spe melioris pretii; qui autem utitur dolo vel mendacio, sed per ea non impedit à bono vel spe boni, non est obnoxius restitutioni, quia damnum reale non infert. *Confirmatur*: Si duo æquè capaces instent pro beneficio, & collator primo dicat non vacare beneficium, ut sic possit conferre secundo; quamvis utatur mendacio, ad nihil tamen tenetur primo, quia primus nec habebat jus nec spem ad beneficium, nisi dependenter à voluntate collatoris, quæ supponitur non esse. Si *dicas*: etsi cives non habeant jus ad frumenta, habent tamen jus, ne ab eorum emptione dolosè impediantur, idem est de eo, qui instat pro beneficio. R. *Distinguendo*: habent jus, ut dolosè non impediantur ab emptione frumentorum, si habeant spem emendi, *C.* Secus *N.* idem est de impediente instantem à beneficio; si enim instans spem nullam habeat, damnum reale ei non infertur.

8. 10. Ex eadem ratione, qui negat crimen semi probatum, non tenetur ad mulctam, quam aliàs pendere deberet, quia Judex vel Fiscus nec jus nec spem ad mulctam habent, nisi crimine plenè probato, quæ probatio in defectu unius testis merè dependet à confessione rei, quam ipse nec facere vult, nec ex justitiâ tenetur; neque obstat, quòd fortè mentiatur, nam per solam voluntatem tacendi, etiamsi mendacium non adfuisset, plena criminis probatio & per consequens mulcta impedita fuisset. Idem plures dicunt de eo, qui innocentiam per falsos testes probat, quod ad-

mittit

mitti potest, si absque eo crimen plenè probari non poterat, aliâs enim Judex habuisset spem certam mulctæ, à qua impeditur per falsos testes. Similiter si religiosus jussus instruere vel qualificare aliquem pro beneficio, dicat se non habere tempus, cum tamen habeat, non tenetur ad aliquid, quia talis non habuit ullam spem qualificationis, nisi dependenter ab ejus voluntate, quæ non existit, neque ex justitia v. g. erga stipendium instruere tenetur, sed solum ex obedientiâ vel charitate ut suppono; si autem mendacio impediret, quo minùs ab alio instrueretur, utique teneretur pro ratâ spei.

CASUS XL.

De Radice restitutionis ex re accepta, & in specie de possessore malæ vel dubiæ fidei.

Vltellius *aliqua incipit possidere dubitans. 1. An sint aliena, quæ apud ipsum perierunt, vel eorum Dominus reperiri non potuit. 2. Alia possidet partim bona, partim malâ fide. 3. Retinet, consumit, aut vendit, etsi probabiliùs judicet esse aliena. 4. Putat se possidere vel consumere rem Petri, cùm tamen sit Pauli. 5. Detinet rem malâ fide. 6. Vel bonâ fide accepit à possessore malæ fidei. 7. Quæ res ejus expensis fuit meliorata. 8. Triticum alienum consumit in primo, secundo & tertio valore, n. 9. & sequentibus. Dubitat, an Dominus triticum in summo valore erat consumpturus. 14. Res ex incendio ereptas retinet. 15. Eodem vel alio casu perdit.*

16. Consumit vel destruit. 17. Plura accepit ad opus illicitum. 18. Vel ad opus debitum v. g. ut solvat mutuum, ut non occidat, ut deponat odium, ut frequentet Ecclesiam. 19. Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quis teneatur ex re accepta? R. Ex re accepta tenetur restituere, quisquis rem alienam bonâ vel malâ fide detinet, aut possidet; ille dicitur possidere bonâ fide, qui detinet rem alienam invincibiliter credens esse suam, vel saltem licitè ab detineri; ille possidet malâ fide, qui vel scit, vel culpabiliter ignorat rem esse alienam, vel saltem ab initio possessionis de hoc dubitat, & tunc etiam vocari potest possessor dubiæ fidei.

2. QUÆR. II. Quid circa possessorem dubiæ fidei? R. *Seqq.* 1. Qui incipit detinere rem, de quâ dubitat, an sit aliena, si id faciat animo eam sibi retinendi, est fur, & tenetur ex iniqua acceptione reddere rem ipsam, si existat, vel si perierit etiam sine ejus culpâ, ejus valorem & omne interesse: si detineat rem animo inquirendi eamque Domino, si comparuerit, restituendi, non peccat, sed rectè gerit negotium Domini, quod si facta diligenti inquisitione per tempus arbitrio prudentis sufficiens, certum Dominum reperire nequeat, potest rem cum eo, de cujus dominio dubitat, dividere; vel si non dubitet de aliquo in particulari, sed in genere, an res sit aliena vel non sua, pro ratâ dubii dare pauperibus, hæc enim præsumitur voluntas Domini.

3. 2 Si possederis rem per aliquod tempus bonâ, per aliud malâ fide, teneris pro tempore bonæ fidei tantùm ex re accepta reddere ipsam rem, si adhuc existat, vel in quantum ex ea factus es ditior; pro tempore malæ fidei insuper obligaris ex iniquâ acceptione, seu potiùs detentione; ita ut,

si rem tunc consumpseris, vel etiam sine tuâ culpâ perierit, tenearis solvere ejus pretium & omne interesse.

3. Si possessori bonæ fidei superveniat rationabile dubium, tenetur quidem inquirere, si autem factâ inquisitione dubium deponi non possit, licitè rem sibi retinet aut distrahit, quia hic melior est conditio possidentis, ùt docent communiter omnes, etiam ii, qui alioquin volunt, in dubio tutiorem partem esse amplectendam. Ratio est, quia licèt tunc ipsum rei dominium sit dubium, possessor tamen certus est se rem tenere bonâ fide, ideòque propter jus incertum alterius, possessione rei privari nec potest nec debet, idque tenet, etiamsi post inquisitionem probabiliùs sit, quòd res, quam huc usque bonâ fide possidet, non sit sua. *Vasq. Bonac. Arrag. q. 62. a. 1. Th. Sanch. l. 1. in Decal. C. 12. num. 9. Palao. Dian. Laym. Rosmer, Metzg. Petsh. p. 586. Lug. n. 93 La Croix lib. 3. p. 2. nu. 563.* contra *Bann. Ledesma. Salon. Valent. Girken &c.* qui dicunt aliquid debere pro ratione majoris probabilitatis; nam licèt in pari dubio & probabilitate melior sit conditio possidentis, non tamen ubi impar causa est, uti hic. Sed *Ratio* nostra est, quòd titulus possessionis præponderet omnibus aliis rationibus & præsumptionibus, sìtque jus certum insistendi rei ut suæ, usque dum certò probetur rem esse alienam, quod non fit per majorem probabilitatem. Si tamen possessor rem ita dubiam alteri vendat, tenetur ex justitiâ emptorem monere de illo dubio, dicendo se omninò certum non esse, quòd res sit sua, adeòque subesse periculum evictionis, quia generaliter venditor debet emptori aperire vitium mercis, ratione cujus minus valet, 4.

& emptor vel non emeret, vel non tanti emeret, si sciret vitium? atque in proposito res incerta, an sit aliena vel furtiva, multò minus valet, quam res certa venditoris, ergo.

5. 4. *Si* res in mala fide respectu unius, non autem respectu veri Domini, v. g. putas te possidere fundum Petri, ejùsque fructus consumis, cùm tamen sit Pauli, cognitâ veritate teneris ex injustâ acceptione fundum unà cum fructibus & omni interesse reddere Paulo; si verò ita fuisti comparatus, ut non detinuisses fundum, nec fructus ejus consumpsisses, si scivisses, pertinere ad Paulum, probabiliter tantum teneris ex re accepta restituere fundum, & fructus existentes, aut in quantum ex iis factus es ditior, non autem si casu perierint, quia consumendo fructus, non fuisti Paulo formaliter injurius.

6. QUÆR. III. Ad quid teneatur possessor malæ fidei? R. *Possessor malæ fidei tenetur restituere rem, si existat, aut si perierit vel consumpta sit, ejus æstimationem, nec non omne damnum emergens & lucrum cessans, sive res perierit cum ejus culpâ vel commodo, sive non, dummodo eodem casu non fuisset peritura apud Dominum*: est Regula generalis & certa, ac colligitur ex *D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 6. Ratio* est: quòd possessor malæ fidei non tantùm obligetur ex re accepta, sed etiam ex injusta acceptione vel detentione, per quam est causa, quòd Dominus re sua ad lucrum & commodum suum uti non possit; ergo æquum est, ut reparet lucrum cessans & omne damnum ex suo delicto alteri obveniens; sed quid, si te quidem habeas rem bona fide, præcessor autem
7. tuus habuerit eam mala fide? R. Si sis successor universalis seu hæres, teneris non tantùm ex re ac-

accepta, sed etiam ex injusta damnificatione, seu delicto non tuo, sed testatoris, unde teneris ad omne damnum & lucrum cessans, quantum scilicet patiuntur vires hæreditatis. *Ratio* est, quòd hæres in jure censeatur eadem persona cum testatore, & sicut succedit in omnia ejus jura, sic & in omniã ejus debita & obligationes, quod probabiliter etiam extenditur ad hæredes mediatos. Si verò non succedas ex titulo universali seu hæreditatis, sed titulo particulari emptionis, donationis, legati, &c. teneris tantùm ex re acceptâ, in quantum factus es ditior, quia talis successor non censetur eadem persona cum suo antecessore. Idem dicendum est de Superiore religioso, qui bonâ fide succedit antecessori malæ fidei non ut hæres in vim testamenti, sed ut administrator vi electionis vel constitutionis. Unde

Deduces seqq. 1. Si res aliena apud furem vel malæ fidei possessorem melior facta est, v. g. equus vel bos crevit, ager melioratus est, in fundo arbores sunt plantatæ &c. restituenda est cum omni melioramento in - & extrinseco, detractis tamen expensis necessariis, quas ipse Dominus facere debuisset, nisi hæ expensæ per usum vel commodum ex re v. g. elocatione equi alieni acceptum, fuissent compensatæ, tunc enim nihil detrahi posset pro expensis, sed totus rei valor Domino restituendus erit. Melioramentum verò aliud vocatur in-aliud extrinsecum; intrinsecum dicitur, quo res per intrinsecam sui mutationem fit melior, ut dum ex vitulo fit vacca, ex pullo equino fit equus, ex agro sterili fit fertilis, &c. extrinsecum est, si res in se invariata hìc & nunc pluris æstimetur ab intelligentibus, ut si triticum ob raritatem modò veneat 10, cùm ante venderetur 5. florenis &c. 8.

9. 2. Valor rei tam in-quàm extrinsecus crescere potest & decrescere, sic ex pullo equino valente 10. aureos crescit equus valens 100. & hic senescens decrescit iterum ad 10. aureos; item triticum in Augusto v. g. valet tres, in hyeme sex, in vere iterum tres aureos; quæstio est, in quo valore res à fure ablata, consumpta vel destructa restitui debeat, & quamvis communis regula sit, non esse attendendum ad hunc vel illum præcisè valorem, sed ad ipsum damnum, quod per injustam rei ablationem, consumptionem vel detentionem Domino illatum est, ut tamen hoc damnum æstimari possit, attendi debet ad tempus, quo iniquus detentor rem consumpsit, & tempus, quo Dominus eam fuisset consumpturus vel destructurus, nisi ablata fuisset: itaque

10. 3. Si fur modium tritici furetur & absumatin Augusto, quando valet tres aureos, & Dominus pariter tunc erat consumpturus, sufficit reddere simile triticum vel tres aureos, quia Dominus non est plùs damnificatus. Item si fur auferat & vendat pullum equinum, dum valet decem aureos, quem Dominus eodem pretio erat venditurus, satisfaceret reddendo similem pullum vel 10. aureos.

4. Si Dominus equum suum erat venditurus tempore medio, quando valebat 100. item triticum quando valebat sex aureos, vel ob defectum tritici proprii coactus fuerit emere aliud sex aureis, vel in tali valore triticum suum erat consumpturus, in pauperes erogaturus &c. tenetur fur restituere summum illum valorem intermedium, scilicet 100. pro equo & sex pro tritico, quamvis ipse pullum vendiderit pro 10. & triticum pro tribus aureis. *Ratio* est; quia Dominus revera sum-

summum illum valorem erat percepturus, & fur iniquâ suâ acceptione causa est, quòd non percipiat, excipe nisi fur tam maturè reddat pretium pulli v. g. 10. aureos, ut Dominus eodem pretio similem pullum (idem est de tritico) facilè comparare, & in tempus summi valoris reservare possit, si enim tunc pullum non emat, vel in tale tempus non reservet; non furi, sed suæ negligentiæ damnum adscribere debet.

5. Si Dominus triticum (idem est de equo) erat consumpturus tertio tempore, quando ejus valor decrevit ad tres aureos, fur autem consumpsit vel vendidit tempore primo, quando similiter valet tres, tantùm tenetur ad tres aureos, quia Dominus plus damni passus non est, utpote in eodem valore triticum consumpturus.

6. Quòd si fur consumat, vel quomodocunque distrahat triticum tempore medio, quando valet sex aureos, tenetur solvere sex, licèt Dominus illud consumpturus fuisset tempore primo vel tertio, quando valebat tantùm aureos tres. *Lug. disp. 18. an. 125.* contra *Less. Laym.* hìc *c. 4. n. 6.* *Ratio est*: quia sicut triticum ita & totus ejus valor tam ex- quàm intrinsecus pertinet ad Dominum, & res tunc exìstens cum toto suo valore ex- & intrinseco ex justitia Domino restitui debebat; ergo fur non restituendo sed eam consumendo, vendendo, donando, destruendo &c. est causa iniqua, quòd totus ille valor Domino pereat: nec refert, quod Dominus triticum erat servaturus in tempus minoris valoris, nam damnum infertur pro præsenti, quando triticum valet sex auteos, ergo & sex restitui debent, & si Dominus triticum servasset ad valorem trium aureorum, seipsum damnificasset, quod ei liberum erat, nunc vero cum 11.

invi-

invitum damnificat fur tempore summi valoris,

Dices 1. Ad justitiam sufficit, si per restitutionem Dominus tantum habeat in rebus suis, quantum habuisset, si res non fuisset ablata; sed hoc fit, si fur restituat pretium tertii temporis vel triticum simile, quando Dominus illud erat consumpturus, ergo. 2. Summus ille valor intermedius vel non spectat ad Dominum rei, cùm sit rei extrinsecus, vel si spectet, est Domino inutilis & nullius pretii, quia nunquam erat à Domino percipiendus, & quòd fur vendat tempore summi pretii, spectat ad industriam, & fortunam furis, sicut si triticum vehat ad locum, ad quem Dominus non erat vecturus, ibique summo vendat pretio. 3. Si triticum tempore illo medio periisset incendio, vel alio casu absque culpa furis, satisfaciet fur, dando tres aureos vel simile triticum, quia tunc Dominus servatur indemnis, ergo à pari si consumatur. 4. Fur non tenetur ad omnem valorem & lucrum, quod Dominus ex re sua percipere poterat, sed quod revera erat percepturus, atqui summum valorem nunquam erat percepturus, ergo. Ecce sententiam verè probabilem. R. *Ad* 1, *Negando assumptum* : æqualitas justitiæ requirit, ut Dominus tantum habeat, quantum habuisset, si res sua non fuisset iniquè ablata, neque iniquè consumpta vel vendita; si autem fur tempore summi valoris triticum vel ejus pretium, uti debebat, restituisset, Dominus fuisset ad tres aureos ditior, fuissetque in ejus potestate, tunc cum lucro vendere, aut usque ad diminutum pretium retinere. *Ad* 2. quamvis ille valor sit Physicè tritico extrinsecus, est tamen moraliter intrinsecus, quia facit triticum æstimabilius, neque pro-

venit ab industria furis, sed à communi hominum æstimatione, & vehens, vendensque cariùs triticum in remotiore urbe, totum valorem Domino restituere debet deductis expensis, ut dicam Cas. seq. quòd autem Dominus non utatur illo medio valore, per accidens est, neque propterea censetur nullius pretii, sicut si non utar meo equo, adhuc retinet suum pretium, &, si eundem occidas, debes tantum restituere, quantum valuit tempore occisionis? ergo à pari consumens vel distrahens meum triticum, debet restituere totum valorem, quem habuit tempore consumptionis, etsi ego illo valore non essem usurus. *Ad 3. N. Assumpt.*; nam fur est causa, quòd triticum in tanto valore apud ipsum pereat; si enim tunc restituisset, uti debebat, incendio non periisset. *Ad 4.* fur quidem non tenetur ad omnem valorem, quem triticum habere poterat, sed ad eum, quem actu habebat, quando illud consumebat, totus enim valor ille erat Domini.

7. Si fur triticum tempore summi valoris non consumat vel distrahat, sed reservat usque dum valor ejus ad tres aureos decrescat, si Dominus etiam eò usque erat servaturus, satisfaciet reddendo triticum, si existat, vel tres aureos, quia ille valor eodem modo decrevisset apud Dominum, ùt supponitur. 12.

8. Si Dominus triticum suum erat distracturus primo tempore, quando valebat tres aureos, & fur illud servet ad tertium tempus, quando itidem valet tres aureos, & tunc consumat vel distrahat, juxta *Sporer. t. 4. c. 2. nu. 156.* sufficit reddere tres, & ita sentire dicit omnes, sed minùs rectè; itaque attendi debet, an Dominus, si fur triticum tempore summi valoris, uti debebat, restituisset, in 13.

in summo illo valore 6. aureorum erat consumpturus aut distracturus, vel econtra servaturus, usque dum decresceret ad tres aureos ; si primum, tenebitur fur restituere summum valorem, id est, sex aureos, quia Dominus illum valorem erat percepturus, & fur injustè triticum tunc detinendo est causa, quòd Dominus summum valorem non percipiat : si secundum, satis est restituere valorem tertii temporis, vel simile triticum, quia ille valor eodem modo decrevisset apud Dominum ; ex his facilè resolves, ad quid teneatur, qui pullum equinum furatus est, eùmque reservat, usque dum præ senectute moriatur, nam si apud Dominum eodem modo erat servandus & moriturus, nihil obligatur dare pro equo ; sed satis erit recompensare omne lucrum cessans & damnum emergens ; ut si defectu equi non potuit agros suos colere, aut debuit aliis culturam solvere, vel novum equum sibi emere &c.

9. In dubio, an Dominus rem suam erat
14. in summo vel minore valore distracturus, restitutio facienda est pro ratâ dubii, arbitrio prudentis; non enim pro damno incerto tantum restitui debet, quantum pro certo, neque Domino dicenti se rem fuisse venditurum summo pretio, necessariò credendum est, nisi accedant alia indicia, ut si de re vendenda jam egisset. *Molin. Laym. Lug. L. cit.*

15. 10. Qui res metu incendii ejectas subducit, tenetur eas restituere Domino, quia non habentur pro derelictis, sed animo salvandi ejiciuntur; idem est de eo, qui res alienas incendio, inundatione vel devastatione hostium certò perituras eripit, quia manent sub priori dominio. *Si dicas*, consumens vel destruens rem in tali periculo ad nihil

nihil tenetur, quia res statim peritura nullius est pretii, ergo & eripiens. R. Consumens vel destruens rem à periculo jam liberatam & ereptam, ad nihil tenetur *N.* destruens nondum ereptam nec eripiendam *C.*

11. Possessor malæ fidei etiam tenetur de casu 16.
fortuito, nisi res eodem casu & periculo v. g. serpente eodem incendio, eâdem incursione hostium, eodem naufragio erat peritura apud Dominum; tunc enim non tenetur nisi ad damnum, quod Dominus fortè passus est ex carentiâ rei usque ad ejus interitum. *Ratio est* : quia tunc iniqua rei ablatio non est causa, quòd res pereat, quia similiter erat peritura apud Dominum, si dubium sit, en res similiter apud Dominum perituram fuisset, restitutio saltem facienda est pro ratâ dubii & probabilitatis; quòd si res quidem erat peritura, sed alio casu & per alterius injustitiam, ut si tu non surripuisses, occidisses &c. surripuisset vel occidisset alius, tunc qui alium prævenit in damno inferendo, etiam prævenit in obligatione restituendi.

12. Si rem ante incendium, inundationem, 17.
vel naufragium ablatam absumpsisti, vendidisti, destruxisti, teneris restituere illum tantùm valorem, quem tunc ob imminens periculum habebat, quia tantum damni & non amplius illatum est; si verò periculum publicè ignorabatur, tunc sicut communis rei valor non minuitur, sic & secundùm illum valorem restitui debet ab eo, qui eam injustè destruxit, consumpsit, vel vendidit: si verò periculum sit publicum, & res salvari non possit, ùt in communi incendio vel naufragio, rem alienam consumens vel destruens ad parum vel nihil tenetur, quia res certò & statim peritura

exigui vel nullius est pretii : idem est, si occidas hominem vel equum laborantem morbo occulto ex quo certò erat moriturus, non teneris, nisi in quantum interfuit citiùs fuisse interemptum.

18. QUÆR. IV. An sit obligatio restituendi id quod quis accepit pro opere illicito vel aliàs debito?

R. I. Si accepisti aliquid pro opere turpi, v. g. ut occidas, diffames, vel inebries proximum, ut feras iniquam sententiam &c. opere illicito nondum præstito teneris acceptum restituere, quia opus sine peccato impleri non potest : postquam opus illicitum jam præstitum est, v. g. homicidium jam patratum, sententia iniqua lata, prostitutio corporis à meretrice obtenta; acceptum retineri, vel promissum justè exigi potest, quia dans sponte à se abdicavit dominium rei datæ, vel se ad dandum obligavit sub conditione operis turpis, quod jam positum est. Nec obstant leges civiles ejusmodi contractus meritò improbantes, quia solùm obligant ad restitutionem post sententiam; excipe ea, quæ accepta sunt simoniacè, hæc enim semper restitui debent, etiam ante sententiam, quia jura planè irritant donationes simoniacas : ita cum communi *Tamb. l. 7. âf. 190.* ubi addit mulierem non tantùm honestam, ut vult *Lug. d. 18. n. 47.* sed & meretricem posse taxare usum sui corporis pro libitu, quia res, quæ pretio statuto vel vulgari carent, tanti possunt vendi, quanti eas æstimat, qui vendit, quod est valde probabile. Si quid detur non pro ipso opere turpi, sed intentione animandi vel sollicitandi ad opus turpe, fornicationem v. g. illud licitè acceptari non potest, & acceptatum in continenti reddi debet, non quòd accipiens vel retinens pecca-

contra justitiam, cùm alter sponte donet, sed quia fovet alterius peccatum, & retinendo donum dat spem explendi operis turpis, etiamsi accipiens in illud non consentiat, ùt dixi Cas. 20. n. 9. in dubio autem, an donatio fiat in ordine ad conciliandum amorem vel amicitiam honestam vel inhonestam, saltem ex causa acceptari & retineri potest, in dubio enim nemo præsumitur malus.

19. Qu. II. Non potest exigi vel retineri, quod promissum, vel datum est pro re ex justitia debita, ut si Judex accepit aliquid pro ferenda sententia justa, vel ut non occidat innocentem, ut solvat mutuum &c. restituere debet, quod sic accepit; *Ratio est*: quia dans aliquid pro re ex justitiâ debitâ, æquivalenter emeret rem suam: quòd si res ex justitiâ sit debita non tibi, sed alteri v. g. Cajo est debita omissio suæ occisionis, dubitatur an Titius volens occidere Cajum possit aliquid à te recipere & retinere ea conditione, ut Cajum non occidat? affirmat *Sotus* & *Bannes*, nam quamvis Cajus habeat jus ad omissionem suæ occisionis, tu tamen non habes jus, & illa omissio est Titio libera, ergo Titius eam tibi vendere potest; nihilòminus tenendum est oppositum, quia res aliena vendi non potest, sed omissio occisionis Caji non est Titii, sed Caji, cui ex justitia debetur, ergo.

Dixi: *pro re debitâ ex justitiâ*: nam si res debita sit ex aliâ virtute, per se loquendo, retineri potest, quod pro eâ accipitur, ùt si detur pecunia, ut deponas odium, ut frequentes Ecclesiam, relinquas turpia consortia &c. neque hìc est simonia, quia non datur ùt pretium pro re spirituali, sed ut alliciaris ad actum honestum, vel deserenda peccata &c. per accidens tamen obligatio esse

potest etiam restituendi, quod acceptum est pe-
re ex alia virtute v. g. ex religione debitâ, v. g.
voviſti certæ Eccleſiæ dare 100. aureos; ut votum
exſolvas, Eccleſia tibi dat vel remittit decem, non
ſatisfacis voto, niſi reddas 10. aliàs enim non de-
res 100. ſed 90. & ex toto votum non impleres.

CASUS XLI.

De Poſſeſſore bonæ fidei & reſtitutione fructuum.

WIlhelmus Theologus *interrogatur, ad quid teneatur poſſeſſor bonæ fidei, an ſatisfaciat reſtituendo pretium rei exiſtentis.* 1. *Quid ſi rem alienam conſumpſit, vel in remunerationem aliquid accepit.* 2. *Quid ſi rem alienam miſerit ſuo.* 3. *Vel in proprio & alieno agro aliena frumenta ſeminârit.* 4. *Quid ſi fur pecunias furtivas ſuis mixtas tibi donet.* 5. *Si rem alienam vendas, an Domino comparenti tenearis dare acceptum pretium.* 6. 7. *Quid ſi pretium ſit furtivum.* 8. *Quid ſi utens veſte & vino alieno pepercit ſuo pretioſiori.* 9. *Ad quales fructus teneatur poſſeſſor bonæ vel malæ fidei, & quas expenſas valeat deducere.* 10. & ſeqq. *An vendens rem alienam fiat Dominus pretii.* 16. *Quid ſi res emptori pereat, an venditor reſciens fuiſſe rem alienam, teneatur ei reddere pretium.* 17. *Quid ſi elocâſti equum alienum, quem Dominus non erat elocaturus, vel e contra: quid ſi ideo cariùs elocaſti, quia eum feciſti exerceri in palæſtrâ.* 18. *An teneatur ad fructus quos percipere neglexit, & Dominus vel non erat, vel erat illicitè percepturus.* 19. *Quid ſi ideo plures fructus percepit, quia*

agrum

agrum melioravit, etsi fructus perierint. 20. Quid si circa rem habeat malam, circa fructus bonam fidem. 21. In culturâ agri impendit sex aureos, cum Dominus tantùm erat impensurus tres, vel econtra. Aut coactus fuit equum alienum ab hoste ereptum redimere. 22. An possit deducere expensas litis super re alienâ sibi intentatæ, & quid si tempore litis res intereat vel fructus consumantur. 23. Quid si quæstor nomine Domini sui emturus vel reluiturus pensionem annuam Domino ignorante uno anno citius iam emat vel reluat, an pensionem istius anni tanquam fructum industrialem sibi retinere possit. 24. Pro resolutione.

QUÆR. I. Ad quid teneatur, qui possidet rem alienam bonâ fide? I.

℟. *Extra Casum præscriptionis tenetur restituere ipsam rem & fructus existentes* (de quibus infrà) *vel in quantum ex re aliena factus est ditior.* Est itemum regula universalis & certa. *S. Thom. a. 6.* *Ratio est* : quia possessor bonæ fidei Domino rei nullam fecit injuriam, ergo non tenetur plus restituere, quàm de facto possideat, & in quantum ditior effectus est. Dicitur autem ditior factus, si ratione rei alienæ plus habeat in bonis suis, quàm habuisset sine ea; ut si consumendo rem alienam pepercit suæ, si alienam gratis acceptam vendidit, permutavit &c. Dixi : *tenetur restituere ipsam rem* si exstat, & quidem in individuo, nec sufficit dare pretium æquivalens, non enim Dominus invitus cogi potest sine causa permutare vel vendere rem suam, idque ex genere suo esse peccatum mortale patet exemplo Naboth. *3. Reg. 21.* Unde

Deducesequentia. : 1. Si possessor bonæ fidei 2.
rem alienam suâ culpâ neglexerit, destruxerit, prodigè consumpserit, gratis donaverit, non do-

naturus aliam, si illam non habuisset &c. ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; unde si dono acceperis annulum alienum pretiosum, vel raram picturam, eámque dones Principi, alioquin nihil daturus, Princeps quidem comparenti Domino tenetur reddere annulum vel picturam, tu verò ad nihil teneris; *Nec obstat*, quód forte aliquid in gratiarum actionem à Principe receperis, quia id accepisti non ut rei pretium, sed gratis pro bono affectu, qui ùt inculpabiliter conjunctus cum re alienâ erat dignus remuneratione.

3. 2. Qui alienum frumentum, pecuniam, oleum, vinum ita miscuit rei suæ saltem potiori aut valde notabili, ut discerni & separarí non possint, ex dispositione legum fit Dominus rei mixtæ, & quidem si id fecerit bonâ fide, solùm tenetur, in quantum factus est ditior, ùt si vinum gratis acceptum suo miscuit, debet solvere ejus valorem; si pretio emerit, ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; si mixtio facta sit malâ fide, tenetur restituere valorem rei & omne interesse; idem est, si rem alienam bonâ fide feceris tuam per accessionem, ùt si in tuo agro seminâsti aliena frumenta, lignis alienis in tuo fundo ædificâsti domum, plantâsti alienas arbores jam radicatas, vel bonâ fide in rem alienam induxisti novam speciem, v. g. ex alienis arboribus feciśti asseres, sis quidem Dominus asserum, sed cum obligatione restituendi, in quantum factus es ditior; imò si ordinariâ arte nova species tolli & ad priorem formam reduci possit, nequidem sis Dominus, ùt si ex alieno argento vel auro facias scyphum, ex alienis asseribus facias navim, quia eâdem arte scyphus iterum in argentum vel aurum conflari & navis in asseres dissolvi potest; idem probabilius est de omni spe-

specificatione facta malâ fide, tunc enim inducens speciem non acquirit rei dominium. *L. 12. §. 3. ff. ad exhibendum*; sed tenetur ipsam rem cum omni damno & lucro cessante restituere. V. dicta *Cas. 22. àn. 21.*

3. Si in alieno agro aliena frumenta seviſti, Dominus agri fit Dominus frugum, nec tibi tenetur quidquam reddere, nisi expensas & laborem; illi autem, cujus frumentum fuerat, tenetur reddere equivalens, quia in tantum fuit factus ditior; si iger fructus non ferat, ad nihil tenetur, quia ditior ex re alienâ effectus non est. 4.

4. Si rem alienam cum alienâ miscuisti, non fis earum Dominus, sed quælibet retinet priorem Dominum, idem est, si misceantur casu vel utriusque Domini consensu. *L. adeo ff. si voluntas & inst. de rerum divisione. §. si duorum.* 5.

5. Si fur pecuniam vel frumenta ablata per mixtionem fecerit sua, & tibi donet, tutò retinere potes, quia non fis ditior ex re aliena, sed ex re pertinente ad furem; quod si fur propterea te sciente fieret impotens restituere, juxta *Molin. Castrop. de just. com. d. 1. p. 14.* adhuc licitè retines, quia non induxisti furem, ut tibi daret, ideòque causa non es, quòd fur fiat impotens, sed ex justâ causâ scilicet propter tuam utilitatem permittis illam impotentiam. Hæc sententia est probabilis; oppositum tamen videtur probabilius. Ratio est: quia fur tunc justè dare non potest, idque tu scis, ergo acceptando donum, cooperaris ejus injustitiæ & es causa, quòd fur fiat impotens solvere debitum justitiæ, neque sola tua utilitas videtur causa sufficiens cooperandi furis peccato, & alterius damno. V. *Cas. 46. n. 11.*

6. 6. Si rem alienam bonâ fide possideas titulo gratuito, illamque vendas, teneris totum pretium restituere Domino ex post comparenti, etiamsi per mixtionem pretium feceris tuum, quia in tantum ex re alienâ est factus ditior, nisi fortè ex tuâ industriâ vendidisses pretio extraordinario, tunc posses id, quod respondet industriæ retinere; secus est; si excessus pretii proveniat ex ipsa re, cujus valor in-vel extrinsecè crevit; ut, si ex pullo equino gratis tibi donato factus est equus, aut frumentum alienum ob annonæ penuriam summo vendidisti pretio, debes deductis expensis necessariis & utilibus, totum restituere pretium; nam res semper est Domini, & Domino valet, quanticúnque valet, & factus es ditior non ex solâ tuâ industriâ, sed præcipuè ex re alienâ.

7. 7. Si habeas rem alienam titulo non lucrativo, v.g. emisti bonâ fide equum Caji à Titio, eumque iterum vendis Sempronio; si Cajus probet esse suum, tenetur eundem Sempronius reddere; tu verò teneris Sempronio emptori reddere pretium, etiamsi illud perdideris vel pecuniæ tuæ indiscernibiliter miscueris, idque non ex re acceptâ vel injustâ acceptione; sed vi contractûs venditionis, ex quo venditor emptorem obligatur servare indemnem, seu præstare evictionem; si emptor non compareat, non teneris Domino equi dare acceptum pretium, quia possessor bonæ fidei tantùm tenetur ex re acceptâ reddere ipsam rem alienam, si adhuc existat, vel in quantum est factus ditior; sed equus non ampliùs apud te existit, neque ex eo factus es ditior, cùm pro eo æquale pretium dederis; ergo. *Vasq. Molin. dis. 378. Bonac. Less. Lug. Viva q. 2. q. 2. a. 3.*

8. Si

8. Si fur pecuniis furtivis emat mercem, venditor tenetur Domino comparenti restituere pecunias, si adhuc impermixtæ existant, etsi à fure nequeat recipere mercem suam, quia res, ubicunque existit, clamat suum Dominum; quòd si venditor pretium bonâ fide miscuerit suis pecuniis, ita ut discerni non possint, ad nihil tenetur, non ex re acceptâ, quia pecuniam per mixtionem fecit suam juxta *L. si alieni nummi ff. de solut.* neque ex pecuniâ furtivâ factus est ditior, quia pro ea dedit mercem æquivalentem; neque ratione injustæ acceptionis, quia processit bonâ fide. Plura de merce & pretio furtivo dicam suo loco.

9. Qui vestem pretiosam gratis bonâ fide ac- 9.
ceptam attrivit, tenetur Domino comparenti solùm restituere vestem, ùt nunc est, & in quantum pepercit simili vesti propriæ. Quòd si vestem pretio emit & attrivit, satisfacit reddendo solam vestem attritam, quia in nullo factus est ditior. Si consumens vinum alienum peperciſti proprio pretiosiori, non teneris reddere nisi valorem vini consumpti, plus enim alteri non debetur, & quòd peperceris rei pretiosiori, est per accidens ex tua industria.

QUÆR. II. Quid circa restitutionem fru- 10.
ctuum?

R. Seqq. 1. Fructus alii sunt naturales, alii mixti, alii industriales: *naturales* sunt; qui proveniunt ex ipsa re, absque ullo ferè hominum labore vel industria, uti fœtus animalium, lana ovium, ligna cædua, herbæ, gramina &c. *L. fructus 45. ff. de usur.* *industriales* sunt; quæ præcipuè proveniunt ex industria humana, re aliena se habente ùt instrumentum, ut si alienâ falce pro stipendio labores, aliena pecunia lu-

das, negotieris, aut censum emas, lucrum inde resultans censetur fructus industriæ. *Fructus mixti* sunt, qui producuntur & natura & industria notabiliter concurrente, ùt segetes ex agris, uva ex vincis &c. Alius item dicitur fructus civilis, eò quòd in foro civili habeatur tanquam fructus, ùt sunt: pretium elocationis, pensiones, mercedes, salaria &c. Sed hi fructus reducuntur ad naturales, industriales vel mixtos, prout res ipsa vel industria ad eos magis vel minùs concurrit. Denique alii *fructus dicuntur pendentes*, puta: qui in rebus, in quibus nascuntur, adhuc existunt: *alii percepti*, qui jam separati sunt à re, à qua proveniunt, etsi fortè adhuc jaceant, ubi creverunt; *alii percipiendi*, qui percipi potuerunt, non autem sunt percepti.

11. 2. Possessor bonæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales adhuc existentes, vel si non extent, in quantum ex iis factus est ditior, sive res apud Dominum illos fructus erat habitura, sive non. *Ratio est*: quia isti fructus proveniunt ex ipsa re, non ex industria possidentis; sicut ergo res ipsa, sic & fructus sunt Domini, quia res fructificat suo Dominio: excipe, nisi sint legitimè præscripti, fructus enim tanquam quid mobile triennio, res verò immobiles velut fundus, ager &c. inter præsentes decennio cum titulo præscribuntur; unde patet fundum sæpe restituendum esse (scilicet si per octo vel 9. annos tantum fuerit possessus) non tamen fructus etiam existentes, utpote triennali possessione præscriptos.

12. 3. Possessor bonæ fidei tenetur etiam restituere fructus mixtos, in quantum sunt naturales, non tantùm perceptos aut consumptos à tem-

tempore motæ litis, ùt clarè habetur *L.* 22. *Cod. de rei vindicat.* sed probabiliùs etiam perceptos ante contestationem litis ; est communis Theologorum contra modernos Jurisperitos, qui non improbabiliter docent, possessorem bonæ fidei omnino liberum esse, si fructus mixtos ante litem motam consumpsit, etiamsi ex iis sis factus ditior, fateturque *Sanchez* juxta hanc sententiam in foro externo pronuntiari. *Ratio* nostra est : fructus mixti, in quantum sunt naturales, proveniunt ex ipsa re, & sunt ejusdem conditionis cum naturalibus ; sicut ergo hi juxta omnes restitui debent, in quantum possidens ex iis factus est ditior, sic & mixti secundùm partem, secundùm quam sunt naturales : *Et locupletari non debet aliquis cum alterius jactura, Reg. juris 48. in 6.*

4. Nec bonæ, nec malæ fidei possessor tenetur restituere fructus industriales, aut fructus mixtos, in quantum respondent industriæ. *Ratio* est, quia hi fructus non proveniunt ex ipsa re, sed ex industriâ ; sicut ergo industria pertinet ad eum, qui eam ponit, sic & fructus ex ea proveniens ; unde fur qui alienâ pecuniâ ludit vel negotiatur, lucrum inde perceptum restituere non obligatur ; cùm enim pecunia ex se non sit fructifera, lucrum mediante eâ acquisitum est fructus industriæ. 13.

5. Possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales & mixtos, in quantum sunt naturales deductis expensis, sive ex iis factus sit ditior sive non, sive Dominus eos erat percepturus sive non, sive cum culpa ejus perierint, sive non : *Ratio est* ; quia omnes illi fructus pertinebant ad Dominum rei, qui iis per injustam 14.

detentionem possessoris fuit iniquè privatus; ergo restitui debent. Quos tamen nec ipse percepit, nec Dominus erat percepturus, hos compensare non tenetur, quia in his Dominus damnum passus non est.

Dixi : deductis expensis : quæ possunt esse in triplici differentia; primò sunt *necessaria*, sine quibus res periret, deterioraretur, aut fructum nullum afferret. 2. *Utiles*, quæ faciunt, ut res sit melior vel majorem fructum afferat. 3. *Voluntaria vel voluptuosæ*, quæ quidem conducunt ad majorem rei ornatum vel voluptatem; ut picturæ, statuæ, artificiosi fontes, solaria, &c. non tamen causant majorem fructum &c. quoad duas primas expensas communis est sente-
15. tia, quòd eas Dominus in conscientia teneatur remittere, & si nolit, posse tamdiu in pignus retineri rem ejus, usque dum eas compenset; quia æquum non est, ut Dominus plùs recipiat, quàm damnificatus sit, & cum alterius damno locupletetur; idem est de compensatione laboris & industriæ, quam possessor pro conservatione vel melioratione rei facere debuit; si enim illa adhibita fuissent ab extraneo & soluta à possessore, deberet Dominus eas solvere tanquam expensas necessarias vel utiles; ergo etiam si possessor ea in propria persona præstiterit. Nec *obstat*, quòd leges possessori malæ fidei negent actionem petendi expensas; nam id statuunt in pœnam delicti, ideòque in conscientia non obligant ante sententiam. Si tamen res apud Dominum existens non indiguisset ejusmodi expensis, nec Dominus eas erat facturus; eas deducere nequidem potest possessor bonæ fidei, quia non sunt Domino utiles, ùt latiùs explica-

plicabitur infrà. Expensæ voluntariæ, nisi forsan Domino rei sint damnosæ, aut fructus rei impediant, etiam deduci possunt, in quantum faciunt rem in æstimatione prudentum meliorem, pluris vendibilem vel elocabilem, aut si salvâ re separari possint, ùt portæ, fenestræ, statuæ, horologia, insignia, &c. alienis prædiis affixa, id tam bonæ quàm malæ fidei possessori permissum est. Ex his pro ulteriori Resolutione Casûs

Deduces seqq. 1. Si vendas rem alienam, sive bonâ, sive malâ fide, fis Dominus pretii, *ex L. sivias 48. §. ult. ff. de furtis*; & quamvis videatur esse error in substantia, propterea quidem contractus non est simpliciter validus, hoc tamen non obstat, quo minùs ex dispositione legum aliquem effectum habere possit. Hinc qui tale pretium à te accepit, illud etiam impermixtum retinere potest: si autem Dominus repetat rem suam, teneris ex contractu venditionis emptorem servare indemnem, eidémque pretium restituere, etiamsi rem alienam vendideris bonâ fide. 16.

2. Si bonâ vel malâ fide vendam triticum alienum, quod emptori in viâ furto perit, non teneor emptori, postquam rescit triticum fuisse alienum, reddere pretium; quia venditor ex *L. cit.* fit Dominus pretii, & emptor habebatur tanquam verus rei Dominus, & æqualiter ei periisset, quamvis habuisset verum rei Dominium; ergo defectus dominii non fuit causa damni. 17.

Dices 1. Contractus est nullus, quia vendidisti rem alienam & vitiosam, ergo non fis Dominus pretii, ergo teneris illud restituere.

2. Si

2. Si vendas vitrum pro gemmâ, si probet emptor fuisse vitrum, teneris pretium restituere, etiamsi vitrum casu apud emptorem perierit. 3. Venditor tenetur emptorem servare indemnem, sed hoc non facit, nisi reddat pretium; ergo. R. *Ad* 1. Contractus est nullus ex unâ parte, scilicet ementis *C.* ex parte vendentis *N.* nam vendens ex dispositione legis cit. fit Dominus pretii, etsi emens non fiat Dominus mercis. *Ad.* 2. Est error in substantia, & contractus ex utrâque parte nullus, & traditur res vitiosa; triticum autem alienum non est vitiosum, quia emptori est æqualiter utile ac si esset proprium, & ipsi periit ùt Domino: & si argumentum teneret, deberem emptori restituere pretium, etiamsi frumentum alienum jam consumpsisset, quia tradidissem rem alienam & consequenter vitiosam. *Ad* 3. Venditor debet emptorem servare indemnem, si rem alienam coactus fuerit restituere Domino *C.* si eam ùt Dominus consumpserit, vel apud ipsum tanquam apud Dominum perierit *N.*

18. 3. Si elocâsti equum alienum, teneris pretium elocationis unà cum equo, detractis tamen expensis, Domino restituere, quamvis Dominus equum non erat elocaturus; quia hic fructus præcipuè provenit ex re alienâ: si verò Dominus erat equum suum elocaturus tu verò non elocaveris; si es possessor malæ fidei, adhuc teneris lucrum elocationis, quod Dominus erat percepturus, restituere: quia injustè detinendo equum, es causa quòd Dominus lucrum illud non percipiat. Secus, si es possessor bonæ fidei, quia tunc non es causa injusta talis damni. Si eloces rem alienam non elocari solitam

v. g.

v.g. vestem pretiosam, torquem auream &c. adhuc teneris pretium elocationis Domino restituere, sive sis bonæ, sive malæ fidei possessor; Quia non datur pro industria, sed pro usu ipsius rei, quæ suo Domino fructificat: ècontra si ideo equum cariùs eloces, quia tuis expensis feciſti eum in palæstra exerceri, vel cariùs eloces alienam domum, quia eam tuâ supellectile exornasti, &c. non teneris hunc excessum elocationis dare Domino, quia non est fructus rei, sed tuæ industriæ.

4. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus, quos ex re alienâ percipere potuit, sed neglexit; non enim obligatur ex re accepta; quia nihil accepit; neque ex injusta damnificatione, quia nulla injuria formalis intervenit. Econtra possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus, quos Dominus licitè erat percepturus, etiamsi ipse nec perceperit, nec percipere potuerit; *Ratio* est; quia injustè detinendo rem alienam, est causa, quòd Dominus illos fructus non perceperit. *Dixi*, quos Dominus *licitè* erat percepturus: quia lucrum, quod Dominus licitè percipere non potuit, non teneris compensare, ut si Dominus pecuniam à te furto ablatam erat expositurus ad usuras, vel servam suam locaturus ad luxurias; quia nullum jus habet ad ejusmodi actiones, & impediendo ab actione peccaminosa nullam ei facis injuriam. 19.

5. Si possessor malæ fidei rem intrinsecè melioravit, v.g. in alieno fundo plantavit arbores, quas Dominus non erat plantaturus, sive recipiat; sive negligat recipere fructus in iis natos, tenetur eos Domino fundi compensare; Idem est, 20.

si

si malâ fide stercoravit agros, ita ut loco sex jam producant 12. modios, tenetur deductis expensis restituere omnes 12. modios, etiamsi casu apud ipsum perierint. *Ratio* est, quia meliramentum illud intrinsecum, statim ut positum fuit, erat Domini, debebátque unà cum fundo restitui Domino; ergo illud injustè detinens tenetur ad omnia damna inde orta, inter quæ est jactura fructuum, &c.

21. 6. si quis malâ fide detineat rem, bonâ autem fide putet se fructus facere suos; si fructus non ampliùs extent, neque ex iis factus sit ditior, neque Dominus eos erat percepturus, non tenetur eos compensare, quia Dominum in iis formaliter non damnificavit; si Dominus eos erat percepturus, tenetur eos compensare, quamvis ex iis non fit factus ditior. *Ratio* est; quia hoc damnum secutum est ex injusta rei detentione.

22. 7. Expensas extraordinarias, quas Dominus non erat facturus, probabiliùs non potest deducere etiam possessor bonæ fidei; ut si in colendo alieno agro, eò quòd non habueris equos proprios, expostuisti sex aureos, Dominus autem tantùm erat expositurus tres, non potes deducere nisi tres, quia reliqui Domino non fuerunt utiles: colligitur *ex L. si fundo de rei vindicat.* Sed quid si Dominus debuisset exponere sex, tu autem expostuisti tantùm tres? R. Id pertinere ad bonam fortunam Domini, nec propterea tibi quidquam retinere potes. Idem est, si bonâ fide emisti aliena frumenta, quorum vecturæ impendisti 4. aureos, quos Dominus non erat impensurus; vel in culturâ alieni agri tibi præ labore moriatur equus, aut denique equus alienus tibi fuit ab hoste sublatus, à quo redimere debuisti, non tenetur Dominus

has

has expensas utpote sibi inutiles, tibi refundere. *Nec dicas*: expensæ redemptionis fuerunt necessariæ pro conservatione rei alienæ, & redimens utiliter gessit negotium Domini; ergo has expensas tenetur Dominus restituere. R. *N. assumptum*: expensæ illæ erant tantùm per accidens necessariæ; nam si res apud Dominum mansisset, pro suî conservatione non indiguisset ejusmodi expensis, ùt supponitur; & quia equum non redemit ùt alienum cum animo restituendi sed retinendi, non egit rem Domini, sed propriam.

8. Si possessor malæ fidei non percepit fructus ex re aliena, dubitat autem, an Dominus eos erat percepturus, si dubium vincere non possit, tenetur tantùm pro rata dubii; si malâ fide cum Domino rei litiges, non tantùm rem cum fructibus, sed & omnes expensas litis teneris Domino refundere, ùt patet. Si bonâ fide litigâsti, non teneris Domino, etsi rem suam evicerit, de expensis litis, neque etiam tuas expensas deducere potes, quia non fuerunt Domino utiles, nisi ratione rei alienæ sustinueris litem à tertio, quam Dominus rei etiam sustinere debuisset; tunc enim utiliter egisses rem Domini eandem contra iniquum petitorem defendendo: imò possessor bonæ fidei post litem intentatam in tantum fit malæ fidei, ut si à tempore litis rem vel fructus consumat, teneatur ex injusta acceptione rem unà cum fructibus & omni interesse Domino compensare. 23.

9. Qualiter ille, qui pro altero emit, vendit, vel negotiatur, titulo fructus industrialis aliquid sibi retinere possit vel non possit, dixi Cas. 31. à num 8. Sed quid si quæstor Caji sciat, quòd Cajus pro mille aureis apud quæstorem existentibus velit emere censum 50. aureorum, quæstor au- 24.

autem hunc censum uno anno citiùs emat Domino ignorante, an 50. aureos isto an. ex censu provenientes tanquam fructum industrialem sibi retinere potest? R. Si emerit censum istum sibi seu suo nomine & periculo, peccat quidem utendo pecuniâ aliena Domino invito; fit tamen Dominus lucri, sicut fur qui negotiatur vel ludit pecuniâ aliena; cùm enim pecunia ex se non sit fructifera, ille fructus non ex pecunia, sed ex negotiatione seu emptione censûs provenit; si verò censum emat nomine sui principalis, etiam huic debetur lucrum seu pensio: idem est, si nomine sui principalis empturus pensionem 40. aureorum, eâdem pecunia nomine sui principalis alibi emat pensionem 50. aureorum: similiter si quæstor sciat, quòd Dominus velit redimere & obnunciet uno anno citiùs Domino ignorante, qui postmodum per quæstorem suum jubet solvi mille aureos & unius anni pensionem, quæstor hanc pensionem retinere non potest, quia obnunciatio facta est nomine principalis; si enim non processit ex præsumpta ejus voluntate, est invalida, & pensio adhuc debetur Domino censûs. *La Croix l. 3. p. 1. n. 1040.*

CASUS

CASUS XLII.

De Restitutione in bonis Animæ & Corporis.

XAnthus *Titiam philtro infatuavit. 1. 2. Falsis & noxiis doctrinis ac consiliis imbuit. 3. fraude ad peccandum induxit. 4. A religione abstrahere. 5. Ac moniales ad neganda ei vota inducere conatus fuit. 6. Plures mutilavit & occidit, quærit ex Confessario an teneatur ad sumptus funeris, ad neglectas operas, ad expensas in medicos. 7. 8. Ad quid teneatur hæredibus & iis, qui ab occiso alimenta, promotiones aliàque bona exspectabant. 9. Quid si occisus ei omnia remiserit.* 10. *Quid si occisus fuerit invasor, & fugere potuerit.* 13. *Quid si tantum excessit moderamen.* 14. *Aut pugnam suaserit, vel socio in sui gratiam occidere volenti non contradixerit, & ipse socius vulneratus fuerit. 15. Quid si occidat aliquem paulò pòst morte naturali vel ex sententia judicis moriturum, vel ab alio lethaliter vulneratum.* 16. *Quid observandum Confessario homicidæ.* 17. *Pro Resolutione.*

Nota: Quatuor esse genera seu ordines bonó- 1.
rum, ad primum & supremum ordinem pertinent bona spiritualia, ut virtus, gratia, scientia, pudicitia, innocentia &c. Ad secundùm bona corporalia, vita, sanitas, integritas membrorum. Ad tertium fama & honor; ad quartum bona fortunæ; de restitutione facienda in bonis animæ & corporis agetur in præsenti, de reliquis ex parte actum est, & ulteriùs tractabitur in seqq. agitur.

2. QUÆR. I. An sit obligatio reparandi damnum datum in spiritualibus?

℟. Si damnum vi vel dolo injustè causatum in spiritualibus, sit reparabile per bona ejusdem ordinis, ex justitia reparari debet. *Ratio est*: quia quilibet homo non minus jus habet in sua spiritualia, ne iisdem vi vel dolo injustè privetur, quàm in temporalia; ergo sicut hæc, ita & spiritualia debent reparari, si possint in eodem ordine. Dixi: vi vel dolo injustè causatum: si enim damnificatus liberè in damnum spirituale consensit, ad nihil tenetur damnificans, saltem exjustitia, sicut non tenetur in temporalibus; consentienti enim non fit injuria, quamvis peccetur contra charitatem taliter damnificando, imò & charitas plerumque obligabit ad resarciendum, quantùm fieri potest, & quamdiu damnum spirituale durat. Ex his

Deduces seqq. 1. Qui veneno, philtro, vel maleficio aliquem privavit usu rationis vel memoriæ, debet ex justitia eundem restituere quantùm potest, congrua remedia adhibendo, maleficium tollendo, &c. & si non possit, obligatur omnia damna ipsi læso aliisque secuta & prævisa resarcire.

3. Professor Theologus, Jurista, Medicus, &c. qui falsa & nociva principia etiam bona fide docuit, tenetur ea, si sine gravi incommodo possit, non tantùm ex charitate, ut fatentur omnes, sed etiam ex justitia revocare, aliàs est causa damnorum inde secutorum cum obligatione pro iis satisfaciendi, *Lug. d. 8. n. 95. D. 39. à num. 24. Ratio est*: nam quamvis ista principia ab initio dederit sine sua culpa, postea tamen ipso sciente causant aliis damna; ergo ex justitia tenetur ea removere; sicut si inadver-

advertenter incendisset alienas ædes, ex justitia tenetur ignem à se positum removere; aut si dedit medicinam noxiam, tenetur eam repetere, aliàs est reus homicidii; nam quamvis ignis ab ipso inadvertenter positus, vel medicina bona fide præscripta, ab initio erat causatura damnum involuntariè, ex post tamen damnum, si non impediat, cum potest, sequitur ex ejus actione voluntariè & scienter; ergò tenetur ex justitia causam à se positam removere, & si non removeat, compensare omne damnum inde secutum.

3. Qui vi vel fraude induxit alium ad peccatum mortale, tenetur vim & fraudem removere, juxta alios etiam, quantum in se est, seductum reducere ad pœnitentiam, ut gratiam, quam ob fraudem ipsius incautus perdidit, resipiscens recuperet. 4.

4. Qui vi vel fraude abduxit adolescentem à religione, tenetur ad omne damnum emergens tam adolescenti quàm religioni, & qui taliter impedit puellam à religione, præterea excommunicatur à *Trid. Sess. 24. c. 18. de regul. & Ratio est*: quia quilibet habet jus strictum, ne vi vel fraude à consecutione tanti boni impediatur, si verò id fiat absque vi vel fraude, v. g. ad probandam ejus constantiam, proponendo divitias & delectationes honestas sæculi, asperitates religionis &c. non est peccatum, etiamsi alter ex hoc à bono proposito desistat, quia liberè consentit, & religio non est bonum necessarium; si tamen vocatio adolescentis videretur quasi certa, aut vita sæcularis sciretur ei esse periculosa; foret contra charitatem ei religionem dissuadere; quod à potiori tenet de eo, qui suo consilio à Monasterio abstrahit professum; sicut tamen professus non pec- 5.

cat contra justitiam, neque ad restitutionem damnorum Monasterio secutorum obligatur, sic nec consulens, nisi usus fuerit vi vel fraude, quia Monasterium in suum professum non habet jus proprietatis sed jurisdictionis, & damnum quod forsan causatum est, plerumque compensatur per assumptionem alterius æquè utilis vel melioris. *Salon. Bannes. Less. Illsung. t. 4. D. 3. n. 59.*

6. Qui novitio absque causa negat votum ad professionem, peccat mortaliter cum obligatione restitutionis, si possit: *Ratio est.* quia Capitulares sunt quasi testes & judices super capacitate Novitii; sicut ergo judices ex justitia, debent judicare juxta merita causæ, & testes testificari verum, sic & hi; deinde est tacitus contractus inter novitium & religionem, ut ipse sustineat onus probationis, & econtra religio eum admittat, si repertus fuerit idoneus; ergo capacem repudiando peccant contra justitiam cum onere reparandi damnum, seu denuo eum recipiendi, si velit, &c.

7. QUÆR. II. Ad quid teneatur injustus vulnerator, mutilator, occisor?

Rz. 1. *Cajet. Sotus. Rebell. Valent.* dicunt, pro ipso vulnere, brachio, oculo vel vita amissa deberi satisfactionem pecuniariam, etiamsi nulla damna realia inde secuta sint: sed probabiliùs oppositum, docent *Ledesma. Bannes. P. Nav. Less. Laym. Dicast. Salmant. t 13. c. 2. punct. 6. Lug. D. 11. num. 5. Metzg. t. 12. D. 27. a. 5* Probatur 1. ex *Exod. 21. v. 19.* ubi imponitur restitutio pro expensis in medicos & lucris cessantibus, nihil autem pro vulnere. Idem habetur *L. ult. ff. de his qui.* Probatur 2. *Ratione*: quia hæc sunt bona altioris ordinis, quæ nec pecunia æstimari, nec ad æqualitatem (quæ est finis intrinsecus justitiæ) reparari possunt.

Rz. 2.

§. 2. Injustus vulnerator, mutilator, occisor tenetur ad omnia damna realia in bonis fortunæ secuta, juxta sequentes explicationes:

I. Reparanda sunt omnia damna ante mortem secuta, ùt expensæ in medicinas & medicos, jactura lucrorum, quæ eo tempore sanus pro se & familia feciſſet, ùt si opifex, sartor vel sutor ex vulnere inutilis factus sit ad opus suum, tenetur vulnerator restituere lucrum operarum, quibus carere debuit. *L. ult. ff. de his qui effuderint.* inter damna tamen non sunt æstimandi sumptus funebres, qui aliàs mortuo impendi debuissent, nisi ratione necis extra patriam v. g. illatæ, majores sumptus fieri oportuerit, tunc enim compensandus erit ille excessus. *Metzg. num. 8.* & quidem præfata damna non tantùm reparanda sunt ipsi læso, si supervivat, sed eo mortuo etiam ipsi hæredi, sive necessario, sive non necessario; quia hæres facit unam civiliter personam cum defuncto, & succedit in omnia ejus jura; ergo sicut compensatio damnorum debebatur occiso, dum adhuc vivebat, sic nunc ejus hæredi: est communis & certa. *Nav. Less. c. 9. d. 24.* quòd si nulli sint hæredes, restitutio facienda est pauperibus, vel ad pias causas. *C. cum tu. de usuris.* quod *DD.* communiter extendunt ad quodvis debitum restitutionis ex delicto, eò quòd hæc præsumatur esse voluntas defuncti, ùt quæ restitui non possunt, ea non cedant in commodum delinquentis, sed ad pias causas in favorem animæ suæ. 8.

II. Etiam damna mortem subsequentia reparanda sunt, non tantùm hæredibus necessariis, hoc est, uxori, parentibus, & liberis, ùt valdè probabiliter docent *Marchant. Less. Sylvius 2. 2. q. 64. a. 2. Salmant. l. c.* & alii; sed probabi- 9.

babiliùs etiam fratribus, sororibus, & omnibus iis, qui victum, amictum, aut alia bona ab occiso sive gratis, sive ex debito erant habituri, non in solidum, sed secundùm spem consideratis occisi viribus, ætate, arte, industria, periculis &c. Si enim erat homo nobilis, otiosus, infirmus, et cujus opera vel industria nihil sperandum erat, patet etiam nihil esse restituendum. *Vasq. Azor. P. Nav. Dicast L. 2. t. 2. D. 7. n. 77.* consentit *Lug. n. 77.* si homicidium factum sit animo nocendi etiam extraneis; sed veriùs sufficit, damna hæc esse prævisa, hoc ipso enim sunt voluntaria, quamvis directè non intendantur. *Ratio est*; quamvis hi omnes non supponantur habere jus strictum ad ejusmodi bona, habent tamen jus strictum, ne per injustam vim à spe ea consequendi impediantur; à potiori tenetur occisor solvere creditoribus occisi, quia his ex justitia tenebatur satisfacere occisus; cùm ergo hic ab homicida factus sit impotens, ejus loco tenetur solvere homicida: etsi id in praxi non observari testetur *Laym.* & oppositum doceat *Sylv. Less Mezger l. c.* quæ sententia est probabilis & tuta. *Dices*: ergo homicida etiam tenebitur restituere iis, qui ab occiso erant promotiones, officia, beneficia, zenia vel eleëmosynas accepturi, aut ad prandium invitari solebant, quia hi omnes per homicidium à spe horum sunt impediti, hoc autem est contra communem sensum & praxin, teste *Lug n. 75. 76.* De rigore juris hæc omnia restitui debere, per accidens tamen plerumque excusatur homicida, eò quòd ea damna vel non præviderit, vel ex communi sensu censeantur remitti.

10. III. Si occisus ante mortem homicidæ remiserit non tantùm offensam, ùt tenetur in conscientia, sed

ſed etiam omnem obligationem reſtitutionis; ad nihil teneri homicidam hæredibus vel aliis, quiſpem habebant ad pinguiorem hæreditatem, alimenta, ſolutionem debiti &c tenet *Bannes. Diana. Sanch. L. 1. Moral c. 4. d 14. Salmant.* ſup. etſi condonans peccare poſſit contra charitatem, ſi uxor, parentes, vel filii valde egeant: *Ratio poteſt eſſe*:

1. Quia hæredes à potiori, qui gratis aluntur, non habent ſpem ad alimenta vel ampliorem hæreditatem, niſi dependenter à voluntate occiſi; ſed hæc ceſſat factâ remiſſione, neque injuſta vulneratio eſt cauſa remiſſionis, quia hanc fecit libere, ergò.

2. Si vi aut injuſto metu impediam collatorem, quominus Petro det beneficium, ſi expoſt ignoſcat mihi vim illatam & beneficium liberè det Paulo, ad nihil teneor Petro, quia collator Petrum non tranſiit propter meam vim, ſed per liberam ſuam voluntatem; ergo à pari, ſi moriens mihi omnia remittat, non meum homicidium, ſed occiſi remiſſio eſt cauſa, quòd hæredes alimentatione vel pinguiore hæreditate priventur.

3. Si occiſus conſenſerit in duellum vel pugnam, occiſor ad nihil tenetur neque occiſo, neque hæredibus, ùt infrà dicetur, quia cenſetur occiſus reſignaſſe juri ſuo, ergo & hìc.

4. Moriturus poteſt remittere damna ante mortem ſecuta, v. g. expenſas in medicos, neglectas operas, aut etiam furtum 100 aureorum ſibi à me factum abſque hoc, quòd ad aliquid teneat hæredibus, etſi his obinde minor hæreditas obveniat: ergo etiam remittere poteſt defectum operarum poſt mortem, etſi obinde diminuenda ſit hæreditas. *Probatur ant.*: ſi ante mortem illas

expensas vel 100. aureos furto ablatos solvissem, poterat mihi eos donare, ergo & solutionem remittere.

His non obstantibus verius est, occisum tantùm potuisse remittere damna sibi, non autem illata hæredibus vel aliis, qui ab ipso alimenta, hæreditatem vel solutionem debiti sperabant. *Lug. n. 63. Illsung. D. 2. n. 88. Metzg. n. 16. Ratio est*, quia homicida non tantùm læsit jus occisi, sed etiam jus rigorosum, quod habebant hæredes & alii, ne per vim impedirentur à spe alimentationis, hæreditatis, solutionis debiti &c. Hoc autem jus non spectat ad occisum, sed immediatè ad hæredes & alios, ergo ab occiso remitti non potuit. *Illsung. D. 2. num. 88. Confirmatur* 1. si vi vel fraude impediviſti Episcopum, quo minùs Titio digniori conferret beneficium, quamvis Episcopus post collationem alteri factam hanc vim vel fraudem tibi remittat, nihilominus teneris Titio satisfacere pro ratâ spei, quia non tantùm Episcopo, sed & Titio injuriam feceras. Sed idem est in casu præsenti, ergo. *Confirmatur* 2. occisus non potest remittere homicidæ injuriam reipublicæ vel legis violatæ, quin adhuc justitiâ vindicativâ puniri possit & debeat, ergo nec damna aliis illata.

Ad argumenta opposita n. 1. Non tantùm à voluntate testatoris, sed & à potentiâ ulteriùs laborandi, & acquirendi dependet spes pinguioris hæreditatis, vel alimentationis; quia ergo homicida hanc potentiam occidendo sustulit, est causa, quòd hæredes & alii priventur hæreditate & alimentatione, quam aliàs ex ejus vitâ & labore erant habituri.

Ad 2. N. conseq. collator sublatâ vi meâ retinet adhuc potentiam beneficium Petro conferendi, si velit, quia beneficium supponitur adhuc vacare; si ergo tunc prætereat Petrum, id non fit ex vi à me illatâ, quæ jam cessat, sed ex liberâ sua voluntate: econtra moriens è vulnere à te inflicto, etsi velit, non potest amplius suis lucrari, ergo defectus hujus lucri non ex ejus voluntate, sed ex tua occisione contingit.

Ad. 3. Consentiens in duellum non propriè resignat juri suo acquisito, sed consentiendo facit, ut contra occisorem jus ad restitutionem non acquirat: nam consentiens non patitur violentiam, ideóque nec ipse, nec ejus hæredes ab acquirenda ampliore hæreditate per violentiam impediuntur, quod tamen ad obligationem restitutionis requiritur; econtra qui non consensit in suî occisionem, etsi ante mortem damna remittat, attamen illa & ipse & hæredes passi sunt per violentiam & injuriam, ergo quamvis possit illata sibi, non tamen poterit damna hæredibus injuriosè illata remittere &c.

Ad. 4. moriturus potest remittere damna ante mortem illata sibi *C.* aliis *N.* hinc si per tuam vulnerationem vel furtum factus sit impotens solvere sua debita, vel familia ejus jam caruit alimentis, aut aliis bonis, alioquin ab ipso percipiendis, hæc damna à læso remitti non possunt, quia id cederet in præjudicium aliorum, qui etiam læsi sunt, & per iniquum factum tuum impediti sunt, quò minus ea bona perciperent.

IV. Quòd si uxor occiso marito æquè commodè nupsit vel nubere possit, aut eâ occasione gratis ab alio alatur, occisor nihil debet uxori, quia reipsa non fuit damnificata, & occisor non obli- II.

gatur uxori, nisi quatenus ipse succedit in obligationem mariti, sed hic non tenebatur uxorem alere, si hæc aliunde habebat alimenta, ergo. Si occisus nec uxorem nec liberos habet, neque habiturus fuisset, restitutio facienda est hæredibus ab intestato: si verò credebatur liberos habiturus, vel in illorum defectu alios hæredes scripturus, nihil debetur hæredibus ab intestato, quia non tam damnum, quàm commodum ex homicidio passi sunt.

12. V. Homicida per publicum supplicium à debito restitutionis non absolvitur, sed tantùm satisfacit debito justitiæ publicæ, non autem privatis injuriis, nisi fortè hæredes occisi, homicidæ morte punito injuriam remittant, utì facere censentur, si morte malefactoris contenti, cùm facilè possint, nihil petant. *Sot. Marchant. Less. l. 2. c. 9. d. 22. Steph. t. 4. d. 5. n. 28.* si hæredibus nulla damna causata sint, eò quòd occisus fuerit persona inutilis, otiosa &c. & nihilominus judex homicidæ imponat aliquam mulctam uxori vel hæredibus pendendam, ad illam ex justitia obligabitur, non quasi debeatur restitutio pro ipsa læsione corporis, sed ex eo, quòd uxor vel hæredes occisi per sententiam judicis acquisierint jus ad mulctam in pœnam delicti. *Lug. l. cit. Sporer t. 5. c. 3. àn. 236.*

13. VI. Si læsus vel occisus liberè in pugnam vel duellum consensit, ad nihil tenetur occisor, quia censetur juri suo ad petendam satisfactionem renuntiasse; idem est, si læsus vel occisus sine gravi damno vel infamiâ fugere potuit, sed noluit, volens se defendere; nam quamvis invadens tunc sit verus homicida, non tamen tenetur ad damna ex homicidio secuta, quia occi-

occiſus non fugiendo, cum facilè poſſet, in pugnam conſenſit. Secus, ſi metu gravis infamiæ vel damni fugere non potuerit; quòd ſi ipſe invadens occidatur, ad nihil tenetur invaſus, etiamſi fugere facilè potuerit, licèt enim tunc peccet non tantùm contra charitatem, ùt vult *Molina*, *Sporer n. 217.* ſed etiam contra juſtitiam, quia quilibet habet jus ad vitam, neque huic juri renunciare poteſt, cum non ipſe, ſed ſolus Deus ſit ejus vitæ dominus; qui nunquam permittit occidere privatâ authoritate, niſi pro neceſſaria defenſione; ſed defenſio non eſt neceſſaria, ubi quis commodè fugere poteſt, ergo: non tamen tenetur reparare damna, quia occiſus hoc ipſo, quòd alterum invaſerit, in hæc damna conſenſit, ſicut conſentit provocans ad duellum. Idem eſt, ſi b alio, quia eum convitio affeciſti, vel quia c in adulterio deprehendit, impetaris, & fugere non poſſis, potes te defendere, & ſi opus d, occidere, nec teneris ad reſtitutionem, qui e liter injuſtè te aggreditur, & hoc ipſo in periculum conſentit. *Sylveſt. Leſſ. Bannes 2. 2. q. 64. a. 1. q. 1. Dicaſt. num. 93.*

VII. Qui in defenſione etiam juſta excedit mo- 14.
deramen inculpatæ tutelæ, tenetur ad damnum in illo immoderamine emergens, v. g. Titius Cajum per unum vulnus ita læſit, ut ampliùs nocere non poſſit, ſi ſuperaddat ſecundum, vel ipſam mortem, tenetur ad omne damnum a ſecundo vulnere vel ipſa morte ſecutum; tum quia hæc damna cauſavit per gravem injuriam; tum quia aggreſſor, etſi conſenſerit in pugnam, non tamen in illum exceſſum: eodem modo provocatus ad duellum, etſi in ip-

ipsum duellum consentiat, non tamen in hoc ut à provocante contra leges duelli occidatur vel plus æquo lædatur, ideóque sic occidens vel plus æquo lædens tenebitur ad damna inde orta. Nec dicas, eo ipso, quod simpliciter in pugnam vel duellum consentiat, renuntiat juri suo ad petendam satisfactionem, utì dictum est sup. n. 13. nam R. renuntiat juri suo pro casu, quo non exceditur moderamen, & nil agitur contra leges pugnæ vel duelli *C. Secus N.* Si instes: saltem se liberè exponit periculo mortis & damnorum, ergo satis in ea consentit. R. Satis consentit, ut peccet *C.* ut resignet juri ad satisfactionem modo jam dicto *N.* Sicut, qui pecuniam minùs cautè custodit, exponit quidem eam periculo ablationis, non tamen sic resignat juri, ut auferens non teneatur restituere, ità hìc.

15. VIII. Si Cajo suadeas pugnam vel duellum, in quo Cajus læditur vel occiditur, ad nihil teneris Cajo, nisi consilium fuisset fraudulentum, quia liberè consensit: si verò tertius ex tuo consilio invitus & injustè lædatur, mutiletur &c. teneris in defectu principalis resarcire damna, quia causa es, quod hæc injustè & invitus patiatur: si te cum Titio pugnante tertius se pugnæ immiscear & lædatur, nec Titius nec tu ad aliquid teneris, quia sponte se periculo exponit; si verò te inlustè pugnantem adjuvare & adversarium tuum in tuî gratiam occidere velit, si non contradicas, cùm possis, censeris implicitè occisionem mandare, quia propter tuam taciturnitatem putat id tibi placere, & ideo movetur ad occidendum in tuî gratiam; ergo teneris ad damna per ipsum illata.

IX. Qui

IX. Qui occidit Cajum paulò post morte na- 16.
turali, vel ex justa judicis sententiâ certò moriturum, etsi sit verus homicida, non tamen tenetur restituere, nisi quanti interfuit eum citiùs esse occisum; si verò occidat Cajum injustè occidendum ab inimico, tenetur ad omne damnum secutum. *Ratio est;* quòd in priori casu illa damna absque eo erant justè secutura absque onere restitutionis, in 2do. verò casu erant secutura injustè cum onere restitutionis; qui ergo primò injustè occidit, & ista damna voluntariè causat, tenetur etiam pro iis restituere. Si Cajus ex vulnere accepto à Titio erat certò moriturus; si superaddas aliud, ex quo citiùs moritur, tantùm teneris restituere, quantum nocuit citiùs fuisse occisum, sicut si domui conflagranti & sine spe auxilii certò extendæ adjicias ignem; *Ratio est*; quia illa damna antecedenter erant quasi causata, & tua vulneratio etsi injuriosa sit, novum damnum non causat &c.

X. Confessarius antequam homicidam absol- 17.
vat, reflectere debet ad sequentia:

Primò, *quis* occiderit vel mutilârit; nam omnis voluntariè occidens vel mutilans, aut etiam mandando, consulendo, arma præbendo, aliterve cooperans, fit irregularis, & quidem in hac irregularitate ex homicidio voluntario etiam occulto proveniente solus Papa dispensare potest: & qui in irregularitate S. Ordines suscipit, vel in susceptis ministravit, toties quoties novum peccatum mortale admisit; de irregularitate ex professo dicam Cas. 117.

2. *Quis* occisus fuerit, an pater, mater, filius vel alia persona proximè conjuncta, est enim

tunc

tunc speciale peccatum contra pietatem: an Clericus, Episcopus, Archi-Episcopus &c. quia tunc præter speciale peccatum Sacrilegii incurritur excommunicatio Papæ reservata.

3. *Quo loco* occisio vel vulneratio facta sit, an in Ecclesia, tunc enim habet speciem Sacrilegii, & si facta est immodica & injuriosa sanguinis effusio, Ecclesia est polluta.

4. An & quot socios ad alium lædendum adhibuerit, nam tot commisit peccata scandali.

5. Quanto tempore alium occidere vel lædere intenderit, quoties intentionem renovârit, toties enim admisit distinctum numero peccatum. *Ratio* horum est, quia Confessarius debet cognoscere numerum & speciem peccatorum, & posse imponere proportionatam pœnitentiam, sed hoc fieri non potest, nisi ad præmissa attendat, ergo.

6. Quamvis verior sit sententia, quòd homicida ex justitia nihil teneatur restituere pro vitâ occisi, meritò tamen consulunt DD. ut Confessarius homicidæ imponat opera spiritualia, preces, sacrificia, Eleëmosynas per aliquot annos applicanda animæ occisi, sive ad hæc ex justitiâ obligetur, sive ex sola charitate.

CASUS

CASUS XLIII.

De Restitutione ex stupro & adulterio.

YSander *vi, metu, mendacibus promissis, importunis precibus seduxit Wagiam. Quæritur 1. An teneatur eam ducere, vel sufficiat dotare. Item an teneatur ad totam dotem. 2. Quid si res manserit occulta, vel tandem per ipsum stuperatorem propalata. 3. Quid si stuperator ipsam ducere velit, sed ipsa nolit, an teneatur adhuc dotare. 4. Quid si dotare non possit, an teneatur ducere. 5. Quid si existat in voto vel impedimento. 6. Quid si defloratæ invito patre ipsi omnia remittat. 7. Quid si ipsa per solos tactus & oscula infamata sit. 8. Quid si liberè vel ex metu reverentiali in copulam consensit, & obinde pater cogatur ejus dotem augere. 9. Quid si nata sit proles, & procus neget se esse patrem, aut neget eam fuisse virginem, vel probet plures cum ea rem habuisse. 10. Quid si sub verâ vel fictâ spe matrimonii defloravit. 11. Quid si ipsa vel ipse existat in voto. 12. An teneatur dotare, si non possit obtinere dispensationem, vel ipse sit longè nobilior vel ditior. 13. 14. Quid si ipsa se finxit virginem, vel saltem ipse credidit esse talem, vel dubitavit. 15. Quid si exposit fornicata est cum alio. 16. Quid si parentes nolint, ut defloratorem ducat, eò quòd sit minùs dives. 17. Quid si ex matrimonio timeantur scandala, discordiæ, &c.*

18. Casus appertinens : De restitutione ex adulterio. *Idem Isander dicitur suscepisse prolem*

ex

ex aliena conjuge. Quæritur, quis teneatur prolem alere, aliáque damna compensare. 19. Quid si adultera non habeat bona propria. 20. Quid si restitutio fieri non possit sine manifestatione adulterii. 21. An filius teneatur credere matri asserenti ipsum esse spurium. 22. Quid si mater sit prostitutæ famæ, vel tantùm debeat se infamare apud filium. 23. Quid si mater filiis dicat: unus ex vobis est spurius, & filii nolint, ut spurius nominetur, an mater sit libera. 24. Quid in dubio, an proles sit adultera. 25. Quid si proles certò sit adultera, sed dubitetur, quis ex pluribus adulteris sit pater. 26. Quid si mater prolem exponat ab aliis alendam.

Suppositis iis quæ dixi *Cas. 11. à n. 4.* videlicet quòd stuprum propriè dictum sit concubitus cum fœminâ vel potiùs virgine invitâ seu non consentiente; etsi etiam sæpe sumatur in sensu latissimo pro quolibet concubitu illicito. Adulterium autem sit concubitus cum alieno, vel aliena conjuge.

1. QUÆR. I. Quid restitui debeat pro illato stupro, defloratione?

R. 1. *Qui vi, fraude, vel metu puellam ad copulam induxit, tenetur disjunctivè eam vel in matrimonium ducere, si ipse & ipsa velit, vel omnia damna inde secuta resarcire*, v. g. prolem alere, defloratam dotare, non quidem in toto, sed dotem aliàs à patre dandam ita augere, ut æquè commodè & utiliter nubere possit, ac si non fuisset corrupta: & si corruptor se ad hæc offerat, non tenetur eam ducere ante judicis sententiam, etiamsi id ipsa vel parentes urgeant. *Navarr. Bann. Sylvius. q. 62. a. 2. Sporer Theol. Sacram. p. 4. c. 2. à numer. 594. Pirhing. lib. 5. decret. t. 16. num. 44. Engel ibid. num. 11. Reiffenst. L. 4. t. 1. n. 71.* co-

colligitur ex *c. 1. de adult. & stupro. Ratio est*: quia defloror matrimonium determinatè non promisit, ergo satisfacit, si defloratam vel ducat, vel ita dotet, ut æquè utiliter ac ante nubere possit. Ex his *deduces seqq.*

1. Si defforata nullum damnum passa est, eò quòd res manserit occulta, & æquè honestum ac utile matrimonium consecuta sit, ad nihil tenetur injustus stuprator; non enim debet aliquid pro integritate corporis, quia hæc est irreparabilis & pretio non æstimabilis; neque pro damno temporali, quia supponitur nullum esse secutum, nisi defforationem occultam revelando, eam diffamasset, & ab honesto conjugio impedivisset, tunc enim teneretur non tam ex defloratione, quàm diffamatione eam ducere vel dotare. *Vasq. Less. Lugo d. 12. àn. 6.* 2.

2. Si corrupta stupratorem ducere nolit, adhuc tenetur eam dotare, quia injuriam stupri passa est, & Innocens ad matrimonium, quod maximè oportet esse liberum, sine nova injuria cogi non potest, *c. 1. de adul. & stupro.* 3.

3. Si injustus corruptor vitiatam dotare, vel damna compensare non possit, tenetur, si ipsa velit, eam ducere, nisi magnus ex parte sua foret conditionis excessus; *Ratio est*; quia eam injuriosè à congruo matrimonio impedivit, ergo si damnum pecuniâ compensare non possit, tenetur eam ducere, etiamsi existat in voto vel alio impedimento, v. g. consanguinitatis, affinitatis &c. modò in eo dispensari soleat, & adsit causa dispensandi; quia qui tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & necessaria, quale hìc est petitio dispensationis. 4. 5.

6. 4. Potest corrupta, etsi adhuc sub patriâ potestate constituta, patre invito hanc obligationem stupratori remittere, quia patri nulla facta est injuria, & ipsa juri suo cedere potest, cùm ei liberum
7. sit à nuptiis abstinere. *Pirh. n. 52. Lauterbach. Carpzov.* apud *Leuren. l. 5. q. 294.* quæ dicta sunt de iniquo stupratore, etiam intellige de eo, qui quidem puellam non corrupit, sed vi, metu, fraude aut fictâ matrimonii spe induxit ad oscula, tactus, vel familiaritatem, ex quibus infamata pari nubere non potest, secus si absque vi vel fraude in hæc consensit.

8. R. II. *Si puella absque vi vel fraude solis blanditiis, donis, aut importunis precibus persuasa incapulam consensit, deflorator eam nec ducere nec dotare tenetur. Less. Vasq. Lug. l. c. Haun. to. 6. tr. 2. num. 591.* quia dona & preces nequidem secundùm quid actum faciunt involuntarium, liberè autem consentienti nulla facta est injuria, neque ejus parentibus, quia non hi sed ipsa quoad ejusmodi usum est corporis domina; *nec obstat*; quòd obinde pater dotem augere debeat, ut possit filiam in matrimonio æquè bono collocare; nam ad hoc non tenetur, & si sponte id facit, damnum volens patitur; sicut ergo filia consentiendo in stuprum non peccavit contra justitiam, sic nec stuprator, quia tamen obligantur prolem, si qua
9. nata est, alere, *c. 5. de eo qui duxit;* imò in foro externo cogitur defloratam, etsi liberè consenserit, dotare, vel eidem aut ejus parentibus mulctam solvere; & si neget eam fuisse virginem, aut se non esse patrem prolis, ipsi incumbit probatio; nam hoc ipso, quòd convictus vel confessus fuerit de copula, præsumitur pater, nisi monstrare possit alium; quòd si plures cum eâdem copulam habu-

buerint, recurritur ad circumstantias, cui nimirum vel tempus partûs, vel physiognomia magis respondeat, quin & favore prolis, ne defectu alimentorum intereat, juramento mulieris creditur, *Engel num. 20.* Si neget se habuisse copulam; mulieri id affirmanti incumbit probatio; neque nudæ ejus assertioni etiam juratæ creditur: si probabiles conjecturas & indicia adferat, quæ semiplenam solùm faciant probationem, defertur viro juramentum ad purgandam suam innocentiam; si verò puella omnino nihil probet, nec juramentum viro defertur, sed simpliciter absolvitur. Vide *Schmalzg. l. 5. t. 16.* aliósque sup cit. si virgo consenserit quidem in copulam, sed præ verecundia ausa non fuerit contradicere, eò quòd rogans sit herus, Dominus, patronus aut vir magnæ authoritatis, deflorator adhuc tenetur eam disjunctivè vel ducere, vel dotare juxta dicta sup. n. 1. quia non liberè, sed ex metu reverentiali consensit *Vasq. Molin. Gonzales. Leuren L. c. Reiffenst. n. 75.*

Nr. III. *Qui sub spe vel promissione matrimonii fœminam ad copulam induxit, per se loquendo tenetur eam ducere, nec satisfacit offerendo pecuniam, nisi fœmina ultrò consentiat. Ratio est:* quia promissio fuit de danda ipsa personâ, & post concessum corporis sui usum fœmina in ipsam personam jus acquisivit, ergo invita cogi non potest ad acceptandam loco personæ pecuniam; sicut si ex contractu vel delicto deberetur vestis, cogi non posset ad acceptandum loco ejus æquivalens: *nec obstat,* quòd forsan fictè promiserit, nam fictè promittendo injuriosè subtraxit consensum, quem altera pars posuit, & insuper corpus suum tradidit, ergo cùm possit in specie satisfacere ponendo 10.

consensum, & eandem ducendo, ad hoc tenebi-
11. tur. *S. Th. in 4. D. 48. a. 2. ad 3. Sanch. de mat. l. 1. d. 10. num. 3. Engel, Pirhing. num. 56. Reiffenstul num. 115.* Nec potest ingredi religionem, licèt eandem, vel etiam castitatem ante vel post eam promissionem vovisset, quia defloratâ puellam sub spe matrimonii renuntiavit statui perfectiori, & votum solùm obligat ex virtute Religionis, promissio verò defloratæ servari debet ex justitiâ, in concursu autem utriusque obligationis prævalet obligatio justitiæ, ut si vestem ex voto debeas pauperibus, eandémque ex contractu vel delicto debeas alteri, priùs huic, quàm pauperibus præstanda est. *Lugo à n. 41. Sporer num. 601. Laur. qu. 295. Dices* cum *Ledesma, Perez, Schmalz. l. 4. t. 1. num. 32.* Talis non tenetur vi promissionis, quia hæc supponitur esse invalida, neque ratione damni causati, quia hoc per dotem, vel aliter resarcire potest. R. Tenetur ratione consensûs injustè subtracti, quem tenetur renovare, sicut qui subtraxit equum non satisfacit offerendo pecuniam, sed debet dare ipsum equum, si possit, *cùm aliud pro alio invito creditori solvi non possit, L. 2. §. mulier ff. de rebus creditis.*

Dixi, *per se loquendo*, nam defloratorem à ducenda defloratâ variis ex causis excusari potest:

12. Ut 1. Si habeat votum vel impedimentum indispensabile, v. g. sacros Ordines, professionem Religiosam; aliud matrimonium &c. tenetur tamen defloratam tunc dotare, si ipsa impedimentum ignoraverit, quia fraudulenter eam corrupit; secus, si ipsa fuerit conscia impedimenti indispensabilis, tunc enim censetur voluisse decipi; excipe, nisi aliter sit inter ipsos conventum, nam si ipsa sciverit quidem impedimentum, attamen

copi-

copiam corporis aliter dare non voluerit, quàm ut defloratori v. g. Clericus eam dotet, vel certam pecuniæ summam præstet, expleto opere turpi clericus ad hoc tenebitur. Si votum vel impedimentum sit dispensabile, & adsit causa dispensandi, defloransi sub promissione matrimonii, probabiliùs tenetur defloratam ducere, vel enim ipsa fuit conscia voti aut impedimenti, & tunc prudenter credere potuit, quòd defloratori promittendo matrimonium se se obligaret ad petendam dispensationem, qui enim se obligat ad finem, hoc ipso se obligat ad media necessaria, & sub eâ conditione dedit copiam sui corporis, non datura, si scivisset se relinquendam: vel non fuit conscia impedimenti, & tunc defloratori non tantùm tenetur ex promissionis, sed & ex fraudulentâ damnificatione: *Si dicas* 1. Promissio matrimonii supposito voto est de materiâ illicita, & per consequens nulla. 2. Si defloratæ fuit conscia voti, voluit decipi, ergo ad nihil obligatur defloratori: ità probabiliter *Diana. Laym. Pontas.* &c. *N. utrumque est.* Nam promissio non est de contrahendo matrimonio simpliciter, sed sub conditione impetrandæ dispensationis, quod utique licitum est; nec fœmina conscia impedimenti voluit decipi, quia prudenter credidit petendam fore dispensationem.

2. Si defloratori sit longè excellentioris statûs vel conditionis, v. g. vir illustris, nobilis, officio vel dignitate conspicuus, cùm ipsa sit ancilla, rustici vel opificis filia, non tenetur eam ducere, etiamsi fictâ promissione eam deceperit, quia damnificator injustus non tenetur cum tam inæquali detrimento; imò nec tenetur eam dotare, si ipsa ob verborum ambiguitatem & inconstantiam, vel ob notitiam inæqualitatis fictionem 13.

facilè advertere potuerit, quia tunc volens decepta est, *Sanch. n. 5. d. 10. Pirh. ànum. 57.* contra *Pontas* Verb. *Fornicatio cas. 3.* ubi dicit quod defloretor teneatur eam saltem dotare; sed vera manet ratio nostra, quòd volenti & frandem advertenti nulla fiat injuria; ergo non est, unde defloratori imponatur hìc obligatio eam dotandi. Aliud est, si ipsa inæqualitatis fuit ignara, aut ipse seriò promisit, vel saltem ob sinceraciones credebatur non obstante disparì conditione matrimonium seriò promittere, aut ipsa non liberè sed ex metu saltem reverentiali consensit, tunc enim tenetur eam ducere vel dotare, quia quantum in se est, statui excellentiori renunciavit, & ipsa ex parte suâ contractum oneroſum implevit, ergo & ipse tenetur eum implere. *Navar. Vasq. Less. Laym. Reiffenst. num. 123.* contr. *Sanch. Pirh. n. 57.*

14. 3. Excusatur, si defloratam etiam defloratem deceperit fingendo se virginem, divitem, nobilem, &c. si ipsa se talem non finxit, sed ipse errore deceptus credidit esse virginem, & ideo matrimonium seriò promisit, adhuc in foro conscientiæ non erit obligatus eam ducere, quia defloratio sponsæ ab alio sive ante sive post promissionem facta est sufficiens causa dissolvendi sponsalia; uti pluribus dicetur *c. 104. n. 22.* ergo si prævìè defloratà fuit, promissio secundi defloratoris, sive erat sponsalitia propriè, sive non absolutè non ligat; Si tamen fictâ promissione copulam extorsit, & difficultas ad nuptias inde secuta sit, tenetur dare aliquid, etsi non tantum, quantum, si fuisset virgo. *Less. Sanch n. 11. Dicast. hic n. 144.* imò si dubitans vel sciens esse corruptam, matrimonium ei pro ulta corporis promisit, eam ducere tenetur.

4. Ex-

4. Excusatur, si mulier postea fornicetur cum alio, quia hoc ipso renuntiat suo juri. 15.

5. Ad nihil tenetur defloror, si defiorata vel ejus parentes nolint consentire in matrimonium cum defloratore; quia hic solum matrimonium promisit & nihil aliud, ergo si hoc præstare velit, sed non possit, est liber. *Sanch. num. 15.* nec obstat, quòd forsan fictè promiserit, quia tunc tantùm tenetur renovare consensum, quem per fictionem subtraxit, hic autem consensus nihil prodest defloratæ, si defloratorem ducere nolit, sicut si pro copulâ fictè promisisset centum aureos, solùm tenetur dare hos aureos, & si ipsa eos acceptare nolit, non tenetur eam ducere, vel plus dare, nisi defloror finxerit se esse conditionis notabiliter melioris, quàm est, tunc enim ob iniquam deceptionem tenebitur eam dotare. 16.

6. Si ex tali matrimonio timeantur gravia scandala, odia, vel similia mala, non tenetur defloratam ducere, neque dotare, nisi vi fraude aut fictâ spe matrimonii copulam obtinuisset, tunc enim teneretur non ad matrimonium, quod ob scandala & odium inire non potest, sed ad damna ex defloratione orta, quia hæc injustè causavit; si verò matrimonium seriò promisit ad nihil tenetur, non ad matrimonium, quia ab illo justè excusatur, neque ad damna quia horum non est causa injusta. 17.

QUÆR. II. Quæ sit obligatio adulteri & adulteræ? 18.

R. *Pars innocens non tantùm potest in foro externo agere ad divortium perpetuum & amissionem dotis vel donationis propter nuptias, ut patet ex l. 4. decret. tit. de divortiis, sed etiam in foro conscientiæ tenentur adulteri, per se loqueudo, compensare*

omnia damna conjugi innocenti vel legitimis prolibus inde secuta : ùt si ex adulterio proles sit nata, tenetur eam primo triennio alere adultera, expost solus adulter; si verò proles adulterina inter legitimas sit educata, dotata, ad hæreditatem admissa, &c. tenetur uterque adulter in defectu alterius in solidum satisfacere, marito pro alimentatione & dotatione, filiis legitimis pro diminutione hæreditatis, pro majoratu, fideicommisso, aliisque privilegiis debitis soli primogenito, aut aliis filiis legitimis, ex errore autem collatis filio adulterino; & quidem uxor
19. adultera restituere debet ex bonis paraphernalibus aliisque propriis, tantundém relinquendo, donando, vel legando marito, aut prolibus legitimis, vel si non habet bona propria, compensare debet exactiore diligentiâ & parsimoniâ, sibi attento statu quid subtrahendo de minùs necessariis, aut si nec hoc sufficiat, tenebitur, quantùm potest, spurio, modò ad hoc idoneus sit, persuadere, ut relictâ hæreditate amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum.

20. *Dixi* : *per se loquendo* : nam sicut alii, ita & adulteri ex pluribus causis à restitutione excusari possunt:

1. Ob inopiam & defectum mediorum.

2. Si restitutio fieri non possit, quin mater cum sua, vel gravi prolis infamia, aut vitæ discordiarumque periculo crimen occultum manifestet, *Scotus in 4 dist. 44. Laym. l. 3 t. 3. p. 3. c. 14.* & manifestè colligitur *ex c. officii de pœnit. & remiss.* ubi dicitur, quòd mulieri non sit *deneganda pœnitentia, quæ ob similem timorem, prolem ex adulterio conceptam non vult marito fateri*: Ratio est quia tunc adest impotentia moralis, & non est obli-

ge

ligatio restituendi temporalia cum gravi jactura in bonis altioris ordinis, uti hic cum periculis famæ & vitæ; accedit, quòd ejusmodi criminis revelatio sæpe rumque inutilis, quia filius est in possessione legitimitatis, nec in conscientiâ quidem cum tanto sui præjudicio tenetur credere matri etiam 21.
juranti, se ex adulterio conceptum, nisi ipsa id peridoneos testes, & talia indicia probet, quæ etiam in foro externo sufficerent ad pronunciandum filium esse illegitimum, quia forum externum, quamdiu non scitur inniti præsumptioni falsæ, etiam in conscientiâ locum habet, & certè, si motiva non sufficiant, ut Judex justè excludat filium à possessione filiationis legitimæ, quomodo sufficient, ut filius se suo judicio excludat? maximè cùm ipsa mater errare, aut ex maligno in hunc, & nimio affectu in alios filios id asserere possit. *Suar. Bonac. Vasq. Molina t. 3. d. 101.* 22.
Leg. d. 13. n. 62. Sporer, num. 555. Si tamen adultera sit mulier prostitutæ famæ, aut tantùm apud unum vel alterum virum taciturnum, vel solum filium deberet crimen suum manifestare, ad hoc tenebitur, si agatur de damno valde notabili, & spes sit, quòd filius spurius aliis fratribus sit satisfacturus; quia hæc infamatio non est tanta, quin tam mater pro reparando ingenti damno, subire debeat; imò si filius Reginæ primogenitus foret spurius simul & hæreticus, vel aliter Reip. gravissimè nociturus, obligaretur etiam cum periculo vitæ id revelare, modò fructus inde prudenter sperari posset, *Sylvius q. 62. a. 6. q. 7. La Croix l. 3. n. 332.*

3. Excusantur adulteri, si maritus & filii legi- 23.
timi prudenter præsumantur damna remittere, eò quòd ex matris vel mutuo amore malint alium habere

bere cohæredem, quàm crimen cum infamiâ matris & familiæ detegi, ut non rarò contingit; *sed*
24. *quid*, *si* mater suis filiis dicat: unus ex vobis est spurius, filii autem nolint, ut nominetur, an mater tunc erit libera? R. Si hoc faciant, quia singuli sibi timent, mater non est libera, quia filii legitimi timore injusto coacti remittunt, cùm tamen ipsi nullum verè periculum habeant illegitimitatis, sed solùm metuant propter modum illum, quo mater illos vult cogere ad remittendum; secus, si id faciant ex amore erga matrem, vel erga se invicem, etiam remissuri, quamvis scirent, quis esset illegitimus. *Covaruv. Lugo. n. 42.*

4. Si mater ob vicinitatem copulæ cum marito & adultero habitæ dubitet, an ex marito vel adultero conceperit, ad nihil tenentur adulteri, etiamsi maritus nullas antea proles ex uxore generat, aut uxor putet se ex adulterio concepisse, quia mulier in hoc errare potest, & in dubio præsumitur in favorem matrimonii & prolis, quæ est in possessione honestatis. *Scot. Salon. 2. 2. q. 62. a. 6. Gobat. in Theol. jurid. mor. c. 28. n. 86. Lugo n. 17.* Si certum sit, prolem esse adulterinam, sed sciri non possit, quis ex pluribus adulteris, quos mulier circa idem tempus admisit, sit pater prolis, adultera tenetur mediam partem portionis hæreditariæ legitimis prolibus subtractæ compensare, aliam medietatem unà cum alimentis post triennium causatis tenentur adulteri; quia certum est, unum ex iis esse Patrem, & est æquale dubium de singulis, ergo etiam singuli in defectu aliorum tenentur restituere; *nec obstat*; quòd aliàs in dubio, an quis damni causa sit, ad nihil teneatur: nam hìc singuli sunt causa istius incertitudinis, quæ impedit, quo minùs restitu-

tio

bio ab uno determinato exigi poſſit, & ſinguli volendo copulam, in totum damnum conſenſerunt. *Tabel. l. 3. q. 10. Dicaſt. num. 159 La Croix num. 337.* contra *Gobat. c. 27. num 48. Karachne* & alios. *Si dicas*; ſola mater admittendo plures circa idem tempus eſt cauſa dubii, & cauſa, quòd ab uno determinato Reſtitutio exigi non poſſit, & ſinguli de aliorum concubitu fortè non ſciverunt, ergo ſola mater tenetur ad totum damnum. R. *N. aſſ.* ſinguli, quantùm eſt in ſe, ſunt cauſa totius damni, etiamſi alter de altero non ſciat, ſicut ſi plures eodem tempore explodant in Petrum, vel ignem in ejus tectum injiciant, ſinguli ſunt cauſa homicidii & incendii, etſi non conſtet, ex cujus actione damnum ſecutum ſit.

5. Quid ſi adulteri prolem exponant ab aliis alendam? R. Id, per ſe loquendo, non licere; tamen defectu mediorum, vel metu infamiæ prolem alere non poſſint, licitè deponent ad domum communem orphanorum, quia illum in finem ejusmodi domus communiter fundantur, ni-ſi aliunde conſtet fundatas eſſe pro certâ tantùm natione vel civitate.

CASUS XLIV.

De Reſtitutione famæ & honoris.

ZArus, *ſuper reſtitutione famæ anxius quærit. 1. An famæ reſtitui debeat? 2. An filius obligetur pro parente, an hæredes læſi? 3. Quid ſi graviter infamavit cum levi vel nulla culpâ? 4. Quid ſi infamantia dixit de Petro, audientes*

tes autem intellexerunt de Paulo? 5. An sufficiat infamatum laudare in aliâ materiâ? 6. An debeat dicere se esse mentitum, an jurare, adhibere testes, an revocare cum periculo vitæ vel famæ? 7. An apud auditores mediatos? 8. Quid debeatur probonore læso. 9. Quid si ex detractione damna realia sint secuta, aut etiam mors. 10. Quid si infamia sit ulivioni data, vel fama recuperata. 11. Quid si crimen expost fiat publicum. 12. An fama compensari debeat per pecuniam. 13. Quid si læsus revocationem remitteret, si rogaretur. 14. Quid si reciprocè se infamârint. 15. An per modum defensionis liceat occultum alterius crimen manifestare. 16. An falsum affingere. Pro Resolut.

1. QUÆR. I. Quid sit fama, honor, item an & qualiter læsa restitui debeant?

℟. I. Definitionem famæ & honoris dedicat. 36. ubi etiam de vitiis iisdem oppositis ex professo dictum fuit.

℟. II. Quòad restitutionem famæ vel honoris læsi accipe regulam sequentem certam & ab omnibus receptam: *Omnis, qui per detractionem alterius famam, vel per calumniam alterius honorem injustè læsit, tenetur efficaciter restituere famam, honorem & omnia damna realia inde secuta;* Ratio regulæ est, quia damnum famæ & honoris est reparabile, & quilibet jus habet in famam & honorem æquè, ac in bona temporalia; ergo sicut hæc injustè læsa reparari debent, sic & fama honorque.

2. *Dicitur* 1. Omnis qui læsit; nam obligatio restituendi famam est personalis, nec transit ad hæredes nisi ex speciali pacto, ùt si moriturus filio vel hæredi committat, & hic suscipiat obligationem restituendi famam à defuncto læsam; si mille

militer fama restituenda est soli læso, non autem hæredibus, nisi infamia defuncti in eos redundet, ut si dixeris defunctum genuisse hos filios ex adulterio, tunc & filiis fama restituenda est.

Dicitur 2. Qui injustè læsit; nam si læsio famæ 3.
sit justa, eò quòd crimen sit publicum, vel criminis occulti revelatio sit necessaria pro avertendo malo Reip. vel innocentis, nulla debetur restitutio. *V. Cas. 36. n. 5. & 15.* si læsio est injusta in materia levi, debetur restitutio sub levi, in materia gravi sub gravi.

At quid, si graviter quidem læsisti famam, sed absque omni culpâ, eò quòd crimen à te narratum bonâ fide credebas esse publicum, vel defectu deliberationis & advertentiæ cum cul pa levi? R. si absque gravi incommodo famam restituere possis, ad hoc teneris non tantùm ex charitate, quod tibi est commune cum omnibus, qui etiam nullam infamiæ causam dederunt, & apud omnes est in confesso, sed etiam ex justitiâ. *Less. Laym. c. 7. n. 1. Tamb. l. 9. c. 3. §. 3. Lugo d. 15. à n. 3. Sporer in dec. t. 5. c. 4. n. 86. Ratio.* est, quia justitia non tantùm obligat ad non ponendam causam proximo damnosam, sed etiam ad auferendam jam positam, hoc ipso enim, quòd scias causam v.g. revelationem occulti criminis à te etiam inculpabiliter positam alteri inferre damnum, & non removeas, cùm facilè possis, censeris damnum illud approbare & velle, tenerisque restituere; sicut si tuus bos te nesciente incipiat nocere frugibus proximi, si ex post id rescias, & non abigas, damnum à tempore scientiæ causatum tibi fit voluntarium cum obligatione restituendi; item bonâ fide alicubi posuisti ignem, ex quo postea advertis oriri incendium;

loco

loco medicinæ porrexisti venenum, si incendium, vel mortem non impedias, cùm facilè potes, in conscientiâ es incendiarius & homicida.

Dices 1. Talis diffamator non tenetur ex re acceptâ, cum ex famâ alienâ nihil possideat, neque ex delicto vel contractu, quia formalis culpa aut contractus non intercessit, ùt supponitur; ergo,

2. Si alterius ædes sine culpâ exussi, ad nihil teneor; ergo à pari, si absque culpâ destruxi alterius famam.

3. Si bos meus me ignorante perdat alienas segetes & ego superveniens eum non prohibeam, non teneor ad primum damnum me ex post nesciente illatum, sed tantùm ad illud, quod ex post infert me sciente; quòd si me sciente novum damnum præter primum non inferat, ad nihil tenebor, quia primum damnum mihi non est imputabile; ergo à pari, si primò sine culpâ famam læsi, & post me advertente ex meâ actione nova infamia non sequatur, ad nihil teneor: ecce sententiam verè probabilem & in praxi tutam, quam *Dicast. de Restit. d.* 12. *n*, 162. dicit probabilissimam.

Sed R. ad 1. obligationem oriri tum ex re quasi accepta; detractor enim famam alterius quasi detinet apud se, usque dum per revocationem quasi ex suo eam reddat; tum maximè ex injustâ damnificatione, quæ quidem ab initio formaliter injusta non est, sed fit talis per voluntariam continuationem.

Ad 2. Est disparitas, quòd actio exustiva ædium nec ab initio nec ex post fiat voluntaria, ut supponitur.

Ad 3. Iterum disp. est, quòd mea detractio, si non revocetur, cùm potest, pergat me sciente & volente causare totum & idem damnum in famâ, quòd antea causârat me ignorante, ergo totum illud damnum teneor reparare; econtra bos me præsente non infert idem damnum quod antea intulerat, sed planè novum, ergo sufficiet restituere damnum novum, quod meus bos me sciente & non prohibente intulit.

Sed denique quid, si infamantia loquebaris de Petro, audientes autem intelligebant de Paulo, 4. an teneris famam reparare Paulo ex justitiâ; nam quòd teneatis ex charitate, si absque gravi incommodo possis, indubitatum est: Negat *Less.* quia obligatio restitutionis oritur ex sola formali injuria; Paulo autem non fecisti injuriam formalem, sicut si volens occidere equum Petri inimici tui, præter intentionem occidas equum Paulamici: At meliùs affirmant *Molina* & alii; nam quamvis tua actio ab initio non fuerit causa formalis & voluntaria damni ùt Paulo illati, quia tamen te sciente pergit nocere, si eam non removeas, quando facilè potes, fiet tibi causa damni voluntaria & obnoxia restitutioni; sicut si volens incendere horreum Petri casu incendas horreum Pauli; si advertens errorem, incendium, cùm potes, non restinguas, totum damnum tibi fit imputabile cum obligatione satisfaciendi Paulo.

Dicitur 3. Tenetur *efficaciter* restituere, ita ut 5. infamatus bonum nomen suum in effectu recipiat, idcòque si aliquem sive vera & occulta, sive falsa narrando infamâsti, non satisfacis eum in alio genere laudando: v. g. dixisti Petrum esse homicidam, non est satis, si dicas eum esse castum, quia per famam castitatis, nequidem partialiter tollitur

in

infamia homicidii; sed debes dicta revocare, dicendo, te injuriam feciſſe, te malè fuiſſe informatum, te erraſſe errore ſcilicet practico &c. Si vera dixiſti, non potes dicere te eſſe mentitum,
6. quia hoc ipſum eſſet mentiri, poſſes tamen & deberes, ſi aliter fidem obtinere non potes, uti reſtrictione mentali, dicendo ipſum tale crimen non admiſiſſe, ſubintelligendo publicè, ſeu tali modo, ut licitè potueris revelare; ſicut ejusmodi reſtrictione uti poteſt & debet Confeſſarius interrogans de crimine ſibi dicto in confeſſione, ùt fatentur omnes. Si falſum dixiſti, teneris, ſi opus eſt, revocare, dicendo te eſſe mentitum, adhibendo juramentum & teſtes, etiam cum æquali tua infamia & periculo, v. g. alium per calumniam accuſâſti, falſum teſtimonium ſcienter dixiſti, ex quo alteri mors, jactura famæ & bonorum immineat, obligaris tuum dictum, ſi opus eſt, etiam cum periculo vitæ, famæ, & bonorum retractare, ùt habet *communis & certa*; quia in pari causâ melior eſt conditio innocentis; & ſicut iniquus occiſor equi alieni tenetur reſtituere cum jacturâ equi proprii vel ejus pretii, ſic & reſtituere famam cum ſimili jacturâ famæ propriæ; non tamen tenetur cum longè majore ſuo damno, quia tunc cenſetur moraliter impotens, neque tenetur per ſeipſum. ſi revocatio utiliter fieri poſſit per Confeſſarium vel per alium. Si detractor prævideat,
7. vel meritò timeat, ne crimen à ſe dictum ab auditoribus ulteriùs propaletur, ſi ex poſt ultrà propalatum eſt, obligatur etiam apud auditores mediatos revocare, quia eſt cauſa injuſta detractionis per hos factæ; ſecus, ſi dixerit viris prudentibus, à quibus ulteriorem propalationem non timebat: ſi non recogitâſti, an auditores tui ſint

vel non sint taciturni, ùt communiter contingit, probabiliter non teneris revocare apud mediatos, quia cùm nemo præsumi debeat malus, ulterior criminis revelatio non tibi, utpote qui eam non prævidisti, sed auditorum malitiæ imputanda venit.

Dicitur 4. Debet restituere famam & honorem, 8. intellige per contumeliam læsum, de quâ Vide *Cas. 36. num. 1.* Si contumelia non detineat detractionem v.g. privatim nemine audiente aliquem vocas stultum, spurium, adulterum: propriè non debetur restitutio, sed (nisi læsus seipsum vindicando, juri suo resignârit) satisfactio, petendo veniam &c, ad quam tamen plerumque tenentur superiores, parentes, Domini, *ne, dum nimiùm servatur humilitas, regendi frangatur authoritas*, uti ait *S. August. in sua regula*: tenebuntur tamen satisfacere exhibendo extraordinaria honoris & benevolentiæ signa, v.g. amicè salutando, alloquendo, obsequia & beneficia præstando &c.

Dicitur 5. Et omnia damna temporalia, intel- 9. lige prævisa, ùt si ob tuam detractionem quis officio, dignitate vel bonis suis privatus sit: hæc obligatio transit ad hæredes: si ex tuâ detractione de crimine occulto, sed vero quis fuerit accusatus & condemnatus, ad nihil teneris, quia sententia est justa, & fama reparari non potest, cùm crimen per justam sententiam sit factum publicum.

QUÆR. II. Quæ hic sint causæ à restitutione excusantes?

R. Sunt seqq. 1. *cessatio damni*, ùt si nullum 10. damnum factum est, eò quòd audientes dicenti non crediderint, vel infamia oblivioni sit tradi-

ta, aut fama aliunde v. g. purgatione canonica, probitate vitæ, proborum virorum testimonio, vel authoritate judicis jam sit recuperata; quo casu adhuc satisfieri debet pro damno temporali, si quod ex detractione secutum est, & pro impensis, quas infamatus facere debuit pro recuperanda fama.

11. 2. Excusaris, si crimen occultum à te revelatum sine tua culpa factum est publicum: si tuâ culpâ publicatum est, teneris, si potes, revocare etiam publicè per scripturam, concionatores &c. *nec obstat*, quòd per publicationem veri criminis infamatus amiserit jus ad famam, nam jus illud amisit per tuam injustitiam, ergo quantùm est in te, teneris facere, ut ipse jus & famam recuperet.

12. 3. *Excusat impotentia* physica vel moralis, ut si auditores tuos, coram quibus detraxisti, nec scripto nec verbo convenire possis, aut restituere nequeas sine longè majori tua infamia vel damno; quòd si fama nullatenus restitui possit, & infamatus nullum damnum in bonis fortunæ passus sit, non teneris ante sententiam judicis damnum famæ compensare pecuniâ. *Nav. Less. Sporer. Lugo num.* 23. & plurimi apud *La Cruz l.* 3. *p.* 2. *n.* 299. quia justitia tantùm exigit, ut restituatur res ablata in se vel æquivalenti, seu ines, quod rei secundùm communem æstimationem æquivalet, ita ut inter se functionem & commutationem recipiant; sed pecunia nec in se, nec æquivalenti est fama, nec per quantamcunque pecuniam recuperatur fama ablata, ergo.

Dices 1. qui non potest restituere quod debet, tenetur restituere, quantum potest. 2. Si fama eadem restitui non possit, est obligatio in fama

famatum laudandi in alia materia, vel etiam honorandi, ùt habet communis, & tamen una fama, quâ v. g. diceris justus, nequidem partialiter est alia fama, quâ diceris castus; imò fama & honor genere differunt. R. *ad* 1. debet restituere quantum potest in rebus ejusdem ordinis & in communi æstimatione æquivalentibus C. secus *N. ad 2. N. C.* quamvis una fama non sit formaliter altera, est tamen in eodem genere bonorum, & licèt honor & fama in rigore physico differant genericè, sunt tamen ita affinia & connexa, ut moraliter & quoad usus humanos ferè pro eodem reputentur; licèt enim honor non sit fama, est tamen famæ seu bonæ existimationis de proximo testificatio.

4. Excusat *libera condonatio infamati*; cum enim sit Dominus suæ famæ, ejus læsionem remittere potest, sufficit autem remissio tacita vel prudenter præsumpta ex hoc, quòd credatur remissurus, si rogaretur, aut malit rem dissimulari, quàm ejus memoriam refricari; excipe, nisi remissio cedat in præjudicium religionis, familiæ, vel aliorum, qui ex ejus infamia infamati sunt; tunc enim his inviris obligatio revocandi remitti non potest, quia & ipsis facta est injuria. 134.

5. Excusat *reciproca infamatio*, dum alter te infamavit & famam restituere recusat. *Sot. Molina. Less. Dian. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 2. Dicast. d. 12. n. 246. Laym. n. 5.* contra *Tann. Nav. Lugo n. 44. Sporer â n. 117. Ratio est.* quòd quidem non liceat infamiam compensare, infamantem viciſſim infamando, quia non licet reddere *malum pro malo*, nec *maledictum pro maledicto*, 1. Pet. 3. postquam tamen sic fecisti, 14.

modò injuria utriusque sit æqualis, non teneris alteri restituere, jura enim sunt paria, & tu non habes minus jus ad tuam famam, quàm alter ad suam; si ergo alter tuam restituere nolit, sibi imputet, nec rationabiliter invitus esse potest, quòd nec tu restituas, & paria crimina compensatione mutuâ delentur. *C. tua fraternitas de adult.*

Dices. 1. Compensatio tantùm habet locum, quando per eam restituitur æqualitas, seu recuperatur id, quod ablatum est, ùt si mihi debeas centum aureos, & ego à te surripiam totidem; sed per hoc, quod non restituo alienam famam, non recupero meam, ùt patet; nam ex hoc quòd alterum dicam esse latronem, ego non credor innocens ab adulterio, quod alter mihi imposuit. 2. Quando ad me indemnisandum licet alienam rem retinere, etiam licet eam surripere, ùt clarum est in debito pecuniario, sed non licet surripere famam alienam, si quis meam restituere nolit, ergo nec licet eam tunc retinere seu non restituere.

R. Non est hic propriè compensatio, quâ ipsa res vel ejus æquivalens recuperetur, ùt male supponunt adv. hæc enim non in famâ, sed tantum in rebus pretio æstimabilibus locum habet, ut si pro equo ablato clam surripiatur similis equus vel ejus pretium, sed solùm est suspensio, seu justa dilatio solutionis, usque dum alter vicissim solvat, quod debet, potest autem esse justa causa differendi solutionem, etsi non sit justa causa auferendi rem alienam, ùt manifestum est in necessitate gravi, vel in periculo gravis damni, in quibus debitor solutionem differre, non autem alienum auferre potest; item si quis ædes

meas

meas malitiosè exussit, oculum excussit, non licet quidem vicissim alterius ædes incendere, oculum excutere; quia hoc non esset suum damnum reparare, sed alteri damnum inferre & seipsum vindicare; postquam tamen ædes exusti, oculum excussi, justè differo reparationem damni, usque dum alter vicissim mihi reparationem offerat; ergo à pari, etsi non liceat infamantem mutuò infamare; postquam tamen infamavi, licitè restitutionem famæ differo, usque dum alter pariter meam restituat; quòd si *Lugo & Sporer l. c.* bene ponderassent hanc sententiam, non tantùm ex authoritate, sed & ex rationibus intrinsecis dixissent probabilem, imò & probabilissimam, & mihi omnino veram.

Sed quæres, an saltem per modum defensionis liceat infamantem reciprocè infamare? R. Pro reparandâ famâ jam læsâ id non licere, licet tamen pro avertendo damno futuro & imminente; sc. licitè aperio occultum crimen falsi accusatoris vel testis ad enervandam eorum fidem; uxor enim jure meo, quod habeo ad probandam meam innocentiam; & si liceat occultum proximi crimen aperire pro tuenda fama & vita proximi innocentis, imò & ad habendum à viro gravi solatium, ut docet *S. Thom.* cur non pro tuenda famâ & vitâ propria? nunquam tamen licet falsum crimen in- 16
quo accusatori vel testi affingere etiam ad evitandam mortem, vel extremam infamiam, ùt certum est ex prop. 43. & 44. ab Inn. XI. damnatis, quas exhibui *Cas. 36. num. 5.* nam id foret mendacium in re gravi tum contra justitiam publicam, quia judex, quantum est in se, inducitur ad puniendum Innocentem, & testes ad perjurium, tum contra justitiam privatam, quia quilibet habet jus,

15.

ne falso crimine infametur, sicut habet jus, ne à privato occidatur.

Dices cum *Lugo & Tamb.* si dolo vel mendacio defendam me contra injustum aggressorem eum v. g. falsis promissis aut minis absterrendo, ne me occidat vel bona mea invadat, solùm pecco venialiter peccato mendacii, non autem contra justitiam, quia habeo jus defendendi vitam & bona mea, ergo si mendacio injustum aggressorem meæ famæ & vitæ privem suâ famâ, tantùm pecco venialiter peccato mendacii; si enim non est injustitia per mendacium defendere vitam, minùs erit in casu posito per mendacium defendere famam simul & vitam.

R. *N. C.* nam imprimis id injustum est in judicio; quia læditur justitia publica, extra judicium verò impingere falsum crimen non est medium necessariùm & certò efficax pro recuperandâ famâ, potes enim deficere in probatione, & adversarius potest per veros testes aliaque indicia tua dicta elidere, & retinet jus ad famam, quamdiu verum crimen non admisit; econtra alter nullum jus habet, ut tollat vitam vel bona mea, & dolus vel mendacium est medium necessarium & certum conservandæ vitæ, ùt supponitur.

CASUS

CASUS XLV.

De Circumstantiis Restitutionis, & in specie cui, quo tempore & loco Restitutio fieri debeat?

ABbenius *multa iniquè congessit, dubitat, an, & qualiter teneatur restituere. 1. Quia Dominus re suâ creditur abusurus. 2. Quia Dominus rei est defunctus. 3. Quia res alteri erat oppignorata vel vendita. 4. & 5. Aliqua furi reddidit, à quo emerat. 6. Pleraque acquisivit usurâ, iniquo pondere, vel mensurâ. & ignorat à quibus. 7. Alia sibi tanquam pauperi aut alieno ære gravato retinet. 8. Sarcinam â viatore in domo suo relictam vendidit. 9. Res tum furtivas tum inventas ex parte dedit primò repetenti, qui non erat Dominus. 10. Partim factâ vel non factâ inquisitione aut ex consilio Confessarii dedit pauperibus. 11. Dubitat an restitui debeant res vacantes, inventæ, derelictæ. 12. An, & ex quibus causis differri possit solutio. 13. An fieri ante vel post tempus conventum. 14. Quid si fiat per partes, vel differatur post mortem. 15. Quo loco & quibus expensis tenetur debitor ex delicto. 16. Debitor ex re accepta. 17. Quid si mittat rem Domino absenti, & in via pereat. 18. Quo loco tradenda res debita ex contractu.* Pro resolut.

QUÆR. 1. Cui restitutio fieri debeat?

R. 1. *Debita vel bona certa*, id est talia, quo- 1.
rum Dominus scitur, regulariter restitui debent ipsi Domino, quia hic in ea primarium jus habet. *Excipe 1.* nisi Dominus re suâ esset abusurus ad

peccatum, v. g. pecuniâ ad se inebriandum vel fornicandum; tum enim, si absque gravi incommodo potes, teneris ex charitate restitutionem differre, imò si re suâ esset abusurus ad injustitiam, v. g. gladio suo ad se vel alium occidendum, teneris ex justitiâ non reddere, aliàs sine causa positivè cooperaris actioni injustæ & per consequens teneris de damno secuto. *Sotus Less. l. 2. c. 16. dub. 4. V. Cas. 38. à n. 1.* debes tamen esse moraliter certus, quòd Dominus re suâ abusurus sit, nam in dubio debet præsumi bonus, & possidet obligatio restituendi; in praxi etiam plerumque adest causa excusans, puta periculum rixarum, aliorùmque incommodorum, si Dominus rem suam seriò repetat, & non recipiat.

2. Si Dominus sit defunctus, omnia debita
2. realia sive ex contractu sive ex delicto reddenda sunt hæredi, quia hic succedit in omnia jura defuncti; si defunctus de rebus suis non disposuerit, neque hæredem ab intestato usque ad decimum gradum, vel ex testamento reliquerit, ejus jura & bona dicuntur vacantia & derelicta. *L. 1. 4. & 5. Cod. de bonis vacant.* quia de iis in vitâ disponere noluit, & post mortem non potuit, ideòque de jure naturæ fiunt primò occupantis, & debita debitori remanebunt; jure civili cedunt fisco, vel sæculari, si defunctus sit laicus, vel Ecclesiastico, si fuerit clericus, saltem post sententiam judicis, ùt requirit *Amicus de just. d. 16. num. 6.* nam *cit. leges* dicunt intra certum tempus posse præscribi contra fiscum, ergo possunt bonâ fide retineri, quia malâ fide nunquam præscribitur. Bona peregrinorum in diversorio sine hærede defunctorum, per

Epis-

Episcopum loci distribuenda sunt pauperibus pro anima defuncti. *Auth. omnes Cod. communia de succes.*

3. Si alteri debeatur rei alienæ possessio, huic immediatè restituenda est, v. g. accepisti rem apud alium depositam, conductam, commodatam, emphyteuticam &c. non Domino, sed depositario, commodatario &c. restituere debes, quia sine injuriâ privari non possunt jure custodiæ, usûs, vel possessionis, nisi consentiant, vel credantur re iniquè abusuri, ex quo capite bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed Capitulo restituenda sunt. 3.

4. Si habeas rem à possessore malæ fidei v. g. emisti equum à fure, per se, non furi, sed Domino reddi debet, qui solus jus in eam habet, non verò iniquus possessor: dico: *per se*, nam si fur tibi nolit reddere pretium, nisi ei restituas equum, *Nav. Vasq. Dicast. Less. Lurzger d. 33. a. 1.* & alii apud *Vivam. op. 2. q. 1. a. 3.* dicunt furi eum licitè reddi posse, etsi fur nunquam eum reddet Domino, quod *Lugo. d. 17. s. 2. Sporer num. 121.* etiam admittunt de emptore malæ fidei, quia res sive bonâ sive malâ fide empta per hoc, quòd reddatur furi non ponitur in pejore statu, quàm esset, si nunquam fuisset empta: at probabilius contradicunt *Cajet Sot. Molin. Laym. Sylvius q. 62. a. 6. LaCroix l. 3. p. 2. num. 100* 4.

Ratio est. 1. emptor rei alienæ, si aliter pretium recuperare non possit, licitè quidem permittere potest, ut fur mercem recipiat, quia habet jus ad suum pretium, pro quo nihil accepit, nec obligatur rem alienam cum tanto suo damno conservare, ùt fatentur omnes, non tamen licitè po-

test eam furi restituere seu tradere, quia hoc non est permittere, sed positivè, & proximè cooperari ad injustum alterius damnum; sicut si latro velit auferre rem *tuam*, nisi tradas *alienam*, potes quidem permittere ut accipiat rem alienam apud te existentem, non tamen licitè eam tradis. 2. Res à fure liberata apud emptorem meliorem statum acquisivit, qui unà cum re ad Dominum pertinet, ergo qui eam furi restituendo ad pejorem statum reducit, facit Domino injuriam, sicut qui rem alienam ex incendio vel flumine ereptam, iterum in flammas vel flumen rejicit, etsi alius ipsi minetur æquale damnum, nisi iterum injiciat. 3. Dominus ab emptore potest justè rem suam repetere, imò & tollere, ergo alter obligatur eam ipsi, & non furi reddere, ne detur bellum ex utrâque parte absque errore justum; *nec obstat* quòd fortè ex ignorantiâ rem non repetat, nam per hoc jus suum non amisit, & judex tenetur rem non furi, sed Domino adjudicare, ergo & tu restituere.

§. *Dices* 1. emptor restituendo rem furi reponit eam ex gravi causa in eodem statu, in quo fuisset, si nunquam fuisset empta, ergo nec damnum, nec injuriam facit Domino, etiamsi eam emerit malâ fide; sicut si quis à fure, sive bonâ sive malâ fide, accepit canem alienum, si in viâ timeat ab ipso morderi, potest canem citra Domini injuriam dimittere, etsi prævideat eum rediturum ad furem.

2. Quamdiu fur detinet meum pretium, res empta necdum est à fure perfectè liberata, sed est quasi sub actuali conflictu, ideóque licitè retineo potest; sicut si à fure extorsi pallium Petri, fur autem arripiat meum, licitè ei reddo pallium Pe-

Petri ut recipiam meum ; item si quis velit auferre bursam meam, nisi bursam Titii in loco inventam iterum illuc reportem à fure auferendam, licitè reporto.

3. Ex gravi causa licet remotè cooperari peccato alieno, ùt cum communi dixi *Cas. 20, num. 2.* sic si fur velit auferre thesaurum meum, nisì ostendam thesaurum Petri, licitè hunc ostendo; ergo si fur nolit reddere mihi pretium, nisì restituam rem emptam, licitè eam restituo, etsi forsan à fure retinendam.

4. Si Petrus mihi intentet mortem, nisì tradam gladium Pauli apud me depositum, licitè eum trado, etiamsi sciam, quòd eodem velit Paulum occidere; quia tradere gladium est actio de se indifferens ideóque remotè tantùm cooperativa ad occisionem Pauli ; quam ponere licet ad evitandum æquale malum proprium ; ergo reddere mercem furi etiam tantùm est cooperatio remota, & per consequens licita ad evitandum damnum æquale. Ecce rationes multùm graves, ut vix judicari possit, an hæ, an oppositæ præponderent. Nihilominus

R. *ad* 1. *N. C.* injuriam facit Domino, non quia rem emptam reponit ad statum primum, sed quia eam privat statu intermedio meliore jam acquisito; aliud est de cane, qui furi positivè non restituitur, sed ex gravi causa permittitur sponte ad eum redire.

ad 2. *N. ass.* sicut si pallium Petri à fure ereptum deportasses ad locum tutum, non posses illud furi positivè reddere seu tradere, etsi possis permittere, ut ipse recipiat ; sic & mercem non potes reddere, bene tamen ex causa permittere, ut fur recipiat. Idem est de bursa repertâ & ad locum tutum deportatâ.

ad

ad 3. N.C. reddens mercem tradit rem alienam furi, ideóque proximiùs cooperatur, quàm qui eam nudè ostendit; & obinde Dominus magìs est invitus respectu hujus, quàm respectu alterius.

ad 4. N. C. tradens gladium Pauli metu mortis est in extremâ necessitate, in quâ Paulus non habet jus repetendi gladium, necessitas autem recuperandi pretium non est tanta, ut Dominus mercis amiserit jus eam repetendi.

6. ℞. II. Debita vel bona incerta, hoc est talia, quorum Dominus ignoratur, vel conveniri non potest, restituenda sunt juxta explicationes sequentes.

1. *Bona incerta comparata ex delicto* v. g. furto, usurâ, iniquâ mensurâ vel pondere, si factâ, pro rei qualitate & valore, diligenti inquisitione Dominus sciri vel conveniri non possit, restitui debent pauperibus. *S. Th. 2. 2. q. 62. a. 5. ad 3. & ibid. Cajet. Bannes. Sylvius. Covar. Molin. d. 746. Lugo d. 6. s. 12. Viva op. 2. q. 2. a. 3.* & ita definivit Alex. III. *C. cum tu de usur. c. nemo 24. q. 5. Ratio est*: quia res, quæ Dominum habet, non potest retineri illo non consentiente, aut si Dominus reperiri non possit, debet expendi juxta voluntatem ejus prudenter præsumptam; sed bona incerta Dominum habent, aliàs forent vacantia vel derelicta, quæ fiunt primò occupantis, neque prudenter præsumi potest, quòd Dominus velit ea retineri ab injusto eorum possessore, ne lucrum ex delicto reportet, sed prudentissimè præsumitur, quòd si sibi vel suis hæredibus aut proximè consanguineis præsertim indigentibus restitui non possint, velit ea distribui in pauperes, vel ad quaslibet causas pias, ùt communiter ex-

pli

plicant DD. ergo si expendi & restitui debent; unde si ipse verè pauper, vel debitis ultra vires gravatus sit, ea sibi propriâ authoritate retinere potest, nisi obstet lex aliqua positiva, *Scot. Vasq. Sylv. Sanch. Illf. t. 4. d. 3. n. 250.* quòd si Dominus in particulari quidem ignoretur, sciatur autem in communi, v. g. milites injustè expilârunt oppidum; mercatores, caupones, pistores, mercibus, mensurâ vel pondere iniquo concives suos defraudârunt, etsi nesciant, quibus in particulari damnum illatum sit, restitutio tamen facienda erit non pauperibus, sed, quòad fieri potest, personis læsis, per se, vel per virum probum, & in ultimo casu minuendo pretium, vel augendo pondus & mensuram.

2. Bona *incerta ex contractu* vel *inventione* 8.
v. g. mercator ignotus loco vitri tradidit gemmam, loco cupri aurum, loco unius ulnæ duas, item invenisti annulum pretiosum, aut vicinor ignotus sarcinam in domo tuâ reliquit &c. si adhibitâ inquisitione debitâ per publicationem vel schedarum affixionem Dominus reperiri non possit, probabiliùs hæc iterum restituenda sunt ad causas pias *S. Th. q. 66. a. 8. ad 2. Scot 4. dist. 15. q. 2. ad 4. Cajet. Nav. Less. Laym. Viva op. 2. q. 2. a. 3. & DD. cc. Ratio* denuò: quòd res aliena sine consensu saltem præsumpto Domini retineri non possit, præsumitur autem esse voluntas Domini, ut dum res sibi corporaliter restitui non potest, restituatur ad causas pias, in bonum animæ. Fatentur tamen plerique oppositam, quam docent *Sot. Medina. Sa. Dian. p. 11. t. 4. R. 12. Metzg. t. 11. d. 27. a. 3.* esse probabilem; quia incertum est, an voluntas Domini sit, ut res sua in causas pi-

as

as erogetur, vel non potiùs, ut à possessore bonæ fidei asservetur, aut si asservari non possit, consumatur, distrahatur, & Domino, si forte compareat, æquivalens restituatur: optimè distinguit *Lugo n. 141.* quamdiu supersit spes aliqua inveniendi Dominum, præsumitur Dominus rem suam vel pretium ejus velle asservari, si nulla spes supersit, tunc demum dari pauperibus.

9. 3. Inventor non debet credere cuivis dicenti rem esse suam, nisi id probetur sufficientibus indiciis, si plures dicant esse suam, dividenda est pro rata probabilitatis, aut in defectu probationum danda pauperibus.

4. Qui præmissâ debitâ inquisitione rem in pauperes vel pias causas expendit, Domino comparente, ad nihil tenetur; non ex re accepta, quia rem non ampliùs habet, neque ex injustâ acceptione, nam quamvis eam fortè accepit malâ fide v. g. furto, rapinâ &c. postquam tamen Dominum invenire non potuit, culpam purgavit, eam expendendo juxta voluntatem Domini prudenter præsumptam; pari modo ad nihil tenentur pauperes, vel loca pia, si rem taliter acceptam jam absumpserunt, secus, si adhuc existat, tunc enim obligantur ex re acceptâ, quia distributio illa aliter fieri non potuit, quàm sub conditione si dominus re adhuc existente non comparuerit, aliàs enim malè gestum esset negotium Domini, *Laym. Diana. Petsch. p. 649.*

10. 5. Si non præmissâ sufficiente inquisitione in Dominum, res erogata est in causas pias, & adhuc existat, possessor rei tenetur primò, & in ejus defectu, qui dedit, si res bonâ fide est consumpta, nec aliquis ex ea factus ditior, tenetur

solus distributor. *Ratio est*; quia transferri non poterat rei dominium, cùm Dominus esset rationabiliter invitus, & qui dedit non præmissâ debitâ inquisitione, Domino fecit injuriam,

9. Si fur bona fide ex ignorantia vel mandato confessarii, non facta inquisitione rem dedit pauperibus, & ab iisdem consumpta sit, fur adhuc tenebitur solvere pretium ratione primæ acceptionis injustæ, sicut si res apud ipsum sine ejus culpa periisset, neque est voluntas Domini, ut sic expendatur res sua. *S. Anton. Nav. Rebel. Henr. d. 8. n. 109. Lug. d. 21. n. 59. Dicast. d. 3. n. 113. si dicas*: talis fecit quod potuit, & ignorans tenebatur obedire Confessario; ergo creditor non potuit esse invitus, ut sic fieret. R. Fecit quantum potuit ad evitandum novum peccatum C. ad extinguendum debitum *N.* debitor ex delicto debet creditorem efficaciter reddere indemnem, unde si restitutionem commisit Confessario vel nuntio à creditore non assignato, qui rem retinuit, tenetur denuò solvere, ùt fatentur omnes; ergo & tunc, quando absque inquisitione, bona fide dedit pauperibus. *V. infra n. 17,*

R. III. Res *vacantes*, ùt gemmæ & lapilli in 11.
littore maris, feræ in sylvis, res *derelictæ*, vel pro derelictis habitæ, ùt missilia principum, *thesauri* ultra memoriam hominum reconditi jure gentium sunt primo occupantis, ideòque restitutioni obnoxia non sunt, nisi sub limitationibus explicatis *Cas. 12. n. 14. & seqq.*

QUÆR. II. Quo tempore restituendum?

R. *Ut primum moraliter fieri potest post delictum vel notitiam rei alienæ, aut præfixum terminum in contractu*? est regula communis & certa; aliàs 12.
enim detineretur res aliena Domino rationabiliter invito; unde *deduces seqq.* 1.

1. Differre solutionem uno alterove die non est mortale, nisi Domino grave damnum vel incommodum ex dilatione causetur, imò si debitor non sit ex delicto (quoad hunc enim Dominus est plerumque magis invitus) & verum habeat solvendi propositum, ac dilatio solutionis Domino non sit damnosa aut periculosa, non est arguendus peccati mortalis, etiamsi per unam alteramve septimanam, imò & mensem solutionem differat. *Molin. Laym. Tamb.* tres verò sunt causæ, propter quas restitutio justè differri potest. 1. Si creditor non sit præsens, nec aliquem statuerit, qui solutionem acceptet. 2. Si creditor etiam tibi debeat, & non solvat. 3. Si solutio fieri non possit sine scandalo vel notabili damno in bonis animæ, famæ, vel fortunæ.

13. 2. Si nullus in contractu terminus est præfixus, solutio tunc est facienda, quando creditor secundùm loci consuetudinem eam exegerit, nisi forsan petere impediatur, vel à potentiore non audeat, tunc enim terminus solutionis erit, qui prudenter judicatur esse de rationabili voluntate creditoris.

3. Si terminus præfixus est in favorem debitoris, ùt in commodato, debitor poterit terminum prævenire, & citiùs solvere; quod si creditor acceptare nolit, & res individua pereat sine culpa debitoris, interitus non huic, sed creditori imputabitur. *Diana p. 1. t. 8. R.* 17. Quando autem terminus præfixus fuit in favorem creditoris, ùt in locato ad certum tempus, in censu pro annua pensione; tunc debitor regulariter terminum prævenire non potest, nisi solato integro pensionis vel locationis pretio; creditori verò non conceditur repetere rem suam ante terminum conven-

tum

tum, nisi debitor de fugâ, vel non solvendo foret suspectus, tunc enim cogitur vel rem ipsam reddere vel cautionem præstare.

4. Qui injustè cum peccato mortali solutionem differt, tenetur ad omne lucrum cessans & omne damnum obinde creditori emergens, ùt per se patet; qui solutionem inculpabiliter differt ex naturali oblivione, vel impotentia, valde probabiliter excusatur, præsertim si non sit debitor ex delicto; an idem teneat de eo, qui solutionem differt ad avertendum proprium damnum, dicam *Cas. 47. n. 4.*

5. Debitor vel maximè ex delicto, si possit, debet statim totum debitum solvere, quamvis per partes vel distincta delicta contractum, & si absque causa velit solutionem differre, vel per partes solvere, non potest absolvi, quia manet in actua- peccato, & Dominus est rationabiliter invitus, quia habet jus ad totum debitum, & posset intervenire impotentia, mutatio voluntatis vel aliud periculum: minùs absolvi possunt, qui solutionem differunt usque ad mortem, vel post mortem committunt hæredibus, quia injustè detinent aliena, & suos creditores exponunt periculo damnorum, præsertim si hæredes sint potentes, vel difficilis conventionis, aut, ùt fieri assolet, in indagandis & observandis obligationibus defuncti negligentes, nisi periculum gravis infamiæ vel scandali aut alia justa causa exigat restitutionem differri post mortem. 14.

QUÆR. III. Quo loco & cujus expensis restitutio fieri debeat? 15.

R. 1. *Debitor ex delicto* debet restituere in illo loco, ubi Dominus rem suam erat habiturus, si

res injustè ablata, detenta, vel destructa non fuisset, & quidem suis expensis, ùt si Coloniæ abstulit pecuniam vel equum, & ea secum abduxit Viennam, tenetur suis expensis ea reducere Coloniam, vel si Dominus etiam rem suam tunc erat ducturus Viennam, debet restituere Viennæ, subtractis tamen expensis, quas Dominus in re sua transferenda necessariò feciſſet : si fur plures expensas facere debuit, quàm Dominus erat facturus, has deducere non poterit ; suo delicto eas imputet ; si verò minores expensas fecit, quàm Dominus facere debuisset, idque proveniat ex industria sua, hanc diminutionem compensare potest; secus, si id contingat casu, ex eo v.g. quòd vecturæ vel cambii pretium decreverit, pretium enim decrevit Domino. *Medin. Sylvius. Molin. d. 752. Less. c. 15. dub. 8. Lugo d. 20. n. 183. Sporer à n. 153. La Croix n. 361. Ratio* horum est, quòd æquitas justitiæ solùm exigat, ut Dominus rei servetur indemnis, id est, tantum & non plus habeat in rebus suis, quantum habuisset, si res nunquam fuisset ablata vel iniquè detenta, hoc autem fit, si fur ita restituat, ùt præmissum est, ergo, &c.

At quantas expensas tenetur facere debitor ex delicto ad restituendam rem alienam? *Cajet. Nav. Covar.* & alii obligant ad expensas quascunque possibiles, at nimis rigidè ; quis enim dicat, quòd debitum sex aureorum tenear solvere cum expensis seu damno aureorum mille? id namque aperte repugnat charitati ; meliùs igitur *Lugo num. 191.* dicit, debitorem obligari ad expensas duplò majores, quàm res debita valeat, ùt si debeas centum, tenearis hos cum expensis seu jacturâ ducentorum ex tuis, si opus est, restituere, quia cum debitor sit nocens, & creditor innocens, salvus

duplò major causa requiritur ad absolvendum debitorem, quàm ad privandum re suâ creditorem. Adhuc mitiùs loquuntur *D. Th. q. 62. a. 5. ad 3. Sot. 4. dist. 15. a. 4. Haun. t. 2. c. 3. contr. 8. Vasq. restit. c. 10. d. 1. Petsch. p. 678. Sporer num. 161.* Qui tantùm obligant debitorem cum damno æquali, & aliquantum majore, non autem cum damno duplo, triplo, vel decuplo; quia justitia non repugnat charitati, charitatem autem putant non permittere, ut debitor etiam ex delicto restituat cum damno notabiliter major, quàm est debitum, ideóque restitutio tunc differri poterit ad commodiorem occasionem, aut si nulla spes commodioris occasionis affulgeat, nec voluntas Domini per litteras vel aliter explorari possit, Restitutio ex præsumpto Domini consensu facienda est proximis Domini consanguineis vel hæredibus, aut in eorum defectu pauperibus.

Si dicas: qui tenetur ad finem seu restitutionem, etiam tenetur ad media, & expensas necessarias; ergo, si opus est, ad triplò vel decuplò majores, quàm res ipsa valeat. R. Tenetur ad expensas debito proportionatas. *C.* improportionatas & debitum notabiliter excedentes *N.* ut autem sciatur, quænam expensæ sint proportionatæ, attendenda est conditio tam debitoris, quàm creditoris; potest enim esse, ut debitori pauperi multò plus noceat damnum decem, quàm creditori centum aureorum, aut econtrà: ideóque & tunc expensæ ultra duplum vel triplum augendæ, vel econtrà proportionaliter minuendæ sunt. *Haun. l. c. Illsung. num. 223. Sporer num. 163.*

R. II. *Debitor ex solâ re accepta* tenetur restitu- 16.
ere in loco, in quo res de facto existit, juxta seq. explicationes;

1. Si Dominus rei est absens, v. g. viator in domo tua reliquit suam bursam, vestem vel sarcinam, teneris eum per litteras monere, quid de re suâ fieri velit; si petat sibi transmitti, transmittenda est, sed expensis Domini; quia æquum non est, ut debitor in re alienâ citra culpam suam damnum patiatur, si expensæ excedant valorem rei, de præsumpto consensu Domini res vendi, & pretium transmitti debet; si nec pretium sine majori vel æquali expensâ transmitti queat, exspectanda est melior occasio vel voluntas Domini, aut si nulla horum spes sit, res dari debet proximis Domini consanguineis, vel hæredibus, aut in horum defectu pauperibus. si debitor inutiles expensas fecerit, hos ipse portare debet, & si inquirere neglexit, fiet deinceps debitor ex delicto, obligabitúrque quantùm illa negligentia nocuit.

17. 2. Si Domino absenti rem suam vel etiam tuam transmittas per bajulum, ab ipso in genere vel in specie designatum, vel cum ejus consensu electum, hic autem rem retineat, vel sine tua culpâ apud ipsum pereat, perit creditori, quia jam censetur rem acceptasse per suum designatum. *Lugo d. 8. n. 127.* idem dicit *La Croix n. 363.* si loco designati fortè venerit alius, fingens se designatum, cujus fraudem advertere non potuisti, quod verum est, si intuitu litterarum vel signi à creditore dati eum elegeris, secus si nullum signum creditor posuerit, nec litteras scripserit; tunc enim censetur à te spontè electus, & dicendum, quod *casu seq.*

3. Si ipse bajulum elegisti non assignatum, & remittas rem Domini in individuo, v. g. vestem apud te depositam vel tibi commodatam, & hæc sine tua culpâ pereat, iterum ad nihil teneris; quia

res

res regulariter perit suo Domino; excipe, nisi sis debitor ex delicto, v. g. per tuum servum vel confessarium remittis vestem furto à te ablatam, quam si servus vel confessarius retineat, teneris ejus pretium solvere Domino vi injustæ acceptionis prætenitæ, non aliter, ac si apud te casu periisset. *Rebel. Sylvius. Less. c. 16. dub. 6. num. 65. Molin. d. 754. Lug. d. 21. n. 59. Ilsung. n. 305. Dices*: si fur non possit aliter restituere, quàm per confessarium, creditor prudenter præsumitur consentire, ut res per confessarium restituatur; ergo si apud confessarium pereat, perit creditori. R. Prudenter præsumitur consentire salvo suo jure *C.* aliàs *N.*

4. Si ex te remittas rem tuam, v. g. pecuniam mutuò acceptam, tibi perit, quia illa pecunia permanet sub tuo dominio, usque dum creditor eam per se vel per suum nuntium acceptarit, res autem perit suo Domino.

§. III. Restitutio *ex contractu* fieri debet in loco 18.
tacitè vel expressè per partes convento; debita ex contractu gratuito, donationis, legati, testamenti tradenda sunt in loco, ubi existunt; & sumptibus donatarii vel legatarii inde transferenda; quia gratis donans vel legans non censetur se, nisi aliud expresserit, ad plus obligasse, quàm ut rem alteri relinquat, pro libitu ejus sumptu & labore, si opus est, aliò transportandam; res debita ex contractu mutui, depositi, commodati, locati &c. *per se* restitui debet, ubi est tradita, & quidem istius sumptibus, in cujus utilitatem contractus est initus, nisi aliter sit conventum.

CASUS XLVI.

De ordine Restitutionis servando inter creditores.

BErtholdus *ære alieno gravatus quærit ex confessario: 1. An possit solvere ex rebus apud se depositis, locatis, inventis, aut ex rebus emptis, & non solutis. 2. An omnibus præferri debeant funeralia, alimenta & medicamenta sibi & suis impensa, jura facti testamenti & inventarii, mercedes servorum, aut pretium rei empta. 3. An debita certa præferri incertis. 4. An præferenda debita hypothecata, & quid si plures hypothecam habeant. 5. 6. An debita ex delicto præferenda debitis ex contractu vel contrà: 7. An inter creditores merè personales prior tempore sit potior jure. 8. An præferri possit primò potens, pauper, aut creditor, apud quem res debitoris existit. 9. Quid si accepto pretio rem vendiderit, & non tradiderit, an emptori præ omnibus res vel prètium reddi debeat: 10. Quid si res uni oppignorata, oppignoretur vel vendatur alteri. 11. Aut debitor impotens legata vel donationes acceptare nolit, aut alteri donationem faciat.* Pro resolutione.

1. QUÆR. 1. Quid notandum circa ordinem restitutionis servandum inter creditores? de ordine debitorum dixi *Cas.* 38. *n.* 21. R. Si debitor habeat bona sufficientia ad eluenda omnia debita, sine ordine omnibus creditoribus satisfacere debet, ut per se patet; si verò non sit solvendo omnibus tenenda sunt seqq.

1. Resp.

1. Restitui debet res aliena, si adhuc apud debitorem in individuo existat; ùt si debitor habeat rem tuam apud se depositam, sibi locatam, commodatam, vel à se inventam, furto sublatam &c. tibi & non aliis quomodocunque privilegiatis eam tradere debet, quia res mansit tua, neque aliis restitutio fieri debet ex rebus alienis. Idem est, si debitor pro re ab Ecclesia, Fisco, vel minore sibi venditâ & traditâ non solverit pretium, tunc etiam ex constitutione legum Ecclesia, Fiscus, minor retinent dominium rei venditæ, usque dum solvatur pretium, utì ex *L. si procurator 5. de jure fisci* & *Glos. ibid.* docent *Molin. Less. Castrop. Laym. apud Illsung. t. 4. d. 3. num. 190.* quod *Cajet. Sylv. Nav. Less. L. 2. c. 15. dub. 2.* extendunt ad quamcunque rem venditam, non solutam, neque per cautionem pignoris vel fidejussoris assecuratam; in dubio tamen censetur venditor tradendo mercem etiam tradere dominium, vel maximè si pretium jam acceptare nolit contentus fide emptoris, ùt sæpe contingit. *Lugo d. 20. n. 17. Dicast. d. 11. n. 15.*

2. Ex bonis ipsius debitoris ante omnia debita etiam hypothecata, solvi debent funeralia, medicamenta, & alimenta sibi, uxori & liberis impensa, item quod pro inventario, pro custodia suppellectilis, & confectione testamenti necessarium fuit, *L. pen. ff. de relig. & sumpt. funerum;* mercedes operariorum & famulorum ad necessarios usus conductorum; quia hæc debita contrahuntur ex necessitate, & potiùs in utilitatem quàm fraudem creditorum; aliàs enim debitor magis fieret impotens, si nullus ei serviret, ex eadem ratione præferri poterit solutio rei emptæ saltem in continenti, quia debitor ex tali solutione non fit im-

impotentior, quia accipit æquale. *Vasq. de Restit. c. 11. dub. 3. Laym. n. 3. 7. 8. Illf. n. 217. Sporer. n. 47.*

3. 3. Debita certa præferenda sunt incertis. *S. Anton. Sylvef. Cajet. Sylvius q. 62. a. 8. Vasq. n. 9. Lugo n. 2. Sporer. n. 24. La Croix l. 3. p. 2. n. 373.* Per debita autem incerta hìc non intelliguntur debita dubia; nam pro his plerumque non debetur restitutio, cùm in dubio, an debeam, melior sit conditio possidentis, ùt dixi *Cas. 38. num. 11.* sed debita incerta hìc vocantur, quorum creditor sciri, aut conveniri non potest. *Ratio* autem sumitur ex eo, non quòd creditor absens vel ignotus minus jus habeat, quàm præsens, sed quòd prudenter præsumatur velle, ùt cùm sibi restitutio fieri non potest, fiat creditoribus certis; juvata enim debitorem imparem ad solvenda debita est opus pium, atque debita incerta, postquam suo Domino solvi non possunt, ex præsumpta Domini voluntate converti debent in usus pios secundùm dicta *Cas. 45. à n. 6.* ergo.

4. 4. Hypotheca est jus, quo non tantum persona, sed etiam res aliqua immobilis in securitatem debiti obligatur; si obligetur res mobilis, vocatur pignus, unde patet, quòd debita hypothecata utpote jus in ipsam rem simul & personam habentia præferri debeant non hypothecatis, ideo enim datur pignus vel hypotheca, ut per ea debitum magis assecuretur. *L. cui C. qui potior est in pignore*: Hypotheca alia est *expressa*, quæ mutuâ partium conventione; alia *tacita*, quæ citra partium conventionem à legibus constituitur, talem uxor habet in omnia bona mariti ad recuperandam dotem: Item alia est *generalis*, quia dat jus in omnia bona debitoris; alia *specialis*, quæ tantùm

tantùm dat jus in aliqua ejus bona, alia demum est *privilegiata*, quæ habet specialem in jure prærogativam seu jus præferentiæ præ aliis hypothecis, talem habet pupillus in bona Tutoris, & in rem suis pecuniis emptam, & ille, qui dat mutuum, ad emptionem vel exstructionem rei, quam sibi pactus est in pignus, item qui dat mutuum, ad conservationem rei alteri generaliter vel specialiter hypothecatæ, & alii plures, de quibus magis ad Juristas quàm Theologos spectat judicare; unde Confessarius super his consultus nihil præproperè decidat, sed potiùs in rebus difficilioribus ad Civilistas remittat.

5. Inter creditores hypothecarios præferendi sunt, qui priores sunt tempore, juxta *Reg. 7. 54. n. 6. qui prior est tempore, potior est jure*; ita ut tacita hypotheca prior præferri debeat posteriori expressæ, prior generalis posteriori speciali, *Lugo n. 40. Molin. d. 536. Vasq. c. 5. n. 6. Illsf. n. 199.* *Ratio* est, quia per primam hypothecam res ipsa est obligata, & inchoativè facta creditoris; ergo cum ejus præjudicio in jus alterius transire non potest; *neque obstat*, quòd fortè alteri jam sit tradita, nam traditur cum onere reali prioris hypothecæ; excipe hypothecas privilegiatas, quæ non privilegiatas etiam tempore anterioribus ex speciali juris dispositione præferuntur. 5.

6. Debita ex delicto non sunt præferenda debitis ex contractu, vel econtrà: *Sylvest. Bann. Arag. Vasq. dub. 2. Dicast. num. 24. Lugo. num. 36. La Croix num. 379.* partim contra *Medin. Anton. Salon.* qui volunt præferri debita ex delicto, partim contra *Cajet Tabien. Nav. Armilla*, qui docent præferenda esse debita ex contractu. *Ratio* nostra est, quia unus non habet majus jus, quàm alter, 6.

ter, sive enim ex furto vel rapina, sive ex mutuo debeas aureum, non teneris restituere, nisi cuilibet unum aureum, & quidem æquè primò; nam quamvis creditor ex delicto quòad modum sit magis invitus, quòad damnum tamen reale, quod solùm in restitutione attenditur, æquales sunt.

7. 7. Inter Creditores merè personales locum non habere regulam 54. *Qui prior est tempore, potior est jure*; sed debere cuilibet Creditori plus vel minus solvi juxta majus vel minus debitum, docent *Baldus. Anton. Sylvest. Bannes. Sylvius Nav. Less. c. 15. dub. 16. Illsung. num. 215. Sporer. num 43.* *Rationem* sumunt tum ex lege civili ita disponente, tum ex eo, quòd omnes videantur habere æquale jus: non minùs tamen probabile, imò ex ratione videtur probabilius, quòd inter creditores merè personales præferri possit & debeat, qui habet creditum tempore prius, & antiquius. *D. Th. opus 83. c. 8. Gabriel. Medin Valent. Salon. Suar.* aliique apud *Lugo num.* 146. Probatur 1. ex dicta Reg. 54. in 6. à Bonif. VIII. generaliter tradita; *qui prior est tempore, potior est jure, & Glos. ibid.* per quam corrigitur jus civile, si alicubi est contrarium. 2. Prioritas temporis dat prælationem non tantùm habenti jus in re, sed etiam habenti jus personale; nam hoc ipso, quòd quis se ex mutuo, v. g. obliget primo creditori, implicitè se obligat ad non ponenda impedimenta huic solutioni, ergo tenetur se non obligare aliis creditoribus, nisi salvo jure prioris, alioquin primum exponit periculo amittendi in toto, vel in parte suum debitum, & jus quæsitum. *Si dicas*: hoc tantùm tenere, si eadem persona pluribus est obligata ad eandem rem

determinatè, v. g. pluribus promisisti matrimonium, pluribus eandem rem vendidisti, & non tradidisti, pluribus eandem rem oppignorâsti, in his omnibus planum est, quòd præferri debeat primus, non verò, si pluribus te obligâsti ad quid indeterminatè. *Contrà* est, si duobus obligâsti laborem tuum pro uno die indeterminato hujus septimanæ, si non potes laborare, nisi die uno, debes laborare pro primo; si duobus vendidisti unum ex tuis equis indeterminatè, si omnes moriantur præter unum, debes hunc dare primo; item in debito reali, si eandem domum duobus pro debito oppignorasti, quia utrique erat sufficiens, si expost deteriorata non sufficiat, nisi uni debito, debet præferri primus, ùt fatentur omnes; ergo idem dicendum in debito personali.

8. *Nav. c. 17. num. 53. Laym. num. 7. Sylvius.* 8.
cuncil. 8. Illsung. num. 219. Sporer. num. 45. docent inter creditores æquales præferri posse primò petentem, quia jura favent vigilantibus, *ideóque non revocatur ab eo, quod ante alios accepit L. pupillus. L. quod autem, quæ in fraudem*: hæc sententia est probabilis, quia citatæ leges sunt justæ; ideóque secundùm hanc sententiam moneri potest amicus, ut primò petat vel maximè si sit pauper, imò pauperem simpliciter præferri posse docet *S. Thom. op. 73. c. 18. Sylvest. Arrag. Salon. Rebel. l. 2. q. 19. num. 13. Laym. l. c.* Quia sicut auferendo, ita & non solvendo, pauperi cæteris paribus majus infertur damnum, quàm diviti, recedendum autem videtur priùs à majori nocumento, quàm minori; sed hæc ratio parum probat, aliàs enim unus dives, cui plus debetur, esset præferendus alteri, cui deberur minus, ideo communior sententia docet titulum paupertatis per se nul-

nullam dare præferentiam, nisi in extremâ, & fortè etiam in gravi necessitate, quia pauper per se, non majus jus habet ad rem sibi debitam, quàm dives.

9. Si res debitoris apud me existat mihi non oppignorata, non possum ex eâ totum debitum meum subducere, sed attendere debeo, an non alii habeant jus præferentiæ, aut si habeant jus æquale, debeo cum eis pro ratâ concurrere. *Mendo d. 6. q. 4. Lug. d. 16. n. 126.*

9. 10. Si ære alieno gravatus rem aliquam vendiderit, sed non tradiderit, ipse autem receperit pretium, debet emptori tradere rem, vel reddere pretium, antequam ulli alii creditori etiam hypothecario satisfaciat, quia ante traditionem rei venditæ ex jure non acquiritur dominium pretii, intellige, si pretium adhuc separatim existat; nam si venditor illud suis pecuniis indiscernibiliter miscuerit, acquisivit ejus Dominium. *L. si alieni nummi 20. ff. de solut.* ex illo autem, cujus debitor dominium habet, prima solutio fieri debet creditoribus hypothecariis: probabiliter tamen contradicunt *Rebell. Castrop.* & alii, volentes adhuc primò debere satisfieri illi, cujus pecuniæ (idem est de aliis miscibilibus) cum alienis iniquè permixtæ sunt; *Rationem* dant, quia totus cumulus pecuniæ videtur obligatus creditori ratione injustæ mixtionis, & pecunia aliena adhuc physicè in cumulo existit.

10. 11. Qui rem alteri oppignoratam cum ejus præjudicio de novo oppignorat, vel vendit, peccat contra justitiam, & primus creditor potest ex eâ, ubicunque extiterit, solutionem accipere, quia pignus & hypotheca est onus reale, cohærens rei, quocunque devenerit.

12. De-

12. Debitor sciens se non esse solvendo, peccat contra justitiam, si donationes vel legata, ex quibus solvere possit, acceptare nolit, multò magis si res suas alteri donet, mutuò det, vel aliter alienet cum præjudicio creditorum, quia facit se voluntariè impotentem ad hoc, ad quod ex justitiâ obligatur. *Molin. Bonac. Sanch. Lugo d. 10. num. 137. Haun. t. 2. num. 497.* donatio tamen vel alienatio est valida, quia est suorum Dominus, ideòque qui bonâ fide accepit, licitè retinere potest, quod *Molina. Nav. Câstrop. Less, dub. 19.* etiam extendunt ad eum, qui malâ fide seu conscius impotentiæ acceptavit, nisi induxerit, ut daret, quia tunc, ajunt, non causat debitoris impotentiam, sed eam ex justâ causâ propriæ utilitatis permittit. Econtrà *Rebell. Vasq. dub. 3. Lugo num. 113.* probabiliùs dicunt, eum teneri ad restitutionem, non quidem ex re accepta, quia factus est rei Dominus, sed ex injusta acceptione, quia acceptando init contractum creditoribus damnosum; ergò non tantum permittit, sed positivè concurrit ad alterius damnum, & quidem non per actionem indifferentem, sed necessariò cum damno creditoris conjunctam, idque non pro vertendo damno proprio, sed pro lucro; sicut ergo nemo dicet licere ob lucrum furi accommodare scalam, vel eum juvare ad exurendas ædes alienas, sic nec licebit rem à debitore impotente acceptare cum damno creditorum; & ideo pro tali casu creditoribus in foro externo conceditur actio rescissoria. *L. 1. L. si debitor L. ult. ff. quæ in fraudem*; quâ intra annum ab habitâ facti notitiâ possint petere rescissionem contractûs in illorum fraudem initi, ita ut res debitori restitui debeat etiam non recepto pretio, nisi pretium adhuc ex- 11.

existat, vel in quantum debitor ex eo factus est ditior, hæc tamen actio non datur contra tertium ad quem res bonâ fide translata est. *Leges cit.*

CASUS XLVII.

De Causis à Restitutione excusantibus.

CUrtius *multa debet, ex variis tamen causis putat se à restitutione excusatum.* 1. *Quia si restituat, ipse vel uxor erit in periculo desperationis, furtorum, aut extremæ necessitatis, vel infamiæ, quamvis creditor sit in necessitate pari.* 2. *Cogetur statum suum dimittere, parcius vivere, vel omnia, quæ habet, restituere.* 3. *Quia restituere non potest sine gravi damno aut lucro cessante, licèt æquale vel minus etiam patiatur creditor.* 4. *Quia putat se solutionem ex justâ causâ differre, dubitat, an teneatur ad damna creditori ex dilatione provenientia.* 5. *Quia creditor debitum remisit putans eum non esse solvendo, vel saltem credit aut dubitat, an remiserit, eò quòd publicè ob furtum fuerit punitus.* 6. *Quia creditori aliquid donavit immemor debiti, vel simulavit se donare, cùm tamen daret animo solvendi.* 7. *Quia solvit creditoris creditori.* 8. *Vel impetravit compositionem Papalem.* 9. 10. 11. *Quia cessit foro jurans se nihil occultasse, cum tamen occultaverit, vel expost acquisierit.* 12. *Et quamvis posset in sæculo manens satisfacere, tamen religionem sua secum portans ingreditur.* 13. *Pretexens, quod sit in periculo seductionis.* 14. 15. *Quòd debita sint incerta.* 16. *Vel ex promissione gratuitâ.* 17. *Et dubitet, an in sæculo notabile quid lucrari*

rari possit. 18. 19. *Vel saltem diu deberet manere in saeculo.* 20. *Professus proprio labore, donatione, legato & è fructibus beneficii multa acquirit, & tamen nec ipse,* 21. *Nec Monasterium quidquam creditoribus solvit.*

Variæ sunt causæ, de quibus dubitari potest, an sufficiant ad justè differendam, vel planè omittendam solutionem, ùt 1. Impotentia. 2. Remissio creditoris. 3. Compensatio, de qua satis dixi *Cas.* 32. *num.* 7. 4. Præscriptio, de qua *V. Cas.* 23. 5. Interitus rei apud bajulum vel confessarium, de quo *Cas.* 45. *n.* 10. *&* 17. 6. Incertitudo debiti, de quâ *Cas.* 38. *n.* 18. 7. Donatio facta creditori, vel solutio facta creditoris creditori. 8. Cessio fori. 9. Compositio Papalis. 10. Ingressus in religionem. His examinatis clarebit resolutio casûs. Igitur.

QUÆR. I. Qaliter à restitutione excuset impotentia?

R. Impotentia alia est physica, quando quis nec in re, nec in spe habet, unde restituere possit; impotentia moralis est, quando quis absolutè quidem potest satisfacere, sed nonnisi cum animæ, corporis, famæ, libertatis, justi statûs aut bonorum temporalium jacturâ, secundùm sequentes explicationes.

1. *Probabile periculum animæ* est justa causa differendi, & omittendi solutionem quamdiu periculum durat, ùt si debitor ob restitutionem esset lapsurus in desperationem, filii ob inopiam in furta vel latrocinia, uxor vel filia prostituenda. *Scot. in 4. dist. 15. q. 2. Rebell. Nav. Bonac. Less. l. 2. c. 16. dub. 1. Ratio est;* quia creditor non potest esse rationabiliter invitus, ut debitor pro salute animæ suæ aut suorum tanquam bono lon- 1.

gè

gè eminentiori, restitutionem temporalium differat.

2. Excusat *periculum vitæ*, seu necessitas extrema, quando scilicet debitor factâ restitutione, ex defectu alimenti vel medicinæ ordinariæ esset moriturus. *Ratio est*: quia pro avertendâ necessitate extremâ licet aliena surripere, ergo multò magis retinere seu solutionem differre, nisi creditor ante debitorem in similem necessitatem jam inciderit, vel incisurus sit, nisì debitum restituatur: tunc enim creditor titulo justitiæ & charitatis præferri debet; si verò debitor & creditor actu existant in extremâ necessitate, vel sint in proximo & æquali periculo necessitatis extremæ, debitor adhuc potest rem creditoris licitè retinere, quia tunc melior est conditio possidentis. *V. Cas. 32. num.* 1. ubi *num.* 6. etiam dixi, ad quid teneatur, qui rem alienam apud se depositam, furto ablatam, aut mutuò acceptam, in extremâ necessitate consumpsit.

3. Excusat *jactura libertatis vel famæ*, ut si restituere non possis, nisì te ipsum vendendo, vel dando suspicionem gravis & occulti criminis: si tamen restitutio absque infamia fieri posset per tertium, v, g, Confessarium; aut si res ipsa non posset sine nota restitui, posset verò ejus pretium, ad hoc foret obligatio: deinde infamia debet esse notabilis, hinc homo de furto jam infamatus, tenetur restituere, etiam si de novo veniat in suspicionem furti, quia illud aliquale infamiæ augmentum, non est tantum, ut innocens propterea re magni momenti privari debeat.

2. 4. Excusat *jactura status justi & honesti*, ut si homo nobilis pro facienda restitutione deberet omnia bona sua vendere, famulos, arma, equos

equos &c. dimittere, civis primarius exercere, artem mechanicam, artifex vendere artis ſuæ instrumenta & mendicare; talis poteſt ſolutionem differre, vel per partes ſolvere, etiamſi ſit debitor ex delicto. *Scot. Gab. Ang. Palud Bannes. Salon. Azor. p. 3. l. 4. c. 39. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 8.* *Ratio eſt*: quia creditor tunc non poteſt eſſe ratiocinabiliter invitus, cùm debitor ſit verè in gravi neceſſitate, & mutatio ſtatûs plerumque conjuncta eſt cum gravi dedecore & infamia debitoris, filiorum, ac familiæ.

Dixi 1. *jactura ſtatûs*; nam aliqualis ejus diminutio non excuſat, ſic debitor omnium conſenſu, ut ſolvere poſſit, tenetur parciùs vivere, de ſplendore apparatûs, conviviorum, equorum, famulorum, laudorum &c. remittere; quia hæc non ſunt ad ſtatum ſimpliciter neceſſaria, ſed ſolùm ad ejus ſplendorem & pompam, & hæc diminuere non tam eſt neceſſitatis, quàm modeſtiæ; unde verſantur in peſſimo animæ ſtatu, nec abſolvi poſſunt, qui debitis gravati, nihil de ſplendore & luxu remittunt, & quod pejus eſt, nequidem deſuper ſe in confeſſionali accuſant.

Dixi 2. jactura ſtatûs juſti, ùt ſi ſatrapa vel prætor ad ſolvenda debita, vel occultas rapinas, abjiceret officium ſuum juſtè acquiſitum vendendi; ſi verò ſtatus ſit injuſtus, conſiſtens v. g. in ſola opulentia per furta, fraudes, uſuras acquiſita; non eſt dubium, quin ipſe & ejus hæredes teneantur hæc omnia cum jactura ſtatûs, ad quem nullum jus habent, etiam uſque ad mendicitatem, in qua antè fuerant, reſtituere, niſi forſan excuſet periculum graviſſimæ infamiæ, carceris vel

pœnæ publicæ. *S. Anton. Scot. Henriq. Nav. Less. Tamb. Laym. c. 2. n. 2. Bonac. d. 1. q. ult. p. 1.* idem est, si amissio statûs vel damnum, quod ex restitutione timetur, consistat in sola carentia rei, quam quis restituere debet, tunc enim non dimittet statum suum, sed relinquet alienum, *DD. cit. Lug. d. 11. n. 7. Sylvius sup.*

3. 5. Si debitor ex restitutione pateretur damnum notabiliter majus, quàm pateretur creditor ex dilatione solutionis, justè solutionem differre potest, etiamsi sit debitor ex delicto, modò damnum minus, quod creditor patitur, paratus sit resarcire; idem est, si creditor nullum pateretur damnum, debitor verò ex dilatione posset facere ingens lucrum. *Ratio* utriusque *est*: quia creditor tunc quoàd dilationem solutionis, non potest esse rationabiliter invitus &c, Si debitor & creditor sint in æquali necessitate gravi, vel in periculo æqualis damni, melior est conditio creditoris, & res restitui debet, sive sit debitor ex delicto, sive ex contractu. *Scot. Nav. Salmant. t. 13. de restit. c. 1. Laym. sup. Metzger. t. 12. d. 5. a. 1, n. 5. Dicast. d. 10. n. 30. Ratio est*: quia creditor habet jus ad solutionem, ergo in pari casu præferri debet.

4. 6. Præcipua hic difficultas est, utrùm ille, qui ob gravem suam necessitatem, vel periculum notabilis detrimenti, justè solutionem differt, teneatur creditori ultra rem debitam solvere damnum lucri cessantis? Respondent plurimi cum *Rebel. Less. Lugo. d. 21. n. 16. La Croix l. 3. p. 2. n. 252.* obligari debitorem ex delicto, quia injusta acceptio, quæ præcesit, est causa illius damni: *Diana p. 11. t. 2. R. 14.* requirit, ut damnum illud sit prævisum, aliàs enim non et

voluntarium, & non tam prima acceptio, quàm justa dilatio est causa istius damni; econtrà si non sit debitor ex delicto, dicunt non obligari ad damnum ex justâ dilatione creditori secutum, putántque aliqui id esse certum, sed immeritò; nam valdè probabile, & mihi probabilius est, quòd etiam debitor ex contractu vel re acceptâ, si pro sua necessitate vel damno avertendo differat restitutionem, teneatur creditori vel Domino rei, compensare lucrum cessans & damnum ex dilatione emergens. *Nav. l. 4. c. 4. num. 56. Rebel. l. 2. q. 17. s. 4. Sylvius a. 8. concil. 3. Molin. to. 3. d. 754. num. 3. Laym. num. 2. Metzg. num. 8. Dicast. num. 75. Ratio est:* quia creditor non tenetur in dilationem istam consentire, nisi ex charitate, quantùm opus est pro avertendo actuali damno vel gravi necessitate proximi; sed ad hoc opus non est, ut in dilationem consentiat gratis absque onere resarciendi damnum, quod in ejus gratiam patitur: si enim in extremâ necessitate non teneat proximo, qui est solvendo vel alibi habet, concedere rem meam gratis absque onere restituendi, ùt cum communissima dixi *Cas. 17. num 6.* & certum esse dicit ipse *Lugo d. 16. num. 170.* ergo multò minùs pro avertendo damno vel necessitate gravi: & certè iniqua esset conditio creditoris, inquit *Laym. l. c.* si debitor v. g. mutuatarius, vellet in suum commodum, vel ad præcavendum majus damnum suum, solutionem differre, non recipiendo in se onus resarciendi damnum minus, quod obinde creditor patitur, & huc inclinat *Lugo d. 18. num. 93.* citans *Less.* quamvis enim creditor in tali necessitate non possit esse rationabiliter invitus, quòd debitor retineat, & utatur pecuniâ sibi creditori debitâ, meritò tamen

men est invitus, ut utatur non compensando damnum sibi obveniens; sicut si ad salvandam vitam tuam indigeas equo meo ad fugam, non possum esse invitus quòad ejus usum, teneris tamen, si sis solvendo, refundere damnum, quod equus, vel ego, inde passus sum, ut fatentur omnes.

QUÆR II. Qualiter excuset remissio creditoris. §.

R. *Excusat liberè facta ab eo, qui remittere potest*, dicitur *liberè facta*, quia si fiat ex dolo, vi, vel injusto metu, v. g. quia debitor se finxit pauperiorem, vel plura damna passum, quàm est; aut simulavit debitum esse incertum, cùm tamen sit certum, vel alia falsa alegavit, ut remittatur pars, ne amittatur totum, vel solutio injustè differatur, tunc remissio est nulla, manetque debitor obligatus ad compensandum damnum: ecce rem certissimæ veritatis, sed iniquissimæ praxeos! si quis prudenter credat Dominum nolle sibi debitum restitui, vel liberaliter donaturum, si rogaretur, non tenetur restituere. *Gomez. to. 3. t. 5. num. 1. Molin. d. 68. n. 3. D. cast. num. 113. Mecger a. 5. num. 1. Ratio est*: quia tunc adest voluntas Domini prudenter præsumpta, unde infert *Lugo. num. 53.* furta filiorum, servorum, aliorúmque sæpe à restitutione excusari, eò quòd pater vel herus, si rogaretur, restitutionem libenter remitteret, etsi super facto multùm fuerit indignatus &c. si ex post rescias, Dominum revera fuisse invitum, teneris restituere rem, uti certum est, non tamen damnum ex dilatione solutionis secutum, quia dilatio non fuit culpabilis, ut probabiliter docent plures cum *Sporer*, *Lug.* etsi mihi probabilius videatur oppositum, quia licet dila-

tio

tio non sit culpabilis, tamen creditor in eam non consensit, nec consentire tenetur, nisi eâ conditione, ut ei resarcias damnum, quod ex tuâ dilatione patitur, ut latiùs dixi sup. in dubio, an Dominus esset debitum remissurus, restituendum est, vel petenda remissio, quia obligatio solvendi possidet, à quâ per remissionem dubiam, non liberaris.

Sed quid, si debitor ob furta vel damna causata, morte plectatur, an hoc ipso illi ejúsque hæredibus censeatur remissa restituendi obligatio? R. Nequaquam, si res furtivæ adhuc existant, vel ejus hæredes exinde facti sint ditiores, aut summa restituenda sit valde gravis, vel denique Domini ob ignorantiam, aut aliud impedimentum, restitutionem petere non possint; tunc enim præsumi non possunt restitutionem remittere. *Sanch. Less. Vasq. Molin. d. 84.* aliud est de damnis secutis ex homicidio; nam homicidâ ad instantiam partis condemnato, si hæredes defuncti non petant restitutionem damnorum, cùm facilè possint, censentur eam remittere. *Scot. in 4. dist. 15. q. 3. Sanch. 2. 2. q. 62. a. 1. Molin. n. 8.*

QUÆR. III. An excusetur, qui immemor debiti aliquid æquivalens donavit creditori?

R. I. Affirmant *Diana*, *Rebellus*, *Cardenas* 6. *apud La Croix num.* 452. qui consentit, si donans ita comparatus fuit, ut non dedisset gratis, si fuisset memor debiti; tunc enim adfuit voluntas interpretativa extinguendi debitum, quæ videtur sufficere; sicut qui ex justitiâ tenetur orare Horas, si oravit ex devotione, satisfeciisse censetur, quia præsumitur priùs voluisse satisfacere obligationi justitiæ, quàm meræ devotioni; sed rectiùs contradicunt *Salat*, *Lopez*, *Sanch. Less. l. 2. c. 37.*

num. 11. Laym. l. 3. t. 2. c. 12. num. 9. Ratio est; quia legi certæ non satisfit per solutionem solùm probabilem & incertam, ùt ostendi *Cas. 5. 4. num. 18.* & immemor debiti simpliciter voluit dare gratis, contra quam voluntatem expressam, non prævalet voluntas interpretativa, aliàs vix ulla valeret donatio, quia facilè adest causa, quam si sciviſſet donator, non dediſſet: nec tenet paritas de recitatione Horarum, nam obligatio solvendi debitum descendit ex propriâ hominis voluntate, ideóque debitor facere potest, ut præstitâ gratis materiâ debitâ, perseveret obligatio; econtrà obligatio recitandi Horas non est immediatè ex electione hominis, sed ex præcepto Ecclesiæ, ideóque homo facere non potest, ut præstitâ materiâ præceptâ maneat obligatio, idque patet à posteriori; quia præcepto Horarum satisfit, etiamsi quis eas recitet cum animo non satisfaciendi præcepto, sed repetendi, ùt habet communis; certum autem est, non satisfieri debito justitiæ, si scienter aliquid detur cum expresso animo non satisfaciendi, sed donandi gratis. *V. Cas. 6. num. 19.* unde patet, te non liberari à debito justitiæ, si Cajo creditori vel ejus filio procuraſti officium, nisi consentiat, minùs si procuraſti beneficium Ecclesiasticum, quia hoc tanquam quid spirituale, erga temporale compensari non potest.

℟. II. Si exteriùs quis simulet se dare gratis, internè autem velit extinguere debitum justitiæ, satisfacit, ùt fatentur omnes: sed quid si prædeat intuitu donationis sibi aliquid redonandum? ℟. Id acceptari vel retineri non posse, quia detur ex errore & intuitu gratuitæ donationis, quæ tamen gratuita non est: excipe, nisi forte nec redonatio declinari, nec restitutio ob

ſitionem criminis, aliâ viâ (quod rarum eſt) fieri poſſet.

QUÆR. IV. An excuſet ſolutio facta creditoris creditori? 7. R. *Affirm.* ſi debitum ſit ejusdem rationis, nec alius creditor ſit præferendus, aut ſi debitum tale ſit, ut creditor creditoris potuerit uti compenſatione, *Sylv. V. ſolutio Medin. q. 5. Molinat. 3. d. 473. Rebel. Dicaſt. La Croix num. 455.* quod *Lugo num. 146.* etiam dicit locum habere in foro externo; *Ratio eſt;* quia ſolvendo meo creditori acquiro jus, quod ille habet contra me; ſed hoc jus eſt æquale cum illo jure, quod contra me habes, ùt ſuppono, ergo illa jura mutuò extinguuntur & compenſantur.

QUÆR. V. Qualiter excuſet compoſitio cum Papa? 8. R. Compoſitio papalis eſt actus, quo Papa majorem partem debiti remittit, ut minor pars alicui pio impendatur; debita autem, quæ Papa remittit, vel ſunt incerta, vel ſunt debita ex lege Eccleſiaſticâ, in quâ diſpenſare poteſt Papa, ùt ſunt præſentiæ vel reditus Eccleſiaſtici à Canonico non præſente, vel non reſidente, percepti; poſſe autem Papam ejuſmodi compoſitionem concedere, docent *Molin. Leſſ. Dian. Lugo d. 21. à num. 91.* quos ſi lubet, vide. Apud nos Germanos in uſu non eſt.

QUÆR. VI. Quid circa ceſſionem fori? 9. R. 1. Ceſſio fori, quâ quis omnia bona ſua cedit & relinquit inter creditores dividenda, non excuſat in conſcientia, quominus redeunte meliori fortunâ reliquum ſolvere teneatur, *communis DD. Ratio eſt:* quia hoc privilegium fundatur in impotentiâ debitoris, ceſſante ergo impotentiâ, ceſſat ejus effectus ſeu excuſatio à reſtitutione; per conſequens, ſi debitor honeſto labore meliorem

statum acquirere possit, ad hoc tenetur, & compelli potest; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & necessaria.

10. 2. Cedens foro, nisi sit debitor ex delicto, aut sua dilapidando, se in istas angustias conjecerit, (huic enim non favere leges docent *Molin. Laym Sylvius l. c. Metzg. a. 2. n. 3.*) duo in jure habet privilegia, primum, ut liberetur à carcere & vexâ creditorum: secundum, ut de bonis post acquisitis, non possit conveniri, nisi in quantum commodè solvere potest. *l. 4. 5. 6. ff. de cess. bon. §. ult. inst. de act.* iisdem privilegiis, etsi foro non cedant, gaudent clerici debitis gravati *c. Odoardus de solut.* & personæ, quæ sibi mutuò alimenta debent, ut pater adversùs liberos, liberi adversùs patrem, *l. 16. & 17. ff. de re jud.* item maritus adversùs uxorem repetentem dotem *l. 17. cit.* Patronus adversùs libertum, socius adversùs socium: item milites armatæ militiæ conveniri non possunt, ultrà quod salvâ suâ conditione præstare possunt. *l. 6. & 18. eod.* mulieres quoque honestè viventes incarcerari non possunt, per *Auth. hodie Cod. de cust. reor* quod privilegium *Haunn. 2. c. 4. cont. 2.* cum *communi DD.* extendit ad personas nobiles, illustres, Doctores & Profes-
11. sores, ex *l medicos 6. c. de prof.*

3. Cedens bonis in conscientiâ occultare & sibi reservare potest necessaria alimenta, quibus ipse, uxor, & filii ejus secundùm statum suum parcè & honestè vivant, idem possunt uxor & liberi mortuo parte debitis gravato, quia his ex bonis paternis jure naturæ debetur honesta sustentatio, & mendicitas seu mutatio statûs incurrenda, est causa justa differendi solutionem, ideóque similes debitores in judicio interrogatos jurare posse se nihil

occultaſſe, ex *Dian. Tamb.* docet *Spoer n. 98.* ſubintelligendo, nihil non debitũ ipſis ex jure naturæ.

QUÆR. VII. Qualiter excuſet ingreſſus in religionem? 122

R. 1. Certum eſt peccare mortaliter, qui, cùm ſit ſolvendo, religionem ingreditur non ſolutis debitis, neque factâ ſufficiente diſpoſitione ad ſolvendum; quia obligatio juſtitiæ prævaletoperibus conſilii, atque ingredi religionem eſt opus conſilii, & obligatio ſolvendi eſt ex juſtitiâ, ergo. Secuta tamen profeſſio ſpectato jure naturæ eſt valida, quia valida eſt traditio perſonæ cuivis debitæ, ſed perſona, quæ per profeſſionem religioni traditur, in ſe non eſt debita, ſed tantùm ejus bona, ergo. Dixi: *ſpectato jure naturæ*; nam Sixt. V. Ann. 1587. debitores ſuper vinculo ære alieno gravatos recipi, graviſſimè prohibuit, eósque ad profeſſionem inhabiles reddidit, quam inhabilitatem relictâ prohibitione ex poſt ſuſtulit Clem. VIII. quæ tamen prohibitio non ligat Moniales, ùt in alio motu proprio declaravit ipſe Sixt. V. teſte *Lugo d. 21. num. 87.* neque eos, qui non ingenti, ſed modico ære alieno gravantur, neque eos, qui etiam in ſæculo manentes ſatisfacere non poſſent, aut qui abſque culpâ ſuâ debitis gravantur, etſi ſpem habeant aliquando ſolvendi; ſed prohibentur ſoli *decoctores*, ùt loquitur decretum, *qui poſt dilapidatam rem familiarem & contractam vim æris alieni*, culpabiliter pro tunc facti ſunt impotentes, & manentes in ſæculo ſolvere poſſent, *Sanch. Lugo num. 89. Dicaſt. num. 140. Salmant. t. 13. c. 1. p. 19. §. 2. Ratio eſt*, quia decretum hoc utpotè pœnale ſtrictè eſt interpretandum.

R. 2. Certum eſt debitorem obligari ad differendum ingreſſum, ſi intra breve tempus ſpem 123

habeat, ex toto, vel ex magnâ parte solvendi; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media non nimis difficilia, quale est ad breve tempus differre ingressum, per breve autem tempus communiter D. intelligunt duos aut tres annos, attentâ debiti quantitate, & majori vel minori spe intra illud tempus, notabile quid lucrandi: si tamen in dilatione imminèret grave damnum spirituale, v. g. impédimentum perpetuum ad religionem, aut periculum proximum peccati, statim ingredi posset; si enim debitor existens in periculo incontinentiæ uxorem ducere possit, etsi ex hoc prævideat se futurum impotentem ad solvenda debita, ùt fatentur omnes, multò magis ad vitandum peccatum, poterit eligere religionem.

14. R. 3. Certum est, quòd bonum illud, quod debitor ex ingressu in religionem sperat, debeat præponderare damno, quod ex ingressu patiuntur creditores, hinc si vellet ingredi religionem laxam, in quâ exiguus fructus sperandus, aut ingredi vellet ob commodum aut motivum temporale, non posset id facere cum præjudicio creditorum. *Lugo n. 70.*

15. R. 4. Certum est, debitorem religionem statim amplecti posse, si debita sint incerta, vel in usus pios eroganda, quia nihil magis pium, quàm se, & sua Deo in religione dicare, *Arrag. Sa, Sanch.* sed quid, si ab alio accepisti bona incerta, ejus nomine in usus pios expendenda, quæ tu inquè consumpsisti? R. Si es pauper, adhuc potes tibi applicare, & satis piè impenduntur in ordine ad hoc, ut possis religiosus fieri. *Lugo n. 64.*

16. R. 5. Debitor absque morâ religionem ingredi potest, si debitum sit ex liberali promissione etiam juratâ ad hoc vel illud donandum aut faciendum, nisi intra breve tempus absque gravi incommo-

modo id præſtari poſſit, quia in liberali promiſſo tacitè imbibitur conditio: nisi ad religionem cum præſtatione promiſſi incompoſſibilem, tranſiero. *Suar. Dicaſt. num, 134. Salmant. p. 18.*

R. 6. Certum eſt, debitorem ſtatim religionem ingredi poſſe, ſi nulla ſpes ſit, quòd manens in ſæculo futurus ſit ſolvendo; quia tunc creditores nihil ſperare habent, etiamſi à religione abſtineat, per conſequens ingreſſus iis præjudicare non poteſt; ſi ſpes ſolvendi ſit dubia, tenetur debitor ingreſſum aliquamdiu differre & probare, an dilatio proſit. 17.

R. 7. Præcipua hîc difficultas eſt, utrùm debitor licitè religionem ingredi poſſit, cedendo bona ſua creditoribus, ſi ſpes ſit, quòd multo, vel toto tempore manens in ſæculo integrè ſolvere poſſit, negant *Medina. Nav. Valent. Molin. Suar. Leym. l. 3. t. 2 c. 12. Sporer num 100.* ſed probabiliùs affirmant *S. Thom. 2. 2. q. 189. S. Ant. Cajet. Lopez. Leſſ. Dian. Sanch. ſup. num. 17. Lugo num 65. Haun. t. 2. c. 4. Dicaſt. d. 10. num. 129. Metzg. a. 3. n. 4. Ratio eſt*: 1. debitor non tenetur ſolvere cum ingenti difficultate, & detrimento in bonis altioris ordinis, quia tunc cenſetur moraliter impotens, atque in caſu poſito debitor pateretur ingentem difficultatem & damnum in bonis altioris ordinis, jacturam ſcilicet propriæ libertatis ad eligendum ſtatum perfectiorem, & commodorum ſpiritualium inde reſultantium, ergo. Undè patet, quòd hîc non tantùm agatur lucro ceſſante, ùt malè ſupponunt adverſarii, ſed etiam de actuali damno ſeu jacturâ libertatis & juris eligendi ſtatum perfectiorem. 2. Ipſa perſona debitoris, ùt argumentatur *D. Thom.* non eſt in ſe, & ratione ſuî debita, ſed tantùm intuitu bo- 18.

no-

norum, ergo si cedat bonis in favorem creditorum, satisfacit, potestque liberè de suâ personâ disponere amplectendo statum religiosum. 3. Debita vel sunt ex contractu, vel ex delicto; si ex contractu pendent ab intentione contrahentium, atque intentio contrahentium non fuit se obligare cum jacturâ libertatis eligendi religionem, sed potiùs cum tacitâ conditione, nisi statum perfectiorem cum solutione debiti impossibilem, elegero, ùt patet in contractu oneroso sponsalium, ergo: si ex delicto, adhuc non tenetur cum longè majori damno seu jacturâ libertatis [& juris eligendi statum religiosum, sicut non tenetur cum jactura famæ. 4 Vocatio ad statum religiosum negligi non potest absque periculo salutis, sed periculum salutis, est causa excusans à solutione, ergo. 5. Conjugatus non tenetur abstinere à generatione prolium, etiamsi ex hoc fiat impotens solvere, ergo nec cælebs ab electione statûs religiosi: quæ rationes non tantum tenent de debito reali, sed etiam de personali, ut si ad decem annos locâsti operam tuam pictorì, sutori &c. adhuc licitè religionem ingredi potes, nisi specialiter huic juri renunciâsses, nec teneris ad damna alteriinde emergentia, sed sufficit reddere pretium conductionis, quod fortè accepisti: hactenus de jure naturæ, quid sit de jure positivo, dixi sup.

19. *Objiciunt* 1. Propter opus consilii non est omittendum opus præceptum, sed amplecti statum religiosum est opus consilii, & solvere debitum est jure naturæ præceptum, ergo.

2. Eligens statum religiosum, liberè & absque necessitate facit se impotentem ad præstandum id quod præstare ex jure naturæ debet.

3. Filius non poteſt ingredi religionem, ſi in ſæculo manens poſſit ſubvenire inopiæ parentum, imò ingreſſus, regredi poteſt, ſi parentibus aliter ſuccurri non poſit; quia obligatio iis ſuccurrendi eſt de jure naturæ; atque etiam de jure naturæ eſt obligatio ſolvendi debita, ergo.

4. Non ſunt facienda mala, ut eveniant bona, nec propter lucrum ſpirituale licet alteri inferre damnum temporale, aliàs enim ad habendum meritum eleëmoſynæ, liceret pecunias ex juſtitiâ alteri debitas, dare pauperibus, atque hîc infertur creditoribus damnum propter bonum ſpirituale religionis, ergo.

5. non eſt licitum ſurripere aliena ad lucrum ſpirituale, v.g. pro habendâ dote ad ingreſſum in religionem, ergo nec licitum eſt non ſolvere, quia non ſolvere eſt continuata ſurreptio.

6. Non eſt licitum ſe addicere ſervitio pauperum in hoſpitali, ſi per hoc impediaris à ſolvendis debitis, ergo nec ingredi religionem.

7. Qui ſub ſpe matrimonii defloravit virginem, non poteſt ingredi religionem, quia hic ingreſſus cederet in damnum defloratæ; ſed ingreſſus debitoris etiam cedit in damnum creditorum, ergo.

8. Servus non poteſt ingredi religionem invito Domino, nec maritus poſt conſummatum matrimonium invitâ conjuge, ergo nec debitor invitis creditoribus.

R. *Ad* 1. *diſt. min.* Solvere debita eſt jure naturæ præceptum, abſolutè *N.* ſub conditione, ſi ſine majori damno in bonis altioris ordinis fieri poſſit, *C.*

Ad, 2. *N. ſupp.* Quòd hoc caſu ex jure naturæ ſit obligatio ſolvendi.

Ad 3. Vinculum pietatis ſ, utpote fundatum

in

in ipsâ naturali origine, est longè arctius quàm obligatio justitiæ, ùt patet à posteriori; nam necessitas alendi parentes, excusat ab obligatione solvendi debitum justitiæ.

Ad 4. N. min. Per ingressum in religionem creditoribus positivè non infertur damnum, sed tantùm permittitur ad avertendum majus damnum proprium in bonis altioris ordinis.

Ad 5. N. C. Non solvere tunc ad summum censetur idem quod surripere, quando quis absque graviori incommodo solvere potest, quod hìc non est.

Ad 6. N. C. Quia utilitas hujus servitii facilè per alia pia opera, imò per ipsum laborem pro solvendis debitis, compensari potest, non ita utilitas & securitas religionis.

Ad. 7. N. C. Defloratorse obligavit ad tradendam ipsam personam suam ad matrimonium, & per obtentam sub spe matrimonii copulam, tacitè renuntiavit statui religioso, & damnificator tenetur restituere in illo genere, in quo læsit, sed defloratorlæsit virginem in libertate nubendi, ergo & ipse meritò privatur libertate eligendi alium statum; econtrà debitor non obligavit immediatè suam personam, neque renunciavit statui perfectiori, neque alium læsit in libertate statum eligendi, ergo.

Ad 8. N. C. Servus seu mancipium secundùm suam personam est sub jure & proprietate Domini, at non persona debitoris sub jure creditoris; maritus consummando matrimonium renunciavit libertati & privilegio transeundi ad religionem, non item debitor.

20. Q. 8. Debitor jam professus non deobligatur debito, sed tenetur adhuc solvere, quantum po-

tes

tus, ab amicis petendo gratis, exercendo cum licentia Superiorum operas statum & personam non decentes, vel acceptando beneficium, munera &c. *Molin Nav. Lugo, Laym. num. 7. Ratio* est: quia status religiosus non aliter excusat à restitutione, nisi in quantum est incompatibilis cum solutione sed non est incompatibilis cum solutione, sed non est incompatibilis, ut restitutio fiat modo dicto, ergo Non tamen tenetur egredi, aut misceri sæcularibus, hæc enim sunt media extraordinaria & Religiosum indecentia. At nunquid Superior tenetur licentiam operandi dare, sicut Religiosus tenetur eam petere? R. *Negativè*, quia Superior nec ex contractu nec ex delicto est creditoribus obligatus, quia, ùt suppono, debitorem bonâ fide recepit, & ex traditione Religiosi, habet jus fortius in ipsum, ejúsque operas: negetur licentia, subditus est liber.

R. 9. Monasterium, si debitorem malâ fide 21.
suscepit sciens illum intra breve tempus in sæculo potuisse & debuisse satisfacere, debet ejus debita solvere etiam ex rebus Monasterii, quia tunc est causa, quòd injustè damnificentur creditores; si bonâ fide eum suscepit, adhuc tenetur ex iis, quæ Monasterio intuitu Religiosi ex donatione, legato vel hæreditate obvenerunt, deductis tamen expensis. *Sanch. l. 7. c. 31 Lug. num. 79. Ratio* est; quia ea bona transierunt ad Monasterium cum eo onere, quo ea habuisset Religiosus, si mansisset sui juris

EX

EX

TRACTATU DE CONTRACTIBUS

CASUS XLVIII.

De Naturâ Contractuum in genere, & Conditionibus iis apponi solitis.

ALbanus *varios init contractus, quærit, an iis stare teneatur.* 1. *Quia non habuit voluntatem se obligandi,* 2. *Vel contractum implendi,* 3. 4. *Saltem deliberatam,* 5. 6. *Quia contraxit sub onere non impleto,* 7. *Sub conditione non purificatâ,* 8. *Sub conditione necessariò futurâ,* ibid. *impossibili,* 9. *Turpi.* 10. *Vel dubitat, an habuerit intentionem se obligandi,* 11. *Vel obligavit se solùm sub pœnâ,* 12. 13. *Quia catena aurea sorori legata, in testamento vocatur deaurata.* 14. *Tribus sororibus legati sunt mille aurei, & non constat, an simul omnibus, vel singulis.* 15. *Item disjunctivè, domus, vel pecunia.* 16. *Uni sub conditione virginitatis non subsistente,* 17. *Alteri sub conditione, si nupserit, quæ Religionem ingreditur,* 18. *Tertiæ si nupserit consanguineo testatoris, qui renuit.* Pro resolutione

1. QUÆR. I. Quid, & quotuplex sit Contractus?

R. *imò* Contractus est consensus liber, & legitimus

mus, quo duo, vel plures se invicem, vel saltem una pars se alteri acceptanti obligat.

Dicitur 1. consensus, id est voluntas ex- vel implicita se obligandi; explicitè se obligat, qui id verbis, signis, vel scripturâ exprimit; implicitè se obligat, qui vult aliquid cum tali obligatione connexum; sic assumens officium Medici, hoc ipso se obligat ad remedia tutiora, quia ejusmodi obligatio scitur cum officio Medici esse connexa. Dixi: *voluntas obligandi*, nam voluntas implendi contractum non requiritur ad valorem 2.
contractûs, quia potest quis validè vendere aquum, & se obligare ad eum tradendum, quamvis non intendat tradere, sicut Clericus validè novet castitatem, etsi nolit dimittere concubinam: quod si quis velit contrahere, & tamen se nolit obligare, habet voluntates repugnantes; si primariò velit se non obligare, contractus est nullus; si primariò velit contrahere, secundariò se non obligare, valet contractus, si utrumque æqualiter velit, nec valet contractus, nec inducitur obligatio, quia neutra voluntas prævalet.

Dicitur 2. consensus liber, id est, deliberatus 3.
deliberatione sufficiente ad mortale peccatum, & excludente errorem, & ignorantiam saltem quoad substantiam, ùt dicetur *Cas. seq.*

Dicitur 3. legitimus, id est, à Legibus non reprobatus, ùt consensus pupilli sinè authoritate Tutoris &c.

Dicitur 4. quo plures, vel una saltem pars se obligat, nam alius est contractus onerosus, quo utrique contrahentium onus, seu obligatio imponitur, v.g. venditio, in qua unus obligatur tradere mercem, alter pretium; alius lucrativus,

in quo una tantùm pars obligatur, veluti donatio, promissio gratuita.

Æ. 2. Contractus dividitùr 1. In lucrativum, & oneroſum, ùt jam dictum eſt; 2, In nominatum, qui proprium nomen in jure habet, ut emptio, venditio, depoſitum &c. & innominatum, qui non haber determinatum nomen, cujusmodi quatuor recenſentur; *do ut des*, *do ut facias*, *facio ut facias*, *facio ut des*. 3. In pactum nudum & veſtitum; Pactum nudum eſt, quod quidem in conſcientia obligat; in foro tamen externo ei non conceditur actio, quales ſunt contractus innominati, nisì veſtiantur ſtipulatione, juramento, traditione, &c. pactum veſtitum vocatur, quod à Legibus confirmatur, eique actio conceditur; ut contractus nominati &c. 4. In abſolutum, & conditionatum, de quibus Quæſt. ſeq. 4.

QUÆR. II. Quid circa contractus conditionatos, & modificatos? 5.

Æ. 1. Contractui perſæpè additur conditio, cauſa, modus, vel demonſtratio:

Conditio propriè dicta, eſt diſpoſitio adjecta contractui, ejus obligationem ſuſpendens in futurum, & communiter exprimitur per particulam *ſi*, v. g. ſi cras ad me veneris, dabo tibi novum pileum; dixi: *conditio propriè dicta*, nam concepta in tempus præſens vel præteritum, non eſt ſtrictè conditio, neque ſuſpendit valorem actus, ſed eum vel ſtatim annullat, ſi ſit falſa, vel ſtatim facit validum, ſi ſit vera.

Cauſa eſt ratio, propter quam initur contractus.

Modus eſt onus adjectum contractui, quod ſi ſit honeſtum & poſſibile, ſtatim contractus valebit, etiam onere nondum impleto, & ordinarè ex-

exprimitur per tò *ut* v. g. do tibi equum, ut, pro me eas Romam: si tamen executio oneris sit causa principalis & motiva, tunc onere non præstito 6. contractus revocari poterit; secus, si tantùm sit causa impulsiva: *Causa motiva* est, ob quam hic & nunc ponitur contractus, aliàs non ponendus, *causa impulsiva* est, quæ de se non erat sufficiens ad hìc & nunc obtinendum contractum, attamen voluntatem aliundè motam, magis impellit, ut si ad Religionem assumitur, qui creditur esse dives, ubi divitiæ nec sunt, nec esse debent causa finalis seu motiva, sunt tamen impulsiva, quia faciunt, ut libentiùs fiat. Utrum verò modus, sit causa motiva, vel impulsiva, colligi debet ex verbis disponentis, vel attendi debet, an modus adjiciatur in favorem disponentis, vel non; si primùm, tunc modus censetur esse caula motiva & principalis v. g. lego Titiæ 100. ut nubat filio meo; si modus tantùm sit in favorem accipientis, ut dono Titiæ 100. ut emat sibi togam, modus est accidentalis, & valet donatio, etiamsi Titia togam non emat.

Demonstratio est qualitas in contractu expressa, per quam determinatur, vel demonstratur res, de quâ, vel persona, cum quâ contrahitur: v. g. vendo tibi equum, qui est luscus, dono tibi prædium, quod est 20. jugerum, lego 100. Petro catechumeno &c.

§. II. Conditio adjecta potest esse multiplex: 1. de futuro possibili, & honesto, & tunc quidem 7. suspendit obligationem contractûs, uterque tamen contrahens ordinariè tenetur exspectare eventum conditionis, purificatâ autem conditione contractus sit completus, quamvis consensus non renovetur, nisi in contractu, qui traditio-

ne perficitur, pendente conditione consensus fuisset revocatus. *Sanch. Lug. d. 22. à num. 384. Dicast. l. 2. de just. tr. 3. d. 1. num. 233.*

2. Si conditio sit necessariò futura, v.g. dabo tibi equum, si Anti-Christus nascatur, non suspendit contractum, sed præsumitur frustrà adjecta, nisi contrahens de adventu dubitasset, tunc enim sortiretur effectum conditionis contingentis; Item non suspenditur valor, si conditio non adjiciatur ùt conditio, sed ùt temporis designatio, v.g. ducam te, si Pater mortuus fuerit, *S. Th. in 4. d. 29. q. unic. a. 3. Molin. d. 206. Sanch. de matr. lib. 5. d. 2. num. 1.*

8. *3tio*: Si conditio (idem est de modo) sit impossibilis, & contrahentes consensum suum illi seriò alligârint, contractus est nullus; quia voluntas non potest efficaciter velle obligationem, sub conditione, quam novit esse impossibilem, quia verò non constat, quòd contrahentes intentionem suam alligârint conditioni impossibili, hinc ex præsumptione Juris in Matrimonio, & ultimis voluntatibus, conditio impossibilis habetur pro non adjectâ, ideòque nec valorem contractûs in foro externo impedit, *communis DD. V. Cas. 105. q. 3.*

9. 4. Conditio turpis, id est, inducens ad peccatum, invalidat contractum, ut: dabo tibi 100. aureos, si occidas inimicum, *Ratio est*: quòd non possit esse obligatio ad illicitum: at conditione inhonestâ jam impletâ, dummodo ob laborem, periculum, commodum, delectationem &c. sit pretio æstimabilis, reconvalescit contractus, & obligat ad implendum promissum, excipe

cipe contractum Simoniacum, ex quo etiam impleto nulla nascitur obligatio Jure sic statuente in odium Simoniæ. *Covar. Medina. Less. Lug. num 368.* Est enim hìc quasi duplex contractus, unus, quo alium obligas ad factum turpe, & hic semper est nullus, utpotè de objecto illicito; secundus, quo te, præsupposito turpi facto, obligas ad dandum 100. aureos, quod ex objecto malum non est, ideóque valet sicut valet votum, quo te obligas ad statim pœnitendum, si hoc, vel illud peccatum admiseris hoc enim votum non obligat ad peccandum, sed ad pœnitendum supposito peccato. In Matrimonio & ultimis voluntatibus conditio turpis, quæ non est contrà substantiam Matrimonii, in jure habetur pro non adjectâ, quare, si probari non possit, quòd fuerit seria voluntas non dandi consensum, nisì sub conditione turpi, Matrimonium, & testamentum reputatur validum. *Sanch. Lug. l. cit.* Ex his præmissis

Ad Casum ℟. I. Titium non excusat, quòd 10.
non habuerit voluntatem implendi contractum, sufficit enim ad valorem voluntas se obligandi, & quamvis non sciat, aut fortè dubitet, vel non recordetur, an voluntatem se obligandi habuerit, si tamen verba, vel alia signa externa, obligationem significantia, adfuerint, præsumitur voluntas interna adfuisse, nisì doceatur contrarium.

2. De contractibus conditionatis satis dictum est *num 5.*

3. Contractibus ex consensu contrahentium 11.
sæpè apponitur pœna, quæ ideo vocatur conventionalis, & solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum, culpa autem & mora debet esse notabilis, ut incurratur pœna gravis; debetúrque ante sententiam Judicis, si exigatur, si

non exigitur, censetur remitti. *Covarr. Suar. l. 5. de leg. c. 6. num. 8. Lugo num. 406.* contra *Nav. Vasq. Sanch.* qui probabiliter dicunt, pœnam non deberi ante Judicis sententiam etiam parte petente. *Ratio* nostra est: quòd hæc videatur esse mens contrahentium, ut talis pœna non ex arbitrio judicis, qui sine molestiâ, & sumptibus plerumque adiri non potest, sed ad petitionem compartis exsolvatur. An verò & qualiter in mutuo, & sponsalibus pœna apponi possit, dicetur suis locis.

12. 4. Si demonstratio contractui adjecta, erret circa substantiam, vel motivum principale, contractus est nullus, v. g. dono centum aureos, Titio consanguineo meo; lego Joanni centum aureos, quos mihi debet; si Titius non sit consanguineus, & Joannes nihil debeat, non valet donatio; vel legatum; si verò demonstratio erret circà accidens, v. g. do Titio annulum aureum, qui est in scrinio A, cùm sit in scrinio B, vel alibi; lego catenam inauratam, hunc agrum, qui est 100. jugerum, valet donatio & legatum, quamvis catena sit aurea, & ager habeat jugera 150. colligitur ex *L. falsa 33. L. quibus diebus. §. qui talem de condit & demonst. Vasq Molin. d. 211. Gomez. 1. var. c. 12. num. 74. Rebell lib. 13. num. 2. Reiffenst. l. 3. decret. t. 26. à num. 660.* Ratio est, quòd testator demonstrans, & donans rem ipsam, præsumatur etiam illum excessum donare voluisse, quamdiu de oppositâ ejus voluntate constare non potest; voluit enim donatario, vel legatario favere & favores sunt ampliandi; quare Titius tutâ conscientiâ, annulum, catenam, & agrum retinere potest; aliud est in contractibus onerosis, ubi ob notabilem inæqualitatem pretii, contractus vitiaretur, quia præsumi non posset, quòd quis v. g. ven-

gendere voluerit catenam auream pro deaurata, 150. jugera pro 100.

Dices: In casu posito est error in substantiâ, nam testator putat, & dicit se legare catenam deauratam & verè legat auream; *Conf.* Si Petro de- gemmam, putans esse crystallum, item paupe- nummum aureum, putans esse cupreum, error vitiat contractum, & datum repetere possum, ergo & hîc à pari. *R. N. Ass.* Nam error hunc contractum non afficit, quia testator præsumitur efficaciter velle dare rem, quam demonstrat, quamvis fortè sit pretiosior, quàm ipse judicet. *Ad Conf. N. C.* Nam certus sum de intentione meâ, quòd nunquam intenderim dare gemmam, aut nummum aureum; econtrà post mortem testatoris de ejus intentione certò constare non potest, & tamen rem ipsam designavit; ideo jura in materia favorabili præsumunt, quòd rem simpliciter legare voluerit, qualiscunque esset, nisi aliundè contrarium monstretur; idem est in aliis contractibus gratuitis, in quibus res ipsa designata est, & de voluntate contrariâ constare non potest. 13.

5. Si tribus sororibus mille Imperiales legati sint, & non constet ex circumstantiis, an singulis mille, an mille in tres partes dividendi, magis favendum est debitori seu hæredi, quàm creditori seu legatario; nam *in obscuris quod minimum est, sequimur. R. 7. 30 in 6.*, quare hæres satisfaciet dando unum mille, in toto pro tribus. 14.

6. Si legetur disjunctivè, domus, vel pecunia sorores, in quarum favorem legatum fit, habent electionem, & si unum periit, debetur illis altetum, quia hæc videtur esse voluntas testatoris, qui in majorem securitatem utrumque disjunctivè legavit. 15.

16. 7. Si Cajæ quid legetur sub conditione virginitatis, Caja poterit legatum acceptare, si communiter habeatur pro virgine, quamvis occultè sit corrupta; *Ratio* est; quod mens legantis non sit, eam obligare ad manifestandum crimen occultum, repudiando legatum.

17. 8. Si quis sic disponat: relinquo Cajæ, si nupserit, mille; valet legatum, & Cajæ debentur mille, etiamsi religionem ingrediatur, quia Religio æquivalet nuptiis, neque debet propterea excludi, alioquin foret conditio turpis; quæ habetur pro non adjecta; sed de his latiùs infrà.

18. 9. Si mille relinquantur puellæ, ut nubat consanguineo relinquentis, modus videtur esse causa finalis, ideóque nolenti consanguineo nubere, nihil solvendum est, si verò non per ipsam steterit, sed per illum, cui nubere debebat, habetur modus pro impleto. *Molin. d. 228. & 206.* ubi idem docet de legato, & hæreditate sub conditione, *Sà V. legatum num. 37. Rebell. q. 12. num. 6.* In dubio, an causa vel demonstratio sit circà accidens; an circa substantiam, præsumitur esse circà accidens, nisi ex circumstantiis aliud colligi possit, quia in dubio standum est pro valore actûs.

Gometz sup. n. 73.
Dicast. n. 196.

CASUS

CASUS XLIX.

De Contractu inito ex errore, & metu.

CAjus *emit siceram, & vinum Rhenanum, putans esse Mosellanum. 13. Causam suam committit Advocato, quem falsò putat esse peritum. 14. Metu perdendæ litis ei filiam suam promittit.* ib. *Titium existimans esse suum cognatum, & filiam suam contrà stupratorem defendisse in filium adoptat. 15. Qui cum filia in flagitio deprehensus, timens è domo ejici, vel infamari ei promittit Matrimonium. 16. Theologus super his consultus dicit omnes hos contractus valere, tùm, quia error, si quis intercurrit, fuit vincibilis. 17. Et quamvis contractus absque errore fortè non fuisset initus, tamen error non fuit circà substantiam. 18. Tum, quia metus, qui adfuit, fuit levis. 9. Vel à tertio, & non in ordine ad contractum, incussus. 6. 7. Et in dubio standum est pro valore actus.* 19. Pro Resolutione.

QUÆR. 1. Quid circà Contractus ex erro- 1.
re initos?

R. Sequent. 1. Error in contractu potest esse vel circà substantiam, ut si emas vitrum, putans esse gemmam; vel circà accidens; si emas equum decennem, quem putabas esse quinquennem; si error oriatur ex propriâ errantis opinione, vocatur propriè error, si ex alterius inductione, dicitur dolus; uterque potest esse antecedens, vel

tantùm concomitans, seu incidens, antecedens est, qui dat causam contractui, concomitans, vel incidens, qui non dat causam contractui, eò quòd, sinè ipso contractus initus fuisset.

2. 2. Error vel dolus circà substantiam, id est, circà materiam, causam, vel motivum primariò intentum, sive antecedens sit, sive concomitans, invalidat contractum; ùt si pro vino tibi quis vendat siceram, pro auro cuprum, *est comm.* & constat *ex L. labeo 45. ff. de contrah. empt.* ubi dicitur nullam esse venditionem, si vendatur aurichalcum pro auro: *Ratio* est; quia error circa substantiam facit non cognosci substantiam, per consequens impedit consensum in substantiam, qui est de essentiâ contractûs.

3. 3. Error circa accidens, etsi sit antecedens, & causatus ex malitiâ alterius contrahentis, non obstat valori contractûs, neque ex jure naturæ, quia non impedit cognitionem, & consensum in substantiam; neque ex jure positivo, quia decepto ex tali contractu conceditur jus & actio contra deceptorem, quâ compelli potest ad servandum contractum damno compensato, si innocens velit. §. *1. Instit. de except. Sotus. Molina.*

4. *Sanch. Laym. hic c. 5. num. 6.* Et si quæ jura dicant, ejusmodi contractum esse irritum, volunt esse irritum quoad effectum, hoc est, ab innocente rescindibilem; non quoad substantiam. Undè valet, si emas equum decennem putans esse quinquennem, vinum Rhenanum putans esse Mosellanum; si tamen accidens, vel qualitas teneat se ex parte motivi vel materiæ primariò intentæ, tunc accidens transit in substantiam, v. g. color respectu panni est accidens, si tamen emas pan-

pannum nigrum ad luctum, & substituatur ruber, accidens transibit in substantiam, & annullabit contractum, quia primariò intendebatur, pannus aptus ad luctum, qualis non est pannus ruber; item si dem eleëmosynam Petro diviti, putans me dare Paulo pauperi, error afficit substantiam, quia motivum principale erat sublevare pauperem, qualis non erat Petrus, *Sanch. Molin. Nav. Lajm. n. 3.*

4. Dolus antecedens circa accidens, causatus ab altero contrahente, quamvis non invalidet contractum, facit tamen eum pro libitu illius, qui dolum passus est, rescindibilem. *L. si dolo 5. de rescind. vendit. Less l. 2. c. 17. d. 5. num. 25. Sylvius de contr. d. 2. punct. 5. num. 19. Ratio est*: quòd per contractum dolo obtentum comparti fiat injuria, quæ in specie reparari non potest, nisi injuriatus reponatur ad statum, in quo erat ante dolum; atque hoc fieri non potest sine rescissione contractûs; ergo. Quòd si error accidentalis non sit ex culpâ compartis, sed ex dolo tertii, vel ex propriâ contrahentis ignorantiâ, ut si ex tuâ imperitiâ, vel ex doloso Petri consilio, à Paulo emas vinum novum, putans esse vetus, contractus non erit rescindibilis, sed habes actionem quanti minoris contra venditorem, hoc est, potes petere, ut contractus reducatur ad æqualitatem; item potes convenire Petrum ratione doli mali, si talis intervenerit. *cit. L. si dolo. Ratio est*; quòd sit consensus in substantiam, & venditor tibi non fecerit injuriam, ergo non est, cur contractum rescindere possis. 5.

Si dicas 1. Per errorem à tertio causatum notabiliter mutatur, & vitiatur materiâ contractûs, v. g. in casu posito vinum, ergo damnum pas- 6.

passus potest contractum rescindere, sicut sponsus potest rescindere sponsalia, si notabiliter vitietur sponsa, quamvis non ex dolo sponsi.

2. Metus injustus etiam à tertio in ordine ad contractum incussus, facit contractum rescindibilem, *ut infrà dicetur*, ergo & dolus.

R. *ad* 1. *N. C.* illud damnum sufficienter reparari potest per actionem quanti minoris, quod non semper tenet in sponsalibus, in quibus etiam major libertas requiritur propter difficultatem, & indissiolubilitatem matrimonii.

Ad 2. *iterum N. C.* leges ità statuunt de dolo, non de metu, nec Legum semper petenda est ratio *L. 20. & 21 de leg.* *Ratio* congruentiæ esse potest, quòd dolus per circumspectionem caveri possit, non ità metus.

7. QUÆR II. Quid sit metus, & qualiter vitiet contractum? R. Metus est animi trepidatio ob apprehensum instans malum, si oriatur ex causa naturali, v. g. timeo mortem à morbo, à bestiâ, à tempestate, vocatur metus intrinsecus; si incutiatur ab homine. vel causâ liberâ, vocatur extrinsecus: duas hîc accipe regulas, ex quibus cætera facilè deduces.

Prima: *nullus metus intrinsecus vel extrinsecus justè incussus invalidat contractum, aut facit rescindibilem*: *Ratio est*; quia metus relinquit actum simpliciter voluntarium, & in metu intrinseco, vel extrinseco justo nulla intervenit injuria, ergo non est ratio, cur contractus ex tali metu initus, sit invalidus, aut rescindibilis; sic valent vota metu naufragii, lethalis morbi, vel alterius mali facta, item valent sponsalia à stupratore inita ex metu, ne denuntietur judici.

Regu-

Regula 2da: *metus injustus gravis in ordine ad extorquendum contractum incussus, non quidem invalidat contractum (si matrimonium, Professionem Religiosam, & paucos alios excipias,) facit tamen eum rescindibilem ob injuriam, quæ per talem metum causatur*: prima pars est contra *Molin. Rebell. Sporer.* &c. qui dicunt ejusmodi contractus esse ex jure naturæ nullos, quia ex actione injuriosa non potest quis sibi acquirere jus; *sed contra est*: metus non facit contractum simpliciter involuntarium, ergo non tollit consensum vel aliquid aliud de jure naturæ ad valorem contractûs requisitum, neque metum incutiens acquirit jus ex iniquâ suâ coactione, sed ex voluntario alterius consensu. *Sylvius, Gabriel. Nav. Vasq. Sotus. Suar. Less. Lopez, Sanchez de matr. lib. 4. d 8. num. 4. Laym. hic num. 2. Lugo d. 22. num. 115. Metzg. tr. 13. d. 41. a. 3. Herman. thes. 20. Viva opusc. 1. q. 6. a.* 2. secunda pars etiam probatur, quia jura de his contractibus loquuntur ut validis, qui irritatione, seu rescissione indigeant. *L. si mulier 21. ff. de eo quod metus causa instit. de except. Sanch. Less. Lugo ac. cit.*

Dixi. 1. metus gravis, id est talis, qui vehementer conturbat, nec facilè superari potest, idque vel simpliciter respectu omnium personarum, ut si instet grave malum, etiam viro forti meritò timendum, v. g mutilatio, incarceratio, mors &c. vel saltem gravis respectu talis personæ v. g. 9. pueri, mulierculæ, aut senis. Quòd si metus infirmè incussus in ordine ad contractum, tantùm sit levis, contractus in foro externo nequidem erit rescindibilis, quia jura metum levem pro nihilo reputant; idem pro foro interno conscientiæ docet *Medina, Pontius, Tambur*, &c. quia metus

tus levis facilè repelli potest, ideóque qui non repellit, voluntariè metum patitur, volenti autem non fit injuria, nec contractus censetur factus ex metu sed ex propriâ voluntate, quâ noluit metum levem repellere, oppositum tamen videtur probabilius cum *Less. Sanch. c. 10. num. 3 Nav. c. 17. num 15. Laym. num. 4. Dicast. l. 2. de just. t. 3. d. 1. num 110. Sporer tr. 5. c. 12. n. 124. Metzger. n. 7. Viva. a. 3.* consentit *Lugo num. 138.* si metus sit unicum motivum, vel causa principalis consensûs. *Ratio est*; quòd ille metus sit injuriosa comparti; injuria autem hæc reparari non potest, nisi injuriatus per rescissionem, contractûs ponatur ad statum pristinum libertatis, ad quem jus habet. *Nec obstat* 1. quòd metus in ratione metûs dicatur levis, nam in ratione injuriæ, & damni illati potest esse peccatum grave, sicut si levi verbere frangas vitrum pretiosum; *nec obstat* 2. quòd metus levis facilè possit repelli, nam patiens non obligatur repellere, sed permittere potest cum reservatione sui juris; quis enim dicet calumniatores, detractores à culpâ & onere restituendi honoris & famæ esse liberos; ex hoc, quòd Christus Dominus, vel homo sanctus, suam dehonorationem facilè impedire potuerit, & tamen noluerit. Jam dicta intellige de con-
10. tractu ex naturâ rescindibili; nam in sententiâ, quòd matrimonium ex metu levi initum valeat, rescindi non poterit, quia semel validum ex naturâ suâ est indissolubile; an autem reipsâ tunc valeat, dicam suo loco.

Dixi 2. incussus in ordine ad extorquendum
11. contractum, sive metus incutiatur ab altero contrahentium, sive à tertio, semper ab eo, qui

metum

metum passus est; rescindi poterit. *L. item 14. §. 3. ff. quod metus causâ*; si verò metus est, quidem injustè incussus, non autem in ordine ad contractum, sed ad alium finem v. g. sumendam vindictam, & metum patiens eligat contractum tanquam medium, quo intentatum malum evadere possit, alii affirmant, alii negant, contractum esse rescindibilem; videtur autem distinguendum: si contractus ineatur cum eo, qui metum injustè incussit, etsi non in ordine ad contractum, rescindi poterit, secùs si cum alio innocente, sic si hosti me occidere volenti metu mortis offeram 100. aureos, donatio rescindi poterit, quia hostenetur ad omne damnum emergens ex injusto metu, inter alia autem damna est donatio 100. aurorum: si autem tertio promittam centum, ut me in tali periculo defendat, utique valebit promissio, nec rescindi poterit, esi facta sit ex metu, quia hic nullam mihi fecit injuriam, sed præstitit operam mercede dignam. Ex eodem principio valida est emptio armorum, vel annonæ facta me hostium; validum est mutuum, quod Respublica suscipit ad dandum litrum hosti pro commisso incendio; validum est matrimonium, quod ligitur tanquam medium ad conciliandum potentem adversarium, vel quod eligit captivus cum filiâ custodis carceris, ut ex eo dimittatur. *Sanch. Leg. Less. l. c.*

Nunc *ad Casum* §. 1. Emptio siceræ loco vini 12.
est invalida, quia est error in substantia, quod tenet, etiamsi Cajus æquè libenter, & eodem pretio emisset siceram, si eam cognovisset; *Ratio est*; quòd ad contractum absolutum requiratur consensus præsens in hanc materiam, qui jam existat,

sed

sed hic consensus non existit, sed existeret, si Cajus errorem cognovisset.

13. 2. Quòd Cajus emat vinum Rhenanum putans esse Mosellanum, non invalidat contractum, imò nec facit rescindibilem, nisi dolo venditoris id contigerit, sed tantùm habet actionem quanti minoris, quia solùm est error circà accidens; excipe, nisi ratio Mosellanici sit primariò ab emente intenta; ut si aliud vinum in patria sua vendere non posset, tunc enim accidens transiret in substantiam.

14. 3. Conductio Advocati, quem Cajus falsò putabat esse peritum, est nulla; quia primariò hîc non intenditur persona, sed ejus peritia, quæ non est: quòd verò Cajus metu perdendæ litis Advocato promittat filiam, vel ità intelligitur, ut Advocatus hunc metum per suam desidiam, vel tardiorem operam Cajo injustè incusserit, etsi non in ordine ad hanc promissionem, tunc promissio rescindi poterit juxtà dicta n. 11. vel Cajus spontè hanc promissionem concepit ad ad acuendam Advocati diligentiam, & firma erit promissio.

15. 4. Adoptatio Titii in filium, qui falsò creditur esse cognatus, est nulla, si cognatio est ratio primaria adoptandi, si verò primaria ratio adoptandi, est, quia eripuit filiam à stupro, & hæc ratio vera sit, adoptio subsistit; si utrumque motivum de se erat sufficiens, & adæquatum, ità ut quodlibet movisset altero absente, valet adoptio, dummodò unum è duobus, qualecunque illud sit, existat.

16. 5. Titius iniens sponsalia ex metu, nè ob crimen è domo ejiciatur, validè init, quia est metus justus; quòad timorem infamiæ, distinguen-

dum

dum est: vel enim ille à Cajo, aut alio injustè inciitur in ordine ad extorquenda à Titio sponsalia, nunc infirma erunt sponsalia: vel infamia timetur ab ipso crimine, & valebunt sponsalia, quia metus est intrinsecus.

6. Error circa substantiam, quamvis sit vinci- 17.
bilis, invalidat contractum; nam quamvis potuerit quis cognoscere, si tamen de facto non cognovit substantiam, etiam non consensit in substantiam, sinè tali autem consensu contractus est nullus.

Dices: ignorantia vincibilis non excusat à peccato, ergo nec ab obligatione contractûs. *Conf.* quia sic dabitur ansa innumeris mendaciis, & litibus; nam facilè quis dicet, se ignorâsse substantiam contractûs. R. *N. C.* ignorantia vincibilis excusat à peccato, cujus malitia ignoratur; non autem à peccato ignorantiæ affectatæ, vel negligæ scientiæ; simili modo excusat ignorantia ab obligatione contractûs, cujus substantia non cognoscitur. *ad Conf.* R. Tali asserto in foro externo non creditur, nisi probetur.

7. Non obstat valori contractûs, quòd non 18.
fuisset initus, si qualitas fuisset cognita; nam instantùm sequitur, quòd positâ cognitone qualitatis, futura fuisset volitio, quæ impediviſſet obligationem, non autem, quòd nunc fuerit, aut nunc impediat, nisi qualitas redundet in substantiam. *Vasq. Valent. Sanch. l. 4. in Decal. c. 2 à num. 6.*

8. De metu satis dixi à n. 7. quibus adde: si Titium in crimine deprehensum, fictè mineris accusare, & hic det aliquid eo fine, ut non accuses, datum retinere potes, quia metus est justus. *Nec obstat*; quòd det ex errore, certò non datu-

rus, si sciret tibi non esse serium; nam error non est circà substantiam vel causam finalem, ideò enim dat, ut resignes juri ad accusandum, atque hoc verè facis, etsi seriò non intenderis accusare, ergo *Sanch. Less. Dicast. n.* 119.

19. 9. In dubio, an error fuerit substantialis, an causa, quæ nunc cessat, fuerit principaliter motiva, jura volunt. ptæsumi pro valore actûs, & videtur pro eo esse possessio, quia scitur esse factus; & ignoratur ejus invaliditas. *Sanch. nn.* 14. 34. & 52. Idem à potiori est dicendum, si dubitetur, an intervenerit dolus, error vel metus, quia facta, & delicta non præsumuntur; in dubio an verè consenseris in obligationem, si tenebaris consentire, aut verba tua significârunt obligationem; præsumeris verè consensisse, quia nemo censetur consensum injustè subtrahere, aut loqui aliter, quàm sentiat.

CASUS L.

De iis, qui contrahere possunt, item de materiâ contractuum, & juramento contractibus apponi solito.

CAmillus *in infantiâ. 2. 4. Ante, & post pubertatem sine authoritate Tutoris. 5. Quem agnoscere non vult, 3. Varios celebrat contractus, & post cum licentiâ Tutoris omnes, etiam rerum alienativos, ratificat.* Ibid. *Et cum ipso Tutore init. 6. Oneroſos, etsi juratos. 13. Implere non vult, prætens restitutionem in integrum. 8. Et relaxationem jura-*

juramenti à suo Episcopo, vel Principe. 17. *& seqq.* Pro resol.

QUÆR. I. Quænam sint personæ habiles ad contrahendum? R. 1. De jure naturæ contrahere possunt omnes, quotquot habent plenum rationis usum, & materiam, de quâ contrahant; defectu rationis invalidè contrahunt ebrii, dormientes, fatui, furiosi &c. *Ratio est*: quòd ad contractum utpote actum humanum in conscientiâ obligantem, requiratur consensus liber, qualem recensiti habere non possunt. 1.

R. 2. Jure positivo contrahere prohibentur infantes, impuberes, minorennes, filiifamilias, prodigi, juxta sequentes explicationes: 2.

1. In jure tam fœmellæ, quàm masculi usque ad septimum annum dicuntur infantes; abhinc masculi usque ad 14. fœmellæ ad 12. dicuntur impuberes, quòd si impuberes per mortem patris, vel emancipationem desierint esse sub patriâ potestate, vocantur pupilli, si utroque parente careant, vocantur orphani: deinde illud tempus, quod ab anno septimo currit usque ad pubertatem, à Juristis dividitur in duas partes, in quarum primâ, dicuntur infantiæ proximi, in secundâ, pubertati proximi, & ita masculus ante completum decimum cum dimidio, & fœmellæ ante completum nonum cum dimidio, dicuntur infantiæ proximi; abindè usque ad annum pubertatis pubertati proximi; quâ completâ vocantur puberes, & tunc usque ad 25. minores: Pupillis etiam invitis, datur Tutor, minoribus volentibus Curator, quandòque etiam nolentibus in ordine ad lites, qui Curator semel acceptatus, repudiari non potest usque ad annum 25. completum, nisi veniam ætatis, id est liberam rerum 3.

suarum administrationem à legitimo Superiore obtinuerint; prodigo etiam invito datur curator; prodigus autem dicitur, qui profusè dat, seu ut ait *Ulpian. l. 1. ff. de curat. furios.* qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando profundit.

4. 2. Contractus ab infante, vel infantiæ proximo initus, est planè nullus, adeò ut nec obligationem civilem in foro externo, seu actionem in judicio, nec obligationem naturalem in foro conscientiæ pariat. *L. pupillus ff. de condict. indebiti Laym. hic c. 9. num. 8. Onnate d. 4. num. 18. Lug. d. 22. num. 283.* Ratio est: quòd jus positivum illorum consensum irritet, infans enim, & infantiæ proximus non multum à furioso distant. §. 10. *inst. de inut. stipul. Si dicas*: Leges hæ fundantur in præsumptione, quòd infans & infantiæ proximus careant pleno usu rationis; ergo si à parte rei hoc usu non careant, sed malitiâ suppleat ætatem, saltem tunc obligabuntur in conscientiâ, quia si præsumptio sit falsa, lex in ea fundata cessat. R. Hæ Leges non fundantur in præsumptione defectûs rationis in hoc vel illo particulari casu; sed ideo irritant ejusmodi contractus, quia plerumque solet contingere, quòd in tali ætate soleat deficere perfecta ratio, quod verum est, nec ideó cessat lex universalis, si ratio legis deficiat in particulari casu.

5. 3. Pupillus pubertati proximus sine authoritate Tutoris contrahens, non obligatur civiliter, bene tamen naturaliter. *L. 25. §. 1. ff. quando dies legati, & L. 1. ff. de novat. Less. Reginald. Sanch. de matr. d. 38. num. 3.* Excipe contractus majoris momenti, quibus alienantur immobilia vel mobilia pretiosa, quæ servando servari, ideò per

per triennium conservari possunt; tunc enim quamvis adsit consensus Tutoris, pupillus nequidem naturaliter, seu in conscientia obligabitur, quia jura utriusque; & Tutoris, & pupilli consensum annullant. *L. 7. 11. 15. Cod. de pradiis. Rebell. Less. Molin. to. 1. d. 224. Dicast. num.* 6. 377. idem est, si pupillus contrahat cum Tutore, tunc enim ad nihil tenebitur, nisi in quantum factus est ditior, aut si dolum commiserit, dixi: pupillus sine authoritate Tutoris contrahens non obligatur civiliter; nam si contractus sit in suum commodum, alterum contrahentem (nisi etiam hic sit pupillus) & civiliter, & naturaliter sibi obligat, ità statuitur in favorem pupilli *L. Julianus 13. ff. de act. empt.* in rebus tamen, quæ sunt in quotidiano usu, si pupillus quid expendat, emat, &c. saltem ex consuetudine obligabitur etiam civiliter stare contractui.

4. Filiifamilias impuberes non obligantur ci- 7.
viliter ullo contractu circa quæcunque bona, etiamsi contrahant cum consensu Patris. §. *quod 10. inst. de inut. stip.* pupillus tamen cum authoritate Tutoris contrahens, obligatur naturaliter & civiliter, si alienationem rerum pretiosarum excipias; *Ratio* Legum *est*; quod pupillo contra Tutorem detur actio, non autem filio contra patrem propter reverentiam.

5. Si pupillus, vel minorennis per contractum 8.
læsus, aut incommodum passus fuerit, gaudet beneficio restitutionis in integrum intra quatuor annos ab anno 25to completo, vel si veniam ætatis obtinuerit per quatuor annos à die obtentæ veniæ, ita ut possit repetere rem, vel pretium, de quo contraxit, cum fructibus, damno, & lucro cessante *L. 7. C. de temp. in integr.* restit.

9. 6. Omnia jam dicta de pupillis etiam tenent de minorennibus Curatorem habentibus; si Curatorem non habent, obligantur naturaliter, & civiliter, etiamsi contrahant de rebus aliquantùm pretiosis, & in quotidiano usu non occurrentibus. *L. puberes 101. ff. de verb. oblig.*

10. 7. Prodigus non habens Curatorem contrahit validè naturaliter & civiliter, etiam notoriè talis, & acceptum ab eo retineri potest, si verò authoritate publicâ Curatorem habet, nequidem naturaliter ex contractu obligabitur, & qui cum eo contrahit, tenetur restituere ante sententiam Judicis, etiamsi prodigus non repetat, quia detinet rem alienam, *Azor. Sanch. num. 20. & 27. Reyn. l. 25. num. 106.*

11. QUÆR. II. Quid circà materiam contractûs? R. Materia contractûs debet esse honesta, possibilis, & saltem in spe existens.

Dicitur 1. *honesta*; nam si objectum sit turpe, seu peccaminosum, ad illud nulla dari potest obligatio; si verò materia seu objectum contractûs sit honestum, contractus valebit, quamvis alioquin forsan sit illicitus, vel prohibitus; non enim omne prohibitum est invalidum, valet enim matrimonium contrà fidem priorum sponsalium initum; valet venditio, si postquam vendidi Titio, vendam & tradam Sempronio, sunt tamen hi contractus illiciti, utpotè contrà jus alterius.

Dicitur 2. *possibilis*, & in spe saltem existens; si enim contrahentes sciant rem esse impossibilem, aut nunquam in spe existentem, tunc seriò & efficaciter se obligare non intendunt, si non sciant, erit error insubstantia.

QUÆR.

QUÆR III. Qualiter contractus firmentur juramento? *Responsio constabit ex seqq.* 12.

1. Contractibus licitè adjici posse juramentum, patet ex propos. Wicleff. 43. damnatâ in Concilio constantinensi: *Juramenta illicita sunt, quæ sunt ad corroborandos contractus, & commercia civilia.*

2. Contractum firmari juramento, est contractum è juris dispositione in foro conscientiæ, vel saltem in foro externo nullum, per accessionem juramenti reconvalescere, ità ut non tantùm obliget ex motivo Religionis, sed etiam ex justitiâ: si contractus jam erat validus, propriè non dicitur firmari juramento, sed ei tantùm superadditur nova obligatio ex virtute Religionis.

3. Omnes contractus puberum sive sint minorennes, sive majorennes, si matrimonium, & paucos alios excipias, firmantur juramento, qui ex jure positivo habent, quòd sint nulli, & servari possunt absque peccato jurantis vel exigentis juramentum. *Sanch. Haun. Lugo d. 22. n. 226. Laym. l. 4. t. 3. c. 8. Onnate d. 11. num. 98. Herman. thes. 24. Metzger. t. 13. d. 41. §. num. 10. Pirhing. lib. 2. Decret. tit. 24. num. 132.* & ibid. *Schmalzgr. num. 86. Viva opusc. 1. q. 7. a. 2.* contra *Merenda*, *Perez*, *Wiestner* & alios, qui volunt, contractus invalidos non validari per juramentum, sed tantùm addi obligationem Religionis. Ad assertum probatur *ex cap. cum contingat de jurej. c. licet 2. eod. in 6. c. quamvis 2. de pactis in 6.* ubi Pontifex disertè ait: *pactum juramento nec vi nec dolo præstito, firmatum fuisse*, & servandum esse, quæ conditio frustra adderetur, si pacta jurata ex sola religione obligarent; nam 13.

juramenta etiam vi, vel dolo extorta obligationem Religionis inducunt, quoties sinè peccato servari possunt. Contractus verò qui juramento firmantur, sunt contractus minorennium, quibus bona etiam immobilia sine authoritate Tutoris, alienant; nam quamvis hi contractus aliàs nequidem naturaliter obligent, accedente tamen juramento naturaliter, & civiliter obligant; similiter juramento firmatur donatio inter patrem, & filium, renuntiatio paternæ hæ-
14. reditatis, alienatio fundi dotalis &c. *Schmalzg. num 92.* Contractus impuberum probabiliùs non firmantur juramento, nisi juramentum accesserit post pubertatem. *Bald. Sanch. Lugo.* 214. neque firmantur juramento contractus irriti jure naturali, vel ob defectum consensûs, velut contractus infantum, ebriorum, amentium, vel quia sunt de materiâ jure naturali vel divino prohibitâ; nam jus positivum non valet supplere consensum, aut reddere licita, quæ jure naturæ, aut divino sunt illicita: neque firmantur contractus injusto metu, vi, vel dolo extorti, quia servari non possunt sine peccato juramentum exigentis. *Jura cit. Onnaten. 129. Schmalzg. n. 91.*

15. 4. Juramentum, etsi non firmet contractum, semper tamen servandum est, quoties sine peccato servari potest, non ex justitiâ, sed in reverentiam divini nominis; ùt si metu mortis aliquid jurâto promisisti latroni, vel usurario promisisti solvere usuras, teneris solvere, vel petere relaxationem juramenti à latrone, vel usurario, qui eam ex justitiâ dare tenentur, vel si nolint, ab Episcopo. *Molin. Less. Suar. Haun. Metzg. l. c. Onnaten. 55. Viva opus. 1. q. 7. a. 3.* & clarè habetur *c. 6, 18. 26. de jurej.*

5. Con-

5. Contractus juramento firmati habent om- 16.
nes effectus civiles & naturales, quos habent alii contractus jurati nunquam invalidi; hinc pariunt actionem in judicio, obligant ex justitiâ & Religione, ita ut relaxato juramento ab alio, quàm creditore, maneat obligatio justitiæ, quæ etiam ad hæredes transit. *Suar. Palao. Schmalzgr. à n. 94.* quòd verò juramentum firmet & validet contractum, non habet ex se, sed ex jure positivo, ex se tantùm superaddit obligationem religionis.

QUÆR. IV. A quo juramentum hoc relaxari 17.
possit? R. 1mò. Juramentum firmans contractum à solo eo, cui præstitum est, relaxari potest, quia hic ex tali contractu habet jus quæsitum, quo invitus privari non potest, ideóque nequit illud relaxare Episcopus, imò nec Papa, nisi ex causâ gravissimâ, & ob bonum publicum. *Suar. l. 2. de jure c. 41. num. 2. Sanch. l. 3. mor. c. 21. num 2. Haun. to. 5. t. 4 num. 894. Pirh. num. 154.*

1. Relaxatio juramenti non confirmantis contractum, pro solo foro conscientiæ, à Religiosis Mendicantibus obtineri potest, ùt dicam *Casu 71. num. 5.* aliàs ab Episcopo jurantis peti debet, ut si usurario usuras, vel alteri per dolum, aut metum injustum, aliquid juratò promisisti, & promissarius tibi obligationem juramenti remittere nolit, in conscientiâ tutus es relaxatione tui Episcopi, si verò res deduci debeat ad forum externum, & Reus citari, debes relaxationem petere ab Episcopo creditoris, quia actor debet sequi forum Rei, nisi Reus se sponte subjiciat Episcopo jurantis, vel extra suam Diœcesin contraxerit, tunc enim cognitio causæ spectabit ad Episcopum

loci, in quo contractus celebratus est. *Suar. n. 13. Sanch. num. 35. Gonz. inc. 1. de jurej. n. 14. Pirh. num. 156.*

18. 3. Judex sæcularis non quidem directè, sed indirectè poterit relaxare juramentum non confirmatorium, illud remittendo nomine sui subditi id injustè renuentis, vel annullando omnem acceptationem rei juratò promissæ; si enim ipse promissarius juramentum in suî favorem factum remittere possit, & debeat, cur non ipso renuente ejus superior. *Haun. num. 905. Gonz. num. 12. Zœs. de jurej. num. 80. Pirh. num. 159.* Ex his per se patet Resolutio Casûs.

CASUS LI.

De Promissione.

DOnatus *multa promittit, sed non implet. 1. Quia promisit semideliberatè, ex metu levi sed juratò. 2. Sub solâ fidelitate, vel sub dubio. 3. Ac rem ex parte illicitam, vel impossibilem. 4. Aut juravit non revocare testamentum*, ibid. *Quia promissarius non acceptavit, vel absens acceptionem non intimavit, aut ejus nomine acceptavit alter. 5 Vel antequam promissio absenti intimaretur, est revocata. 6 Vel mortuus est promittens, aut promissarius. 7. Quia status est mutatus, & ipse indiget re promissâ, & promissarius eum graviter offendit. 8. Quia res promissa periit, vel fuit aliena. 9 Aut pluribus promissa.* ibid. Resolutio constabit ex seqq.

1. QUÆR I. Quid sit Promissio? R. Est de-

libe-

liberata, spontanea, & gratuita obligatio fidei erga alterum, ad aliquid præstandum, extenùs manifestata, & ab altero acceptata: est communis:

Dicitur 1. Deliberata; deliberatione sufficienti ad mortale peccatum, quia semiplena deliberatio non sufficit ad imponendam sibi obligationem gravem, imò nec levem. *Molin Sanch. Dicast. l. 2. t. 4. d. 1. num. 11. Ratio* est; quia homo semideliberatus non agit modo humano, sed ut semi homo.

Dicitur 2. Spontanea: nam promissio fraude, vel metu injusto etiam levi extorta, ab eo, qui fraudem, vel metum passus est, pro libitu rescindi potest, nisi sit juramento firmata. *S. Th. q. 86. a. 7. ad 3. Sylv. q. 66. a. 2.*

Dicitur 3. Gratuita, ut distinguatur à contractibus onerosis.

Dicitur, 4. *Obligatio*: non formaliter, sed causaliter, quatenùs est signum practicum exercitè declarans voluntatem se obligandi, quo distinguitur à nudo proposito, quo quis significat intentionem aliquid faciendi, absque omni obligatione.

Dicitur 5. *Obligatio fidei*; quo indicatur, 2.
quod promissio nuda probabiliùs obliget ex solâ fidelitate sub veniali. *S. Th. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 1. Bann. Cajet. Sotus. Molin. Gorm. de just. num. 648. Dian. p. 2. t. 17. Joann. à S. Cruce, Joann. à S. Th. 1. 2. q. 88. d. 29. a. 9. Salmant. hic num. 82. Onnate num. 92. Dixi, promissio nuda:* nam si vestiatur juramento, chyrographo, adhibitione Notarii vel testium, tunc juxtà omnes obligat ex justitiâ, & sub peccato gravi, secundùm quantitatem materiæ, paritque actionem in judicio. *Ratio est*; quia

quia si promissio non vestiatur, manet sub nudo debito morali fidelitatis, sola autem fidelitas obligat tantùm sub veniali ad conformanda factis promissis, sicut veracitas per se tantùm obligat sub veniali ad dicta conformanda menti: Potest autem promittens etiam absque memoratis solemnitatibus se obligare ex justitiâ, & sub mortali, si velit, & alter acceptet, quia potest rem suam alteri donare, ergo & dare jus ad illam; requiritur tamen major materia ad mortale injustitiæ ex liberali promissione, quàm ex furto, quia Dominus censetur magìs invitus, ut sibi res sua auferatur, quàm ut ei non detur res liberaliter promissa, ideóque *Lopez in 2. p. c. 30. Regin. hic n. 14. Sanch. l. 1. de matr. d. 5. num. 24 Onnate. n. 150.* requirunt materiam quadruplò majorem; Sed quid si promissor dubitet, aut non cogitavit (uti promiscuè fit) an se voluerit obligare ex solâ fidelitate, aut ex justitiâ, an sub veniali, aut sub mortali? ℞ cum *Molin. Lugo Sporer t. 6. c. 2. n. 69.* tunc solùm obligari sub veniali, etiamsi materia promissa in se sit gravis. *Ratio est*: quia homines, quando aliquid promittunt liberaliter, abstrahendo, vel non determinando, an sub obligatione gravi vel levi, non intendunt, nec censeri possunt, se velle obligare, nisi ad id, quod requirit natura promissionis liberalis, sed hæc non requirit nisi obligationem levem, ex solâ virtute fidelitatis, ut supra dictum est, ergo: & certè ita habet communis opinio; nam imprudens haberetur, qui eo rigore exigeret liberale promissum, quo exigit debitum justitiæ; ex quo meritò colligunt DD. cit. in promissionibus meræ liberalibus ut plurimùm deesse animum, se graviter aut ex justitiâ obligandi.

Dici-

Dicitur 6. Ad præstandum aliquid, scilicet li- 3.
citum, & possibile; nam ad illicitum, & impossibile nulla potest esse obligatio; si res promissa ex parte est licita, ex parte illicita, est obligatio ad partem licitam juxtà *Reg. Juris 37. Utile per inutile vitiari non debet;* hinc invalidæ sunt promissiones, quæ præbent occasionem absolutè, aut liberiùs peccandi, ut si volenti malè agere, promittam eum non monere, non accusare; si promittam Beneficium Ecclesiasticum nondum vacans c. *ex tenore 13. de conceff. præb.* si adulter adulteræ vivente conjuge promittat Matrimonium *c. siquis 8. de eo qui ducit;* quia in his datur, occasio optandi, vel machinandi mortem. Item ante positivo nullæ sunt promissiones, quæ tollunt facultatem de rebus suis liberè disponendi mortis causâ, ut promissio de faciendo testamento in alicujus favorem, vel de non revocando factum.

Dicitur 7. Exteriùs manifestata; nam licèt sola interna voluntas se obligandi sufficiat ad votum, ob quòd votum fiat Deo cordium Inspectori, non tamen ad contractum; hic enim debet fieri modo humano, id est sensibili; seu perceptibili ab homine. *L. 1. ff. de V. O. D. Th. hic q. 88 a. 1.*

Dicitur 8. Acceptata; nam quamdiu promis- 4.
sio acceptata non est, nullam inducit obligationem, sed revocari potest. *L. de pollic. L. absens ff. de donat.* idque tenet etiamsi sit juramento firmata, quia juramentum sequitur naturam contractûs. *Sot. Palao d. 2. num. 6. Salmant. num. 20. Lug. d. 23. num. 50. Ratio est;* quia omne pactum essentialiter constat mutuo duorum, vel plurium consensu, & in omni promissione inclu-

di-

ditur: *si alter acceptet*: quandoque tamen ipsum jus acceptat pro homine, ut si promissiones fiant Reip. vel civitati. *L.* 1. 3. 4. *ff. de pollicit.* vel etiam, ùt plures volunt, Ecclesiis & locis piis &c. Promissio præsenti facta regulariter acceptari debet in continenti, vel quasi continenti *L.* 137. *de V. O.* quia tunc non potest prudenter censeri promissor diu velle suspendere suum consensum; si tamen materia sit favorabilis, ipsa taciturnitas reputabitur pro consensu, juxta Reg. J. *qui tacet, consentire videtur*: secus si materia non sit favorabilis. De cætero etiam Pater pro filio, Dominus pro servo, Religiosus pro Monasterio, Uxor pro Marito, aut econtrà, item omnis, qui alterius curam gerit, aut ex promissione interesse habet, eam acceptare potest.

5. QUÆR. II. Quid circà promissionem factam absenti? R. seqq. 1. Promissio (idem est de donatione) absenti facta per Nuntium, vel per litteras ad promissarium directas, non valet, si coram alio, quàm Nuntio acceptetur, quia hic, & non alius ad acceptandum est deputatus. *Sanch d. 7. n. 35. Dicast n. 155.* Valet tamen coram Nuntio facta, etiamsi promittenti non intimetur *Lug. n. 74.*

2. Promissio vel donatio facta absenti, ante-
6. quam ad eum pervenerit & acceptata fuerit, revocari potest; si revocatio non innotescat Nuntio, & hic purè in mandatis habeat, promissionem, vel donationem factam intimare, adhuc valet revocatio, nec promissio validè acceptari potest, quia voluntas Domini, quam defert Nuntius, nequidem virtualiter existit; si verò Nuntius sit simul Procurator, vel Commissarius, cui committitur promissio nomine Principalis facienda, & revocatio commissionis nec Commissario,

nò, nec donatario innotescat, donatio acceptari poterit, quia de jure, acta puri mandatarii, revocato mandato etsi incognito, statim sunt invalida; acta verò per Procuratorem antequam de revocatione constet, valida sunt. *L si mandassem. L, si inter causas ff. mandati L. vero ff. de sol. Gomez. Mol. Sanch. l. 1. de Matr. d. 6. num. 9.*

3. Si promissio, vel donatio, erat facienda per Procuratorem, & promittens moriatur, Procurator verò ignorans, pergat promissionem, vel donationem facere, promissio, & donatio est nulla, quia mandatum gratiæ faciendæ, regulariter exspirat morte mandantis. *L. 26 ff. & L. 15. C. mandati*: Excipe, nisì mandatum sit ad causas pias, quia in harum præjudicium Leges civiles nihil disponunt, & prudenter præsumitur, quòd promittens voluerit hanc suam voluntatem etiam post mortem manere, cùm maximè sit profutura animæ. *Covarr. 1. Var. c. 14. Molin. Sà. La Croix 3. p. 2. num.* 788. Si Nuntius sit missus, non ut faciat, sed ut purè indicet promissionem factam, & promittens interim moriatur, adhuc acceptari poterit; *Ratio* est; quòd promissio vel donatio jam facta, & non revocata, sed literis vel nuntio insinuata sit gratia, gratiâ autem facta non extinguitur morte concedentis. *Suar Clarus Sanch. num.* 35. An econtrà promissario ante acceptationem mortuo, ejus hæredes promissionem acceptare possint, incertum est, negat cum *Less. Hurt. La Croix num.* 787. quia voluntas promittentis ferebatur in personam promissarii in se, quæ amplius non existit: Si tamen ex circumstantiis pareat, quòd promissio, non solùm in gratiam ipsius, sed simul in favorem familiæ, uxoris, vel prolium facta sit, ab his omnino acceptari poterit.

QUÆR. III.

7. QUÆR. III. Quot modis cesset obligatio promissionis acceptatæ? R. Cessat 1. Ex partium consensu .2. Si materia promissa facta est impossibilis vel illicita, ùt sup. dictum est. 3. Si promissarius tuus non stet promisso tibi facto; hæc enim videtur fuisse voluntas promittentis, ut frangenti fidem, fides frangatur eidem. *Sà. Regin. Rebel. Onnate num. 185.* 4 Si promisisti amico qui factus est inimicus, *Garc. Sylv. Mol. d. 272.* 5. Si promissor ob inopinam paupertatem ipsemet re promissâ indigeat, meritò tamen dicit *Less. Molin. t.* paupertatem non excusare absolutè, sed tantùm suspendere obligationem usque ad meliorem fortunam. 6. Et generaliter, si res non manst in eodem statu, ità ut ante traditionem rei promissæ, grave & novum tibi immineat incommodum, quod si tempore promissionis cognitum fuisset, certò non promisisses. *S. Th. q. 110. a. 3. ad 5.* quia non censeris te cum tali incommodo gratis obligare voluisse, & gratuita promissio censetur facta sub conditione, nisi status antè traditionem notabiliter mutetur, quare hæc doctrina etiam locum habet in promissione juratâ. *Auth. cit. Decast. num. 125.* In dubio, an status sit notabiliter mutatus, est obligatio implendi promissum, quia obligatio promissionis est in possessione, certò enim obligavit, & dubitatur an obligatio per mutationem statûs cesset.

8. 7. Si res promissa in individuo: absque culpâ promittentis perierit, ad nihil tenetur promittens; si res promissa sit indeterminata, v.g. ex decem equis unum promisisti Cajo, si pereant omnes, aut pereat equus à Cajo electus, liber es; si pereat unus vel alter, debes Cajo dare unum ex residuis; idem est, si promisisti equum indeter-

terminatè, & tradas alienum, debes substituere alium, secus, si promisisti hunc determinatè, qui postea probatur alienus. *Molin. to. 2. d. 262 Spor.* 9.
n. 6. in Decal. c. 2. num. 74. 8 Si eandem numero rem promisisti pluribus, debetur primo, etiamsi secunda promissio fuerit jurata; quia secunda promissio, utì & juramentum, sunt de re illicitâ & alteri saltem ex fidelitate debitâ, & quamvis primus cedat juri suo, non ideo reconvalescit secunda promissio, quia *tractu temporis non firmatur, quod ab initio non subsistit.* R. J. in 6. nisì secunda promissio facta esset sub conditione: si primus cedat juri suo: ità contra *Covar.* & alios *Turan. Lug. num. 107. Sanch. n. 6. Spor. n. 77*

Si dicas: Valet Matrimonium contra fidem priorum sponsalium, ergo & promissio contra fidem prioris. R. *N. C.* Secunda promissio habet pro objecto traditionem rei alteri promissæ ideóque est nulla, utpotè de objecto illicito, Matrimonium verò non habet Pro objecto traditionem corporum, sed est ipsa traditio, & per consequens, quamvis Matrimonium contra fidem priorum sponsalium, sit illicitum, non tamen est de objecto illicito, ut si contra votum emam gladium, ipsa quidem emptio est illicita, non tamen de objecto illicito, ideóque valida.

M CASUS

CASUS LII.

De Donatione.

ERicus *varias facit donationes, sed ex post revocat 1. Quia res donata est duobus, vel dubitat, an facta sit inter vivos, vel causâ mortis. 2. Quia rem dedit uxori, quâ invitâ ex post vendidit. 3. Aut dedit filio causâ studiorum, ob nuptias, vel sacros ordines. 4. Quia dedit omnia bona, vel saltem ultra 500. solidos, etsi juratò & ad causas pias. 5. Quia donatarius eum infamavit, alimenta indigenti non præbuit, vel aliter fuit ingratus, etsi id probare non possit. 6. Ideóque vult, ut post mortem suam hæres donata repetat. 7. Item post donationem remuneratoriam Ecclesiæ factam, nata est proles. 8. Aut donatio fuit in officiosa, sed jurata. 9.* Resolutio constabit ex seqq.

1. QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Donatio?

R. I. Donatio est gratuita dominii translatio. *Dicitur gratuita*; quia fit liberaliter absque obligatione, non tantùm justitiæ, sed & gratitudinis, ideóque donatio antidoralis, seu remuneratoria, quæ fit ex gratitudine ratione beneficii, vel obsequii præstiti, non est donatio planè gratuita, & strictè dicta, & in odiosis non venit nomine donationis. *Pirh. l. 3. decr. tit. 24. n. 1. & ibid. Reiff. n. 3.* Utraque donatio tam gratuita, quàm antidoralis debet esse acceptata, nec non libera à metu, & dolo, aliàs erit rescindibilis juxtà dicta *de promiss. Casu prac.* Distinguitur donatio à precario, commodo &c. quòd in donatione transferatur dominium, non verò in his; in mutuo quidem transfertur dominium, sed cum obligatione restituendi rem

rem similem, donatio verò fit gratis absque simili obligatione.

R. 2dò. Donatio dividitur 1. in realem, & 2. verbalem; realis est, quæ fit cum rei traditione; verbalis, quæ fit solo verborum officio, éstque sola promissio de dando, quâ quidem alteri per verba de præsenti res actu donatur, sed actu non traditur, hæc donatio est impropriè talis, & imperfecta, neque ei convenit definitio superiùs data; si eadem res uni donata est verbaliter, alteri verò realiter cum traditione, hic retinebit rem, primus tamen habebit actionem contra donantem, ad restituendum valorem rei, & omne interesse.

2. Dividitur donatio in absolutam: quæ fit absque ulla conditione, onere, vel modo; & in conditionatam: quæ fit sub certâ conditione vel onere; sed neque hæc propriè donatio dicitur *L. 1. ff. de donat.*

3. Et principaliter dividitur in donationem *inter vivos*: quæ fit sine mentione, aut suspicione mortis, & donationem *mortis causâ*: quæ fit intuitu mortis, ideóque morte non secutâ revocari potest. §. *1. inst. de donat.* si adjiciatur pactum vel juramentum de non revocandâ donatione, hoc ipso est donatio inter vivos. *Illsf. Onnate d. 31. sect. 7. & 8.* In dubio, an donatio sit facta inter vivos, vel mortis causâ, censetur facta inter vivos, quia hæc est principalior. *Onnate n. 84.* 3.

QUÆR. II. Quænam donationes à jure prohibeantur? R. seqq. 1. Donatio pupilli, filii familias, Religiosi, si fiat absque licentiâ Tutoris, Patris, vel Superioris &c.

2. Prohibetur donatio merè liberalis, & gratuita facta conjugi à conjuge, & ejusmodi dona-

tio est ad nutum revocabilis, ità ut maritus rem à se uxori donatam inscià & invità uxore vendere, vel alienare possit toto tit. C. *de donat inter virum & uxorem.* Ratio est : quia conjuges ex mutuo affectu vel nimium darent, aut si non darent, esset periculum discordiarum. Si tamen donatio non sit merè liberalis, sed remuneratoria, aut accedat juramentum, vel mors donantis, firmatur donatio, & fit irrevocabilis. *Sanch. l. 6. de Mat. d. 11. Spor. t. 6. c. 3. n. 14.*

4. 3. Donatio à Patre facta filio, infirmata est, & revocari potest, attamen post filii emancipationem firmatur, fitque irrevocabilis, *L. 31. ff. de donat.* Item si Pater filio aliquid det ex causâ studiorum, alimentorum, qualificationis, remunerationis, donatio tenet, nec obligatur filius eam mortuo Patre in divisionem hæreditatis conferre. *Nav. c. 17. Mol. to. 1. d. 240. Laym. sup. Covarr. 1. var. c. 7.* nisi ex consuetudine vel aliunde de patris voluntate constet. Sic *Tamb in Decal. l 5. c. 4. §. 2. num. 4.* dicit ea; quæ pater dat in dotem, ob nuptias, ob S. Ordines, pro ingressu in religionem, pro procurando officio, Post mortem Patris ex consuetudine conferenda esse in divisionem cum fratribus, non item quæ dat pro solemni convivio in prima Missa, aut in ingressu religionis; colligitur ex *L. ut liberis 17. Cod. de collat.*

5. 4. Prohibetur donatio inter vivos omnium bonorum præsentium, & futurorum, quia talis donator privat se potestate testandi, quod Leges reprobant, tanquam contrarium bonis moribus civilibùs. *L. stipulatio ff. de V. O.*

5. Donatio inter vivos ultra 500. solidos de jure est invalida. *L. pen. C. de donat.* videlicet quoad illum excessum, nisi fiat cum insinuatione do-

donationis coram Judice & tabellione eam ad acta publica referente; per solidum intelligitur ducatus aureus nostræ monetæ. *Pirh. num. 8. Reiff.* 15. Excipiuntur ab his legibus donationes remuneratoriæ, donationes ad causas pias, vel juramento firmatæ, & omnis donatio ad causas, v.g. dotandia, dotem, militiam, ad constructionem pontium dirutarum. *Cov. Less. Laym. Reiffenst. nu.* 19. Quia hæ non sunt donationes merè gratuitæ, ideóque ad eas non extenduntur Leges prohibitoriæ. imò in conscientiâ tutò retineri potest omne, quod datur etiam ultrà summam à Lege præscriptam, donec à donante, vel ejus hærede repetatur, aut per sententiam Judicis donatio rescindatur. *Less. Laym. Pirh. num. 7. Spor. uum. 55.* Ratio est; quòd hujusmodi donatio jure naturæ sit valida, & à Legibus tantùm invalidetur sub conditione: si à donante, vel judice rescindatur.

QUÆR. III Qualiter donatio revocari possit? 6.

2. Donatio facta inter vivos quantumvis sit perfecta, & per traditionem completa, ex tribus præsertim causis revocari potest.

Primò: Ex capite ingratitudinis, quæ de jure 9 casus comprehendit; ut 1. Si donatarius verbo vel facto donatori injuriam atrocem inferat in honore. 2. Si talem injuriam inferat in bonis fortunæ. 3. Si per se vel per alium impias manus injecerit. 4. Si vitæ periculum, etiam morte non secutâ intulerit. 5. Denique si conditiones sibi impositas non impleverit. *L. fin. de donat. L. fin. cod. de revoc. donat. c. fin. de donat.* Addunt *Clarus, Less. & alii* valdè probabiliter, si donatori valdè indigenti neget alimenta, spectato tamen jure probabilius est, quòd præter causas à Jure ex-

expressas nullæ aliæ, etsi majores, ad revocandam donationem sufficiant, quia in *L. fin.* dicitur, ex his tantummodo causis donationes everti concedimus. *Eng. l. 3. T. 24. n. 19. Zœs. 6. n. 31. Pirh. n. 35.* Debet tamen ingratitudo probari coram Judice, ante cujus sententiam donatarius restituere non tenetur, post sententiam, tenetur rem cum fructibus post litem contestatam perceptis. *Textu claro in d. L. fin. Dian. p. 8. T. 6. R. 31. Lug. d. 23. n. 172. Pirh. n. 36.*

7. Excipiuntur sequentes donationes ob ingratitudinem non revocabiles. 1. Donatio facta Ecclesiæ, vel loco pio, etiamsi Prælatus, vel Monachus foret ingratus, quia hæc donatio primariò facta est Deo, qui ingratus esse non potest. *Barbosa in c. fin. n. 15. Clarus §. donatio q. 21. n. 5. Pirh. num. 37.* 2. Donatio remuneratoria, quia in odiosis non venit nomine donationis. *Barb. n. 17. Eng. l. c.* 3. Donatio facta filiæ in dotem. *L. si dotem 24. C. de jure dot.* 4. Si donatarius rem donatam in alium transtulit, donando, vendendo, permutando. *Zœs. Eng. num. 20.* quia hæc actio est personalis, ideoque contra solum ingratum, & non contra tertium locum habet, nisi hic scienter & dolosè rem acquisiisset. 5. Si donator scivit ingratitudinem, & donationem non revocavit, censetur eam remisisse, nec hæres vel successor ejus revocare potest *d. L. fin.* nisi donator lite contra ingratum contestatâ decesserit, aut morte præventus, dolo, metu, vel aliter impeditus, revocare non potuerit, vel ingratitudinem ignoraverit. *Dian. Lug. l. c. Reiffenst. n. 64.* contra *Zœs. n. 104. La Croix, l. 3. p. 2. n. 801. Ratio* ducitur à contrario, nam Leges cit. dicunt hæredibus non competere actio-

ationem, si donator tacuit, ergo si non tacuit, competit; non autem dicitur tacere ad ingratitudinem, qui eam ignorat, aut à loquendo, agendoque impeditus fuit. *c. fin. de dilat.*

8. Secundò revocari potest donatio ex capite prolis susceptæ, putà si donator carens prole magnam partem suorum bonorum donârit, & post ei improvisò proles legitima nascatur. *L. si unquam C. de revoc. donat.* Excipitur donatio remuneratoria vel facta ob causam, donatori utilem, ità cum communi *Molin. a. 282. n. ult. Clarus qu. 23. n. 3.* Quia ejusmodi donatio non est liberalis, sed potiùs mercedis præstatio; Item donatio facta Ecclesiæ, quæ non revocatur ex toto, sed usque ad legitimam filiis jure debitam, *L. 8. 7. de inoff. don.* meritò tamen S. Aug. *Serm. 49. de div. c. 4.* suadet, ad majorem populi ædificationem, totum ab Ecclesiâ restitui.

9. Tertiò revocari potest donatio inofficiosa, sic dicta; quòd pater vel mater contra officium pietatis, uni vel pluribus filiis, aut etiam extraneis, in tantâ quantitate donavit, ut Liberis legitima auferatur, vel minuatur, tunc hi per querelam apud Judicem institutam, post mortem donantis possunt revocare donationem, non quidem in toto, sed quantùm diminuit portionem illorum legitimam, ùt claret ex *L. 1. & seqq. Cod. de inof. don.* Nec refert, quòd parens fortè donationem juramento firmârit, cùm enim beneficium revocandæ donationis in favorem liberorum introductum sit, non potest Patris juramento tolli. *Tamb. Haun. Laym hic n. 18. Pirh. n. 46.* Qui pariter dicunt revocari posse donationem juratam ex capite ingratitudinis, aut natæ prolis, quia donatio, & per consequens juramentum donationi

adjectum, ex dispositione juris habet hanc tacitam conditionem: nisi proles nata, aut donatarius ingratus fuerit, &c.

CASUS LIII.

De Commodato, Precario, Deposito.

FAbius *equum amico commodatum, 1. 2. Eò quòd ipse illo indigeat, ante tempus repetit, 3. Res precariò concessas, vendit statim. 4. 5. Sed hoc non obstante amicus equum aliis commodat vel locat, aut ultrà tempus retinet, 6. 7. Interim equus morbo inficitur, alios inficit, ac post multas expènsas moritur. 8. Rebus apud se depositis utitur. 9. Nec statim repetenti reddit, 10. Ex post apud ipsum deteriorantur, permutantur. 11. Negotiationi exponuntur, 12. Et prætextu habitæ custodiæ, expensarum, aut debiti, retinentur, 13.* Pro Resolut.

QUÆR I. Quid sit commodatum, & Precarium?

1. R. 1. Commodatum est rei alicujus pro certo tempore ad solum usum gratuita concessio.

Dicitur 1. Rei alicujus sivè immobilis sit; ùt domus, stabulum &c. sivè mobilis, præsertim, quæ usu non consumitur, nam quæ usu statim consumuntur, ùt pecunia, vinum, frumentum, commodari non possunt, nisi fortè ad pompam, vel ostentationem. *L. fin. de commod.*

2. *Dicitur 2.* Ad usum; in quo commodatum distinguitur à pignore & depositio, quorum usus non

non conceditur; nam si creditor pignore, vel depositarius re depositâ utatur Domino invito, furtum committit. §. *furtum instit. de oblig. quæ ex delicto.* Deindè differt commodatum à mutuo, quòd in hoc dominium rei mutuatæ transferatur, in commodato solus usus, dominio, vel possessione penes commodantem remanente.

Dicitur 3. Pro certo tempore ex-vel implicitè determinato: Explicitè determino, si dicam: concedo tibi equum ad 3. dies; implicitè, si dicam: concedo tibi equum ad iter, hoc ipso intelligitur tantum temporis concedi, quantum requiritur ad tale iter, nec citiùs repeti poterit, nisî commodans patetetur inde notabile damnum non previsum, tunc enim quamvis commodatarius æquale pateretur, repeti posset, quia in concessione gratuita subintelligitur conditio: nisi ego sibi re meâ ad evitandum damnum proprium ingruero, ùt in simili patet in donatione, quæ ex capite prolis improvisò natæ, revocari potest, idque de jure naturæ, quia gratuitò donans, censetur facultatem istam sibi retinuisse. *Less. c. 27. dub. 7. Molin. d. 295.* apud *Lug. d. 33. n. 10.* 3.

Dicitur 4. Gratuita concessio; in quo distinguitur à locato & aliis contractibus onerosis. 4.

n. 2. Precarium à commodato tantùm in hoc distinguitur, quòd in precario ad preces alterius, alicujus rei usus gratuitò concedatur, sine ullâ temporis determinatione, usque dum precariò dans voluerit revocare; non debet tamen revocare statim, aliàs censeretur voluisse alteri illudere. Propter hanc revocabilitatem precarium tantùm obligat ex culpâ latâ, quæ dolo æquiparatur. *L. 1. ideò ff. si mensor*; commodatum verò ex culpâ levissimâ; depositum, si est in solam utilita-

tem deponentis, ex sola culpa lata, idque in foro fori; nam in foro poli, seu conscientiæ, solam culpam Juridicam, si non sit conjuncta cum culpa Theologica, non obligare ad restitutionem dixi *Casu 37. num. 9.* excipe, nisi commodatarius se specialiter obligaverit ad quemcunque casum fortuitum, & non culpabilem Solvitur, vel revocatur precarium. 1. Expressâ, vel tacitâ concedentis voluntate, ut si rem repetas, alteri
5. vendas, vel dones. 2. Morte ejus, cui concessum est, quia est veluti gratia personalis, quæ ad hæredes non transit. *L. cum precariò ff. de prec, l. ult. eod.* 3. Si concessum est ad beneplacitum concedentis, finitur morte concedentis, secus, si absolutè, vel usque ad revocationem; tunc enim durabit, usque dum ab hæredibus revocetur. *d. L. precariò*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes commodatarii? R. Seqq. 1. Commodatarius non potest re
6. commodatâ uti ad alium usum, quàm ad eum, ad quem est concessa; si utatur ad alium usum, & propterea pereat, tenetur actione furti. *L. sicut de commod.* similiter, si non restituat tempore convento, tenetur ad omne damnum obinde emergens, idque in conscientia ante sententiam Judicis, si mora sit culpabilis. *c. un. de commod.* non tamen tenetur ad casum fortuitum, nisi suâ morâ causa sit, quòd tali casu res ista pereat, eodem modo non peritura apud Dominum. *Less. Eng Reiffenst. l. 3. t. 25. num. 32.* quid verò juris sit, si res remissa pereat dolo vel culpâ Nuntii, dixi *Cas 45. à n. 17.*

7. 2. Per se loquendo potest commodatarius rem sibi commodatam alteri commodare, & jus suum in alium transferre, nisi constaret de contrariâ mente

gente commodantis, cui liberum eſt uni, & non alteri, rei ſuæ uſum concedere.

3. Qui ſcienter commodat alteri rem vitioſam, v.g. equum morbidum, nec vitium aperit, tenetur commodatario de omni damno, adeòque ſatisfacere pro equis à ſuo equo infectis, quia hujus damni cauſa eſt. 8.

4. Commodatarius tenetur ad expenſas ordinarias, v.g. ad pabulum, aut ſoleas equi reparandas; extraordinarias, quæ v.g. in curationem equi infirmi impenduntur, tenetur ferre commodans. *Lug. n. 14.*

QUÆR. III. Quid ſit depoſitum?

R. Depoſitum eſt contractus, quo rei alienæ cuſtodia gratis ſuſcipitur, eſtque communiter res mobilis, v.g. pecunia, veſtis, frumentum &c. *Dicitur*: rei cuſtodia, non uſus; nam ſi concedatur uſus rei gratis, vocatur commodatum, ſi verò pretium, erit locatio; *dixi ſup.* depoſitarium re depoſita invitò Domino uti non poſſe abſque crimine furti; ſi tamen deponatur pecunia numerata non clauſa, nec obſignata, cenſetur dari mutuò, ideòque poteſtatem fieri eam alienandi, aut cum ea negotiandi, ità ut dominium, per conſequens, & periculum rei tranſeat ad depoſitarium, *arg. L. ſi ſacculum ff. depoſiti*; quòd *Molin. Laym. Lug. num. 4.* extendunt ad omnes res uſu conſumptibiles, ita ut commodatarius non peccet ſaltem mortaliter, dummodò certus ſit, ſe tantundem ejuſdem generis, & bonitatis præſtò habiturum, cum Dominus repetiverit. 9.

Species depoſiti eſt ſequeſtrum, quo res controverſa deponitur apud tertium impartialem, qui propterea ſequeſter vocatur, eo fine, ut poſt ſententiam Judicis, vincenti tradatur.

QUÆR.

QUÆR. IV. Quæ sint obligationes depositarii?

10. R. Seqq. 1. Depositum debet reddi statim, ut petitur, licèt deponens dixisset, se deponere in mensem, & posteà mutato animo repetat in fine hebdomadis, si tamen fuit verum depositum, & non potiùs locatio rei depositæ. *c. bona fides de depos.* si res deposita sit furtiva, & fur, & Dominus eam repetat, si certò constet de jure Domini, reddenda est Domino, non furi.

11. 2. Si res deposita præter culpam depositarii, incipiat deteriorari, monendus est rei Dominus, aut si hic conveniri non possit, neque res conservari, vendenda, & pecunia Domino asservanda est, hæc enim censetur esse voluntas Domini. Sed quid ad hunc Casum? Civis Colonienſis emit extrà urbem frumenta, eàque deponit apud Titium suo tempore vehenda Coloniam; Titius cùm habeat frumenta Coloniæ æquè bona, vel meliora, data occasione vendit frumenta deposita cum intentione dandi sua Coloniæ existentia, ne alter novis expensis cogatur sua Coloniam vehere, interim frumenta Coloniæ existentia una cum domo exuruntur. Quæritur quis teneatur ferre damnum? *Molin d* §23. & *Lugo num.* 5. dicunt, in simili Casu damnum pertinere ad deponentem, quia depositarius ex consensu rationabiliter præsumpto ea cum suis permutavit & vendidit, & sicut consensus præsumptus sufficit ad excusandum à peccato, sic & sufficit ad validam permutationem. *Bonac.* tamen veriùs contradicit, quia deponens non præsumitur consentire, nisi cum obligatione, ut depositarius permutans rem similem in facto tradat, sicut & alter suam in facto occupavit, & vendidit. *At dices*: si res deposita in-

ci-

cipiat deteriorari, & depoſitarius ex præſumpta Domini licentia, qui pro nunc deſuper moneri non poteſt, rem vendat, pretium autem ſine culpa ejus auferatur; ad nihil tenetur ob licentiam præſumptam; ergo & in caſu priori. R. *N. C.* nam in caſu priori vendens agit nomine proprio, 12.
in rem & commodum proprium, hìc autem agit cauſam deponentis, ideòque pretium rei venditæ, eſt ſub Dominio deponentis, cui per conſequens periit.

Si ſola res depoſita periit, vel ablata fuit, & res depoſitarii manſerunt incolumes, in foro externo præſumitur dolus, niſi probetur, depoſitum ſuâ culpâ periiſſe *c. 2. de commod.* in foro tamen conſcientiæ, ſi culpa nulla interceſſerit, vel tantùm ſit dubium de culpa, depoſitarius ad nihil obligatur, quia in dubio delictum non præſumitur.

4. Qui negotiatur pecuniis apud ſe depoſitis, etiam invito Domino, non videtur peccare graviter, dummodò maneat in ſtatu Domino repetenti pecuniam ſuam reddendi, ſitque Dominus lucri ex negotiatione provenientis; eſt enim fructus induſtriæ, poteſtque hoc non obſtante ratione custodiæ (ſi ità ab initio conventum eſt) aliquid exigere, ſed tunc non manet purum depoſitum, ſed alius contractus innominatus.

5. Si depoſitor tibi, vel alteri quid debeat, debitum ex re depoſita compenſare non potes. *c. 2. de commod. L ſi quis C. eodem.* idque pro foro externo, nam in foro conſcientiæ, ſi debitum ſit certum, & aliâ viâ ſolutionem conſequi non poſſis, rem depoſitam licitè retinere potes, uſque dum alter ſatisfaciat. *Reiffenſt. tit. 16. n. 19. Pirh. ibid. n. 11.*

CA-

CASUS LIV.

De Mutuo, & Usurâ.

GAbrus *filiusfamilias, minorennis, dubitans, an unquam reddere possit, à fure, aliisque mutuò accipit, & dat, nec reddit in eâdem bonitate,* 9. *Accipit aliquid supra sortem titulo gratitudinis,* 10. *Periculi, amittendæ sortis.* 11. *Lucri cessantis.* 12. *Pœnæ conventionalis.* 13. *Ex contractu Legis commissoriæ.* 14. *Quia præsens pecunia melior est, quàm futura.* 15. *Quia obligavit se ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* 16. 17. *Quia dedit centum eâ conditione, ut si alter supervivat decem annos, reddat quadringentos, aliàs nihil.* 18. *Quia voluit contrahere modo sibi favorabiliore.* 19. *Instituit montem pietatis.* 20. *Iniit contractum Antichryseos.* 21. *Mohatra.* 22. *Emit res infrà condignum ob anticipatam solutionem.* 23 *Vel carius vendit ob dilatam solutionem.* 8. *Vendit fundum ad creditum, reservatâ sibi annuâ pensione.* 24. *A suo creditore redimit chyrographum* 1000. *Imper. pro quingentis.* 25. *Item debitum liquidum* 100. *aureorum pro* 90. 26. *Aliquid exigit pro usu suæ pecuniæ.* 27. *Mutuò dat cum onere non venandi in suis agris.* 28. *Contractum usurarium alter cedit.* 29. *Usuras non restituit, quia putat earum se acquisivisse dominium, & alii sponte aliquid obtulerunt, ne capitale citò revocaretur.* 30. *Principe in omnibus connivente, vel etiam cooperante.* Pro Resolutione.

1. QUÆR. 1. Quid sit mutuum?

2.

g. Mutuum est contractus, quo traditur dominium rei fungibilis, id est, pondere, mensurâ, vel numero constantis, eâ conditione, ut post aliquod tempus reddatur res similis speciei, & bonitatis.

Dicitur 1. Traditur dominium rei, ut significetur simul cum dominio omne periculum rei transire ad mutuatarium, seu eum, qui rem mutuò accepit, ità ut, quamvis casu pereat, ipsi pereat, res enim regulariter perit suo Domino; item, per hanc particulam, mutuum distinguitur à commodato, pignore, & locato, in quibus tantùm usus rei conceditur, quo expleto res in individuo reddenda est.

Dicitur 2. Eâ conditione, ut post aliquod tempus reddatur, scilicet tempore à mutuante præfixo, aut si nullum est præfixum, res relinquenda est mutuatario usque ad expletum usum, & finem, ob quem mutuata est; sic frumentum agricolæ pro semente mutuatum, censetur mutuatum usque ad messem.

Dicitur 3. Similis speciei & bonitatis; unde vinum regulariter reddendum est pro vino, hordeum pro hordeo, pecunia pro pecunia &c. nè mutuans cogatur rem suam permutare, aut deteriorem recipere contrà suam voluntatem.

QUÆR. II. An mutuatarius teneatur, rem in eâdem bonitate intrinsecâ, vel in eâdem bonitate extrinsecâ restituere? bonitas intrinseca est quam hâbet res â se, seu ex natura sua, extrinseca, quam habet à communi æstimatione hominum, vel taxatione Magistratûs? 2.

g. 1. In rebus à pecuniâ distinctis, v. g. in vino, frumento &c. regulariter restituenda est res in valore intrinseco, quam habebat tempore ac-

accepti mutui, pecunia verò regulariter in valore extrinseco; hinc si mutuò accipis vinum, frumentum, &c. dum valet sex florenos, satisfacis reddendo vinum, & frumentum ejusdem bonitatis intrinsecæ, quamvis tempore restitutionis solùm valeat quatuor. Quòd si tempore restitutionis vinum, aut frumentum non haberes, potes emere simile, vel solvere, quanti tunc valet, quando restituendum est; econtra si pretium creverit, restituendum erit in toto illo valore; intellige hæc, si periculum crescendi non fuerit prævisum, vel si est prævisum, fuerit æquale periculum crescendi & decrescendi; nam si eras quasi certus, quòd res mutuata tempore restitutionis plus erat valitura, non potes plus exigere, quàm res, v. g. frumentum valuit tempore dati mutui. *Laym. Castropalao, Spor. t. 3. c num. 16. t. Metzg. t. 13. d. 42. a. 1.* Ratio est, quòd res mutuata transeat in dominium mutuatarii, adeóque sicut periculum rei spectat ad ipsum, sic & major ille valor, solus enim valor præsens, quem res habet, dum eam das mutuò, spectat ad te; ergo ratione valoris futuri nihil exigere potes, nisi fortè eras rem tuam usque ad majorem valorem ratione damni emergentis exigere, deductis tamen expensis, quas in asservatione rei eras facturus.

3. *Dices* contra jam dicta: Ergo non potero frumentum vetus mutuum dare, ut restituatur novum, quia scio, quòd novum sit melius vetere. R. Per se loquendo, id fieri non posse, per accidens tamen, quia mutuatario sæpè faciliùs est restituere novum, quàm antiquum; id licitè fiet, etiam ideo, quia frumen-

menta in messe, quando nova sunt, ob copiam eorum ordinariè sunt minoris pretii, quàm v. g. in Majo vel Junio.

Dices 2. Ergo si habeam antiquam monetam, cujus valorem extrinsecum certò scio post annos augendum, non potero eam dare mutuò cum obligatione, ut in eâdem specie ruddatur. 2. Non potero cum tali moneta emere censum eâ conditione, ut redimatur eadem moneta. *R.* Ad 1. Si eandem monetam eram servaturus, & expositurus in majori illo valore, aut cum lucro ad censum vel negotiationem expositurus, ratione damni emergentis potero petere majorem valorem, vel eadem monetas, aliàs non. Ad 2. Possum emere censum cum obligatione eundem eâdem moneta redimendi, si sit æquale periculum, ut crescat, vel decrescat valor, secûs, si sciam valorem augendum, nisi majorem valorem minori pensione compensem; nam si accipio summam pensionem, v. g. quinque in centum, & præterea velim recipere eandem monetam, quando v. g. ejus valor crevit ad quinque, habebo duplex lucrum; nec obstat, quòd pecuniam eram servaturus usque ad majorem valorem; nam tali casu non accepissem pensionem, ergo vel unum oportet dimittere, vel alterum. *Laym. Sporer l. c.* 4.

Si nullum tempus reddendi, in mutuo præfixum sit, potes repetere rem mutuatam, etiam tunc, quando plùs valet, dummodo absit dolus, imputet sibi mutuatarius, quòd non citiùs restituerit, hoc enim ei erat liberum, *Pirrh. l. 5. tit. 19. à n. 14. Lugo dist. 25. num.* 122. 5.

3. Si mutuò accepisti pecuniam, v. g. pistolettas, debes illas reddere in illo valore extrinse-

co, quem habuerunt tempore accepti mutui, ita ut, si ex post valor ille diminuatur, debeas tantundem superaddere, si augeatur, tantundem possis subtrahere; nisi & hìc specialiter conventum sit, ut eâdem monetâ in specie, & in valore intrinseco reddatur. Ratio horum est, quòd in contractibus ad hoc attendendum sit, quod regulariter intendunt contrahentes, sed si sit æqualis spes valoris crescendi, & decrescendi, regulariter in pecuniâ attenditur valor extrinsecus, quem habebat tempore dati mutui, in frumento autem, & similibus, valor intrinsecus : Ergo, &c.

6. QUÆR. III. Quinam ex mutuo obligentur?

R. Ex speciali juris dispositione aliqui non obligantur ad reddendum mutuum, nisi in quantum mutuans probat illud in utilitatem accipientis esse conversum; tales sunt

1. Ecclesiæ, causa pia, civitas, oppidum; *l. civitas 25. ff. de rebus creditis. Auth. hoc jus, Cod. de Ss. Eccl. c. 1. de solut.* Idque juxta plures tenet de Ecclesiâ, etiamsi Prælatus cum consensu Capituli mutuum contraxerit; unde pro cautelâ suadet *Eng. l. 1. t. 35. num. 43.* ut mutuans contractui faciat inseri causam, in quam mutuum impensum; neque contentus sit solo chyrographo, vel pignore, utpote quod sine solemnitatibus constitui non potest, sed faciat sibi dari fidejussores idoneos.

2. Pupilli, & minorennes, sive cum, sive sine tutorum vel curatorum licentia mutuum contraxerint.

3. Filiusfamilias, id est, adhuc sub patriâ potestate constitutus, etsi sit major viginti quinque annis, si sine consensu patris mutuum contraxerit, non obligatur civiliter, imò nec naturaliter, seu

seu in conscientiâ, ut contra *Fach. Covar*, alios-que docet *Gomez. Molin. t. 2. n. 2. d. 301. Less. l. 2. c. 20. dub. 2. Wading. de cont. d. 6. dub. 4. Laym. lib. c. 15. num. 5.* Sed potest se tueri exceptione Senatûs Consulti Macedon. quod nomen habet à quodam usurario Macedonio, qui filiisfamilias copiosè pecuniam mutuam dabat, unde filii pecuniis abutentes non tantùm corruptos mores induebant, sed etiam ære alieno pressi, vitæ parentum insidiabantur, ut ex hæreditate paterna possent debita solvere, quare Senatûs-Consulto cautum fuit, ut si quis filiofamilias pecuniam mutuam dedisset, ei non daretur actio vel repetitio nequidem post mortem patris, ejusdemque Senatûs-Consulti exceptio etiam filiabusfamilias, & parentibus, & hæredibus, & fidejussoribus filiorum prodesset *l. 1. 7. 9. 4. ff. ad S. C. Maced.* & cum hoc juris privilegium, non tantùm sit in favorem filii, sed etiam parentum, non poterit ei filiusfamilias renuntiare etiam juratò, *Panorm. in c. 28. de jurej. c. 25. Wading. dub. 4. §. 1.*

Excipe varios casus, quibus filius-familias civiliter obligatur mutuò: *Primo*, si filius habeat peculium castrense, vel quasi castrense, aut sit miles tempore accepti mutui. 2. Si mutuum sit expensum in utilitatem patris. 3. Si publicè videbatur esse sui juris. 4. Si in aliis rebus quàm in pecuniis mutuum acceperit, nisí id fraude factum sit. 5. Si accepit causâ studiorum, vel in tali necessitate, in qua pietas patris excusare non poterat, *l. si quis, l. pen. ff. ad Macedon. l. 1. & 2. Cod. eodem.* 6. Si filius vel filia juxta consuetudinem terræ, (sicut in Hispania & plerìsque partibus germaniæ) per nuptias soleant liberari à patria potestate, tunc

mutuum, quod post contractas nuptias accipiunt adinstar aliorum hominum, qui sui juris sunt, reddere tenentur. *Molin. l. cit.*

7. QUÆR. IV. Quid & quotuplex sit usura?

Rz. 1. Usura est lucrum immediatè ex mutuo proveniens tanquam debitum; proinde omne id, quod vi contractûs mutui exigitur ultrà sortem, id est ultrà tem mutuatam tanquam ex justitia debitum, est usura jure naturali, Divino, & Ecclesiastico prohibita. *Ezech. c. 18. Qui ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, hic injustus est. Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde sperantes.* Iniquitas usuræ consistit in hoc, quòd mutuans capiat lucrum ex re non ampliùs sua, cum per mutuum transferatur dominium in mutuatarium, ad quem pariter spectat omnis rei ususfructus, lucrum, & periculum. Deinde 100. *Imperiales*, quos mutuo das, non valent nisi 100. Ergo iniquè exigis aliquid plus. *Dixi* 1. Omne. quod vi contractûs mutui exigitur; nam, ex alio titulo, sæpè aliquid justè exigi potest, v g. ratione lucri cessantis, damni emergentis, aut periculi sortis, ut infrà explicabitur. *Dixi* 2. Aliquid supra sortem; nam generalis hîc regula est, quòd mutuatarius vi mutui ad solam sortem reddendam obligetur, omne aliud pactum, onus vel gravamen mutuo extrinsecum usura est; ut si câ conditione mutues, ut te recommendet ad officium, ut pro te laboret, fidejubeat, sortem permutet, in meliori specie, vel difficiliori loco solvat, usurarius es. Ita communis & certa, quænam autem pacta hîc & nunc sint usuraria, in praxi judicare difficillimum est, ut constabit ex infrà dicendis.

8. Rz. 2. Usura dividitur in realem, & mentalem; mentalis est, quando quis intendit aliquod lu-

lucrum ex mutuo tanqu m ex justitiâ debitum, quamvis id in pactum non deducat. Realis est, quando id clarè vel obscurè pacto inseritur. Item, usura alia est aperta, quando lucrum accipitur ratione formalis mutui ; alia palliata, quando mutuum accipitur ratione alterius contractûs, qui virtualiter in se includit mutuum, ut si cariùs vel suprà pretium vendas merces præcisè ratione differendæ solutionis, utraque usura ex jure naturæ obligat ad restitutionem, ut statim dicetur; nunc ad Casum

q. 1. Qualiter ex mutuo obligetur filius-familias, vel minorennis, constat ex n. 6. q, 3. in quâ bonitate res mutuata reddi debeat, dixi q. 2. 9.

2. Qui scit, vel prudenter dubitat, an unquam reddere possit, non potest sine injustitiâ mutuum accipere, nisi in extrema necessitate, dum omnia sint communia, aliàs enim injustè alium damnificaret, vel saltem periculo damni exponeret.

3. Si à fure mutuò accepisti pecuniam furtivam nondum cum aliâ indiscernibiliter permixtam, non est propriè mutuum, quia non transfertur dominium, & teneris eam non furi, sed domino reddere.

4. Non est usura nequîdem mentalis, ex sola gratitudine aut benevolentia sperare beneficium, vel officium â mutuatario, *Nav. Less. Lug. num.* 28, *Pyrr. num.* 133. Velle autem per mutuum obligare mutuatarium ad dandum beneficium ex gratitudine, vel benevolentiâ, usurarium est, ut patet ex propositione 42. ab Innoc. XI. damnata: *Usura non est, dum ultrà sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentiâ & gratitudine debitum, sed solùm si exigitur tanquam ex justitiâ debitum.* 10.

tum. Ratio est, quòd obligare ex pacto addandum aliquid ex gratitudine vel benevolentiâ et reverà obligare ex justitiâ, estque onus mutuo extrinsecum, ideòque juxta regulam superiùs datam facit contractum usurarium.

11. 5. Ratione justi tituli cum mutuo conjuncti, aliquid licitè & sine usurâ exigi potest; primus ejusmodi titulus est, *periculum amittendæ*, vel difficulter recuperandæ sortis, eò quòd nemo pro sorte fidejusserit, & sit aliò deportanda, aut mutuatarius sit decoctor, non satis bonæ, vel ignotæ fidei, &c. *Reding. q. 3. a. 3. dub. 5. Metz. a. 2. num. 5. Viva op. 4. q. 3. a. 6.* Ratio est, quòd illud periculum sit mutuo extrinsecum, & pretio æstimabile. Secundus titulus est, *damnum emergens* ex mutuo, v. g. mutuans indiget pecuniâ suâ ad emenda familiæ suæ frumenta, quæ modò potest emere *vili pretio*, ex eo autem, quòd alteri pecunias det mutuò, & alias non habeat, cogitur postea cariùs emere; in hoc & simili casu potest mutuans refusionem damni in contractum deducere, ità tamen, ut mutuatarium prævièmoneat, quia posset hic cum tali onere non velle habere mutuum. Ratio est: quòd hujusmodi periculum vel damnum sit pretio æstimabile, & nemo illud gratis subire teneatur, ergo in pactum deduci potest; si verò mutuans illud in pactum non deduxit, mutuatarius non tenetur nisi ad sortem, mutuans imputet sibi suam negligentiam, *S. Th. q. 13. de malo a. 4. ad 14.* Nisi debitor solutionem injustè differendo fuerit causa damni, *Nav. Laym. Eng. l. 5. t. 19. num. 13.* Quòd si periculum damni sit tantùm probabile, exigi quidem aliquid potest, sed non plus, quàm tu ipse rationabiliter velles dare alteri hujusmodi

onus

entis pro re subeunti. Dices : *S. Thom. opusc. 27. c. 6. ait : Ratio periculi etiam circa sortem non tollit rationem usuræ in mutuo*, uti proferur *in c. naviganti ult. de usuris*, quòd sic habet : *Naviganti vel eunti ad nundinas mutuans pecuniæ quantitatem, eò quòd suscepit in se periculum, recepturus aliquid ultrà sortem, usurarius est.* R. D. Th. & allegatus textus juxta communem, tantùm est intelligendus de eo, qui mutuatarium vi præcisè mutui cogit ad talem determinatè contractum assecurationis in se erga pretium derivandum; nam licèt mutuator æque ac tertius possit aliquid accipere pro securitate sortis præstanda, non potest tamen vi mutui obligare mutuatarium ad ejusmodi contractum secum ineundum, quia hoc esset novum onus mutuo exinsecum, quod sine usurâ imponi non potest. Tertius titulus est *lucrum cessans* ; requiritur au- 12.
tem, ut quis illud lucrum non tantùm potuerit habere, sed reverà fuisset habiturus, saltem in præparatione animi, ut si quis centum aureos designârat ad annuum censum vel mercaturam, si det alios aureos mutuò, & alios non habeat, quos negotiationi vel censui exponat, spem lucri possit in contractum deducere, quia se in gratiam alterius privare isto lucro est pretio æstimabile, & indebitum, ergo pro eo aliquid accipi potest; nec contrarius est *D. Thom. Opusc. 73.* 3. ubi ait, spem lucri ab usura non excusare; loquitur enim de lucro remoto, quod quis poterat habere, non autem, quod reverà erat habiturus ex pecunia jam ad actum lucrosum destinata. Quartus titulus est *pœna conventionalis*, ad quam se mutuatarius obli- 13.

gat, casu quo tempore præfixo sortem non restituat; pœna autem debet esse moderata, nec debet apponi ad palliandam usuram, qualiter apponi censetur, si contrahentes convenerint ad solvendam pœnam etiam in mora inculpabili, aut si mutuum detur propter spem pœnæ, vel ponatur arctior terminus, quem mutuatarius verosimiliùs servare non poterit, & hoc modo intelligendi sunt Canones damnantes pœnam conventionalem in mutuo, *Less. Lug. Salmant. t. 14. c. 3. p. 8. §. 4. Viva. a. 7.*

14. Dices: 1. Obligatio ad pœnam conventionalem est onus mutuo extrinsecum, ergo illam exigere est usura. 2. Contractus legis commissoriæ sive contractus mutui, quo in securitatem sortis debitæ, datur pignus eâ conditione, ut si mutuatarius intra tempus præfixum sortem non solvat, pignus in vicem sortis cedat mutuanti, est usurarius, & ut talis reprobatur à Jure Canonico, *cap. significante de pignore*; sed contractus Legis commissoriæ reverà est pœna conventionalis, quia in pœnam moræ pignus cedit mutuanti; ergo. R. Ad 1. Vi mutui obligare ad conventionem ineundam est usurarium C. si alter liberè, & non in vim mutui consentit in pactum pœnale N. Sic si vi mutui velim alium obligare ad vicissim mutuandum v. g. Triticum in futuro, est usura; secùs, si ille liberè se offerat ad triticum mutuò dandum. *Ad 2.* In contractu Legis commissoriæ vi mutui obligo aliud ad dandum, & perdendum pignus in casu moræ; deinde in contractu Legis commissoriæ mutuans per pignus æquivalens vel plus valens est satis assecuratus de sua sorte: ergo illa pœna additur intentione usuraria in ordine ad habendum aliquid

quid supra sortem; econtrà ut pœna conventionalis sit licita, non debet addi ex intentione lucrandæ pœnæ, sed ad securitatem sortis.

6. Ab Innoc. XI. damnata est hæc Propositio 15.
41. *Cùm numerata pecunia pretiosior sit numerandâ, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest, creditor aliquid ultrà sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usurâ excusari.* Ratio damnationis est, quòd spectato solo contractu mutui præscindendo ab omni lucro, damno, & periculo, pecunia præsens non sit melior quàm futura, quia præsens tum esset otiosa; nec obstat, quòd præsens possessoribus sæpè causet oblectationem, quam non causat absens; nam hæc oblectatio non est pecuniæ intrinseca, sed consistit in solo affectu ad pecunias, qui affectus magis odio, quàm pretio dignus est.

7. Ab Alex. VII. damnata est hæc Propositio 16.
42. *Licitum est mutuanti aliquid suprà sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Ratio damnationis est, quòd præscindendo à periculo, damno emergente, & lucro cessante, nullum subeatur gravamen pretio æstimabile, etiamsi quis se obliget ad non repetendam sortem ad certum tempus: ergo isto titulo nihil exigi potest suprà sortem. Nec refert, quòd juxta communiorem licitum sit aliquid exigere pro obligatione mutuandi in futurum; nam obligatio mutuandi non est mutuum, sed actio prævia valdè onerosa; econtrà obligatio non revocandi mutuum est mutuum continuatum, nec importat onus à mutuo distinctum: ergo quamvis ratione prioris obligationis aliquid

exigi possit, non tamen ratione posterioris, *Pyrhing. l. c.*

17. Dices: Qui rem alteri, v. g. equum dat precariò, potest aliquid accipere, ut precarium intra certum tempus non repetat. 2. Quamvis ego agrum meum non colam, si tamen me velis obligare, ut intra tres v. g annos non colam, possum pro hoc aliquid accipere, quamvis hic non sit damnum emergens, vel lucrum cessans: ergo si velis me obligare ad non repetendum mutuum, etiamsi inde non patiar damnum, vel non cesset lucrum, aliquid exigere potero, quia habeo jus repetendi, sicut alter jus colendi agrum. 3. Obligatio non repetendi mutuum ad certum tempus, v. g. tres annos, est onerosa, & mutuo extrinseca, cùm possit esse mutuum absque hac obligatione: ergo pro eâ possum aliquid accipere, sicut pro obligatione dandi mutuum in futuro, vel in loco distanti. R. *Ad* 1. Qui dedit rem precariò, si aliquid exigat eâ conditione, ut rem datam intrà certum tempus non repetat, hoc ipso non precarium, sed locatum constituit, quia usum rei suæ non dat precariò, sed erga pretium elocàt. 2. Precariò dans vel elocans retinet dominium rei suæ, sicut & ego dominium & usum agri mei: ergo ut obligem me ad non utendum re meâ, possum aliquid exigere. Econtrà res mutuata transit in dominium mutuatarii unà cum usu, carere autem re mutuatâ, secluso damno, & lucro cessante, non est onus pretio æstimabile; hinc patet R. ad 3.

18. 8. Si mutuum petenti dicas: Nolo dare mutuum, sed do ducentos eâ conditione, ut si supervivas decem annos, reddas 400. secùs nihil, per

per se loquendo, non est usura, nec mutuum, sed contractus sponsionis, qui licitus est, si utrímque sit periculum æquale, perdendi, & lucrandi.

9. Mutuans potest aliquid accipere supra sortem, si saltem implicitè velit inire contractum censûs, vi cujus v. g pro 100. Imperialibus emeret jus percipiendi ex alterius industriâ, vel bonis fructiferis annuam pensionem quinque Imperialium, aut vellet inire contractum societatis, in quo Titius dat pecuniam, & Cajus appromittit industriam, ut cum illâ pecuniâ, quantum potest, pro utroque lucretur, ex hoc contractu Titius potest justè sperare lucrum, v. g. 12. Imper. ut autem sortem suam securam habeat, remittit Cajo 4. & ut pariter lucrum ipsi sit certum, remittit Cajo adhuc tres, & sic assecuratâ sorte habebit annuò lucrum 5. Imper. Ita *Laym. Spor. Dian. Garc. Lug. hic num. 40.* Ratio est: quia omnes hi contractus ex se sunt liciti, ut certum est, nec ostendi potest, quare in his circumstantiis fiant illiciti. Unde cum *Sà. v. usura num. 8. Tann. Dian. 1. Tom. de cont. R. 47. Tamb. hic §. 3. num. 27.* aliisque infertur, omnes modo jam insinuato contrahentes excusari ab usurâ, quamvis ignorent naturas dictorum contractuum, dummodo intendant contrahere omni meliori modo, quo justè cum suâ utilitate fieri potest, non considerando, sed supponendo adesse justum titulum, vel alium contractum excusantem. Nec obstat Bulla *Detestabilis* Sixti V. quia hæc tantùm prohibet ex vi contractûs societatis exigere contractum assecurationis, vel tantùm improbat Casus jure communi usurarios. 19.

Debet autem persona, & bona mu-

mutuatarii esse fructifera; nam si nec bona mutuatarii per se, nec ipse per negotiationem fructum & lucrum afferre possit, contractus censûs vel societatis erit nugatorius, ideóque lucrum inde petitum palliata usura.

Dices: Ergo nullus damnandus erit usuræ, quia omnes intendunt contrahere modo sibi favorabiliori. R. N. Ass. Nam sæpè non intendunt tales contractus, sed formale mutuum, tunc autem aliquid exigere suprà sortem erit usura. Deinde quando persona aut res alterius non est fructifera, non potest in iis constitui census, neque contractus societatis super lucro, quod nunquam sperari potest, adeóque tunc aliquid propterea exigere
20. erit usura.

10. Liciti sunt Montes Pietatis; publicâ authoritate erecti. Patet ex Concil. Later. & Trident. *sess. 22. c. 8. 9. & 11. Viv. tr. 4. q. 3. a. 1.* In his Montibus quilibet relicto pignore mutuum habere potest eâ conditione, ut intra certum tempus pignus recipiat, & mutuum restituat cum moderato auctuario suprà sortem solvendo; vel si intrà præfixum tempus non sit solvendo, pignus vendatur, & detractâ sorte exiguóque auctuario residuum de venditione pignoris debitori restituatur. Ratio est, quòd hi montes (idem est de Lombardis publicâ authoritate erectis, in quibus aliquando 15. dantur annuò in 100.) sint liciti, quia agunt communem causam, subeunt onus conservandi pignora, debent esse parati ad omnes casus, eúmque in finem alunt suos ministros. Beursæ, in quibus mercatores privatâ authoritate constituunt pretia mutuorum, cambiorum, &c. à plerísque reprobantur.

11. Con-

11. Contractus Antichriseos, quo pro assecu- 21.
ratione sortis mutuò datæ, accipitur pignus vel hypotheca cum jure, hypothecâ (v. g. agro utendi, fructúsque percipiendi, donec summa mutuata restituatur (hic contractus dicitur Germ. ein Pfandschaff) quamvis à Jure civili toleretur, attamen tanquam usurarius reprobatur à Jure Canon. c. 1. & 2. de usuris, ubi dicitur: *Fructus pignoris sine usurâ non cedere lucro creditoris, sed computandos esse in exonerationem sortis. S. Th. Cajet. Soto, Eng. num. 17.* Ratio est, quia vi mutui aliquid accipere ultrà sortem, usurarium est; atqui hoc hìc contingit: ergo. Possunt tamen adesse alii tituli, vi quorum pars fructuum exigi posset, v. g. ob lucrum cessans, damnum emergens; imò juxta communiorem, si contrahens velit inire contractum optimo modo, quo potest, virtualiter init contractum censûs vel societatis, & per consequens tantum potest accipere ex fructibus, quantum deberetur, si pecuniam formaliter posuisset ad censum, vel societatem. V. *Cas. 60. num. 12.*

12. Contractus Mohatra, quo venditur res 23.
justo sed magno pretio, cum pacto eandem minori pretio revendendi, est illicitus; v. g. vendo tibi equum ad creditum summo pretio, quod est 100. Imper. sub obligatione illum mihi statim revendendi pro infimo pretio, v. g. 90. Imper. Constat id ex Propos. 40. ab Innoc XI. damnata: *Contractus Mohatra licitus est etiàm respectu ejusdem personæ cum contractu revenditionis etiam præviè inito cum intentione lucri.* Si tamen equum bonâ fide ad creditum vendidisti Cajo erga justum pretium, & Cajus indigens pecuniâ eundem tibi emendum offerat, ex communiori sententia sine usu-

usurâ eum emere potest minori pretio, imò eo pretio, quo emuntur res ultrò ablatæ, & pro tertiâ parte vilescentes Ratio est, quia vi primæ venditionis nihil exigitur, sed Cajus liberè & sine ullo pacto antecedente equum revendit tibi, qui æquè habes jus illum emendi ac alius; cavendum tamen est à scandalo, & usurâ saltem mentali; quæ tum esset, si nolens dare mutuum, eâ intentione venderes equum, ut Cajus, quem scis pecuniâ indigere, cogatur tibi minore pretio revendere. *Viva q. 4. a. 3.* & alii.

23. 13. Non licet emere rem infrà condignum propter anticipatam solutionem, v. g. nunc emo & solvo tuam lanam duobus aureis, quam habebis, & trades in Augusto, quando valebit tribus, aut quatuor, est enim virtuale mutuum; putat tamen *Tambur.* id licere, si spontè offerantur, merces enim spontè oblatæ vilescunt.

24. 14. Quid de hoc contractu: Vendo & trado tibi fundum pro 100. quia tamen pecuniam non habes, solves pro pensione annuâ quinque, usque dum reluas capitale: an hic contractus est usurarius? pro affirmativâ facit, quòd videatur illa pensio exigi ob solam dilationem capitalis, ideòque ex virtuali mutuo, quod est usura, negativa tamen, quam tenent *Molin. Lug.* & alii, videtur in praxi tuta, & probabilis. 1. quia venditor fundi non obligatur tradere fundum ante solutionem pretii, quòd ergo citiùs tradat, est ei liberum, & pretio æstimabile propter fructus inde percipiendos. 2. Cùm non teneatur tradere fundum, posset tradere solum dominium directum, reservato sibi dominio utili, & pro illo aliquid accipere.

15. Quid

15. Quid si Rex debeat mille Cajo, qui ob difficilem Regis conventionem libenter debitum venderet pro 500. an ego, qui Regi debeo 1000. Regem rogare possim, quatenus debitum suum erga meum commutet, & sub spe talis commutationis, emere prætensionem Caji pro 500. & sic extinguere 1000. R. Si Rex commutet, seu transferat suum debitum in te, postquam emisti prætensionem Caji, justè procedis; suppono enim, quòd ob difficilem Regis conventionem prætensio Caji justè emi potuerit pro 500. Neque Regi facis injuriam, quia ejus debitum per simile debitum compensatur; post translatum autem in te debitum Regis, non potes à Cajo prætensionem minoris emere, sed debes solvere mille, quia tota obligatio Regis in te translata est: ergo sicut ille debebat solvere mille, sic & tu cessante difficilis conventio, propter quam prætensio Caji minùs valebat. V *Cas. seq. n.* 7. 25.

16. An debitum liquidum & certum, v. g. 100. Imper. post annum solvendum, secluso periculo, damno, & lucro cessante, nunc emi possit pro 90. Affirmant multi apud *Less. Leur l. 3. tit. 17. q. 283.* Rationem dant, quia jus ad rem, v. g. pecuniam, communi æstimatione minus valet, quàm ipsa res, ergo minoris emi potest, idque non tantùm à tertio, sed etiam ipso debitore. Verùm opposita sententia est verior, & communior; quia debitum liquidum 100. Imper. secluso omni periculo, molestiâ, damno vel lucro cessante, omninò valet 100. tunc enim non est ratio, cur pecunia præsens plus valeat, quàm futura, sed illud debitum est pecunia futura. In praxi tamen debitum rarò est ita liquidum, quin adsit aliquod periculum, præsertim si sponte offeratur, 26.

ideó-

idcòque tunc viliùs emi poterit. *Lug. num. 96. Castrop. Leuren. l. c.*

27. 17. Usuram admittis, si apud Cajum deponas pecuniam, datâ ei facultate eâdem pro libitu utendi sub obligatione tibi pro usu annuo dandi 6. vel 10. in 100. Ratio est, quòd hìc sit virtualiter mutuum; eo ipso enim; quo das usum pecuniæ absolutum, etiam das dominium, cùm talis usus à dominio pecuniæ sit inseparabilis; sed ratione mutui aliquid accipere suprà sortem est usurarium: ergo. Quòd si Cajo mutuum dare nolis, sed emas ab eo equum pro 100. eùmque eidem eloces pro 10. per se loquendo usuram non admittis, dummodo verè ineas contractum locationis, periculúmque equi in te suscipiàs. Ratio est; quia nihil accipitur ratione mutui, sèd ratione locationis, quod licitum est; dixi, per se loquendo, nam & hic periculum est usuræ mentalis & palliatæ.

28. 18. Si Cajus habet jus saltem probabile venandi in tua sylva, transeundi per tuum agrum &c. si eâ conditione mutues, ut hoc jure non utatur; usuram committis; si verò jus id faciendi non habet, sed iniquè prætendit, potest licitè mutuare, ut abstineat, quia sic novum onus non imponis, cùm absque eo obligetur abstinere ab iniquâ rei alienæ usurpatione. Quòd si mutuans dicat: Nolo te obligare ad non utendum jure tuo venandi, si tamen venatus fueris, statim cessabit mutuum, *Laym. Lug. num. 53.* putant, id non esse usuram, cùm sit tantùm statuere terminum mutuo, quod liberum est mutuanti; sed & hic videtur esse periculum palliatæ usuræ.

29. 19. Si promisisti usuras solvere, non potes contractum alteri cedere, ei tradendo summam mu-

mutuò acceptam cum obligatione solvendi usuram; cùm enim tu summæ mutuatæ sis dominus, eam alteri cedendo cum obligatione usuraria, novum contractum usurarium constituis. Sed quid si à me mutuò acceperis 100. & ratione damni mihi emergentis justè te obligaris ad 110. an potes sine usura hunc contractum cedere Cajo, cum obligatione, ut loco tuî mihi solvat 110.? Pro affirmat. est, quòd hic contractus sit justus, & utèrque juri suo cedere possit. R. *Si* tu ex mutuo alteri cedendo, etiam patiaris damnum in 10. potes si hunc contractum cedere, alàs non. Ratio est, quia cedendo tuam obligationem Cajo, inis novum contractum mutui, ergo si tu damnum non patiaris, & tamen accipias aliquid ultra sortem, es usurarius.

20. Usurarius probabiliùs fit dominus usuræ, quia mutuatarius ordinariè vult absolutè & efficaciter transferre dominium; & licèt secundùm quid translatio sit involuntaria, est tamen simpliciter voluntaria, veluti donatio facta ex metu injusto, qui per se non irritat contractum, sed tantùm facit rescindibilem ad arbitrium illius, qui injustum metum patitur, *Scotus in 4. distinct. 15. q. 2. a. 3. Nav. Lug. num.* 206. tenetùrque usurarius ad restitutionem, non ex re acceptâ; quia sit ejus dominus, sed ex injusta acceptione, ita ut non tantùm rem ipsam, sed etiam omnes fructus, omne lucrum cessans & damnum emergens refarcire debeat. Dixi; ordinariè, nam si mutuatarius absolutè non vellet transferre dominium rei usurariæ, eò quòd sciret, se ad hoc non obligari, usurarius non acquireret ejus dominium, per consequens obligaretur eam restituere ex re acceptâ. 30.

Si aliquid datum est ex mera liberalitate vel benevolentia, etiamsi fortè acceptetur intentione usurariâ, retineri potest, quia nulla intercessit realis injuria, nec usura mentalis, nec mutuum est causa donationis, sed liberalitas animi, *Sylv. v. usura 6. Azor. Pyrrh. num.* 139. Idem probabilius dicendum, si mutuatarius donet aliquid ex timore orto ab intrinseco, v. g. ne dicatur ingratus, ne capitale citó repetatur, ne mutuans alia vice neget mutuum, &c. Dixi, ex timore intrinseco, nam si mutuans hunc timorem incussit, tenetur restituere, quia est causa injusta donationis.

31. 21. Principes ex justa causa & ita exigente bono communi, usuras permittere possunt, non quidem eas approbando; sed eas non puniendo; qui tamen compellit ad solvendam usuram, vel impedit, quó minùs usura soluta restituatur, peccat contra justitiam, & in defectu usurarii tenetur ad restitutionem, circa cooperatores *Lugo num.* 214. hanc tradit regulam: Omnes illi deficiente usurario tenentur restituere, qui ita ad usuram cooperantur, ut solvens usuram sit rationabiliter invitus, quia tales sunt causa efficax & injusta damni: ratione tamen quorumcunque cooperatorum, v. g. deportantium, aut numerantium pecunias, Dominus non videtur esse semper invitus, cùm aliquorum actiones velit poni, ut sic impetret mutuum; qui verò sunt causa non præcisè, ut detur mutuum, sed ut detur sub obligatione solvendi usuras, quoad hos semper censetur invitus.

32. 22. Usurarius publicus & notorius, ex dispositione Juris Civilis & Can. incurrit pœnas sequentes: 1. Fit infamis infamiâ Juris. 2. Non admittitur ad oblationes sacras faciendas, neque ad S. Synaxin,

maxin, aut absolutionem Sacramentalem, donec satisfecerit, vel idoneam cautionem præstiterit. 3. Nec ad Ecclesiasticam sepulturam. 4. Non potest valide facere testamentum, nisi præstita ante mortem sufficiente cautione &c.

CASUS LV.

De Emptione & Venditione.

HEnsius *Senator* 1. 2. *Sciens valorem pecuniæ esse minuendum varia emit.* 3. *Quæ ante traditionem vel pereunt,* 4. *Vel eorum fructus à venditore sunt consumpti.* 5. *Res suas vendit suprà pretium à Principe taxatum.* 6. *Vendit chyrographum Caji, quem scit non esse solvendo.* 7. *Redemit tuum chyrographum continens mille, pro quingentis.* 8. *Rasuras & singulares quovis pretio.* 9. *Ordinario pretio emit agrum, in quo scit latere venam auri; alterum, in quâ scit latere raram artem,* 7. *Item res sponte oblatas, vel sub hastâ venditas, chyrographa emit infrà dimidium,* 10. *Vendit res vitiosas non manifestato vitio.* 11. *Res alteri jam venditas.* 12. *Furtivas.* 13. *Quarum valorem vendens ignoravit,* 14. *Bona fidelium in bello injusto ab hoste capta.* 15 *Bona Ecclesiæ ab hæreticis occupata.* 16. *Cum sociis omne frumentum emit, ut alii ab ipso cogantur carius emere.* 17. *Spargit navium submersionem, ut pretium crescat, & falsò jurat, se carius emisse, quàm emerit.* 18. *Ut debita sibi remissa solvat, munera accipit.* 19. *Ignoranter emit rem censui subjectam, & hypothecatam.* 20. *Mendacio impedit, quominus consanguinei ven-*

dentis rem emptam retrahere possint. 21. *Cum Clericis negotiatur.* Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Emptio, & Venditio?

1. R. Est contractus, quo emptor & venditor conveniunt de danda re, seu merce erga pretium, seu pecuniam; qui dat pretium, vocatur Emptor, qui dat mercem, vocatur Venditor. Hic contractus regulariter completur traditione, ita ut emptor facta sibi traditione, statim acquirat rei dominium. Dico, *regulariter*: quia mercatores plerumque sunt contenti promissione solvendi; si verò non velint vendere ad creditum, sed habere solutionem in præsenti, emptor non fit dominus rei traditæ, antequam solverit pretium, aut saltem cautionem sufficientem præstiterit, §. *venditæ Instit. de rerum divis.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes emptoris?

2. R. Seqq. 1. Emptor obligatur solvere pretium æquale statuto tempore, & quidem in eo valore, quem pecunia habebat tempore contractûs, ita ut si modò valor ille sit diminutus, emptor teneatur tantundem superaddere, quia aliàs non servatur æqualitas pretium inter & mercem. Quòd si emptor sciat, pretium mercis mox notabiliter augendum, aut monetam aliquam prohibendam, potest mercem emere, vel monetam exponere secundùm æstimationem præsentem. Idem est de venditore, si sciat pretium mercis esse minuendum, *S. Th. 2. 2. q. 77. a. 3. & 4. Cajet. Bannes, Sotus, Dian. Covarr. Reiffenst. l. 3. Decret. t. 17. num. 197. Leuren. 16. q. 286.* Probatur exemplo Josephi

Gen.

Gen. 41. qui currente pretio coëmit maximam frumeti copiam, etsi certò præviderit, pretium ob sterilitatem ex post esse augendum. Et ratio est, quia pretium hoc est justum, & valor publicus pro nunc; non licet tamen Magistratui vel Principi merces suas, aut pecuniam in summo valore exponere, & posteà eorum valorem studio minuere; nam hoc esset qnærere bonum privatum cum damno subditorum, quod est contra officium & fidelitatem à Magistratu vel Principe subditis debitam. *Lug. disp. 26. n. 140.*

2. Periculum & commodum rei emptæ, per- 3.
tinet ad emptorem etiam re nondum traditâ, nisi aliter esset conventum, §. *3. Instit. de empt. & vendit.* Hinc si res vendita etsi necdum emptori tradita, pereat, perit emptori, nisi perierit, vel deteriorata fuerit culpâ venditoris, aut venditor fuerit in morâ tradendi, vel res vendita nondum fuisset determinata; ut si emas quinque boves ex toto grege, nullos determinando, aut nondum fuerit mensurata, v. g. ex toto acervo tritici, emas quinque maldera; tunc enim ante mensurationem & determinationem, periculum rei emptæ pertinet ad venditorem. *Covarr. Sylvest. V. Emptio num. 3. Molin. d. 366. num. 11. Less. Pyrrh. l. 3. Decret. t. 17. num. 49. Engel 16. num. 6. Leuren p. 308.*

Dices: Res perit suo domino: ergo cùm ven- 4.
ditor ante traditionem adhuc sit rei dominus, perit venditori, nec videtur æquum, ut quis citrà suam culpam damnum ferat in re non suâ. R. Res regulariter quidem perit suo domino, abstrahendo à dispositione juris, & quando res alteri ex justitiâ non est debita; hìc autem aliter jura statuunt, & res ex justitiâ emptori debetur, nec iniquum

iquum est in re alienâ ferre damnum, si simul debeantur ejusdem fructus, & commoda, uti ea debentur emptori. Ratio est, quòd fructus rei sint connexi cum re, & pars rei; sicut ergo res ipsa, sic & fructus rei à tempore emptionis debentur emptori; hinc si emisti agrum tempore, quo habebat fruges pendentes sive immaturas, sive maturas à fundo nondum separatas, si eas venditor colligat, & ex post agrum tradat, valorem frugum de pretio subtrahere potes; si emisti domum alteri elocatam, à tempore emptionis debetur tibi pretium elocationis, etiamsi domus nondum sit tradita, aut assecurata, *Reiffenst. à num. 227. Lauterbach. Leuren. q. 296.* intellige nisi aliter sit conventum, & venditor sibi fructum rei usque ad solutionem conventi pretii reservaverit.

§. QUÆR. III. Quæ sint obligationes venditoris?

℟. Seq. 1. Debet vendere rem pretio justo, hoc est, vel taxato à Magistratu vel Principe, aut à communi hominum prudentum æstimatione, pensatis circumstantiis. Pretium statutum à Principe vel Magistratu, vocatur legitimum, est indivisibile, ac servari debet etiam à Clericis & peregrinis ex justitiâ sub onere restitutionis. *Azor. Reiffenst. num. 132.* Nisi taxa à Magistratu facta ex circumstantiis fieret iniqua, aut res tuæ essent notabiliter meliores, quàm quæ in foro communi venduntur, aut superior permittat suprà taxam vendi, quamvis unum vel alterum puniat, volens experiri, an servetur taxa, *Tamb. Spor. t. 6. c. 5. à. num. 9. Lug. hic num. 65. Metzger t. 13. d. 43. a. 2. num. 15.* Pretium, quod ex communi æstimatione, & usu hominum taxatur, dicitur

ut vulgare, admittitque medium, summum & infimum; ut si medium pretium sit v. g. 100. summum circiter erit 105. infimum 95. & sic proportionaliter in aliis.

Dices 1. Si debeant res emi vel vendi juxta æsti- 6.
mationem communem, ergo si habeam chyrographum 100 Imper. à Cajo, quem ego sonis scio non esse solvendo, potero illud vendere pro 100. Imper. tantum enim valet in æstimatione communi. R. N. C. nam tale chyrographum est merx habens vitium intrinsecum & occultum.

Inst. Non facio injuriam venditori, si emam rem ejus, quam scio habere valorem occultum, v. g. emo agrum, quem novi habere venam auri, vel herbam, quam scio habere virtutem incognitam, nec teneor valorem illum occultum aperire, ergo nec vitium occultum. Conf. 1. Ideò teneor vitium occultum aperire, quia tale vitium cognitum minueret communi æstimatione valorem; sed vena auri in agro latens, si manifestaretur, etiam communi æstimatione augeret valorem ergo, &c. 2. In emptione non attenditur valor occultus, sed publicus, sed tale chyrographum, antequam ejus defectus manifestetur, valet in publico 100. ergo R. N. C. Venditor sal- implicitè cognoscit venam auri, quia vult vendere agrum prout ibi est, ideòque cum jure ad venam auri, si fortè insit; econtrà emens rem vitiosam nullo modo cognoscit vitium, tu autem cognoscis, & ex communi mercantium sensu, vitium occultum aperire teneris, ergo si non aperias, facis emptori injuriam. ad *conf. 1. N. ass. ad 2.* Dispar est; quia chyrographum tale est res vitiosa.

7. *Dices* 2. Ergo si habeam chyrographum 1000. Imper. à Principe, quod communi æstimatione, eò quòd Princeps sit difficilis conventionis, tantùm valet 500. posset etiam Princeps illud emere quingentis, quia Princeps æquè potest emere juxta communem rei valorem, quàm etiam alii, consequens autem videtur absurdum; sic enim debitum mille Imper. elueretur per 500. quod est aperta inæqualitas. R. Si Princeps per se, vel per suos sit causa injusta, quòd pecunia difficiliùs recipiatur, & chyrographum viliùs æstimetur, non potest emere, imò si creditor propterea cogatur etiam alteri minoris vendere, tenebitur ei Princeps damnum, quod patitur, refundere; si verò Princeps non esset causa injusta, quòd chyrographum viliùs vendatur, per se loquendo, emere posset, dummodo absit scandalum & injustitia mentalis, *Lugo n.* 107.

8. 2. Potest res sine injustitiâ vendi summo, medio & infimo pretio, si hi fines excedantur, est obligatio restituendi excessum, quia non servatur æqualitas; Excipe, nisi sint alii tituli, de quibus emptorem moneas, ut damnum emergens, lucrum cessans, molestiæ, & expensæ in tradendâ re, aut habendo pretio, item si res sint novæ, raræ, singulares, v. g flores Indici, aves, feræ, gemmæ, picturæ, & similia, quæ nec à foro, nec à Principe æstimationem habent, nam tales posse quocunque pretio vendi, docent *Bannes, Valent. Radriq. Spor. num. 25.* Ratio est, quia cùm res illæ non sint in commercio humano, nec taxam habeant, non videtur venditor teneri, illas alienare, nisi solvatur, quod petitur; deinde nulli fit injuria; nam emptor liberè emit rem non necessariam, ideòque censetur excessum pretii do-

dinare; probabilius tamen est oppositum, quia etamvis hæres non habeant pretium à communi rudi plebe, recipiunt tamen præcium & æstimationem à prudentibus & intelligentibus, & secundum hanc, non autem juxtà vendentis avaritiam æstimari, vendíque debent, neque emens pretium excessivum dat planè liberè, sed ex errore, seu ignorantiâ. *Lug. n. 47. Castropalao, Metzg. n. 7. Salmantic. c. 2. p. 9. Reiffenst. n 127. La Croix l. 3. p. 2. n. 491.*

Dices: Ergo injusti sunt, qui specula, acus, cultellos & similes reculas, apud nos vilissimas, Indis, Æthiopibus, Japonibus erga aurum & gemmas vendunt, vel permutant. R. N. seq. tum in illis regionibus raritas, ideóque communis æstimatio vulgare pretium tribuit.

3. Si scias in alieno fundo latere thesaurum, aut 9.
etiam venam auri vel argenti, potes fundum emere pretio ordinario, nec teneris thesaurum, vel auri venam vendenti revelare, *S. Th. 2. 2. q. 66. a. 5. Sotus l. 6. de just. q. 3. a. 3. Nav. c. 17. n. 175. Molin. d. 56. Less. Laym. l. 3. t. 1. c. 5. num. 53. Valent. Salon. Less. c. 5. dub. 15.* quod *Lugo d. 6. num. 129.* extendit ad eum, qui communi pretio emit rem mobilem, v. g. conchamin qua est gemma, saccum hosti ereptum, in quo latet pecunia. Item Medicus justè emit vili pretio fasciculum herbarum, in quo scit latere herbam valdè pretiosam; item pictor picturam, in qua scit latere artem plerísque incognitam; item exiguo pretio licitè emo equum morbidum, quem ex arte mihi fortè soli, vel paucis cognitâ curare novi. Ratio horum omnium est, quòd in justâ emptione non debeat attendi qualiscunque valor etiam absconditus rei, sed valor, quem res habet ad

communem usum, & in communi hominum æstimatione; sed antequam sciatur in agro latere thesaurum, ut venam auri, in sacculo lanæ pecuniam, in fasciculo herbam pretiosam, in picturâ artificium, in equo curabilitatem, communi usu & judicio tantùm æstimantur pretio & valore ordinario, ergo. Nec obstat, quòd vena metalli videatur pars agri, herba pars fasciculi, artificium pars intrinseca picturæ, &c. reddens agrum, fasciculum, aut picturam intrinsecè pretiosiorem; nam quamdiu hæc pretiositas communiter nescitur, non crescit communis valor & æstimatio agri, fasciculi, vel picturæ; venditio autem fieri debet juxta valorem & æstimationem communem hominum; hinc si tu vel etiam emptor rei suæ nimiùm afficiatur, aut eâ indigeat, vel tu rem cariùs emisti, *quàm* reliqui mercatores, non poteris obinde cariùs eam vendere, quia res non valet tanti, quanti tu eam emisti, & quanti tu vel *alius* eam estimat, sed quanti æstimatur communiter, *S. Thom. l. c.*

10. 4. Res sponte oblatæ viliùs emi possunt, imò juxta *Lug. num. 45. Cajet. Spor. num. 22.* ad tertiam partem, juxta *Rebell.* & alios apud *Dian. p. 1. t. 8. q. 78.* ad dimidium vilescunt, quod tunc verum est, quando adest circumstantia, vi cujus vilescant, v. g. abundantia mercium, raritas emptorum, aut si merx emptori sit parùm utilis, vel onerosa, & tamen ematur in gratiam venditoris; secùs, si nulla harum circumstantiarum adsit; sicut enim ex hoc præcisè, quòd alter indigeat tuo tritico, rogétque te, ut vendas, non licet ei vendere suprà summum pretium, ut cum *D. Th. a. 1. Scoto in 4. dist. 15. num.* 2.

Nav. Leſſ. Laym. docet communis & cer-
, ita etiam ex ſolo hoc capite, quòd quis
in neceſſitate forſan conſtitutus rem ſuam emen-
tam alteri offerat, minoris emi nequit, *Mo-
in. Lug. num. 91. Reiffenſtul. num. 167. Leu-
en 9. 282. num.* 4. quia tamen plerúmque
ma ex recenſitis circumſtantiis adeſt, invaluit
itum illud: *Merces ultroneæ vileſcunt.* Res,
quæ ſub haſtâ venduntur, ſeu foro ſcrutario,
admittunt pretium, quodcunque ſine fraude
extorqueri poteſt; unde augetur quandóque ſu-
pra ſummum, quandóque vileſcit intrà dimi-
dium; neque per hoc committitur injuſtitia,
quia ſic longo uſu, & communi conſenſu
præſcriptum eſt, *Laym. Dian. Spor. num 23.*
Quali pretio chyrographa ab ipſo debitore,
vel aliis emi poſſint, dixi *à num. 6. & Caſ. prac.
num. 25.* An res ob differendam ſolutionem ſu-
pra juſtum pretium vendi poſſit, dixi *Caſ. prac. n.
1.* Item an viliùs emi ob anticipatam ſolutionem,
ibid. num. 23.

§. Venditor debet tradere rem tempore & lo- 11.
co in contractu im- vel explicitè expreſſo, ídque
ab omni vitio liberam. Si tradat rem alienam eti-
am bonâ fide, debet ſtare de evictione, id eſt,
ſervare emptorem in omnibus indemnem; idem
eſt de emptore reſpectu pretii. Si tradatur emen-
ti res vitioſa, debet ei fieri ſatisfactio, quanti
ſcilicet interfuiſſet, rem non fuiſſe vitioſam. Si
quis ſit deceptus ultrà dimidium, datur etiam
actio in foro externo contra lædentem, ut vel
reſcindatur contractus, vel reducatur ad æqualita-
tem; quòd ſi vitium rei ſit manifeſtum, & omni-
um oculis obvium, ut ſi equus careat uno oculo,
non eſt obligatio defectum manifeſtandi, debet

ta-

tamen propterea equus minoris vendi; si vero vitium rei sit occultum, aut emptor ex naturali stupiditate illud advertere non possit, manifestare debet; quod à fortiori tenet, si res non tantùm sit vitiosa, sed etiam damnosa, ut si vendantur oves morbidæ, domus ruinosa, medicina nociva &c. aliàs venditor non tantùm debet satisfacere pro vitio rei, sed & pro omni damno inde secuto, *Nav. Salon. Leuren. q. 290.* Si res non obstante vitio ementi æquè esset utilis & commoda ad finem ab emente intentum, ac propter hujusmodi vitium subtraheretur, quantum oporteret de pretio, non esset obligatio vitium manifestandi, quia nullum damnum fieret emptori, *S. Th. q. 77. a. 3. Laym. n. 19.*

11. 6. Si res duobus est vendita, & prior habet pactum cum venditore de re alteri non vendendâ, aut primus solvit pretium, tunc secundus non acquirit dominium, etsi rem habeat; quòd si prior nondum exsolverit pretium, nec res eidem sit tradita, tradatur autem secundo, secundus acquiret dominium, & primus tantùm habet actionem personalem contra venditorem, ut satisfaciat pro damnis, ob rem non traditam, illatis; excipe: nisi res primò vendita fuerit Ecclesiæ, vel Magistratui, tunc, quamvis ex post vendatur vel tradatur alteri, hic non acquirit dominium, quia Ecclesiæ, & Magistratus habent privilegium, ut ex nudâ emptione, donato, legato, sine traditione acquirant dominium, *l. ult. de sacros. Eccl.* imò si secundus emptor fraudulenter egerit conscius primæ venditionis, res à primo venditore intrà annum, si adhuc existat, evinci poterit *l. 1. & seqq. ff. quæ in fraudem, Covar. Castropalao, Laym. l. c.*

7. De

7. De emptione rei furtivæ, vel alienæ multa 12.
dixi de restitut quibus hæc pauca adde: 1. Si emi-
li, sive bonâ sive malâ fide, rem alienam, item
si vendis rem tuam erga pecuniam alienam à fure
non mixtam pecuniæ suæ, in neutro casu fis domi-
nus rei, vel pecuniæ alienæ, quia res clamat suum
dominum. 2. Si bonâ, vel malâ fide vendas
equum alienum, fis dominus pretii, etsi emens
non fiat dominus equi; item fur alienâ pecuniâ
emens merces, v. g. panem, vinum, &c. fit
dominus mercium vendens tamen non fit domi-
nus pretii, seu pecuniæ alienæ, sed debetur ei
evictio, seu indemnisatio, *Molin. Spor. Laym.*
num. 21. ubi id probat ex *l. si vias 48. §. ult. ff.*
de furtis, aliísque juribus. *Dices:* In tali casu
est error in substantiâ, vendens enim non vult
tradere dominium mercis, nisì emens tradat do-
minium pretii; sed non potest tradere dominium
pretii alieni: ergo nec vendens intendit tradere
dominium mercis; nec hîc quidquam operatur
jus positivum, quia nequit supplere consensum
in substantiam, qui de jure naturæ requiritur ad
valorem contractûs, ídque videtur clarè asserere
La Croix l. 6. p. 2. num. 694. quamvìs hìc *num.*
691. teneat cum *Laym.* ℞. Dominium non
transferri ex vi contractûs, qui est, & manet
simpliciter nullus, sed ex vi Legum, cum obli-
gatione tamen satisfaciendi parti læsæ. Si emas
malâ fide à venditore bonæ fidei, non fis dominus
rei, venditor tamen dominus pretii, quia volun-
tariè transfers dominium in venditorem, ut quo-
modocúnque habeas rem, quam sciebas esse alie-
nam, venditor autem rei alienæ dominium trade-
re non potuit, quia non habebat. 4. Si utérque
est in malâ fide, contractus ex utráque parte est
nul-

nullus, & reddi debet res domino, & pretium emptori; si emptor rem consumpsit, utérque in defectu alterius obligatur in solidum, priùs tamen emptor, qui rem consumpsit, quia magis nocuit.

13. 8. Quamvis homo rudis nesciat pretium alicujus rei, v. g. gemmæ vel horologii, non tamen licet ea ab ipso emere infra valorem, quem habent in æstimatione communi, juxta hanc enim, & non juxta ignorantiam vendentis, taxandus est rei valor.

14. 9. Bona fidelium in bello injusto à pyratis capta licitè emuntur, & in usus proprios convertuntur, ut habent Decreta S. Congreg. ab Urb. VIII. approbata; Ratio est dominorum præsumpta voluntas, qui res suas, quas recipiendi spem non habent, malunt esse in manibus fidelium, quàm infidelium; quod maximè verum est, si emantur animo dominis restituendi erga refusionem expositi pretii.

15. 10. Si bona Ecclesiarum immobilia ab Hereticis occupata, à propriis dominis recuperari non possint, eò quòd v. g. sita sint in territorio Principis Acatholici, licitè emuntur à Catholico ob consensum Papæ, & dominorum voluntatem prudenter præsumptam, si bona sint mobilia, v. g. paramenta, cruces, calices, aut etiam immobilia, quibus spes est redeundi ad dominos suos, emi debent cum animo restituendi erga refusum pretium.

16. 11. Monopolium *Græcè*, Latinè unius emptio dicitur, cùm unus vel pauci sibi solis arrogant jus vendendi certas merces, ità ut omnes alii ab ipsis, pretio, quo ipsi voluerint, emere cogantur, idque fieri potest vel authoritate publicâ ex causa boni communis, & tunc certum est, hujus-

hujusmodi monopolia licere; ut si à Magistratu, uni soli concedatur venditio vini, impressio libri, &c. servato tamen justo pretio, *Spor. num.* 103. *Mezg. hic a.* 3. Vel authoritate privatâ, dum unus vel alter vili pretio comparant omnes merces, ut posteà vendant summo pretio, & hoc monopolium licere, dummodo non utantur vel dolo, neque sint causa, quòd crescat taxa ultrà summum pretium justum, quod res habebant antè monopolium, probabiliter docent *Molin. Lug. num.* 170. quia ita videtur fecisse Joseph, Prorex Ægypti; & talis utitur jure suo, nec impedit, quò minùs etiam alii sibi maturè providere potuerint; communissima tamen sententia docet, hoc monopolium ad minus esse contra charitatem; imò juxtà *Rebell. Sotum, Nav. Valent. Sylv. Laym. Spor. l. cit.* contra justitiam & bonum commune cum obligatione restitutionis, quia sunt causa, quod pretia rerum augeantur in damnum reipublicæ, & inopiam civium, qui merces coguntur cariùs emere; idque à potiori tenet, si plures conveniant de mercibus coëmendis, & non vendendis, nisi determinato pretio, ideòque id meritò sub confiscatione bonorum prohibuit Jus Cæsareum, *L. unic. c. de monop.* Nec obstat exemplum Josephi, quia ejus emptio non fuit causa, quòd pretium frumenti creverit, sed subsecuta sterilitas; fiebàtque ejus emptio authoritate publicâ, scilicet Pharaonis, ob bonum commune, ne tempore sterilitatis subditis deessent necessaria frumenta.

12. Qui fraude alium inducit ad rem cariùs 17.
emendam, v. g. spargit falsum belli rumorem vel navium submersionem, tenetur ad restitutionem damni, quod *Lugo* extendit ad merca-

to-

tores, qui non sunt causa vel conscii facti rumoris. Rationem dat, quia quamvis ob talem rumorem judicio communi merces pluris æstimentur, tamen talis æstimatio Reipub. non est voluntaria, sed per dolum extorta. Qui, ut alliciant emptores, mentiuntur, vel etiam falsò jurant, se easdem merces minoris vendere non posse, sibi ipsis plutis constare &c. communiter ab onere restitutionis excusantur, dummodò maneant intra fines justi pretii. Ratio est, quòd ementes sciant, talia communiter falsò dici, ideòque imputent sibi, quòd credant.

18. 13. Quæstores, Secretarii & Ministri Principum vel mercatorum, si se difficiles exhibeant in solvendis Dominorum suorum debitis, ut sic alliciant ad danda munera, aut ad vendenda sibi, vel aliis debita vili pretio, sunt causa injustæ talis donationis & damni, tenenturque ad restitutionem, &c. Sed quid, si quæstor Regis non possit solvere omnibus creditoribus, sed tantùm aliquibus, an poterit aliquid accipere à Cajo, ut huic potiùs solvat, quàm alteri? R. Negativè; si enim aliquid acceptet, non solvit totam summam debitam, quam ex officio solvere tenetur, nec Cajus dat liberè, sed metu non accipiendi debitum. Si tamen post solutionem daretur aliquid planè liberè in gratiarum actionem, hoc acceptari posset.

Dices 1. Qui potest eligere ad officium hunc vel illum, potest aliquid accipere, ut inter æquè dignos eligat hunc præ illo, uti dixi *Casu 28. num.* 5. quia neuter habet jus, ut eligatur præ alio, & præeligi est pretio æstimabile; atqui unus creditor etiam non habet jus, ut præferatur alteri in solutione, ut supp. & præferri est utile & pretio æsti-

ma-

nabile : ergo. R. N. C. Dispar. est : quòd neuter habeat jus strictum ad òfficium, quilibet autem habet jus ad recipiendum debitum totum, si ergo aliquid det, ut recipiat debitum, non recipiet totam summam ex justitiâ debitam.

Dices 2. Tertius potest aliquid exigere, ut Quæstorem permoveat ad potiùs mihi, quàm alteri solvendum, ergo & ipse Quæstor, dummodo per ipsum non stet, quò minùs possit solvere omnibus. Nec obstat. quòd Quæstor obligetur ex officio solvere creditoribus sui Principalis, nam non obligatur ex officio huic præ illo : ergo potest aliquid accipere, ut hunc alteri præferat. R. Quæstor ex officio quidem non tenetur unum alteri præferre, tenetur tamen cuilibet solvere totam summam, quod non facit, si aliquid recipiat, hoc autem non tenet in tertio, uti patet.

14. Qui emit etiam ignoranter rem hypothecatam, vel censui obligatam, tenetur censum solvere, quia res transit cum suo onere reali, emptor tamen, si bonâ fide processit, potest in conscientiâ contractum rescindere, vel à venditore petere satisfactionem ; in foro externo non rescinditur contractus, nisi mutuo contrahentium consensu, vel si una pars probet, se læsam ultrà dimidium. 19.

15. Qui emit rem immobilem, debet pati, ut consanguinei vendentis rem intrà annum & diem, à die cognitæ alienationis, refuso pretio ac expensis utilibus & necessariis, si velint, retrahant, *Reg. l. 3. t. 17. num. 24. Gail. l. 2. obs. 19. num. 11.* Si eos dolo impediat, v. g. dicendo, se emisse pro se, cùm tamen emerit pro alio, aut se solvisse mille, cùm tantùm solverit sexcentos, tenetur ad omne damnum emergens. 20.

16. Qui falsâ monetâ emit aliquid, sive bonâ, sive malâ fide, tenetur in conscientiâ aliam monetam substituere, quia est error in substantia ex parte venditoris, qui debet indemnisari; nec obstat, quod ipse emptor etiam sit deceptus, nam propterea non licet decipere alium innocentem.

21. 17. Clericis in Sacris constitutis, & Religiosis omnibus prohibita est negotiatio, *c. 6. ne Clerici vel Monachi*, ita ut graviter peccent, non præcisè si semel, vel iterum lucri causâ aliquid emant, & iterum vendant, hoc enim in odiosis non venit nomine negotiationis, nec est magna irreverentia, præsertim si ín occulto, & sine scandalo fiat, sed si notabilem operam negotiationi adhibeant, *Less. Filliut. Diana.* Negotiari autem hìc significat, rem emere eo fine, ut integra, & non immutata cariùs cum lucro vendatur; quænam autem actiones in particulari sint negotiatio Clericis prohibita, *difficilè* est definire; multùm hìc valet æstimatio & sensus communis, ex quo una actio, vel venditio censetur statum Clericalem graviter dedecere, & non altera.

Hinc deducuntur sequentia; 1. In Germaniâ licitum est Monasteriis vendere transeuntibus per famulos panem, vinum, cerevisiam, ex propria lana facere pannum, & vendere. Dico: Ex propria lana; nam id fieri ex lana empta, plerùmque judicatur esse negotiatio prohibita, nisi hoc fiat ad honestam sustentationem, vel occupationem, non verò lucri gratiâ; sic enim Monachi leguntur feciſſe sportas, Corbes, imò & Apostoli scenofactoriam exercuisse.

2.

2. Excusatur Clericus saltem à mortali, qui sedato scandalo per contractum societatis contribuit pecuniam, & mercator suam industriam, ut lucrum resultans dividant, *Lug. num. 24. Laym. 42. Spor. n. 102.*

3. Plures excusant eos, qui emunt pecora, ut suillis saginata cariùs vendant, quia res non venditur integra, sed immutata, quæ ratio universaliter non tenet, aliàs enim Religiosi & Clerici per modum mercatorum sericum & lanas emere, & quascunque fabricas & officinas erigere possent ad texendas telas sericas, laneas & similia, quia venderent lanas & sericum immutatum, quod nemo admittit.

4. Excusantur œconomi, qui pro propria œconomia plura vina, frumenta, oleum, &c. emunt, & ex post mutato consilio etiam cum lucro vendunt, dummodò ab initio sincerè emerint non animo revendendi cum lucro, sed ne cogantur ex post cariùs emere. *Lug. n. 25.*

CASUS LVI.

De Contractu Censús.

Quidam *varios emit census*: 1. *Reales, personales, ex unâ vel utrâque parte redimibiles.* 2. *Res censita fit infructifera, vel perit.* 4. *Res censita venditur inscio censuistâ, & capitale redditur per partes.* 5. *Petit annuò septem pro 100 vel quinque assecurato pretio.* 6. *Etsi pensio à venditore non sit redimibilis.* 7. *Emit censum antiquum minori pretio.* 8. *Fingit se censum redimere vele,*

ut minuatur pensio. 9. Ex frumentis & pensionibus à censuario debitis novum exigit censum. 10. *Censui adjicit pactum assecurationis, pactum commissorium, rescissorium* 11. *Cedit domum suam Petro, ut hic annuo solvat* 100. 12. *A Petro accipit mille eâ conditione, ut ex quolibet* 100 *solvat annuò decem.* 13. *Sed Petro ante finem anni mortuo nihil solvit hæredibus.* 14. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Census?

I. R. Est contractus, quo quis sibi pro certa pecuniæ summa emit jus ex re, vel persona aliena percipiendi pensionem annuam; jus fundatum in re aliena, v. g. domo vel agro, vocatur census realis, & cum re pereunte regulariter periit; jus fundatum in persona vocatur census personalis, quia immediatè obligat personam; qui vendit censum, & pensionem solvit, vocatur censuarius; qui emit jus accipiendi pensionem, vocatur censuista, vel censualista; id, in quo census fundatur, vocatur res censita.

Census dividitur ulteriùs in resignativum, & consignativum. Census resignativus seu reservativus est pactum, quo quis in alium transfert dominium tam directum, quàm utile rei, reservata sibi pensione annua solvenda ex re translata; consignativus est contractus, quo quis sibi consignat, vel emit jus annuæ pensionis percipiendæ ex re, vel industriâ aliena.

Iterum alius est census pecuniarius, in quo solvitur pensio pecuniaria; alius fructuarius, in quo solvitur pars fructuum.

Denique alius census dicitur redimibilis, qui habet adjunctum pactum revenditionis, vi cujus emptor seu censualista, reddita sibi summa expo-sita pro censu, tenetur revendere, & cedere juri, quod habet ad pensionem annuam; irredimibilis

est, qui non habet adjunctum ejusmodi pactum. In dubio, an census sit, vel non sit redimibilis, juxta *Gomez Cov. l. 3. variar. c. 10. num. 4.* censeri debet irredimibilis; cùm enim constet de venditione, & non de adjuncto tali pacto, factum, seu adjunctio talis pacti, non præsumitur. Melius dicit *Lug.* ad circumstantias esse attendendum, v.g. an soleant in tali lòco constitui census redimibiles vel irredimibiles, item quo pretio census emptus sit, nam in censu redimibili minus pretium datur; si ex circumstantiis nihil colligi possit, dicit, præsumi irredimibilem. De censu vitalitio, qui propriè census non est, dicam in resolutione Casûs.

QUÆR. II. An & qualis census sit licitus? 2.

Rs. 1. Certum est, censum realem, irredimibilem, vel tantum redimibilem ex parte venditoris, esse licitum. Constat ex Extrav. Martini V. & Calixti III. de empt. & vendit. Ratio est, quia justo pretio emitur jus percipiendi fructus ex alterius re fructiferâ.

Dices: In censu perpetuo, pretio finito emitur jus ad pensiones in infinitum, quæ decursu temporis longè superaturæ sunt pretium, ergo est inæqualitas pretium inter & mercem. Rs. N. C. nam periculum amittendi censum aut pensiones etiam est perpetuum, utì & carentia pretii, ex quâ etiam in perpetuum cessat lucrum, vel emergit damnum; sicut ergo pretio finito licitè emo agrum cum jure perpetuo ad ejus fructus, sic & jus ad pensiones in perpetuum.

Rs. 2. Etiam licitus est census realis & personalis ex utrâque parte redimibilis, vulgò Germanicus, *Abb. in c. 6. de cens. num. 7. Cor.* 3.

Sup. Salas dub. 3. de cens. Valent. Gabriel, Scot, Bannes, Salon. Sylv. 2. 2. q. 78. a. 4. Less. l. 2. c. 22. dub. 4. num. 8. Laym. hic c. 18. Sporer t. b. c. 6. Metzg. tr. 13. d. 43. a. 2. num. 8. con. *Nav. Angel. Molin. Lug. d. 27. num. 25.* Ratio est, quòd talis census non sit palliatum mutuum, ut prætendunt Adverſ. ſed vera emptio & venditio, quâ juſto pretio à lege, conſuetudine, aut judicio prudentum taxato emitur verum jus ad penſiones annuas, ex re vel perſonâ cenſitâ percipiendas; ſicut ergo aliæ emptiones, in quibus ſervatur æqualitas pretium inter & mercem, ſunt licitæ cum pacto revenditionis, ſic & contractus censûs. Deinde jus ad penſiones ex re, vel induſtriâ perſonæ alienæ, eſt pretio æſtimabile, potéſtque gratis donari, legari, &c. ergo & vendi; ſicut juxta omnes vendi poteſt cenſus fructuarius, ſeu jus percipiendi aliquos fructus ex alieno prædio, cur non jus percipiendi aliquod lucrum ex negotiatione vel induſtriâ alterius perſonæ? Deinde ille cenſus à totâ Germaniâ, Belgio, aliísque Provinciis eſt uſu receptus, à doctiſſimis Theologis, & ſententiis ſummorum tribunalium approbatus, & ideò ſummi Magiſtratus & Principes cenſentur ex jure alto pro bono commerciorum & Reip. gravare cenſuarium ad ſolvendam penſionem, ſicut eodem jure in præſcriptione transferunt integra rerum dominia *Haun. tr. 9. num 421. Metzg. num. 10.* Differt autem contractus censûs à locato, & emphyteuſi; quòd in his accipiatur penſio ex re propriâ, & alteri conceſſâ quòad ſolum uſum, vel dominium utile, hic ex re alienâ: item à mutuo, quòd in eo nulla ſolvatur penſio.

Dicen

Dices: In censu personali redimibili non emitur jus reale, ut in censu fructuario, sed sola persona, quæ capitale levat, tenetur post annum reddere capitale cum 5. in 100. si alter velit; sed hoc est verum mutuum, & palliata usura: ergo.

2. Emuntur pensiones in futurum, quæ cum tempore excedunt ipsam sortem; si ergò sors insuper repeti posset, sæpè triplò plus repeteretur quàm datum esset, quod est iniquum.

3. Pius V. aliique Pontifices prohibent census personales redimibiles.

R. *Ad 1.* N. Ass. Nam emitur jus ad percipiendum aliquid ex negotiatione, & industriâ alterius, & illud jus non fundatur immediatè in personâ, sed in industriâ, ideóque si persona nihil ex se, aut ex bonis suis lucrari possit, cessat obligatio solvendi pensionem, nisi hæc fuerit ab initio contractu assecurata, quod certè non tenet in mutuo.

Ad 2. Non emuntur ipsæ pensiones, sed jus ad illas, seu potiùs jus ad lucrum, quod homo industrius ex operâ suâ sperat; jus autem ad pensiones vel lucrum, non tanti æstimatur, quanti pensiones actu præsentes, imò quò pensiones sunt in spe remotiores, tantò sunt minùs æstimabiles, & plerumque majori periculo expositæ.

Ad 3. Istæ constitutiones, in quantum contingunt jus naturale, in Germaniâ, & Galliâ & Belgio non sunt receptæ, uti ex praxi certum est, *Tyrrh. l. 5. t. 19. num. 84. Platel. Salas, Sylvius Less. l. c. Ilsung. t. 4. d. 2. num. 547. Spor. num. 11.* & alii cit.

Inst. Jus ad domum vel pecuniam post annum certò tradendam tantum valet, quantum ipsa domus vel pecunia præsens; nam si pecunia præsens melior esset quàm jus ad pecuniam post annum tradendam, posset in mutuo aliquid accipi suprà sortem, ut clarum est ex dictis *Cas.* 54. *num.* 115. ergò jus ad pensiones tantum valet, quantum ipsæ pensiones, ergo si pensiones cum tempore superent capitale, aliquid accipitur suprà sortem, quod est usurarium.

℟. 1. Hoc argumentum etiam oppugnare censum realem irredimibilem, in quo pensiones etiam cum tempore superant capitale.

℟. 2. N. C. In mutuo emitur jus ad similem summam, seu emitur pecunia pro pecunia, in censu emitur partiale jus utile, ad fructum ex re, vel lucrum ex industriâ alterius singulis annis percipiendum; & cùm hoc lucrum possit esse magnum & incertum, commutatur ergà pensionem parvam, & certam, ut in simili *explicavi Casu* 54. *num.* 19.

QUÆR. III. Quæ conditiones requirantur, ut census sit justus?

4. ℟. Seqq. 1. Ut census realis constituatur in re fructiferâ, quæ subtractis laboribus & expensis sufficiat ad solvendas pensiones annuas, aut si sit personalis, constituatur in personâ, quæ ex suâ industriâ, negotiatione, aut aliis reditibus tantum lucretur, ut censualistæ satisfacere possit. Ratio est, quia aliàs censuarius facit injuriam censualistæ, vendendo ei jus ad pensiones, quas ex re, vel personæ industriâ percipere non potest; aut si censualista desuper notitiam habeat, erit purum mutuum, & palliata usura; unde in his partibus pro majori cautelâ con-

constitui solet census mixtus fundatus in personâ simul & ejus bonis.

1. Si res censui subjecta pereat culpâ censuarii, tenetur reddere pretium censûs, vel censum in alia re constituere; si verò pereat sine culpa censuarii, aut in perpetuum facta est infructifera ex toto, vel ex parte, etiam census, nisi assecuratus sit, ex toto vel ex parte censuistæ perit. Ratio est, quòd res regulariter pereat suo domino; sed censuista, seu emens censum, est dominus censûs, seu juris, quod habet ad pensionem annuam: ergo si hoc jus, pereunte re censi-ta, sine culpa censuarii pereat, perit censui-sta. Dixi, aut in perpetuum facta est infrugife-ra, nam si unâ vel altera vice fructus non ferat, & damnum sterilitatis fertilitate alteri-us anni compensetur, adhuc pensio solvi de-bet; sic ex agro censito annuò solvi debet pensio, etsi hic tertio vel quarto anno quies-cat, nec fructus ferat.

3. Res censita non debet inscio emptore alie- §.
nari aut transferri in alium, à quo pensio difficul-ter, aut minùs securè obtineri possit, quia emp-tor habet jus fundatum in re censita, quod per ta-lem alienationem redditur deterius, aut periculo exponitur.

4. In censu redimibili pretium in una sum-ma acceptum, non debet reddi per partes, quia recipere pecunias suas membratim, ita ut simul ad alium finem applicari non pos-sint, est onus, in quod non consensit censuista, ideòque ad illud cogi non potest per successivam solutionem.

5. Pretium censûs debet esse justum, hoc est, 6.
non exorbitans à lege, consuetudine vel judicio

prudentûm. Et quidem Carolus V. pro Imperio Romano in Comitiis Augustanis anno 1545. pro censu perpetuo ex parte solius venditoris redimibili constituit 5. per 100. quòd pretium ex receptissima consuetudine etiam nunc justum censetur pro censu reali & personali utrimque redimibili, etiam per venditorem assecurato, *Tamb. Navar. Metzg. l. c. Sporer num. 29.* Nam si in contractu societatis ob spem majoris lucri, sed incerti, omnium consensu assecurari possint quinque in centum, cur non in contractu censûs ?

7. 6. si pactum assecurationis, vel aliud gravamen non imponatur venditori, & census ad ejus libitum sit redimibilis, justè minori pretio emi, seu, quod idem est, major pensio constitui potest v. g. sex, aùt etiam plures in centum. In censu non redimibili ex communi praxi duplò majus pretium dari solet, vel duplò minor pensio constitui, quàm in redimibili, *Lug. n. 138. Spor. sup. La Croix l. 3. p. 2. n. 1012.* Ratio est, quòd sit magnum onus vendenti non posse pensionem redimere: ergo obinde pretium meritò augetur, vel pensio minuitur.

8. Sed quæres: An census antecedenter constitutus ex post minori pretio emi possit quàm emptus fuerit ab initio, v. g. Cajus pro 500. aureis ab initio emit pensionem annuam 25. aureorum, si Cajus indigens numeratâ pecuniâ offerat mihi jus suum, an justè illud emo pro 450. R. Id seclusâ lege specialiter prohibente, non esse illicitum; quia pretia rerum non consistunt in indivisibili, sed admittunt majus & minus, & res ultrò ablatæ vilescunt, quod *Tamb. Dian. p. 2. l. 8. R. 36.* etiam extendit ad casum, quo pretia cen-

censûs à Principe, vel Magistratu sunt taxata; nam ista hæc tantùm intelligitur de primâ constitutione censûs, non autem, quando jam constitutus venditur, idque dicunt ubique ferè in praxi esse receptum.

Dices: Debitum liquidum, secluso periculo damni, aut lucro cessante, non potest vilius emi, atqui obligatio censûs est debitum liquidum: ergo Maj. patet ex dictis *Casu* 54. *num.* 26. quia jus ad pecuniam liquidò solvendam, secluso damno, omnibusque periculis, non minus valet, quàm ipsa pecunia præsens, aliàs in mutuo, ubi erga pecuniam præsentem datur solùm jus ad pecuniam in futuro solvendam, possem aliquid exigere ultrà sortem.

R. Census est debitum liquidum ad solvendam pecuniam pro pecuniâ, ut fit in mutuo, N. est debitum ad solvendas pensiones annuas, C. jus autem ad pensiones annuas potest per modum mercis exponi venale, & tunc per accidens recipit aliam æstimationem, admittítque pretium majus & minus, ut habet communis cum *Less. c. 22. n. 27. Dian. l. c. La Croix. n. 1013.*

Sed quid de hoc casu satis obvio? Titius ex censu debet Cajo annuò solvere 5. per 100. & quamvis nec animum nec pecuniam habeat ad redimendum censum, tamen fingit se eum velle redimere, ut metu inductus Cajus remittat vel diminuat pensionem, & deinceps loco 5. accipiat tantùm 3. vel 4. an peccat Titius contra justitiam cum onere restituendi integras pensiones, affirmant *Tamb. Lugo, Sporer num.* 31. quia Titius suo dolo injustè causat hanc pensionis diminutionem, neque Cajus eam remittit liberè; quod verum est, si Titius nec pecuniam habeat, nec alibi 9.

alibi erga pensionem habere possit; nam si alibi habere possit, quamvis revera animum non habeat, alibi accipiendi & censum redimendi; sed solùm fingat, se id velle, ut Cajum inducat ad diminuendam pensionem mentitur quidem, sed non tenetur ad restitutionem, quia revera habet jus accipiendi pecuniam alibi & censum redimendi à Cajo, ut suppono; neque huic jurigratis cedere tenetur; *nec obstat*, quòd Cajus ex errore minuat pensionem, non diminuturus, si sciret Titio denuntiationem non esse seriam; nam error vel dolus hic non est circa substantiam vel motivum principale; ideo enim Cajus minuit pensionem, ut Titius non utatur jure suo ad redimendum censum; hoc autem Titius facit, non utendo hoc jure suo, quod revera habet, ut supponitur, ergo. *Confirmatur* si Cajum in crimine deprehensum fictè mineris accusare, & hic det tibi aliquid eo fine, ut non accuses, datum retinere potes; quia habes jus accusandi; cui *gratis* resignare non obligaris, ut dixi *Cas. 29. n. 18.* atque Titius etiam habet jus redimendi censum & revera redimere posset, si vellet alibi pecuniam levare, ergo, His præmissis.

Ad Casum Rc. 1. Qualiter constitui, & quo pretio emi possit census redimibilis aut irredimibilis, realis & personalis, constat ex *Q. 2. & 3.*

10. 2. Ex frumentis à censuariò liquidò debitis, si erga pecuniam taxentur, secluso dolo aut speciali prohibitione, licitè census emi potest; imò si Petrus Joanni 100. debeat ex capitali, & tantundem ex pensionibus non solutis, spectato jure naturæ possent Petrus & Joannes convenire, ut pensiones debitæ annumerentur capitali, ita ut Petrus

hoc quinque jam debeat solvere decem, *Nav. Salon. cont. 8. Salas dub. 7. de cens. Less. dub. 12.* Ratio est, quia pecuniæ, quas alter mihi nunc debet extradere, æquè multum valent, quàm si eodò essent extraditæ; sicut ergo possum à meo debitore novum censum emere, si mihi 100. ex pensionibus extradidisset, sic etiam si 100. non extradiderit, dummodo in præsenti debeat; deinde pro pecuniâ debitâ possum à debitore emere merces, cur non & novum censum? Dixi: spectato jure naturæ; nam in foro externo ordinariè præsumeretur fraus vel usura; unde & Pius V. id absolutè prohibuit, quæ prohibitio servanda, ubi est recepta.

3. Contractui censûs licitè apponi possunt alia pacta, ut *primò*, pactum assecurationis, vi cujus venditor censûs sumit in se periculum rei censitæ, ita ut si res censita etiam sine suâ culpâ pereat, nihilominùs teneatur solvere pensionem. *Secundò*, licitè adjicitur pactum commissorium, ut si intrà certos annos censuarius sua culpâ pensionem non solvat, res censui subjecta cadat in commissum; hoc est, fiat illius, qui emit censum; debet tamen pœna proportionari culpæ, ita ut pro parvâ pensione non solutâ, res magni valoris in commissum non cadat, debet etiam propter pactum assecurationis, & commissorium, cùm cedant in gravamen vendentis, pretium augeri, vel pensio minui, aliàs non esset æqualitas. *Tertiò*, addi potest pactum rescissorium, vi cujus venditor tenetur emptori rescisso contractu reddere pretium, si pensionem intra certos annos non solvat; item potest venditor obligari, ut, si velit redimere censum, emptorem prævie moneat, aut censum redimat in eadem monetâ, 11.

quæ

quæ data fuit, etiamsi ejus valor crescat, vel decrescat, nec propterea opus est augere pretium, dummodò æquale sit periculum in- & decrementi, quia tunc accedit novus contractus sortis, in quo utrimque est æqualis spes lucri & damni. Vide dicta *C. 54. n. 4.*

12. 4. Si Joannes Paulo cedat domum tantùm quoad dominium utile erga 100. Imper, ad certum tempus annuò solvendos, videtur iniisse contractum locationis, & tenetur Paulus post mortem Joannis ejus hæredibus restituere domum, & pretium locationis pro ratâ temporis, ut clarum est; si verò cessit dominium domûs directum & utile cum obligatione ex eâ ad dies vitæ annuò percipiendi 100 est census ex parte resignativus, ex parte vitalitius.

13. 5. Census vitalitius est contractus, quo quis dat certam pecuniæ summam, v. g. mille Imperiales, vel etiam rem, v. g. domum valentem mille, eâ conditione, ut, quamdiu vixerit, ex quolibet 100. accipiat 10. itáque ex mille accipiat annuò 100. sic tamen ut censuistâ moriente ipsum capitale simul emoriatur, in quo census vitalitius præcipuè distinguitur ab aliis censibus. Hic contractus est justus & licitus, ut habet communis cum *D. Thom. opus. 72. c. 9.* quia non est propriè census, in quo ematur jus recipiendi aliquid ex re aliena, sed potiùs est contractus sortis vel sponsionis, in quo utérque contrahens exponit se æquali periculo lucri & damni ob incertitudinem mortis; quò tamen mors censualistæ, judicio prudentûm, consideratâ scilicet ætate, complexione modo vivendi, aliísque circumstantiis, videtur esse propior,

eò

ei pensio annua debet esse major; econtrà eò vita præsumitur futura longior, eò pen- io debet esse minor, quia aliàs non esset equale periculum perdendi, & lucrandi. Si 14.
censualista vitalitius ante elapsum annum mo- ritur, pensio pro ratâ temporis probabiliùs debetur hæredibus, ut si vixit tantùm novem menses, debeatur portio respondens novem mensibus. Ratio est, quòd quamvis census vitalitius sit personalis, cessètque moriente censualistâ, quia tamen pensio vitalitia assignata est pensionario in alimentationem, ideo quamdiu vivit, sicut ei debetur alimentatio ex illa pensione, sic & ipsa pensio, ut patet à pari in pensione, quæ Clerico in sustentationem assignata, quæ ex communissimâ debetur Clerico pro rata temporis, quo vixit, etsi terminus solutioni constitutus nondum advenerit, *Garcias p. c. 1. num. 120.* Deinde si censuista ordinarius moriatur intra annum, debetur ejus hæredibus pensio pro rata temporis elapsi: ergo etiam si moriatur censuista vitalitius, *Castrop. Haun. apud La Croix. num. 1023.*

CASUS

CASUS LVII.

De Cambio, Locato, & Conducto.

KRadus *varia init cambia: 1. Manuale, 2. Litterale, 3. Reale. 4. Siccum. 5. Francofurtense. 6. Ex cambio aliquid accipit, etsi pecuniæ ejus sint otiosæ. 7. Aliquando plus, aliquando minus exigit, & contra prohibitionem Principis cambsatur. 8. Ejus famuli pecunias pro domino receptas, vel aliis solvendas permutant, iisdem cambsantur. 9. Domus, agros elocat. 10. Sed expensas rei locatæ ferre renuit, nec tempore sterilitatis de pachtâ aliquid remittit. 11. 12. 13. Conductorem ante tempus ejicit, operam suam pluribus locat. 14. Famulis, quia ante tempus servitium suum deseruerunt, vel ab ipso dimissi sunt, nihil solvit. 15. Vel saltem subtrahit tempus absentiæ & ægritudinis, & tempus, quo ipse eis operas assignare noluit, vel non potuit. 16. Locationes sui antecessoris retractat. 17. 18. 19. Et pretium ob rei locatæ melioratione auget.* Pro Resol.

QUÆR. I. Quid, & quotuplex sit cambium?

1. R. 1. Cambium est permutatio pecuniæ cum lucro illius, qui in gratiam alterius pecuniam permutat; qui petit cambium, vocatur cambiarius, qui dat, vocatur cambsor, hic contractus perficitur mutuâ pecuniæ traditione, distinguitur præcipuè à mutuo, quòd in mutuo detur pecunia præsens pro futura; & quia pecunia futura,

absit omne periculum, damnum, lucrum cessans, aut alius titulus, non minus valet quàm præsens, ideò in mutuo nihil suprà summam mutatam peti potest; in cambio autem datur pecunia vel præsens pro præsenti, sed in aliâ specie, vel datur in alio loco, & propterea lucrum licitè accipi potest, uti jam dicetur.

R. 2. Cambium præcipuè est quadruplex: 2.
Cambium manuale, cambium per litteras, cambium reale, cambium siccum, vel fictum.

1. Cambium manuale, quod etiam minutum dicitur, est, quando in præsenti de manu ad manum pecunia permutatur, v. g. major pro minori, argentea pro aureâ, nova pro antiquâ, patria pro peregrinâ, &c. Hoc cambium est licitum, dummodo servetur justum cambii pretium à lege, vel communi prudentum æstimatione taxatum; ratio est, quòd industria, quam habet cambsor habenda, & numeranda omnis generis pecuniâ, sit prætio æstimabilis, cambsario utilis; item ista pecunia est magis commoda ad hunc vel illum locum, ad has, vel illas merces, faciliùsque huc vel illuc transferri potest: ergo pro hoc justè aliquid exigi potest.

2. Cambium per litteras, seu ad locum pari- 3.
ter licitum est, cùm scilicet cambsor hîc Coloniæ accipit pecuniam, quam per suum correspondentem obligatur solvere v. g. Romæ erga certum lucrum. Ratio est, quòd hoc casu cambsor pecuniam cambsarii suo periculo & industriâ virtualiter transferat Romam, hoc autem est utile, & prætio æstimabile, sicut si operam suam locaret ad referendam pecuniam Caji suo periculo personaliter Romam, posset exigere pretium operæ

Q &

& periculo æquipollens, sic & nunc pretium æquivalens virtuali translationi, quod tamen semper minus esse debet, quàm si realiter transferretur.

4. 3. Justum pariter est cambium reale, quo cambsor in loco, ubi est, v.g. Coloniæ, dat pecuniam cambsario refundendam alibi, v.g. Romæ, ubi cambsarius pecunias habet, pro nunc autem hîc indiget Coloniæ. Ratio est, quia tunc cambsor tantundem facit, ac si pecuniam Caji Româ transferret Coloniam, eique præsentem sisteret, quod certè est pretio dignum.

5. 4. Cambium siccum, seu fictum est, quando fingitur aliquid ultrà sortem accipi ratione cambii, & reverà accipitur ex puro mutuo, adeóque est usura; ut si indigeas pecuniâ Coloniæ, & cambsor non velit eam dare nisi Francofurti, ubi scit, te non habere nummos, neque correspondentem, ut sic cogaris dare pretium cambii pro tali loco. Ejusmodi cambium videtur esse, quod vocatur Placentinum, vel Vesuntinum, ita dictum ab urbibus, in quibus primò practicari cœpit; fit autem hoc modo: Titius Vesuntii à cambsore accipit 100. cum obligatione reddendi 110. Coloniæ, ubi Titius nec pecuniam, nec correspondentem habet, petit igitur, ut cambsor agat cum suo Factore, quem habet Coloniæ, ut debitum Titii in se suscipiat, sibique per novas cambiales injungat solvere nomine suo cambsori Coloniæ 120. quod vocatur cambium cum recambio, quam praxin tanquam scandalosam, & charitati manifestè repugnantem damnant Pius IV. apud *Cherub.* & Pius V. apud *Nav. c. 17. num.* 200. Ratio est, quòd sine

sine justo titulo bis à Titio exigatur pretium cambii; titulus enim, qui prætenditur, est virtualis translatio pecuniæ, sed hîc pecunia Titii Coloniâ virtualiter non transfertur Vesuntium, quia Titius ibidem nullam pecuniam, nec correspondentem habet, nec ibi pecuniâ indiget, ut supponitur: ergo.

5. Cambium Francofurtense exercetur in hunc modum: Cambsario exigenti cambium ad nundinas Francofurt. cambsor prior numerat pecuniam, v. g. Coloniæ, eâ lege, ut cambsarius suis sumptibus eandem in nundinis Francofurtensibus rependat cum auctuario, & quidem eò majore, quò longiùs absunt nundinæ; hoc cambium, si non adsint alii tituli extrinseci, v. g lucrum cessans, damnum emergens, periculum sortis, *Suar. Lug. Platel.* aliique vocant usurarium. Rationem dant, 1. quia hîc non est virtualis trajectio pecuniæ, au locatio operæ ad transactionem, quia cambsarius ipsemet eam Francofurtum transfert. 2. Si non adsit titulus extrinsecus, videtur aliquid accipi purè ratione dilatæ solutionis, vel distantiæ temporis; quò enim plus distant nundinæ, eò plus accipitur: sed accipere aliquid ratione dilatæ solutionis est usurarium, ut patet ex *c consulit, c. in civitate de usuris*: ergo. Contrà *Molin. Less. Laym. hic num. 9.* & alii apud *Castrop. d. 7. p. 7. num. 3.* probabiliùs docent, cambium Francofurtense esse justum, nec continere usuram, quia pecunia ante nundinas plus valet, quàm tempore nundinarum; nam ubi est major pecuniæ inopia, & lucrandi opportunitas, ibi pecunia pluris æstimatur, atque quò magis distant nundinæ, eò major est inopia pecuniæ, majórque opportunitas lucrandi; 6.

in nundinis enim est abundantia pecuniarum, ideóque tunc minus valent, quàm tribus mensibus antecedenter; nam pecuniæ se hîc habent velut merces, quæ, cùm abundantes sunt, & paucos habent emptores, vilescunt; sicut ergo sine usurâ possum mutuò dare, & repetere pecuniam secundùm valorem, quem nunc habet, quamvis sciam post tres menses, quando pecunia est reddenda, valorem esse diminuendum; cùm ille valor, quem pecunia pro nunc habet, sit meus; sic & in cambio Francofurtensi possum petere valorem pecuniæ traditæ, quem habet pro nunc, quamvis ex post sit diminuendus, ita ut tempore nundinarum 103. fortè plus non valeant, quàm ante tres menses 100. Unde patet, in cambio Francofurt. non accipi aliquid ratione virtualis translationis pecuniæ, aut ratione dilatæ solutionis, sed propter majorem pecuniæ valorem, quem habet communi æstimatione ante nundinas, qui titulus justus est. Et benè monet *Laym.* quòd cambia inter mercatores recepta etsi sæpè dissuaderi, non tamen facilè damnari debeant injustitiæ.

QUÆR. II. Quid ampliùs notandum sit circa cambium?

7. R. seq. 1. Justitiæ cambii non obstat, quòd cambsoris pecuniæ, quas ad tuam petitionem tibi hîc Coloniæ solvit, ipsi fortè sint otiosæ, contrà Romæ, ubi tu ei solvere debes, valdè iis indigeat, ideóque quasi duplum, vel triplum lucrum reportet; nam hoc est per accidens, spectatque ad bonam ejus fortunam; sufficit namque, quòd tibi præstet obsequium pretio æstimabile; sic si quis petat à te, ut ejus equum erga pretium reducas Coloniam, potes acceptare pretium, quamvis

10

ri ob propria negotia aliàs debuisses equum pro-
prijs expensis conducere.

2. Pretium cambii debet esse justum attentis circumstantiis; nam in cambio minuto, quò pecunia est melior, utilior, & comparatu difficilior, & majus potest esse pretium; in cambio locati & reali, quò major est loci distantia, translatio periculosior, pecunia rarior, &c. eò majus lucrum peti potest. Si justum servetur pretium, non videtur esse mortale contra prohibitionem Magistratus cambsare, nisi id cedat in damnum notabile Communitatis, ut si bonæ pecuniæ exportarentur extra patriam, viliores verò importarentur; tunc enim facilè fiet mortale, aliàs ad summum venialis inobedientia, *Spor hic à num. 43.* 8.

3. Quæstores Principum, famuli, aut Officiales, si pecuniis domini ludant, cambiant, aut aliter negotiando aliquid lucrentur, fiunt domini illius lucri, modò id faciant suo & non domini periculo; quia hic fructus est industrialis, nec peccant contra justitiam, si dominus rationabiliter creditur esse contentus, & creditoribus domini, quibus viliores species pecuniarum solvunt, meliores non debeantur, nec dominus ob viliores species cogatur merces cariùs solvere, utì sæpè contingit; aut dominus velit creditoribus certas & meliores species solvi, sive ex amicitia sive ex spe ulterioris mercimonii; tunc enim creditores habent jus ad ejas, nec potest præsumi consensus Domini, aut creditorum. Item si servus pro domino suo pecunias recipiens, eas permutet in viliores, domino injuriam facit; quamprimùm enim eas acceptârat, erant domini: ergo eo invito in monetam viliorem commutari non poterant. *Lug. d. 28. à n. 24.* 9.

QUÆR. III. Quid circa locatum, ejúsque obligationes?

10. R. 1. Locatum est contractus, quo alicujus rei vel personæ usus aut fructus ad tempus concedituer erga pretium. Dixi, quo alicujus rei vel personæ, quia non tantùm res immobiles, ut agri, vineæ, domus, &c. sed etiam mobiles, ut equi, vaccæ, &c. imò opera & industriæ personarum erga pretium elocari possunt; qui concedit fructum vel usum rei, vocatur elocator, qui accipit, vocatur conductor.

11. R. 2. Obligationes elocatoris sunt sequentes: 1. Debet aperire vitia nociva rei, quæ ejus usum aut fructum impediunt, ut si ager ex natura sua sit sterilis, domus sit ruinosa, peste infecta, aut spectris horrida, pascua ferant herbas nocivas, &c. aliàs debet conductori stare de damno; *hinc* si equum sese in aquam mittere solitum *locavit*, tenetur merces exinde vitiatas resarcire, si conductorem non monuit; si tamen ipse vitium ignoraverit, tantùm tenetur reddere pretium elocationis, si alter re locatâ utiliter uti non potuit, non verò ad alia damna, *l. 19. ff. de locato & cond. Molin. Bonac. apud Reiffenst. l. 3. Decret. t. 18. n. 36.*

2. Tenetur ad expensas pro reparatione & conservatione rei, item ad onera rei imposita, ut vectigalia, contributiones, census, &c. possunt tamen per speciale pactum imponi conductori, sed tunc pensiones annuæ proportionaliter minui debent.

3. Periculum rei incumbit locatori, tanquam ejus domino, si pereat sine culpa conductoris, qui si sit in mora rem tradendi, vel ad alium usum adhibeat, quàm concessa est, conductori perit.

4. Si

4. Si ob sterilitatem, incursum hostium, vel grandinem, inundationem, &c. conductor citra suam culpam nullos vel exiguos fructus ex re conducta percipiat, debet locator pachtam vel pretium locationis ex toto vel ex parte remittere, juxta consuetudinem patriæ ad arbitrium prudentum, ut ex jure probat *Abb. Less. l. 2. c. 24. n. 15. Pyrr. l. 3. t. 18. n. 4.* nisi aliter sit conventum, aut sterilitas sit exigua, vel compensetur fertilitate anni alterius. 12.

5. Non potest conductorem invitum privare re locatâ ante terminum præfinitum, nisi in his casibus: 1. Si in re malè versetur, v. g. non colendo agrum, arbores cædendo, &c. aut in domo detineat homines malæ famæ cum scandalo publico; tunc enim ante terminum elocationis ejici posset, & nihilominus pensionem solvere teneretur usque ad terminum elocationis, si locator alium conductorem habere non posset; quia hoc damnum tunc oritur ex culpa conductoris. 2. Si per biennium pensiones non solvat. 3. Si ipse locator ex improviso re pro se, vel proximè consanctis æqualiter vel magis indigeat. 4. Si res v. g. domus debeat reparari necessariò, & id altero inhabitante fieri non posset. Ita *cit. jur. Pyrrh à. n. 12. Reiffenst. à n. 57.*

§. 3. Obligationes conductoris sunt: 1. Solvere pensionem, vel mercedem tempore & loco imvel explicitè convento. 13.

2. Tenetur facere aliquas expensas non quidem pro reparanda vel conservandâ rei substantia, ad has enim obligatur locator, ut superiùs dixi, sed expensas necessarias ad percipiendos fructus, ut cultivare agros, vineas, stercorare, serere, metere, &c.

3. Debet finito locationis tempore rem reddere totam integrámque, aliàs tenetur de damno, in quantum res sua culpâ deteriorata vel vitiata fuit. *Auth. cit.*

14. QUÆR. IV. Quid ampliùs hìc notandum circa obligationes locatoris, & locatarii seu conductoris?

℟. Seq. 1. Qui pluribus operam suam insolidum locavit, v. g. plures petunt, ut pro iis feras litteras Coloniam, potes à singulis accipere integrum stipendium, nec teneris eis aperire, quòd jam ab aliis salariatus sis. Ratio est; quia opera tua singulis est æqualiter utilis; sic Procurator aut Agens causæ, pluribus suam operam locare potest, dummodo omnibus sufficiat; atque ita quotidiè practicatur à Medicis & Causidicis, qui absque imminutione salarii operam suam pluribus elocant.

15. 2. Famulus vel alius, qui operam suam alteri elocavit, si ante tempus absque *legitima* causa discedat, perdit totum salarium. Econtrà si conductor famulum sine justa causa dimittat, vel famulus ob ejus sævitiam, vel quia ad illicita allicit, sponte discedat, tenetur ei solvere totam mercedem, intellige, in foro externo post sententiam judicis; nam si famulus vel dominus exinde nullum damnum passi sint, eò quòd dominus æquè bonum famulum, & servus æquè bonum servitium statim invenerit, in foro conscientiæ merces solvi debet pro rata temporis, quia neuter damnum passus est. *Azor. Filliut. Less. Reiffenst. n. 90.*

16. 3. Si servus, artifex, &c. qui operam alteri elocavit, ab illo opere ad tempus impeditus fuerit, ob causam tenentem se ex parte servi, v. g. ab-

absuit ad sepeliendos vel visitandos parentes, ad prosequendam suam litem, potest ei pro ratâ absentiæ subtrahi salarium; idem tenet, si infirmus fuerit, nisi aliter sit conventum, vel consuetudo in contraria, uti est respectu Officialium, vel Consiliariorum Principis, aut morbus tantùm sit ad unum alterùmve diem, tunc enim, nisi operarii sint diurni, æquitas suadet, ut propter tam morbum nihil subtrahatur, *Nav. man. c. 17. num. 108. Azor. Less. l. c. nu. 7. Reiffenst. num. 97.* Ratio est, quòd merces tantùm detur propter operas conductas, si ergo hæ non præstentur ex defectu famuli, nec debetur merces. Econtrà si ex defectu Domini famulus ab opera cessârit, eò quòd ei Dominus operas assignare noluerit, vel non potuerit, & interim servus æquali mercede operas suas alteri non locavit, tota merces ei solvenda est, *arg. leg. 38. ff de locato. l. 2. ff. de his, qui.* Ratio est, quia sicut servo non debetur merces, si ex suo defectu non præstet operam conductam, sic econtrà si id contingat ex defectu Domini, debetur ei merces integra. *Lug. d. 29. sect. 3. Carpzov. p. 3. decis. 164. Leur. q. 346.*

4. Qui succedit in bona alterius tanquam hæres, seu successor universalis, tenetur stare con- 17.
ductui elocationis factæ à suo prædecessore, quia facit cum eo unam in jure personam: ergo contractus, ex quibus defunctus obligabatur, etiam ipsum hæredem obligant, nisi expressè tantùm facti sint ad tempus vitæ. Item pupillus debet stare locationi factæ à suo Tutore; Tutor, Prælatus, Beneficiatus stare locationi, emptioni, aliisque contractibus initis à suis prædecessoribus. Econtrà successor particularis, ut legatarius, donatarius,

emptor, rem legatam, emptam, donatam non tenetur relinquere sub priore conductore, sed potest alteri elocare, nisi specialiter conventum esset, ut res elocata maneret sub eodem conductore, etiam in casu, quo alium Dominum esset habitura; imò quamvis non adsit talis conventio, emptor non poterit expellere conductorem cum gravi ejus damno, privando v. g. eum fructibus, quos suo labore & expensis seminavit in agro conducto.

18. 5. Sicut successor particularis v. g. emptor ejicere potest conductorem, sic & ille potest sponte cedere; quia huic ex contractu non est obligatus. De cætero, si conductor sine justâ causâ ante terminum elocationis rem conductam, v. g. domum, derelinquat, debet vel novum conductorem accipere, qui Domino pensiones solvat, vel ipse solvere, etiamsi domum non inhabitet.

19. 6. Si ager ob cœli clementiam, aut intrinsecam & naturalem meliorationem per plures annos fiat fructuosior, pensiones augeri poterunt, secùs, si ob solam industriam coloni; hæc enim industria, cùm non spectet ad Dominum, sed colonum, propterea pensio augeri non debet.

CA-

CASUS LVIII.

De Emphyteusi, Feudo & Libello.

Ætius variorum prædiorum usumfructum, tum gratis, tum erga pensionem obtinet, quæritur: An titulo emphyteusis vel locationis. 2. An emphyteusis concedi possit sine solemnitatibus Canonicis. 3. Quid si res emphyteutica deterioretur, vel non solvatur canon, aut caducitas à Prælato remittatur. 4. Quid si res emphyteutica vendatur, in quem donetur, vel non solvatur laudemium, vel transferatur in Ecclesiam. 5. Quid de feudo hæreditario & gentilitio. 6. Quid de petitione investituræ & alienatione feudi. 7. Quid si emphyteusis vel feudum alteri elocetur, subfeudetur, commutetur, vel fructus non ferat. Pro Resolutione.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit emphyteusis?

R. Emphyteusis, Germanicè ein Erb-Zinß, 1.
est contractus, quo res immobilis quoad dominium utile sub annuo canone ad minus ad decennium conceditur. Dicitur 1. quoad dominium utile, seu jus percipiendi utilitatem, & fructus rei; nam dominium directum manet penes illum, qui concedit rem suam alteri, & propterea vocatur Dominus directus, German. Grund-Herr Zinß-Herr, Erb-Herr, &c. cui res conceditur, vocatur emphyteuta, German. Zinß-Mann. Dicitur 2. sub annuo canone; canon hic vocatur pensio, quæ Domino directo in recognitionem do-

dominii annuò penditur, sive in fructibus, sive in pecuniâ. Dicitur 3. ad minus ad decennium, in quo emphyteusis maximè distinguitur à locatione; nam si res infra decennium conceditur, non emphiteusis, sed locatio dicitur, sicut econtrà si res immobilis locetur ad decennium, emphyteusis erit, etsi contrahentes utantur vocabulo locationis, *Reiffenst. hìc num.* 127. An autem ad valorem emphyteuseos requiratur scriptura, non conveniunt Juristæ, attendenda est cujusvis loci consuetudo, quæ juri communi derogare potest. Si emphyteusis constituatur ad certos annos, vocatur temporalis, si ad dies vitæ, vitalitia, si in perpetuum etiam pro hæredibus, hæreditaria, si constituitur in bonis Ecclesiæ, dicitur Ecclesiastica, si în aliis, vocatur laica. Ecclesiastica sine solemnitatibus Canonicis concedi non potest, cùm sit species alienationis; si tamen ab antiquo
2. (saltem ultrà 40. annos) sit solita dari in emphyteusin, & ab initio cum solemnitate data fuerit, eàque denuò ad Ecclesiam revertatur, potest absque novâ solemnitate (idem est de feudo) in emphyteusin dari, dummodo non cum minori Ecclesiæ utilitate; si tamen prior emphyteusis fuit limitata ad certam generationem, hâc cessante dari nequit civitati vel Universitati, quæ non moritur, sine nova causa & solemnitate; vel potentiori, qui sit difficilis conventionis; nam quamvis res semel facta alienabilis, censeatur semper talis, non tamen potest alienari in pejus. *Eng. l. 3. t. 18. nu. 15. Pyrrh. ib. à. n. 45.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes, seu onera emphyteutæ?

3. R. Seq. 1. Præter annuum canonem debet facere omnes expensas necessarias pro collectione fru-

fructuum & conservatione fundi, domûs, horti, putei, &c. si per culpam latam vel levem emphyteutæ res emphyteutica notabiliter deterioretur, ut minoris valeat, privari potest jure emphyteutico, & ususfructus cum proprietate consolidari, *Pyrrh. n. 38*

1. Si emphyteuta tribus annis continuis in emphyteusi laicâ, & duobus in emphyteusi Ecclesiastica, suâ culpâ non solvat canonem, ipso jure cadit in pœnam commissi, ita ut eum proprietarius eadem per sententiam judicis expellere possit, etsi nunquam pro solutione interpellatus non fuerit, *c. finali de emphyt.* Excipe, nisi in emphyt. Ecclesiastica post biennium elapsum mox intra breve tempus (quod arbitrio judicis relinquitur) oblatis pensionibus emphyteuta moram purgaverit, ut Dominus, postquam emphyteuta pœnam commissi incurrit, canonem futuri temporis acceptaverit; tunc enim caducitati renuntiasse, imque in futurum pro emphyteuta agnovisse censetur; aliud est, si exigat, vel recipiat pensiones lapsas; tunc enim tantùm eum agnoscit emphyteutam pro tempore præterito, non autem pro præsenti vel futuro, *Jas. in l. 2. c. de jur. emph. num. 124. Barb. ad c. fin. de emphyt. num. 17. Leur. l. 3. q. 375.*

3. Emphyteuta rem emphyteuticam irrequisito Domino vendens & tradens, incurrit pœnam commissi; & res fit caduca, *dict. c. fin.* si titulo gratuito, v. g. donationis, legati, dotis, &c. alienetur, non requiritur prævie consensus Domini, *Engel. num. 20.* sed sufficit, quòd à Domino, antequam novus emphyteuta mittatur in possessionem, petatur investitura, ac Domino solvatur laudemium, consuetùmque honorarium, 4.

quod

quod ex rigore juris consistit in parte quinquagesimâ; ex consuetudine penditur sæpè pars trigesima, vel etiam vigesima; si hæres necessarius vel filius succedat patri, nullum debetur laudemium.

4. Emphyteusis absque consensu Domini nequidem Ecclesiæ vendi potest; potest tamen donari, legari, non quidem ut Ecclesia retineat, sed ut intrà annum vendat, & æstimationem recipiat, *Jason num.* 91. Si Monasterium succedat loco Professi in emphyteusin vel feudum, retinere ea potest ad vitam Religiosi; illo mortuo intrà annum vendi debent, vel impetrari consensus Domini directi, *Laym. Reiffenst. numer.* 151.

§. QUÆR. III. Quid & quotuplex sit feudum?

℟. 1. Feudum est concessio rei immobilis sub onere fidelitatis & obsequii personalis exhibendi Domino directo; Is, qui concedit, vocatur feudator, seu Dominus feudi, German. Lehen-Herr, qui accipit, vocatur feudatarius, vel vasallus, Germ. Lehn-Mann, Lehn-Träger.

℟. 2. Feudum variè dividitur: 1. In Regale, quod confertur à Principe cum titulo dignitatis, v. g. Ducis, Comitis, Baronis, &c. & non Regale, quod nihil adfert dignitatis.

2. In Ecclesiasticum, quod ab Ecclesiâ, & in laicum, quod à laico confertur.

3. In hæreditarium, quod mitti potest ad quoscunque hæredes etiam extraneos, & in non hæreditarium seu gentilitium, German. Stamm-Lehn, quod ad solos liberos mitti potest.

4. In masculinum, quod ad solos masculos; in fœmininum, quod deficientibus masculis etiam ad fœminas transmittitur.

QUÆR. IV. In quibus feudum con-vel disconveniat cum emphyteusi?

g. In multis : Ut 1. Utrumque constituitur 6.
re immobili & fructifera, ut agro, oppido, ci-
tate, &c.

2. In utroque tantùm transfertur dominium
tile, seu ususfructus manente proprietate penes
Dominum.

3. Uterque emphyteuta & vasallus debet sol-
re laudemium, & à Domino investiri, seu mitti
possessionem, vel corporali introductione, vel
ctione juris, traditione scilicet clavis, annuli,
uis, &c. idque intrà annum & diem, cum hac
fferentiâ, quòd emphyteuta tantùm teneatur
ere investitionem, quando ipse primò succe-
it, vasallus autem toties, quoties ipse succedit,
d novum Dominum accipit, toties etiam debet
æstare homagium seu juramentum fidelitatis, &
lvere laudemium.

4. Emphyteuta sub pœnâ caducitatis prohibe-
r sine consensu Domini tantùm alienare rem
mphyteuticam contractu oneroso, v. g. vendi-
onis, permutationis, &c. item Dominus requi-
tus regulariter consensum dare tenetur; Econ-
a vasallus prohibetur feudum sine consensu Do-
ini, qui consensum præstare nunquam obliga-
r, omninò non alienare, nequidem contractu
ratuito, v. g. legando, donando in dotem, &c.
n consuetudine tamen permittitur partem feudi
nam ad longum tempus elocare.

5. Emphyteuta, si per duos aut tres annos
iam non monitus pensionem integram solvere
egligat, incurrit pœnam commissi; econtrà va-
allus obsequium personale per se præstare non te- 7.
etur, nisi requisitus; nec ob quodvis obsequium
egatum amittitur feudum, sed tantùm ob cri-

men

men feloniæ & infidelitatis, ut si insidiatus fuerit vitæ, bonis, vel honori Domini.

6 Tam emphyteuta, quàm vasallus rem emphyteuticam vel feudalem alteri subemphyteuticare, vel subinfeudare potest cum consensu Domini directi, aliàs non; hic contractus vocatur libellus.

7. Emphyteuta rem emphyteuticam elocare potest infra decennium; vasallus verò rem feudalem etiam ad longum tempus, *Clarus, Jason. Pyrr. num. 44.*

8. Res emphyteutica non verò feudalis sine consensu Domini oppignorari potest; quia arctiùs obligatur vasallus ad rem non alienandam, vel gravandam, quàm emphyteuta; habet enim rem titulo magis gratuito.

9. Res emphyteutica vel feudalis non potest Domino invito commutari, vel in aliud converti, ager v. g. in vineam, sylva in agrum; quia res manet Domini, non credo autem Dominum facilè fore invitum, si commutatio fiat in evidenter melius.

10. Si ex toto res pereat, perit proprietario, nec emphyteuta tenebitur ad canonem, aut vasallus ad sua onera personalia; secùs est, si tantùm ex parte pereat.

11. Si emphyteuta magnum passus est damnum in fructibus, sive ex sterilitate, inundatione, aut incursu hostium, & annuò magnam solvat pensionem, æquum est ei fieri remissionem aliquam; quia tunc se habet ut conductor; secùs est, si damnum non sit adeò notabile, vel canon pendendus sit exiguus, *Reiffenst. à num. 156.* Plura vide apud Authores cit.

Ca-

CASUS LIX.

De Sponsione & Ludo.

MÆvius *ludit cum filiisfamilias, Religiosis.* 1. 2. *Qui vel non habent licentiam, vel tantum habent licentiam exponendi tres florenos, cùm tamen exponant triginta, quos erant lucrati.* 3. *Ludit cum damno liberorum.* 4. *Apponit pecuniam adulterinam, furtivam, vel saltem suspectam de furto* 5. *Alium ludere cogit.* 6. *Chartæ folia notat, abscondit, vel ita disponit specula, ut alterius folia videre possit, fingit se imperitum.* 7. *Etsi sit revera multò peritior.* 8. *Certus, Titiam nunquam ducturam esse certat cum pluribus, quòd eam non sit habituri in uxorem, addens, se de hoc esse certum.* 8 9. *Ludit lusu prohibito.* 10. *Quod inde lucratur, retinet; quod verò perdit, non solvit, vel solutum repetit.* 11. *Imò ludit animo non solvendi vel opponendi exceptionem legis.* 12. *Lucrum ex lusu prohibito perceptum reddere renuit, negatque, se tali lusu lusisse.* 13. *Aliis in lusu blasphemare solitis colludit, & aleas subministrat Principe connivente.* 14. *Ludit in loco sacro, pecuniam erga preces & Missas exponit.* 15. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit sponsio, & ludus?

R. Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate alicujus rei incertæ sibi invicem aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem fuerit 1. secutus.

R Spon-

Sponsioni affinis est ludus, qui definitur: Certamen quoddam ob animi oblectationem susceptum ea conditione, ut res ab utróque expósita victori cedat.

Certum est, hos contractus secundùm se esse licitos, & spectare ad virtutem eutrapeliæ seu affabilitatis pro recreando animo, dummodò extrinsecus à periculo blasphemiæ, perjurii, rixarum, furti, scandali, &c. non vitientur, & adsint sequentes conditiones:

2. Prima conditio est, ut ludens possit alienare rem, quam lusui exponit, hinc

1. Filiusfamilias ex bonis patris sine licentia saltem tacitâ ejusdem, Religiosus sine licentia Superioris non possunt pecuniam lusui exponere, ideóque nec perdere, nec lucrari. Ratio est, quód invito Domino exponerent pecuniam alienam, cujus collusor non potest fieri Dominus; ergò nec ipsi poterunt justé acquirere pecuniam collusoris, aliàs enim conditio esset inæqualis, Quód si collusor sciat, filium vel Religiosum non habere licentiam, & tamen cum iis ludat & perdat, Religiosus, & filiusfamilias non tenebitur ad restitutionem, quia scienti & volenti non fit injuria, *Tamb. Spor. c. 6. c. 6. §. 3.* Dixi, sine licentia saltem tacita; nam sæpè Superiores non sunt inviti, ut Religiosi ex pecuniis ad honestam v. g. recreationem concessis modicum quid in lusum, qui statum non dedecet, impendant; idem à potiori tenet in filiisfamilias, quorum patres minùs sunt inviti, præsertim si sint divites, benigni, liberales. Vide dicta *Casu 31. à num.*

3. 3. Sed quid si Religiosus aut filiusfamilias habeat licentiam in lusu exponendi tres florenos, si cum iis lucratur triginta, an possit sine nova licentia ex-

exponere triginta tres? R. Continuante eodem lusu potest, quia lucrum non censetur plenè acquisitum ante finem lusûs; lusu finito Religiosus non poterit omnes sine nova licentia exponere *Laym hic n. 6.*

2. Uxor, si non habeat bona paraphernalia vel alia propria, non potest plùs exponere, quàm maritus tacitè, vel expressè concedit; tacitè autem censetur concedere, quantum ejusdem conditionis fœminis concedi solet. 4.

3. Maritus invitâ uxore ludens non peccat contra justitiam, sæpè tamen contra charitatem, si obinde damnum notabile patiatur familia, attamen qui à marito lucratur, non tenetur ad restitutionem, quia maritus ista validè exponit, etsi illicitè.

4. Qui in lusu apponit monetam adulteram, tenetur restituere, quod lucratur, nisi voluerit substituere aliam casu quo perderet. 5.

5. Qui lucratur rem, vel pecuniam furtivam à fure non mixtam suæ indiscernibiliter, tenetur eam restituere domino; in dubio, an pecuniæ sint furtivæ, præsumuntur non esse, quia delicta non præsumuntur. Qui bonâ fide non ipsam rem, sed pretium rei furtivæ à fure venditæ lucratur, potest retinere, quia fur erat Dominus hujus pretii, ex *l. si vias* 48. *ff. de furtis.* V. dicta *Cas.* 55. *num.* 12. Si verò scienter ludat cum fure, qui alimde pro furto satisfacere non potest, tenetur restituere non ex re acceptâ, sed ex injustâ acceptione, quia per lusum est causa, quòd fur fiat inhabilis ad restituendum. Si bonâ fide processit, *Tamb. Spor. num. 76. La Croix l. 3. p. 2. num.* 1078. adhuc obligant ad restituendum lucrum; sed contrà est; nam 1. fatentur, furem habere verum do-

minium pretii pro re furtivâ accepti, ergo illud validè exponit ad lusum, sicut validè exponit ad emendum triticum; aliàs enim vendens bonâ fide triticum teneretur pretium rei furtivæ restituere, etiamsi fur triticum consumpsisset, quod nemo dicit. 2. Si fur pecunias furtivas suis indiscernibiliter miscuerit, quamvis alias non habeat, validè eas exponit ludo, & colluſor, qui eas bonâ fide lucratur, potest eas retinere; non enim tenetur eas restituere ex re acceptâ, quia fur erat eorum Dominus, ideòque eorum dominium alteri validè tradere potuit; neque tenetur ex injustâ acceptione, quia bonâ fide processit, ut supponitur. 3. Qui ex mutuo creditori debet 100. etsi non habeat nisi decem, tamen eos validè exponit; ergo quamvis fur ex justitiâ pretium furtivum debeat Domino, si aliundè satisfacere non possit, tamen illud validè poterit alienare, quia est Dominus pretii.

6. Conditio secunda: Ut nemo injusto metu, vi, vel fraude cogatur ludere; qui enim injustè cogit ludere, si alter in lusu perdat, cogens probabiliter tenetur ad omne damnum, quia fuit ejus injusta causa; oppositum tamen etiam est probabile, si nempè utrimque fuit par periculum perdendi, & lucrandi: tunc enim lusus in se videtur esse justus, & damnum non tam sequi ex coactione, quàm fortunâ colludentis; hoc apud omnes indubitatum est, quòd coactus ad lusum, si quid lucretur, illud retinere possit, quia ex suâ parte nulla est injustitia, *Sanch. Less. dub. 2. n. 9. Salas dub. 6. n. 2.*

7. Tertia conditio est: Ut in lusu absit omnis fraus & dolus in tali lusu non permissus; ejusmodi fraus est chartas notare, abscondere, specula tali-

taliter disponere, ut chartas alterius videas, fingere se imperitiorem, &c. hujusmodi fraudibus utens non tantùm tenetur restituere lucrum, quod ipse fecit, sed etiam lucrum, quod alter absente dolo facturus fuisset pro ratâ scilicet spei; econtra si fraude utens perdat, poterit innocens id ratâ conscientiâ retinere, quia ex sua parte ludus est justus; dolus autem in lusu permissus, aut potiùs astutia, tunc est, quando simulas te habere deteriores chartas, aut simulas metum, ut alter sponsionem augeat, vel econtra audaciâ tuâ sponsionem augendo facias alium à sponsione desistere, aut si ex alterius negligentia chartas ejus videas, &c. in dubio, an dolus sit justus, standum est arbitrio viri in tali lusu periti, *Covarr. Medin. Lug. d. 31. à num. 33.* Si adversarius erret contra se in numerandis punctis, vel in accipiendo primo loco, non teneris monere, saltem si ita habeat ludi consuetudo, *Less. Sanch. l. 1. cons. c. 8. dub. 12.*

Quarta conditio est: Ut sit æquale periculum perdendi & lucrandi inter ludentes, hoc est, ut sit æqualis peritia, & exponatur æquale pretium; vel si quis sit altero peritior, debet plus pretii ponere, vel per alias faventes conditiones majorem peritiam compensare, nisi alter juri suo resignet, sicut omnes resignare, probabiliter docent *Covarr. reg. peccati §. 4. num. 6. Tolet. Nav. c. 20. num 18. Tamb. lib. 8. tr. 2. c. 9. §. 1. num. 4.* ex ipso, quo sponte, hoc est, fraude vel metu non adacti ludant, sive sciant, sive non sciant alterius majorem peritiam; sibi enim imputent, quòd cum eo, cujus peritiam perspectam non habent, ludere velint. Si autem unus sit quasi certus de lucro, aut simulet se imperitum, ut 8.

idiotam ad ludum inducat, restituere tenetur lucrum, quia talis ludus est injustus; in ludo enim erga periculum perdendi emitur spes lucrandi: si ergo spes lucrandi sit quasi certa, nullum erit perdendi periculum, ideòque aperta inæqualitas in lusu. Idem probabiliùs tenet de sponsione, ut certus de eventu non possit sponsionem lucrari, nisi fortè alter dicat se esse certum; tunc enim *Cov. Nav. Dian. Lopez. Sanch. dub. 13. num. 9.* dicunt, alterum resignare juri suo; sed & in hoc probabilius contradicunt *Filliut. Molin. Lug. num. 81. La Croix num. 1068.* quia alter putat tibi id non esse satis serium, & emis spem lucrandi erga periculum perdendi, quod tamen non adest, sicut si alter à te emat vitrum pro gemmâ, etsi dicas esse vitrum, non tamen potes accipere pretium gemmæ, sed vitri, neque alter resignat juri suo; *quia si certò* crederet esse vitrum, non daret pretium gemmæ; ergo dat invitus.

9. Ex dictis pro ulteriori resolutione Casùs deducesequentia: 1. Mævius certus de non futuro matrimonio Cajæ cum Titio non potest certare, quia non est æquale periculum perdendi, & lucrandi; si tamen tres, vel plures haberent spem probabilem sibi desponsandi Cajam, potest cum quolibet seorsim certare, quamvis certus sit, quòd cum uno tantùm possit perdere, à cæteris autem certò sit lucraturus. Ratio est, quòd nemini faciat injuriam, quilibet enim seorsim habet spem probabilem perdendi & lucrandi, *Sanch. Lug. n. 87.*

10. 2. Omnes lusus, qui magis fortunâ, quàm industria reguntur, ut alearum & similes, tam Jure Canonico, quàm civili sunt prohibiti; lai-

ci

si tamen has leges non observantes non videntur peccare mortaliter, quia quoad ipsos ejusmodi leges non sunt in tanto rigore receptæ, *Sanch. Less. c. 26. dub. 1. Tamb. l. c. Lug. à num. 9.* Ecòntrà arctiùs ad non ludendum obligatur Clerici & Religiosi, per *Trid. Sess. 22. c. 1. de Refor.* Non tamen statim damnandi sunt mortalis, nisì frequenter, nimis sumptuosè, aut publicè cum scandalo populi, aut gravi statûs sui indecentiâ ludant.

11. 3. Qui aliquid lucratur lusu prohibito, tutâ conscientiâ id retinere potest, quia jura non invalidant contractum, sed tantùm præcipiunt, restitutionem fieri post sententiam Judicis, *Bann, Soto, Less. d. 3.* Econtrà qui lusit ad cretum, & perdidit, potest se tueri exceptione legis prohibentis, *Less. Nav. Lug. num. 70.* Si juraverit se soluturum; tunc enim contractus firmatur, obligàtque jure naturæ, & civili. Si dè mineris eum convenire coram judice, & alter aliquid det, ne in judicio repetas, id justè retinere potes, quia reverà habes jus repetendi, & jure cedis, quod est pretio æstimabile, *Spor. num. 82.*

12. 4. Qui ludit animo nunquam solvendi, si quid lucratur, restituere debet, quia decipit in materiâ substantiali, nisì alter hoc sciat, aut etiam habeat animum non solvendi, tunc enim injuria pro injuriam compensatur. Si ludo prohibito ludens animo quidem te obligandi, sed opponendi exceptionem legis alearum, vel solutum repetendi, ludus est justus, quia habes animum utendi jure tuo, quod & alter facere potest, & voluntas implendi contractum non est de essentiâ contractûs, *Lopez, Victoria. Sanch. dub. 5.*

13. §. Si lucrum ex lusu prohibito perceptum à te repetatur, & tu coram judice neges te esse lucratum, vel lusu prohibito lusisse, teneris nihilominùs restituere, quia fraude, seu mendacio impedis, quò minùs alter per sententiam judicis recipiat, quod justè petit; si tamen alter nec semiplenam habet probationem, non teneris facere, nec quidquam restituere; quia tunc mendacium non impedit sententiam judicis, sed defectus probationum, *Molin. d. § 14. Dian. R. num. 27.*

14. 6. Qualiter peccent, qui taxillos, charisolia, & similia instrumenta absque gravi causâ subministrant ad lusus, ex quibus prævidentur blasphemiæ, perjuria, rixæ, fraudes, dilapidationes, dixi *Cas. 20. a num. 9.* Unde à potiori constat, peccare mortaliter eos, qui blasphemare vel pejerare solitis colludunt; imò *Tamb. & alii* dicunt, non tantùm colludentes, sed & instrumenta præbentes in defectu ludentium teneri ad restitutionem, si fraudes vel aliæ injustitiæ ibidem contingant. Idem tenet de Principe absque gravi causâ lusus noxios permittente. Si dicas: Princeps licitè potest permittere domos publicas meretricibus, imò tali casu licitum erit etiam privato ejusmodi domos meretricibus elocare: ergo & permittere potest domos publicas lusoribus, quamvis in iis sciantur fieri plura peccata. R. *Tamb. sup. num. 51.* N. C. Facilius homines se temperare possunt à lusu, quàm à carnis voluptatibus, & majora mala reipublicæ tenentur, si prohibeatur meretricium, quàm si domus lusoria: ergo major est ratio hoc, quàm illud permittendi.

15. 7. Ludere in Ecclesiâ lusum ibi specialiter non prohibitum, est tantùm veniale: exponere spi-

spiritualia ad lusum eâ v. g. conditione, ut victus teneatur orare quinquies Pater & Ave, audire vel legere Missam pro defunctis, juxta *Lopez* ut mortale, consentit *Lug. num. 5.* Si alter exponat aliquid temporale, v. g. stipendium solitum vel etiam plus, alter verò Missam, quia putat tunc esse periculum simoniæ, sed id meliùs negant *Rodriq. Steph. Dian. r. 41. apud La Croix num. 1096.* Nam non ideo res spiritualis æquiparatur temporali, sicut non æquiparatur, si Missa legatur pro stipendio; sed offertur executio rei spiritualis loco temporalis alioquin tradendæ.

CASUS LX.

De Contractu societatis, Assecuratione, Fidejussione, Pignore, Hypothecâ.

NEnius *dat Cajo suas pecunias pro communi lucro ad Negotiationem, assecurato capitale, item vaccas cum obligatione de qualibet anno dandi vitulum servato numero integro. 1. Solutâ societate negotiator ob impensam frustrà operam aliquid de sorte retinet. 2. Fidejubet nullo pretium, etsi non sit periculum, ex post creditori aliquid offert, ut se à fidejussione liberet. 3. 4. Antè sententiam solvere renuit, eò quòd debitores, inter quos mulier, Prælatus, Religiosus, &c. fidejusserint, & debitor impetrârit prorogationem, vel sua bona dilapidare incipiat. 5.*

Merces Caji assecurat, quas ex privatis litteris jam novit esse extra periculum. 6. 7. Assecurat mille, cùm ipse tantùm habeat 500. 8. Pignora & hypothecas alienat, aliis oppignorat. 9. 10. Et quia debitor est in morâ solvendi, pignus vendit, vel sibi emit, etsi id non facere promiserit. 11. Fructus pignoris percipit, & pignus habet à Prælato absque consensu Capituli. 12. Pro Resol.

QUÆR. I. Quid sit societas, & quæ ad eam conditiones requirantur?

1. Rt. Societas est contractus, quo aliqui ad negotiationem & commune lucrum conferunt rem ad lucrandum idoneam, v.g. pecuniam, mercem, operam, animalia, &c. hic contractus est justus & licitus, dummodò adsint sequentes conditiones:

1. Ut negotiatio, ad quam societas instituitur, sit honesta.

2. Ut communia sint lucra, damna & expensæ pro bono societatis factæ, ita tamen, ut plus lucri percipiat, qui plus pecuniæ, vel operæ contulerit.

3. Ut res vel capitale collatum maneat sub dominio & periculo conferentis, ita ut si casu & sine alterius culpâ pereat, pereat conferenti, & in hoc præcipuè societas distinguitur à mutuo, in quo res mutuata transit in dominium mutuatarii, cui proinde etiam res perit, *S. Th. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 5.* Possunt tamen societati contractus assecurationis, & similes adjungi, v.g. do 1000. florenos ad negotiationem, ex quâ sperare possum circiter 200. in lucrum, ut mihi capitale assecures, remitto tibi spem lucri in 100. ut iterum assecures certum lucrum, v.g. 5. in 100. denuò remit-

so. hæc assecuratio non est usuraria, sed justa, dummodò verè societatem exerceas, & dominium penes te remaneat, altérque non suo tantùm, sed & tuo nomine negotietur negotiatione lucrativi, aliàs enim erit verum mutuum, & usura vitata; quò autem majores fructus ex negotiatione operantur, pericula verò, & expensæ sunt minora, eò plus lucri, v. g. 7. vel etiam 8. in 100. peti possunt. Econtrà si fructus negotiationis sit minis, expensæ autem & pericula graviora, minora, v. g. tantùm duo vel tria in 100. peti debent, juxta æstimationem prudentûm, *Nav. Laym hic c. 20. num. 2.* Hinc patet, licitum posse esse contractum, quo rustico ad pascua do 10. v. g. vaccas, eâ conditione, ut numerum integrum servet, & de quâlibet vaccâ annuò det vitulum, ipse verò lac & stercorationes sibi retineat. Idem est de grege ovium vel gallinarum, dummodo rustici expensæ, industriæ, & pericula per lac vaccarum, aut lanam ovium ad æqualitatem compensentur.

4. Si societas finiatur, cuilibet sua sors est red- 2.
denda, etiamsi nullum adsit lucrum, nec propterea, qui suam operam contulit, & quasi gratis navigavit, de sociorum sorte aliquid retinere potest; quia si pecunia periisset, periisset suo domino: ergo similiter opera sua domino perit. Nec obstat, quòd opera fortè plus valuerit, quàm ipsa pecuniæ, nam tunc quidem operam collocanti plus lucri debebatur, non tamen aliquid de sorte sociorum. Econtrà si pecunia ab altero collocata plus valeat, quàm tua opera, plus quidem de lucro peti potest, à te tamen nihil, præter operam, quam contulisti, ita ferè *Laym. c. 20. Tamb. l. 9. t. 8. Sporer t. 6. c. 6. à num. 50.*

Lug.

Lug. d. 30. La Croix à num. 1097. Viva. q. 4. §. a. 3.

QUÆR. II. Quid circa Fidejussionem?

3. R. Sequent. 1. Fidejussio est contractus, quo aliquis suscipit in se alienum debitum solvendum in defectu principalis; dico, in defectu principalis, quia fidejussor regulariter conveniri non potest, nisi, excusso priùs principali, constet, eum non esse solvendo; dico: regulariter, nam si principalis notoriè non sit solvendo, aut ejus excussio ob absentiam, vel aliam causam esset impossibilis, tunc fidejussor primò excuti posset, *Mynsing. cent. 2. observ. 15. Eng. l. 3. c. 22. num. 9.* Hæc obligatio etiam transit ad hæredes, *l. 24. C. de fidej.*

2. Si fidejussor solverit pro principali, tenetur hic ei solutum refundere unà cum expensis vel damnis, si quæ passus est ex morâ, vel culpâ debitoris principalis.

4. 3. Fidejussor potest aliquid accipere pro fidejussione, utì certum est, si adsit periculum, vel molestia; si verò absit omne periculum, adhuc modicum quid accipi posse arbitrio prudentis, docet *Sotus*, *Azor*, aliíque apud *P. Navar. l. 3. c. 2. num. 247. Sperer num. 82. La Croix num. 890.* quia ejusmodi obligationem in se suscipere, est de se pretio æstimabile, sicut obligatio mutuandi in futuro, ut habet communis, & obligatio ad solvendum in defectu alterius est reverà obligatio ad dandum virtualiter mutuum in futuro, ergo: similiter creditor aliquid accipere potest, ut fidejussorem à suâ obligatione liberet, *Molin. Sà. Rebell. Dicast. l. 2. t. 16. d. 1. num. 28.*

4. Fide-

4. Fidejussor ad plus non obligatur, quàm principalis, & cessante obligatione principalis, cessat obligatio fidejussoris, quæ solùm accessoria est; hoc tamen non obstante posset fidejussor eo titulo se magìs obligare, quàm obligatus fuerit principalis, v. g. addendo juramentum, vel constituendo hypothecam, &c.

5. Fidejussor in defectu principalis tenetur etiam solvere ante sententiam judicis; nam ipsum jus naturæ in conscientia obligat ad fidem interpositam & acceptatam servandam, *P. Nav. Dian. num. 17.* Oppositum tamen etiam est probabile; quia in ejusmodi contractibus quilibet se intendit obligare juxta usum receptum, & communem; sed communis usus videtur invaluisse, ut fidejussor non solvat nisi sententiatus à judice: ergo. Igitur attendenda est locorum consuetudo. 5.

6. Si plures pro eodem debito fidejusserint, singuli tenentur in solidum, ita ut etiam unus, si ceteri non sint solvendo, excuti possit; si omnes sint solvendo, quilibet contra creditorem excipere potest, ne solus conveniatur; si unus solus esset coactus solvere à creditore, potest petere jus agendi contra alios, ut & ipsi suam partem contribuant, §. 2. *si plures Instit. de fidej. Reiffenst. tit. 22. n. 48.*

7. Si fidejusseris ad certum tempus, ad annum, vel nundinas, & principalis impetret temporis prorogationem, liber es à fidejussione, secùs, si fidejusseris indefinitè, *Gometz. Azor. Dicast. n. 14.* Si debitor bona sua dilapidare incipiat, fidejussor judice liberationem petere poterit, *Reiffenstul. num. 67.*

8. Mu-

8. Mulier non obligatur ex fidejussione neqidem in conscientia, nisi instrumentum publicum intervenerit; imò & tunc se tueri posset exceptione S. C. Vellej. *Haunol. Eng. n. 7.* Nisi fidejusserit in suam utilitatem, vel juramento confirmaverit fidejussionem, &c. Fidejussio Religiosi vel etiam Prælati sine consensu Capituli de bonis Ecclesiæ facta non obligat Ecclesiam, *c. 4. de fidej.* privátque Prælatum ipso jure administratione, tam temporalium, quàm spiritualium, *c. 2. de solut.*

QUÆR. III. Quid sit assecuratio, & quæ conditiones ad eam requirantur?

6. Rs. Assecuratio est contractus, quo quis gratis vel erga pretium suscipit in se periculum rei alienæ, obligando se ad ejus compensationem, si pereat; v. g. si dederis mihi 1000. assecuro, quòd merces tuæ salvæ sint adventuræ, & si perierint, earum valorem tibi reddam. Distinguitur assecuratio à fidejussione, quòd hæc solùm in debitis locum habeat, obligétque tantùm accessoriè seu in defectu principalis; assecuratio autem est obligatio principalis; hinc si non nudè fidejussisti, sed simul assecurâsti, quòd v. g. Cajus debitum soluturus sit, tu teneberis, etiamsi Cajus per impotentiam, aut aliter à debito excusetur. Contractus assecurationis est omninò justus, dummodo adsint sequentia:

7. 1. Æqualitas inter pretium, & periculum rei assecurandæ; hinc si per privatas litteras certò scias, nullum adesse periculum, eò quòd merces jam sint in tuto, aut viæ à latronibus, pyratis hostibus, &c. sint liberæ, nec assecurare, minus aliquid exigere potes, *Salon. Azor. Dicast. num. 78.* cont. *Less.* Ratio est: solus itulus aliquid ex-

exige-

exigendi est periculum rei alienæ, quod assecurator in se suscipit; si ergo nullum est periculum, nihil justè exigi potest.

2. Assecurator debet admoneri de periculis, nisi illa jam nota sint, ut his consideratis deliberet, an velit, an non velit assecurare; quò major est periculum, eò plus assecurans petere potest.

3. Si res jam certò sciatur periisse, non potest assecurari; quia assecuratio verè est contractus aleatis, in quo debet esse utrimque periculum perdendi & lucrandi, quod cessat, si res jam certò constet periisse.

4. Assecurator debet tantum habere in re, vel ipse, ut totam rem assecuratam casu, quo pereat, solvere possit; quia in hoc consistit substantia hujus contractûs; si res assecurata valet 1000. & assecurator habeat tantùm 500. *Bannes, Salon. Spor.* num. 98. dicunt totum contractum esse invalidum, & assecurantem nequidem medium pretium retinere posse, eò quòd sit dolus quòad substantiam contractûs; sed verius est, quòd tantùm sit deceptio quòad medietatem substantiæ; adeóque sicut ipse assecurans, si merces periissent, deberet solvere 500. quos habet, sic & medium pretium retinere poterit. Prob. à pari, si in ludo aleatem pro 10. non habeam autem nisi 5. si lucrer 10. quinque tantùm restituere teneor, quia quòad alia quinque ludus erat justus, & par periculum perdendi & lucrandi, *Rebell. l. 16. q.* 2. n. 11. 8.

QUÆR. IV. Quid sit pignus & hypotheca, & qui eorum effectus?

Re. Pignus vel hypotheca est contractus, quo res alicui traditur, vel obligatur in securitatem 9.

de-

debiti; si res illa est mobilis, propriè vocatur pignus, si immobilis, hypotheca; duplex autem est hypotheca, particularis una, quâ certa aliqua res obligatur, altera generalis, quâ omnia bona tam præsentia quàm futura obligantur. Item pignus aliud vocatur conventionale, quod partium consensu, aliud prætorium, quod à judice, aliud tacitum, seu legitimum, quod à Legibus constituitur; sic pupillus & minorennis tacitam habent hypothecam in omnia bona tutorum & curatorum pro debita administratione, itemur or pro assecuratione dotis in omnia bona mariti, &c, Effectus pignoris & hypothecæ sunt sequentes:

10. 1. Creditor hypothecarius præfertur non hypothecariis: si plures hypothecam habeant, præferendus est ille, qui habet privilegiatam, qualem in bona mariti ratione dotis habet uxor; si nullus habet privilegiatam, præfertur, qui prior est tempore, ut dixi *Cas. 46. àn. 4.*

2. Res oppignorata quamvis à Domino alienetur, manet sub pignore; si deterioretur, vel ex parte destruatur, v. g. domus exuritur, id, quod remanet, nempe solum, vel fundus rationem pignoris retinet.

3. Res eadem oppignorari potest pro debitis pluribus, dummodo iis solvendis sufficiat, imò rem tibi oppignoratam alteri pro simili debito oppignorare potes; hoc enim aliud non est, quàm jus tuum cedere alteri, quod licitum est, *l. 1. C. si pignus.*

11. 4. Si debitor elapso termino semel monitus intrà biennium non solvat, potest pignus vendi; quod tamen superat debitum, debitori reddendum est; si pactus es non distrahere pignus, ad-

huc

huc distrahere poteris, sed biennio & trinâ interpellatione opus erit, *l. 4. ff. de pign. act.* Ratio est, quòd potestas distrahendi pignus sit de naturâ pignoris; quomodo enim per pignus assecuraretur debitum, si altero solvere nolente pignus distrahi non posset? Si ipse creditor pignus emat, vel distrahat contra LL. distractio est irrita, *l. 4. C. si vendito. Reiffenst. à n 76.* quamvis *Spor. à. n. 119.* dicat, ejusmodi Juris subtilitatibus opus non esse in foro conscientiæ, sed rem etiam ante elapsum biennium monito debitore justo pretio vendi posse.

5. Periculum, expensæ, & fructus pignoris pertinent ad ejus dominum; si accipis rem oppignoratam cum jure percipiendi ejus fructus, hic contractus vocatur antichriseos; & quamvis à Jure civili toleretur, reprobatur tamen à Jure Canonico tanquam usurarius; possunt equidem adesse tituli excusantes, ut si verè intendas emere fructus illos in censum annuum, & illi non excedant pensionem aliàs debitam; aut si rem oppignoratam emas cum pacto retrovendendi; tunc enim sicut fis dominus rei, ita & fructuum; quo casu periculum & expensæ rei ad te pertinebunt, &c. 6. Prælati non possunt bona Ecclesiæ, alienari prohibita, specialiter hypothecare absque consensu Capituli; possunt tamen generaliter non in utilitatem propriam, sed Ecclesiæ, & ejusmodi debita tenetur ejus successor solvere, ut patet ex *c. 3. de pign.*

Covarr. Pyrr. l. 3. tit. 31. num 17.
Reiffenst. à num. 34.

S CA-

CASUS LXI.

De Testamentis, & ultimis voluntatibus.

ONesius *circa ultimas voluntates varia habet dubia: 1. An corruente testamento corruant legata, donationes mortis causâ. 2. Que solemnitates requirantur ad testamentum profanum. 3. Ad testamentum ad causas pias, & speciatim in Diœc. Colon. 4. Ad testamentum inter liberos, ad testamentum militum, rusticorum, aut factum tempore pestis, vel Principi oblatum. 5. Quid si quis juret non revocare testamentum, vel jurato renuntiet hereditati 6. An succedens ex testamento non solemni teneatur solvere legata. 7. Quid si Caja succedat eâ conditione, ut si improlis discesserit, hereditatem relinquat Titio, ipsa autem ingrediatur Religionem. 8. Quid si testator dicat: Si Caja nubat, habebit 200. si verò Religiosa fiat, habebit tantùm 100. vel nihil. 9. Quid si eâ conditione quid legetur Titio, ut ducat Cajam, Titius autem suscipiat S. Ordines, aut si aliquid legetur sub causâ, modo, vel demonstratione falsâ, ib. remissivè. 10. An legata ad causas pias in genere, vel pauperibus indeterminatè relicta dari possint Monasterio; item si legata omnia solvi nequeant, an etiam legata pia minuenda sint pro ratâ. 11. Quid si duo homines sint ejusdem nominis, & sciri non possit, de quo testator locutus sit. 12. Quid de legato rei alienæ. 13. Quando legatarius acquirat dominium, & fructus legati. 14. Quid debeatur hæredibus necessariis, & an præterea*

fru-

ssint. 15. Quid si parentes uni proli plùs relinquant, ...ám alteri, & quid hìc observandum Confessariis. ...i. Quid si testator Cajæ destinaverit dare Crucem ...ream, sed ante ejus traditionem moriatur. 17. ...n hæres ex legatis sibi detrahere possit quartam par...m. 18. Quid de testamentis & donationibus ante ...d in Novitiatu factis. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit ultima voluntas, testa...entum, legatum, fideicommissum, condi...illus?

...R. Ultima voluntas ex Ulpiano definitur: Ju... voluntatis sententia de eo, quod quis post ...ortem fieri vult; si fiat cum hæredis institutione, ...catur testamentum; in quantùm continet do...ationem ab hærede post mortem Testatoris præ...ndam, vocatur Legatum; & ille, cui fit ejus...di donatio, vocatur Legatarius; si hæredi im...natur, ut hæreditatem absolutè aut sub condi...ne, v. g. si ei non nascatur proles, restituat al...i, dicitur Fideicommissum vel generale, si sci...et restituenda est tota hæreditas, vel particulare, ...antùm aliqua ejus pars, & eatenus coincidit cum ...gato. Dispositio, quâ testamentum corrigitur, ...l declaratur, aut etiam sine testamento hæredi ...intestato legatum, fideicommissum, vel aliud ...id committitur, vocatur Codicillus. Ab his ...nibus differt donatio mortis causâ, quæ firma...r solâ morte donantis, nec ullatenus pendet à ...lore testamenti; econtrà Legatum, Fideicom...issum sunt accessorium testamenti, & illo corru...nte corruunt; hoc excepto, quòd corruente ex ...fectu solemnitatum testamento profano proba...ilius non corruant legata pia, *Covarr. Eng. l. 3. ...t. 26. n. 20. & ibid. Pyrrh. Reiff. n. 173.*

1.

QUÆR. II. Quotuplex sit Testamentum ?

2. R. Testamentum dividitur : 1. In solemne, & & non solemne; solemne vocatur, quod habet omnes solemnitates, seu conditiones à jure requisitas, quales de Jure Cæsareo sunt, ut testator coram septem testibus masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, distinctis ab ipso hærede, non surdis, non mutis, mentem suam declaret, vel in scripto ab ipso testatore & omnibus testibus subscribendo, ac consignando, aut vocaliter coram dictis testibus suam voluntatem exprimat ; primum testamentum vocatur scriptum seu clausum; secundum vocatur nuncupativum.

3. 2. Testamentum dividitur in privilegiatum, & non privilegiatum; Privilegiatum est, *quod* non requirit omnes juris solemnitates; tale est 1, testamentum ad causas pias, in quo nullæ solemnitates requiruntur, sed sufficit, quòd vel per testes, vel per nutus, aut scripturam de voluntate testatoris certò constet, *Barth. Clarus, Pyrr, num. 19.* & claret *ex c. relatum 11. de testam.* uni enim testi etiam probatissimo, v. g. Parocho, nequidem in foro conscientiæ necessariò credendum est; sed Jure Canon. requiruntur & sufficiunt duo vel tres testes : in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, *c. cùm esses 10. de testam.* ideóque Archi-Diœc. Colon. In Synodo habita Anno 1662. *part. 2. pag. 116.* declarat, quòd testamenta Ecclesiasticorum facta sine Notario vel Pastore & duobus testibus sint invalida; quamvis admittant legata pia tantùm scripta, vel subscripta à testatore valere. Si testator in testamento vel coram duobus testibus

bus asserat, quòd Confessario vel Parocho mandaverit aliqua erogare ad causas pias, secundùm dictum Confessarii vel Parochi exequio facienda est. *Eng. num. 10.* dicit, etiam in terris Imperii valere testamenta Clericorum cum duobus vel tribus testibus absque solemnitibus juris civilis; ubi enim jus Canon. & ille discrepant, Clerici non subjacent legi civilibus, sed Canonicis; intellige tamen hæc quandum dicta *c. 24. num. 15.* 2. Testamen- 4.
um inter liberos valet, si pater totum testamentum manu propriâ scribat, nomina liberum & tempus facti testamenti, ac signa rum specialium declaret, *Nov. 107. c. 1.* i nullus testis, vel alia solemnitas adhibatur.

3. In testamento militum duo, in testamento licorum, si plures haberi non possint, quinque testes sufficiunt, sive testamentum sit scriptum, ve nuncupativum, *l. fin. c. de testam. Carpzov. prax. de test. n. 8.*

4. Testamentum tempore pestis ex paritate rationis valet cum duobus testibus, si plures haberi non possint, *Mynsi. Jason. Gail. l. 2. obs. 118.*

5. Testamentum Principi oblatum vel coram eo factum valet absque omni solemnitate, dummodo probari possit, quòd sit oblatum, *arg. l. omnium cod. de testam. Covarr. Leym. hic n 15.*

QUÆR. III. Quid amplius notandum circa Testamenta?

1. Seq. 1. Testamentum ex natura suâ ante 5.
mortem semper est revocabile; si quis jurâsset non revocare, peccat quidem revocando, re-

vocatio tamen est valida; quia juramentum non immutat naturam actûs, qui ex se est, & manet revocabilis; similiter renuntiatio vel pactum circa hæreditatem adhuc viventis in favorem tertii est invalidum, etsi fuerit juramento firmatum, quia hoc juramentum est contra bonos mores & in præjudicium tertii; quia inducit votum captandi mortem alterius, *l. fin. C. de pactis Sanch. in Decal. l. 7 c. 2. num. 33.* Unde si filia accipiens dotem dicat se eâ esse contentam, & renuntiare paternæ hæreditati, hoc non obstante potest postea petere complementum suæ legitimæ portionis, *l. pactum dotale, C. de collat. & c. quamvis de pactis in 6.* Si verò renuntiatio fiat ad causam piam, valet, etiam non requisito consensu ejus, de cujus hæreditate agitur, *Pyrrh. tit. 31 n. 90.*

6. 2. Famosissima est quæstio: An Testamentum ad causas non pias, non habens omnes solemnitates à jure requisitas, sit validum? Pro foro conscientiæ sufficit, quòd utráque sententia sit probabilis, & in praxi tuta, ita ut hæres ab intestato possit judicare testamentum esse nullum, sibíque usque ad sententiam judicis bona defuncti retinere. Econtrà hæres scriptus ex testamento hæreditatem tutò adire possit, quo casu tamen etiam tenebitur legata solvere, non tantùm pia, (ad quorum valorem nullæ solemnitates requiruntur) sed etiam profana. Nec obstat, quòd legata profana in tali testamento probabiliter sint nulla; nam eo ipso, quo in suî favorem sustinet testamentum esse validum, debet etiam stare pro valore legatorum, aliàs certò peccabit contra jus unius; vel enim valet testamentum, & sic agit contra jus legatarii, vel

vel non valet, & agit contra jus hæredis ab inte-
stato.

3. Sæpè testamento vel legato adjicitur condi- 7.
tio, quæ si justa est, erit observanda ex justitiâ,
vel legatum restituendum, aut testamentum
non adeundum; si sit conditio turpis, habetur
pro non adjectâ. Præcipuæ tamen attendenda est
voluntas testatoris; unde valet testamentum sub
hac clausulâ: Si Caja improlis decesserit, relin-
quet hæreditatem Titio; quo casu si Caja profi-
teatur in Monasterio bonorum capace, succedet
Monasterium, *c. 8. de probat.* nam hæc præsumi-
tur esse voluntas testatoris, qui creditur potiùs vo-
luisse favere Monasterio, in quo filia profitetur,
quàm extraneo; si verò constat de contrariâ testa-
toris voluntate, hæc servanda est, ut si dicat: Si
Caja filia mea religionem profiteatur, succe-
det Titius, quia præsumptio cessat, ubi ver-
tuntur in claris, *Covarr. Sanch. c. 16. num.*
Pyrrhing. num. 76. Unde etiam valet lega- 8.
tum, si testator dicat: Lego Cajo ducentos flo-
renos, si nupserit, aut in sæculo remanserit; si
verò sacros Ordines, vel Religionem assumpse-
rit, centum, vel nihil, *Menoch. Reiff. à num.*
Leuren. l. 3. q. 98. uum. 9. & Authores
citati. Nam ista conditio non est turpis, nisì fiat
in odio religionis, secùs, si fiat ex justâ causâ ad
propagationem familiæ vel stemmatis, & sic fieri
præsumitur. Item valet testamentum, legatum 9.
sub conditione, si Cajus nupserit Titiæ, si proles
susceperit, *l. cùm ita & l. Titio ff. de cond.*
& dem. Si Cajus non nubat, sed profitea-
tur in religione bonorum capace, conditio
habetur pro non adjectâ, & legatum cedit
Monasterio, *Nov. 123. c. 37.* Si S. Ordines

suscipiat, legatum retinere potest, ita tamen si in Clericatu usque ad finem vitæ perseveret, & legatum ad pia opera expendat, *cit. Nov. Covarr. Barb. Pyrr. à num. 74. Eng. num. 29.* de legato sub modo, causâ, aut demonstratione falsa *cui Casu 48.*

10. 4. Si quid sit legatum in genere ad causas pias, vel pauperibus indeterminatè, dari potest Monasterio pauperi, *Laym. Sylv. Sanch. Pyrh. num. 109.* Si legata omnia solvi non possint, omnia legata etiam pia diminuenda sunt pro ratâ; etsi alii quòad legata pia contradicant, valdè probabiliter putantes ea ante omnia integra solvi debere.

11. 5. Si duo homines sint ejusdem nominis, & ex circumstantiis colligi non possit, de quo testator locutus sit; plures Juris-Consulti docent, legatum non valere, & neutri dandum, sed hæredi relinquendum esse; idem est, si legatum duobus ejusdem nominis relictum uni revocetur, nec constet cui, utrique volunt esse revocatum; sed *Molin. d. 197. Dian. to. 2. tr. 5. Miscell. R. 58.* melius dicunt, ejusmodi legatum inter utrumque esse dividendum; nam uterque habet æquale jus, & certum est; quòd testator noluerit illud manere hæredi. Collig. *ex l. qui duos 9. ff. de rebus dubiis.*

12. 6. Certum est, quòd jure civili valeat legatum rei alienæ, si testator scivit esse alienam, (cujus probatio incumbit legatario) secus, si putavit rem esse suam, seu ignoravit esse alienam, §. 4 *Instit. de Leg.* ubi ratio additur: *Forsitan enim si scivisset alienam, eam non legâsset*, quæ verba indicant legem hanc fundari in præsumptione, quæ quia cessat in proximè conjunctis, respectu horum

gum potiùs præsumitur contrarium, putà quòd testator si sciviſſet rem esse alienam, adhuc rem, vel ejus pretium fuiſſet legaturus, ideò tenebitur emere rem alienam emere, vel eis tradere rei æstimationem, *l. 10. C. de leg.* idque etiam tenere jure Canon. docent *Covarr. in c. filius 5. de testam. num. 6. Fachin. l. 5. num. 38. Pyrrhinh. num. 84. Leuren. q. 707. num. 4.* Prob. *ex c. si Episcopus 8. 12. q. 5.* ubi legatum rei alienæ valere apertè supponitur; accedit ratio, quòd leges civiles etiam juxta Canones servari debeant, nisi ab his leguntur correctæ.

7. Si res certa & determinata legata sit, v. g. 13.
ædes domus, hic ager, ejus dominium acquiritur legatario etiam ignoranti à die additæ per hæremhæreditatis, sed non antè, *l. si tibi 86. de leg. l. si nemo 181. ff. de R. J. Fachin. l. 1. c. 94.* Hoc omen dominium est revocabile, potéstque legatarius adhuc repudiare legatum; post acceptationem autem redditur irrevocabile, *d. l. 86.* & fictione juris retrotrahitur dominium ad diem mortis, *Reiffenst. n. 680.* ideóque fructus illi, qui aliquo modò sunt pars rei legatæ, velut lana & fœtus ovium, à die mortis debentur legatario, *l. 20. de leg.* de aliis fructibus controvertunt DD. si legatum non est quid determinatum, sed in genere, tunc fructus intermedii acquiruntur hæredi, nisi sit in morâ solvendi, *l. si quis 23. ff. de leg. Gomez, Barth. Molin. d. 194. num. 13. V. Leuren. q. 721.*

8. Hæredes alii dicuntur ex testamento, alii 14.
ab intestato, qui scilicet sine testamento succedunt; alii vocantur hæredes necessarii, qui in testamento præteriri non possunt, utpote filii & filiæ, nepotes & neptes, quibus ad minimum de-

betur legitima triens, seu tertia pars bonorum, æqualiter inter eos dividenda; si verò illorum sint plures, quàm quatuor, debetur medietas; & quamvis ex justa causâ in testamento expressa etiam hæres necessarius ex hæreditari possit, non potest tamen Jure Cæsareo validè præteriri; si enim nulla ejus mentio (quod præteriri dicitur) in testamento fiat, testamentum quòad hæredis institutionem nullum est, valet tamen quòad cætera; imò jus naturæ videtur exigere, ut parentes liberis indigentibus præter legitimam jure civili debitam tantum relinquant, quantum ad honestam eorum sustentationem est necessarium; idem à fortiori tenet in liberis respectu parentum.

15. 9. Peccant parentes contra charitatem, si sine justa causâ uni filio vel nepoti plus relinquant quàm alteri. Dixi: *sine justâ causâ*, qualis esset, si unus esset magis probus, magis de testatore meritus, si plùs indigeat, si sit pupillus nondum qualificatus, &c. tunc enim tali plus relinqui posset. Caveant Confessarii, ne cum præjudicio prolium indigentium in suî vel Ecclesiæ favorem pia legata extorqueant; suadeant potiùs, ut memores animæ suæ adhuc in vivis peccata eleemosynis redimant, quia hoc Deo est gratius; in morte enim dant quasi coacti, quod retinere ampliùs non possunt, & post mortem hæredes legata sibi demandata infideliter sæpè exequuntur.

16. 10. Si Cajus filiæ à se specialiter meritæ destinaverat dare suppellectilem argenteam, eámque jam ex parte fieri curaverat, sed ante actualem traditionem moriatur, multi sustinent suppellectilem deberi filiæ, quia satis constat de voluntate donantis éstque donatio virtualis; probabilius tamen ob-

oppositum, quia donatio perficitur traditione, qualis hîc nulla fuit, ut supp. *La Croix l. 3. p. 2. n. 1120.*

11. Hæres sicut succedit in omnia jura & commoda defuncti, ita & in onera seu debita realia, cum hoc tamen privilegio, ut si inventarium fecerit, non teneatur ultra vires hæreditatis; imò solutis expensis funeris, aliisque debitis debetur ex Lege Falcidia quarta pars hæreditatis, & si eam habere non possit, ex legatis (intellige non pios) tantundem subtrahere potest. *Less. Sylv. Dian. l. 2. t. 19. d. 3. àn. 56* 17.

12. *Trident. sess. 25. c. 16. de Regul.* statuit, omnes donationes & renuntiationes etiam juratas Novitiorum esse invalidas, nisi fiant duobus mensibus ante Professionem, & cum licentiâ Episcopi vel ejus Vicarii; hæc tamen constitutio se non extendit ad contractus oneroso venditionis, permutationis, locationis; quia in his Novitius tantum accipit, quantum dat, neque à regressu impeditur, *Laym. Sanch. Hyac. Don. to. 2. tr. 7. q. 3. num. 5. Pyrh. num. 87.* Deinde se non extendit ad testamenta Novitiorum, aut donationes mortis causâ; quia cùm hæ firmæ non sint, nisi secutâ Professione, non obstant, quò minùs Novitii liberè ad sæculum regredi possint, quod unicè Trid. præcavere voluit. Item se non extendit ad renuntiationes & donationes factas ante ingressum, *Sanch. Laym. Pyrrh. num. 80.* nisi fuerint intuitu ingressûs; tunc enim comprehenduntur Decreto Trid. & sunt invalidæ, *Barb. Less. Pyrrh. l. c. Krimer l. 3. q. 31. num. 1723. Reiff. num. 143. & num. 149.* ubi adducit plures declarationes S Congreg. Ratio est, quia per ejusmodi donationes non minùs impeditur libertas re- 18.

gre-

grediendi, quàm impediatur per donationes in Novitiatu factas, quod impedire voluit Trid. vide tamen *Schmalzgr. l. 3. t. 31. num. 129.* ubi cum multis docet contrarium; dicitque multoties à Rotâ decisum, Novitius testans in ipso Novitiatu non tenetur servare solemnitates juris civilis, sed potest se conformare Juri Can. de cujus foro jam effectus est; secùs, si ante Novitiatum testetur; nisi testetur ad causas pias, *Eng. n. 32.* An Clerici sæculares de bonis Ecclesiasticis testari possint, dixi *Cas. 24. n. 15.*

CASUS LXII.

Ex Tractatu de Judiciis.

PUblius *Judex causas retardat, & ignorans injustas fert sententias. 1. In dubiis & probabilibus sententiatur pro amico. 2. Munera accipit. 3. In quâvis causâ advocatum agit. 4. Et pluribus subservit, quàm tueri possit. 5. Audito crimine inquirit in Cajum. 6. Et cùm nec Fiscus nec alii accusent. 7. Testes etiam occulta crimina, & ea, quæ sub secreto habent. 8. Et omnia, quæ credunt esse vera, etsi ipse sciat esse falsa, edicere cogit, qui falsò dicta non revocant, 9. Reus super crimine interrogatus primùm jurato negat. 10. Expost promissâ impunitate fatetur. 11. Complices occultos prodit, accusatores de veris & falsis criminibus accusat. 12. Ad declinanda tormenta fatetur crimen à se non commissum vel planè occultum. 13. Contra satellites se defendit, carcerem amicis suadentibus & juvantibus effringit, ad triremes condemnatus fugit. 14.* Pro Resol.

QUÆR.

QUÆR. I. Quæ personæ concurrant ad judiciam, & quæ sit judicis obligatio?

R. Ad judicium præcipuæ concurrunt judex, 1.
advocatus, actor, reus, testis, &c.

Obligatio judicis est: 1. Habere scientiam officio competentem; si ex culpabili ignorantiâ, malitiâ, vel respectu humano iniquam ferat sententiam, peccat mortaliter, tenetúrque ad omne damnum parti læsæ; idem est, si sententias sine justâ causâ differat, causétque partibus inutiles expensas; si pergat cum periculo partium in suâ qualificatione, absolvi non potest, nisi dimisso officiô. Si bonâ multò magis si malâ fide pronunciavit injustam sententiam, tenetur monere partem læsam, ut appellatione vel aliter sibi prospideat.

2. Debet in judicando sequi id, quod proba- 2.
bilius est, ut dixi *Casu 3. num 8.* Ratio est, quòd judex ex vi officii & tacito contractu cum Repub. debeat judicare juxta allegata & probata, Ideóque illi addicere causam, qui magis probaverit. Si jus utriusque partis sit æquè probabile, aut æquè dubium, & neuter sit in possessione, debet rem litigiosam dividere, aut si dividi non possit, eam per concordiam vel transactionem finire, si unius causa videatur ipsi moraliter certa non posse suadere compositionem, hæc enim in solis dubiis locum habet; in æquali probabilitate non licet accipere aliquid pro ferenda sententiâ in unius favorem, ut certum est ex prop. 26. ab Alex. VII. damnata: *quando litigantes habent pro sententiis æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferendâ sententiâ in favorem unius præ alio.* Si opinio aliqua sit usu recepta in isto tribunali, eam tenetur sequi judex, quamvis spectata forsan ra-

ratione vel authoritate videatur minus probabilis, quia consuetudo habet vim legis vel maximè in rebus incertis aut dubiis ut docet communis D.D.

3. 3. Debet tantùm judicare subditos, & causas sibi subjectas; trahens clericum ad tribunal sæculare excommunicatur in Bullâ cœnæ.

4. Utróque jure Canonico & civili prohibitum est offerre, & judici acceptare munera, ob periculum perversionis: imò munera magna antè prolationem sententiæ acceptare videtur jure naturæ illicitum; quia multùm inclinant ad pervertendum judicium, juxta illud Eccl. 20. *Xenia & dona excæcant oculos judicum.* Et Exod. 23. *nec accipias munera, quæ etiam excæcant prudentes & subvertunt verba justorum.* Et quamvis unus foret, qui à tali dono non moveretur, moventur tamen plerique, & ideo rectè censetur juræ naturæ, prohibitum; sicut fornicatio, quamvis fortè in uno vel alio casu non noceat educationi prolium, quia tamen nocet plerumque, ideo omni casu est prohibita; si *Dicas* argumentum hoc probare nimium, sequitur enim inde, non licere quid offerre judici etiam ad evitandam ipsam mortem vel iniquissimam vexam sicut pro evitandâ morte non licet fornicari. R. *Neg. ass.* nam fornicatio etiam metu mortis facta, manet fornicatio, id est congressus cum non suâ; munus autem metu mortis vel iniquâ vexâ extortum non retinet rationem muneris id est liberæ donationis, sed fit rapina.

At nunquid judex fit Dominus muneris liberè oblati? R. *affirm.* attamen tenetur illud restituere ante sententiam; nam sicut acceptatio, sic & retentio movet plerumque ad pervertendum judicium; nec excusatur judex, quód recusando vel remittendo munera timeat notam inurbanitatis

vel

vel infamiæ, nam respuere vel remittere munera apud bonos & prudentes potius honorem & laudem conciliat ob zelum justitiæ; dixi: *ante sententiam*, nam cum judex istorum munerum acquisierit dominium, non tenetur ea restituere post sententiam, quia jam cessat periculum perversionis; bene tamen faciet confessarius, si pro pœnitentiâ injungat ut hujusmodi munera dentur pauperibus; sic enim carentes commodo imposterum ab iis acceptandis faciliùs abstinebunt. Si verò sententia foret injusta, indubiè tenetur satisfacere parti læsæ pro omni damno causato. *Vasq. Lugo, Sporer. t. 5. c. 5. num. 125.* similiter si munera dabuissent ad redimendam vexam aut injustam dilationem, certum est ea restitui debere danti, quia non sunt data liberè, sed iniquè extorta.

5. Si verò absit omne periculum, nec judex juramento astringatur ad non acceptanda munera, jure naturæ non erit illicitum, exigua quædam acceptare, præsertim post sententiam, dummodò dentur planè liberè ex justo titulo, v. g. pro extraordinaria judicis diligentiâ in maturanda sententiâ, &c

6. Si judex, assessores, aut Referendarii non sint satis stipendiati à Magistratu vel Principe, possunt exigere à partibus sportulas seu stipendium suo labori proportionatum; si verò satis sint stipendiati, tamen se ita gerant, ut partes satis intelligant, suo officio non satis functuros, aut causas dilaturos, nisi inungantur, peccant contra justitiam gravissimè, tenenturque restituere, quidquid hac viâ acceperunt; quia partes non dant ea liberè, sed potiùs coactè. Si tot sint causæ, ut judex omnes expedire non possit, regulariter præferendæ sunt antiquiores & privilegiatæ pau-

pe-

perum, viduarum, pupillorum &c. sed quid, si adsint plures causæ æquali jure gaudentes; an tunc saltem judex possit acceptare aliquid, ut unam præferat alteri? cum enim omnes simul expedire non possit, liberum ei est præferre quam vult. R. quamvis id admittat *Laym. c. 4. num 9.* tamen in praxi videtur esse periculosum, & occasio pervertendi judicium, saltem si detur quid valdè notabile.

QUÆR. II. Quæ sint obligationes Advocati?

4. R. Sequentes: 1. Ut habeat scientiam convenientem suo officio: Si ex hujus defectu uni vel alteri parti damnum causet, tenetur illud resarcire; manétque in statu damnationis, quamdiu carens debitâ scientiâ officium suum exercet; quia vel suos clientes, vel adversarios periculo gravium damnorum exponit; non tamen requiritur scientia exquisitissima; sed sufficit talis, qualem plerique timorati in simili functione habere solent.

2. Ut causa, quam tuetur, sit justa, aut saltem verè probabilis; nec obstat, quòd opposita ei videatur probabilior; nam sicut cliens habet jus rationes suas probabiles in judicio proponendi, sic & advocatus nomine ipsius, & fortè judex judicat probabiliorem, quam ipse judicat minus probabilem, *Vas. Salas, Lorca, Diana* & plures apud *Lugo. d. 41. num. 8.* Si in cursu litis advertat causam esse injustam, tenetur monere clientem, ut desistat: aliàs & clienti & parti adversæ tenebitur de omni damno inde secuto, *S. Th. q. 73. a. 3.* Hinc antequam suscipiat causam, ejus merita diligenter examinare, & de ejus periculo clientem monere debet. Si ex ne-

gli-

ligentiâ vel ignorantiâ culpabili malè consulat, tenetur ad omne damnum. vid. *Cas. 38. num. 7.* §. 12. Si quasvis causas suscipere paratus sit, est in continuo statu peccati mortalis, nec potest absolvi, nisi mutatâ in melius mente.

3. Debet clienti suo esse fidelis, causam & documenta ejus non prodere, aut adversæ parti simul inservire, nec in eâdem causâ agere Advocatum & Judicem propter periculum partialitatis, nec plures causas suscipere quàm tueri possit; nec frustrè causas vel probationem differendo, clienti vel parti adversæ causare inutiles expensas; tunc enim utrique tenebitur ad restitutionem; pleraque omnia dicta etiam tenent de Referendariis, Secretariis, Procuratoribus, Notariis, &c. 5.

QUÆR. III. Quid de ordine judiciali, de actore, reo, testibus, &c.

§. 1. Judex in civilibus non procedit nisi ad instantiam partis; qui instat vel petit aliquid in judicio, vocatur actor, à quo aliquid petitur, vocatur reus. In criminalibus triplici modo judex procedere potest: 1. Per viam accusationis, quando scilicet accusator reum in scriptis judici defert cum onere probandi. 2. Per viam denunciationis, quando verbo vel scripto reus judici defertur, sine obligatione probandi. 3. Per viam inquisitionis, quando judex ex officio inquirit in crimen, idque vel generaliter, v. g. in genere inquirendo, an aliquod crimen commissum sit, vel specialiter, an hoc crimen ab hac personâ, v. g. illo commissum sit. Inquisitionem generalem judex semper facere potest; specialem non potest, nisi præcesserit infamia authoris per duos testes juratos ante inquisitionem probata. 6.

7. R. 2. Fiscus vel alius à Magistratu ad hoc constitutus tenetur ex justitiâ & officio reos accusare; privatus nunquam tenetur, nisi crimen vergat in grave damnum Reip. vel innocentis; tunc enim tenebitur ex charitate, si commodè possit, illud accusare vel denunciare judici.

8. R. 3. Ad judicium requiruntur ad minùs duo testes omni exceptione majores, in aliquibus causis etiam plures; nemo tamen tenetur testari, nisi legitimè jussus à judice, aut cum ejus testimonium necessarium est pro avertendo malo Reip. vel innocentis: si crimen sit occultum, nemini damnosum, & in judicio probari possit, licitè potes illud judici deferre, ne crimina maneant impunita, *Suar. Filliut. Mol. tom. 5. d. 32.* ad hoc tamen non teneris; Si verò criminis notitiam habes per injuriam, v. g. ex litteris sine jure apertis, sub secreto im-vel explicito, v. g. quà consultus advocatus, medicus, chirurgus, &c. tunc etiam à Superiore jussus crimen fateri nec debes nec potes; quia secretum obligat ex jure naturali, contra quod Superior præcipere non potest; excipe, nisi reus pergat innocenti vel Reip. nocere, tunc enim secretum esset de re illicitâ, utpote contra bonum commune vel innocentis, ideòque non obligat, *Less. Mol. d. 5. V. Cas. 18. à num. 7.* Quòd si testis legitimè à Superiore jussus se à testando subtrahat, & alter ex defectu talis testimonii causâ cadat, multi talem obligant ad restitutionem; at verius est oppositum, quia non ex justitiâ sed obedientiâ tenebatur dare testimonium: ergo si ex defectu testimonii alter patiatur damnum, hoc reparare non tenebitur; sicut non tenetur juxta omnes Religiosus vel filius-familias, si à Superiore vel patre jussus re-

stitue-

stinguere incendium in domo vicini, illud non restinguat.

℟. 4. Nullo casu licet testari, vel alium inducere ad testandum scienter falsum; si testis ignoret, tu verò scias, esse falsum, adhuc inducere non potes ad jurandum; quia perjurium etiam materiale est intrinsecè malum, sicut blasphemia, *Azor. Suar. Vasq. Pontius, Sanch. to. 1. in dec. l. 3. c. 8. num. 10.* nisì fortè dicas, hìc non esse perjurium, nequidem materiale, eò quòd testis non juret rem ita esse, sed se putare, quòd ita sit, quòd verum est. Qui testatus est scienter falsum, tenetur illud revocare etiam cum pari suo damno, si speretur fructus revocationis. Ratio est, quia in pari damno habenda est major ratio innocentis. Si bonâ fide falsum dixit, adhuc tenebitur & quidem ex justitia revocare, ut patet ex dictis *Cas. 44. num. 3.* sed non cum notabili damno, nisì fortè agatur de vita innocentis. Si dixit crimen verum, sed injustè, quia v. g. habebat sub secreto, vel quia dixit iis, quibus sine detractione dici non poterat, est quidem obligatio famam læsam redintegrandi, sed non cum periculo vitæ, etsi alter inde incurrat sententiam mortis, *Tamb. l. 8. t. 4. c. 1. §. 9.* Nam si crimen est verum & legitimè probatum, sententia mortis est justa, pro justa autem mortis sententia non debetur restitutio saltem cum tanto incommodo.

℟. 5. Circa reum tenenda sunt sequentia: 1. Reus regulariter à judice non potest condemnari, nisì citatus, auditus & convictus.

2. Si reus interrogetur à judice super crimine nequidem per unum testem vel alia indicia semiprobato, respondere non tenetur, imò crimen

etiam juratò negare potest ; hoc enim non est mentiri, sed dicere se non commisisse crimen semiprobatum, quod verum est : si crimen est semiprobatum, *Nav. Sylvest. Ang. Rodriq.* aliique apud *Lug. d.* 38. *num.* 14. docent, reum adhuc non teneri fateri, quando agitur de amissione vitæ vel membri, honoris, libertatis vel omnium bonorum, idque *Lug. Less. Henriq.* meritò dicunt esse valde probabile. Rationem dant 1. quod lex humana non obliget cum manifesto vitæ periculo, nisi fortè periclitetur ipsa Respublica, quod hîc non supponitur. 2. Reus absens citatus non tenetur comparere etiam crimine plenè probato, & incarceratus fugere potest : ergo nec crimen semiprobatum tenetur fateri. 3. Testis jussus testari contra proximè conjunctum vel etiam contra extraneum cum gravi suo damno non tenetur obedire : ergo nec contra seipsum cum manifesto vitæ periculo ; opposita tamen sententia, quòd reus super crimine semiprobato juridicè interrogatus teneatur veritatem contra se fateri, est communis, *S. Th. q. 69. a. 1. Cajet. Sotus, Covar. Less. Sanch. conf. l. 6. c. 3. dub. 29.* nam judex in tali casu habet jus interrogandi: ergo alter obligationem respondendi, sunt enim hæc essentialiter correlativa; deinde bonum commune videtur exigere ejusmodi confessionem, ne crimina maneant impunita ; bono autem communi vita privata nocentis postponi debet. Sententia prior in tantum servit, ut Confessarius non teneatur multùm urgere reum ad fatendum crimen, minùs propterea denegare absolutionem, dummodò crimen neget bonâ fide.

11. 3. An confessio Rei spe impunitatis extorta sufficiat ad ejus condemnationem, non convenit inter

ter DD. Si reus erat obligatus crimen fateri, eò quòd esset semiprobatum, tunc sive impunitas data, sive ex animo promissa fuit, judex nec potest, nec debet stare promissis, postquam crimen legitimè confessus est; nisi fortè sit judex supremus, & illæ adsint circumstantiæ, ut pœnam liberè relaxare possit; judex autem inferior, cum omnia agat nomine Judicis supremi, ab eóque tota Judex in omnibus dependeat, Reo impunitatem (saltem suo nomine) promittere, & pœnam relaxare non potest, sed ex officio tenetur illum confessum condemnare, ideòque ejus professio fuit de re illicitâ, & per consequens irrita, nec potest, nec debet, *Felin. Sanch. l. 1. matr. d. 11. num. 2.* Econtrà si reus non teneatur fateri crimen, eò quòd semiprobatione vel aliis indiciis non esset sufficienter gravatus, confessio non est valida, & sententia inde secuta est nulla, tenetúrque judex ad omnia damna, *Gomez, Imola cons. 106. Lug. à num. 178.* Ratio est; quia tunc judex nullum jus habet ad interrogandum, minùs ad dolo extorquendam confessionem: ergo confessio est injuriosè obtenta cum obligatione restitutionis; si tamen tertius absque culpâ judicis confessionem extorsisset, posset reus à judice condemnari; quia crimen est plenè probatum, & judex nulli fecit injuriam.

4 Reus nec debet nec prodest prodere complices omninò occultos, si convinci non possint, nec negant nocere; tunc enim non est justa causa eos diffamandi; potest verò ad justam sui defensionem accusatoris vel testium occulta crimina revelare ad infirmandam eorum authoritatem: non tamen licitum est eis falsum crimen imponere, 12.

etiamsi injustè ab iis esset accusatus, ut certum est ex *Cas* 36. *n.* 5.

13. 5. Sicut non licet alteri, sic nec sibi ipsi ad evitanda v. g. tormenta falsum crimen imponere: id enim foret pernicioſum mendacium, & seipsum moraliter occidere, si obinde prævideatur ad mortem condemnandus; sicut moraliter occideret alterum, si ad evitanda tormenta ei capitale crimen imponeret, & judicem induceret ad occidendum innocentem. *Dices*: Ergo etiam ad evitanda tormenta vel ex motivo pœnitentiæ non possem fateri occultum crimen verum, ob quod occidar; quia esset positivè concurrere ad mortem propriam. R. Esset concurrere ad mortem propriam justè infligendam, quod facilius excusari potest quàm si concurratur ad mortem injustam seu non promeritam.

6. Reus potest licitè facere, ut non capiatur, vincula & carceres effringere & fugere, vel etiam se ex manibus satellitum extricare, dummodò ministris justitiæ vim non inferat; hoc enim esset potestati publicæ resistere, quæ consistit in judice & ministris, non in vinculis & carcere, *Less. Sanch. c.* 4. *dub.* 7. *Lug. d.* 4. *à n.* 41. ubi dicit justè ad triremes damnatum, & jam ibi existentem, licitè fugere posse; quia præceptum ibidem perseverandi est infirmitati humanæ intolerabile, sicut præceptum ferendi mortem vel mutilationem.

Sed potestne quis licitè adjuvare reum ad fugiendum, vel carcerem effringendum? R. Certum est imò, id non licere Ministris & Officialibus justitiæ, quia ex officio tenentur custodire; certum est secundò, alios posse suadere reo fugam; quia si reo licitum est fugere, cur non li-

ceat

ebit fugam consulere ? Tertiò licitum est reo præ-
pere instrumenta ad effringendum carcerem ; quia
eus licitè potest uti illis instrumentis, ergo &
ius licitè ea subministrat ; sicut si licitè quis pis-
etur in alieno lacu, licitè ei ad hoc ministro mea
ntia, ita contra *Sotum*, *Valent. Nav.* tenent
Cajet. *Salon. Medin. Vasq. Less. c.* 31. *dub.* 6.
Lanch, *sup. dub.* 10. *Tamb. l.* 9. *c.* 2. §. 2.
. 12. ubi dicit, etiam licere reum juvare ad ip-
um carceris fractionem. 1. Quia licitè ad hoc
eo exhibeo mea instrumenta, cur non meam
peram? 2. Reus me licitè adhibet socium in ef-
fingendo; cui enim licet finis, etiam licent me-
a necessaria ; ergo & egò eum licitè adjuvo;
icut si extremè indigens licitè aliena surripere pos-
it per se, possum & ego pro ipso tanquam instru-
entum, idque quoad proximè conjunctos, qui
nt eadem persona cum reo, facilè admitto cum
Cast. de aliis cum communi Nego. quia si cuili-
et liceret effringere carcerem, periret omnis
carceris securitas ; cum facilè uni reo, non
autem quibusvis aliis invigilari &
resisti possit.

EX

TRACTATU DE RELIGIONE

CASUS LXIII.

De Statu Religioso, ejus Essentiâ, & Proprietatibus.

QUirinus *Theologus interrogatur* : 1. *An vovens castitatem, obedientiam, &c. in manu Confessarii, sit verus Religiosus.* 2. *An ad Novitiatum admitti possit impubes, infamis, debitis obstrictus, &c.* 3. *An annus Novitiatûs debeat esse integer de momento ad momentum.* 4. *An interrumpatur, si Novitius diu extra moretur, vel vestem secularem animo abeundi sponte, aut jussu Superioris ad breve tempus reassumat.* 5. *An completo Novitiatu dimissus & reassumptus indigeat novo Novitiatu.* 6. *Quid si transeat ad aliud Monasterium, vel post transitum redeat.* 7. *Quid si Professio sit nulla defectu ætatis, vel ob non expletum annum probationis.* 8. *An Novitius justè vel injustè ejectus & iteratâ receptus, debeat Novitiatum de novo inchoare.* 9. *An exire possit, qui vovit perseverare.* 10. *An Novitius licitè ejici, & donata ab ipso saltem ad compensationem victûs retineri possint.* 11. *An valeat Professio ante annum decimum sextum, vel facta ex metu reverentiali, aut absque con-*

nsensu omnium Conventualium, & an mortuo Prælato Conventus Professiones recipere possit. 12. Quid si fœmina profiteatur in Monasterio virorum, vel hermaphroditus, aut fortè non baptizatus, vel non manifestans defectum occultum. 13. Qui sint effectus Professionis. 14. Qualiter intrà quinquennium Professio invalida reclamari possit, & an credatur juranti. 15. An ignorans invaliditatem audiatur post quinquennium, & an interim gaudeat Ordinis privilegiis, & in Superiorem promoveri possit. 16. Quid si invaliditatem probare nequeat. 17. An Professio invalida reclamari possit sine novâ Superiorum acceptatione. 18. Quid hic in praxi. 19. An & qualiter professo transire liceat ad aliam Religionem?

Religio quandoque accipitur pro virtute, quâ Deo debitus cultus exhibetur, de hac, & vitiis eidem oppositis agemus paulò post; pro nunc tractabimus de Religione, in quantum significat statum Religiosum. Et quidem pro Resolutione duo.

QUÆR. I. Quid sit Status Religiosus? I.

R. Est vita communis, quâ fideles per emissionem trium votorum in Ordine ab Ecclesiâ approbato tendunt ad perfectionem Christianam; est communis & certa: tria autem vota consistunt in obedientiâ, quâ propria voluntas, in paupertate, quâ jus & omne dominium rerum temporalium, & in castitate, quâ omnis delectatio venerea abdicatur; ideóque tria ad substantiam Religionis requiruntur: 1. Dicta tria vota. Tradito sui facta irrevocabiliter saltem ex parte voventis; quod addo, quia Societas JEsu est vera Religio, ut patet ex Bulla Greg. XIII. *Ascendente Domino*, aliorúmque Pontificum, & tamen ex

parte Societatis acceptatio est revocabilis, quoad illos, qui emiserunt vota simplicia. 3. Debet fieri traditio in Ordine à Sum. Pontifice approbato, unde omnes ii, qui in manus Confessarii, vel aliter extra Religionem approbatam tria vota emittunt; non sunt propriè Religiosi, *Suar. Laym. Hiac. Donatus rerum Regul. to. 4. tr. 1. q. 4.* Et quamvis omnes Religiones in substantia conveniant, distinctas tamen, & præcipuè quatuor habent regulas, videlicet S. Basilii, S. Augustini, S. Benedicti, S. Francisci, excipe Carthusianos, Societatem JEsu, & Minimos institutos à sancto Francisco de Paula, qui speciales habent regulas ab Ecclesia approbatas, *v. Reiff. l. 3. decret. t. 31. à num. 23.* ubi omnes Ordines eorùmque initia recenset.

QUÆR. II. Quinam ad Religionem recipi possint?

2. R. Ut aliquis ad Novitiatum recipi possit, requiruntur seqq. 1. Ætas pubertatis, id est, in fœmellâ annus duodecimus, in masculo decimus quartus completus, *c. 18. de Regul.* quia tunc priùs adest discretio sufficiens ad experienda onera Religionis, *Pyrh. l. 3. t. 31. num. 26* ita ut quamvis habitus citiùs assumi possit, non tamen valeat ad annum probationis computari. In nostro S. Ordine Præmonstratensi in Clerico ad Novitiatum licitè recipiendo requiritur annus decimus sextus, in converso vigesimus.

2. Requiritur, ut sit liber à servitute, ut certum est ex Bullis Sixti V. & Clementis VIII.

3. Ut non sit infamis, *arg. c. 1. caus. 19. q.* unde arcendi sunt lictores, carnifices, histriones, mimi.

4. Pro-

4. Prohibentur recipi debitis & ratiociniis obstricti, *c. 1. dist. 53.* intellige, si in sæculo manentes intrà breve tempus satisfacere possint, *v. Cas. 47. q. 7.*

5. Corpore vitiati, ut cæci, muti, surdi, deformiter claudi, gibbosi, hermaphroditi, morbo caduco vel gallico affecti, *Pellizz. t. 2. c. 4. Sanat. to. 7. t. 3. q. 23. & 26.* cùm enim ex *tit. de corpore viciatis* hi arceri debeant à Statu Clericali seculari, multò magis à Statu Religioso, utpote perfectiore.

6. Recipi prohibentur criminosi, fures, latrones, homicidæ, & de similibus criminibus suspecti.

7. Recipi non potest Episcopus sine Papæ licentiâ, *c. 2. de translat. Episc. c. nisi 10. de rescript.*

8. Nec filius, cujus parentes sunt in gravi, vel extremâ necessitate, & ab ipso in sæculo manentes absque periculo animæ propriæ juvari possunt, *Sanat. q. 2.* quia propter opus consilii non est relinquendum opus præceptum. Si parentes filii, qui non indigeant, iis etiam invitis recipi potest, *Quamvirum 12. de Regul.*

9. Antequam Novitius recipiatur, diligens inquisitio facienda est super ejus vitâ, moribus, habilitate, & quo spiritu, mente, & zelo Religionem elegerit, Bulla Clem. VIII. *cùm ad Regularem.* An verò Religionem ingredi, & per consequens admitti possit, qui vi, fraude, vel spe matrimonii virginem defloravit, dixi *Cas. 43. à num. 10.*

QUÆR. III. Quid circa Novitiatum.

32. Sequentia: 1. Requiritur annus integer à susceptione habitûs, ita ut Professio antea facta sit 3. in-

invalida, *Trid sess. 25. c. 11.* & quidem hoc tempus computandum est à momento ad momentum, ita ut, si vel una hora desit, Professio sit invalida, *Azor. Sanch. Dian. Graffius, Sannig. de reg. t. 4. n. 3. La Croix. l. 4. n. 13.* Ratio est, quia Trid. requirit annum integrum, sed si desit hora, non est integer: ergo. Idque nunc certum esse per definitionem S. Congregat. ex Barbos. & Fagn. docet *Reiffenst. n. 97*

4. 2. Novitiatus debet esse continuus, si fuerit interruptus, debet de novo inchoari, *Miranda, Pirrh. n. 40. Krimer n 2680.* & teste Fagn. omnes: tunc autem censetur Novitiatus interrumpi, si Novitius vel sponte, vel dimissione à Superiore obtentâ, locum & animum Religionis dimiserit, etiamsi tantùm ad unam vel alteram horam, *Silvest. Sanch. Nav. Krimer l. c.* & ita declaravit S. Congreg. apud Fagn. in *c. insinuante num. 36.* quia Tridentinum ad valorem Novitiatûs requirit annum continuum, sed si vel una hora *per interruptionem* Novitiatûs cesset, non est annus continu-

5. us: ergo. Si Novitius cum licentia Superiorum, sanitatis vel negotiorum causâ, etiam per aliquot menses moretur extra Monasterium, vel ægrotet, non interrumpitur Novitiatus, sed nec tunc, si Superior Novitium indutum veste sæculari eras volebat dimittere, sed mox mutatâ mente vestes Ordinis reddat, aut si Novitius ex intentione abeundi clam dimittat habitum, sed Monasterio nondum relicto iterum reinduat, non indigebit novo Novitiatu, quia interruptio non censetur completa, nisi accedat Superiorum dimissio, vel Monasterii egressio.

6. 3. An verò post completum Novitiatum dimissus, & re assumptus indigeat novo Novitiatu, dis-

pu-

rant AA. si mores Novitii non videantur notabiliter immutati, neque Religio sit interim reformata ad majorem rigorem, probabiliùs judico Novitiatum non esse necessariò renovandum *Pelliz. Sanch. Lezana, Pyrrh. Krimer n.* 2694. quia Tridentinum plus non requirit, quàm annum integrum probationis, nec ullâ lege præscribitur, ut Novitiatus & Professio fiant tempore continuo. Si Novitius ex inconstantiâ Religionem deseruit, impediet eum de novo probari, si non per annum, saltem ad aliquot tempus.

4. Si Religiosus ad diversam religionem, vel ad aliud ejusdem Ordinis Monasterium, quod est reformatæ & strictioris observantiæ, transeat, indiget novo Novitiatu, quia novi Monasterii, vel Ordinis asperitates nondum probavit, nec Ordo, vel Monasterium ipsius mores. Econtrà si à posteriore Ordine, ad quem legitimè transiit, redeat ad priorem, non tenetur in illo repetere Novitiatum, quia jam probavit asperitates prioris Ordinis & hic illius mores; *Pelliz in man. t. 2. c. 1. q. 3. n. 20.* 7.

5. Si præmisso integro Novitiatu ex defectu ætatis, vel alterius requisiti Professio est invalida, non indiget novo Novitiatu, quia per integrum annum probatus fuit, adeóque expletâ ætate, vel sublato per dispensationem impedimento, satis est, si ratificetur Professio invalidè edita; imò nec tunc, quando Professio est nulla, quia emisso ante expletum probationis annum, necessarium est totum annum repetere, sed sufficit, si suppleatur tempus, quod deerat, & Professio ex post renovetur, vel ratificetur, quia Novitiatus per Professionem non fuit interruptus, *Sanch. l. 7. de matr. d. 37. àn. 45.*

6. No-

8. 6. Novitius justè ejectus, si reassumatur, debet novum Novitiatum subire, quia judicatus est ineptus ad Ordinem, per consequens Novitiatus ejus non fuit validus, secùs, si injustè ejectus, & per appellationem ad superiorem fuerit restitutus; nam per accessum ad Superiorem Novitiatus non interrumpitur, *Pellizz. q. 26. n. 43.*

9. 7. Novitius, si bonâ fide judicet, religionem sibi non expedire, liberè ad sæculum regredi potest, etiamsi voverit eam intrare, vel in ea perseverare, *Sotus l. 7. q. 2. a. 1. ad 3. Pyrrh. num. 67.* Ratio est, quia *Trid sess. 25. de Reg. c. 15.* declarat, ipsam professionem seu votum solenne permanendi emissum ante expletum probationis annum nullam habere vim & obligationem; ergò multò minùs obligationem pariet, & libertatem regrediendi impediet votum simplex perseverandi. *Si voverit ingredi certum Ordinem, & non recipiatur in uno Monasterio, tenetur operam dare, ut recipiatur in altero, & si admissus sine gravi causa egrediatur, peccat mortaliter, & denuò pro susceptione instare tenetur. Si autem principaliter intendit se obligare ad hanc religionem vel ad hunc locum propter specialem complacentiam hujus religionis vel loci, non tenetur ad aliam religionem intrare, si eum illi recipere nolunt S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 2. Pontas. V. Vœux Cas. 30.*

10. 8. Novitium injustè ejicientes peccant mortaliter cum obligatione recipiendi, ut dixi *Cas. 42. q. 1.* & ejectus appellare potest ad Superiorem, qui eum restituere debet, *De-Luca, Pignat. Donatus to. 2. t. 5 q. 10.* Ratio est, quòd legitimè susceptus acquisierit jus ad rem, seu professionem.

9. No-

9. Novitio ejecto vel exeunti omnia, quæ secum tulit, & quæ parentes vel consanguinei ejus bonis (intellige in tantâ quantitate, quæ liberum ejus regressum impedire possint) Monasterio donâsunt, *à Trident. sess. 25. c. 16.* sub anathemate reddi jubentur; non tamen ipse habitus, sed ejus pretium, quo æstimatur tempore discessûs, ei reddi debet, *Barbos. Pelliz. c. 6. num. 28.* Nec potest aliquid exigi pro victu vel amictu, nisi ita habeat consuetudo, vel de solutione pactum intervenerit, *Lug. de just. s. 9. à num. 61 La Croix. nu. 14. Eng. l. 3. t. 31. num. 5.* quia reditus Monasterii non tantùm ad alendos professos, sed & Novitios ordinati sunt, & Novitii Monasterio exhibent sua officia: ergo dignum est, ut à Monasterio alantur: & quamvis super victu vel vestitu pactum sit, non poterit tamen Novitius ab egressu impediri, usque dum solvat; & si tunc non habeat, vel solvere recuset, debet eum postea convenire & Monasterium sibi imputare, quòd talem susceperit, *Sanch. Pelliz. num. 11. Pyrrh. num. 65.* Novitius moriatur in Novitiatu, vel antequam valide professus, & dos jam soluta sit Monasterio, restitui debet hæredibus unà cum fructibus, ita decisum esse refert *Barbosa de pot. Episcopi alleg. 101. num. 40.* intellige, nisi Novitius, in quantum sui juris erat, ante mortem aliter disposuerit.

QUÆR. III. Quid sit professio, & quæ ejus requisita?

R. Professio Religiosa est legitima emissio, vo- II.
torum solennium in Religione approbatâ; ad ejus valorem requiruntur sequentia:

1. Annus ætatis decimus-sextus completus, *Trid. Sess. 25. de Reg. c. 15.* In Ordine nostro

stro Præmonstratensi prohibetur professio fieri ante annum decimum-octavum completum, valet tamen citiùs facta, quia lex hæc est solùm prohibens, non irritans.

2. Prærequiritur annus integer probationis, ut dictum est sup. in probabili periculo mortis valet professio ante expletum Noviciatum quòad indulgentias, & gratias spirituales, modo tamen annum 16. ætatis compleverit; non autem quòad reliquos effectus, ideóque Novitio reconvalescente reiteranda est, uti ex ipsa Bullâ Pii V. qui illud privilegium concessit Monialibus S. Dominici, probant *Rodrig. Reiffenst. num.* 183. nec in tali casu, nimirùm si in periculo mortis fiat professio ante annum probationis completum, & mors ante eundem annum probationis completum sequatur, Monasterium succedit in bonis Novitii vel Novitiæ, sed parentes, & alii qui veniunt ab intestato.

3. Requiritur, ut professio sit libera à metu gravi, & injusto, *Trid. l. c.* Metus gravis reputatur intentatio mortis, mutilationis, inediæ, carceris, gravium verberum, stupri, amissio patrimonii vel bonorum. Ita omnes teste *Sanch. l. 4. de mat d. 4* Metus reverentialis non censetur gravis, nisi conjungatur cum importunis precibus, minis, aut cum timore gravis, & diuturnæ indignationis parentum; in dubio ad arbitrium judicis recurrendum est. Ita plurimi apud *Sanch. disp. 6. Donat. Pyrrh. l. c.* Qui puellam invitam cogunt Monasterium ingredi vel volentem ingredi sine causa impediunt, non tantùm peccant mortaliter, sed & excommunicantur à *Trid. c. 18.*

4. Ad

4. Ad valorem professionis requiritur, ut acceptetur à Superiore Ordinis cum consensu Conventûs, *Rodriq. Laym. Pelliz. t. 3. c. 3. q. 7.* quia professio est contractus onerosus & reciprocus, *& quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, R. 29. iur in 6.* Non tamen requiritur, ut singuli consentiant, sed sufficit, si consentiat major pars; imò ex consuetudine fieri potest, ut potestas recipiendi ad solum Superiorem spectet, & tunc eo mortuo nequit Conventus Novitios ad professionem recipere; secùs, si ad Conventum & Superiorem simul spectet, *c. fin. de Regul. transf. in 6. Reiffenst. à Sanct. 168.*

5. Requiritur debitus sexus, unde invalidè 12.
professetur mulier in Monasterio virorum, vel contrà, item hermaphroditus, in quo prævalet sexus oppositus, vel in quo uterque sexus est æqualis; quia Superiores vel non possunt, vel non censentur talem professionem velle admittere; *Sanch. de mat. l. 7. d. 106.*

6. Invalida est professio non baptizati, quia non est membrum Ecclesiæ, ergo nec Religionis. Si baptismus sit dubius, debet quidem baptizari, sed tandum tamen videtur pro valore professionis, quæ est in possessione, *Menoch. l. 6. præsumpt. 4.*

7. Si professurus interrogetur super defectu delictimine, illùdque non manifestet, & Superior non intendat eum incorporare cum tali defectu, professio est nulla; si Superior simpliciter consentiat, non recordatus fortè talis defectûs, professio est valida, etiamsi consensurus non fuisset cognito defectu; nisi sit speciale statutum

V hu-

hujusmodi professionem irritans; profitens cum defectu occulto nocivo Religioni, gravem facit ei injuriam.

QUÆR. IV. Qui sint effectus professionis
13. Religiosæ?

R. Sequentes: 1. Obligatio perpetua ad tria vota substantialia, & manendi in Religione, quod vinculum mutuo Religionis & professi consensu tolli non potest; imò nec Papa facere potest, ut quis manens Religiosus non obligetur tribus istis votis, quia hæc vota sunt de essentiâ status Religiosi; potest tamen Papa ex causâ boni communis dispensare in his votis, & facere de monacho non monachum, *Gloss. in c. 6. de stat. monach. & ibid. Abbas num. 21. Cajet. Nav. Layn.* & innumeri apud *Sanch. de mat. l. 8. d. 8. num. 4. Mendo diss. 12. num. 37.* & Papam sic sæpiùs dispensâsse constat ex historiis apud Baron. ad annum Christi 1041. Ratio est: Papa potest dispensare in votis simplicibus, ut admittunt omnes, ergo & in solennibus, cùm solennitas sit inventum Ecclesiæ, *c. un. de votis in 6.* Vid. *Cas.* 107. q. 3.

2. Remissio omnis culpæ & pœnæ, ita ut à SS. PP. Baptismo æquiparetur, quod *Layn. hic c. 10. num. 1. Pellizz. c. 4. num. 12.* etiam ad renovationem votorum extendunt.

3. Professio commutat vel extinguit omnia vota simplicia prius emissa, *c. scriptura de voto*, ubi dicitur: *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religionis observantiam commutare.* V. dicenda *Casu* 71.

4. Aufert irregularitatem ex natalibus provenientem in ordine ad suscipiendos S. Ordines, non autem ad prælaturas, *c. 1. de filiis presbyt.* Neque tol-

nollit irregularitates ex aliis culpis vel defectibus ortas.

5. Inhabilitat ad matrimonium subsequens, si dissolvit matrimonium ratum, ut dicam *Cas. 107. q. 3.*

QUÆR. V. Quid circa revalidationem vel reformationem Professionis?

R. 1. Si Professio ex defectu ætatis, liberi consûs, vel aliter est invalida, Religiosus non tenetur eam revalidare, sed *Trid. sess. 25. c. 19.* 14. ncedit ei quinquennium à die Professionis, o contra eam reclamare valeat; *Et tunc non itur, nisi caus. s, quas prætenderit, deduxerit am Superiore suo, & Ordinario. Quòd si autem abitum sponte* (hoc est temerè & sine causâ) *diserit, nullatenus ad allegandam quamcunque ausam admittatur, sed ad Monasterium redire gatur, & tanquam apostata puniatur, interim o nullo privilegio sui Ordinis juvetur.* Ex quo quitur Regularem postulantem judicium fieri de æ professionis nullitate, ab ipso judicii limine pelli, nisi constet eum, in Religionis suæ claustris morari & habitum Regularem resumpsisse, si sum antea deposuerit, ita P. P. Benedictus XIV. a suâ Constitutione quæst. seq. allegandâ. ubi am declarat, qualiter invaliditas professionis robanda sit.

2. Post quinquennium non ampliùs auditur, 15. isi doceat se invaliditatem ignorâsse, vel à reclamatione vi, metu, aut fraude fuisse impeditum, quia impedito non currit tempus, ita antè hac probabiliter *Suar. Rodriq. Nav. l. 3. cons. 23. um. 3. Castrapalao dis. 2. pun. 7. num. 5.* Ad rtum tamen Trid. verius imo ex jam fatâ Conatione Benedicti certum est, etiam ignoran-

tem post quinquennium non audiri, cùm Trid. expressè dicat : *Quinquennium currat à die Professionis tantùm* : ergò non à die habitæ notitiæ, & pro hoc declarationes Cardinalium afferunt *Fagnan. Donatus to. 2. t. 12. q. 13. Pignat. to. 3. cons. 37.* Hoc tamen non obstante idem cum *Sanch. Barbos. Reiffenst. num. 204. Schmaltzg. num. 202.* docent ab ignorante invaliditatem, vel aliter impedito, post quinquennium impetrari posse restitutionem in integrum, sed non nisi à Papa, & cum magnâ difficultate, quibus concordat memorata constitutio Benedicti XIV. in quâ facultas concedendi restitutionem in integrum privativè reservatur Sedi Apostolicæ; ita ut judicibus inferioribus competere nequeat, non obstante quâcunque consuetudine aut Privilegio in contrarium; interim ex quo reclamans se ab Ordine expedire non potest, gaudet omnibus Ordinis privilegiis, & potest absolvi ut alii Religiosi, quia præsumitur esse talis, donec contrarium per sententiam declaretur, possétque ad Ordines & Superioratum promoveri, nisi expressè reclamaret & diceret, se ratificare non velle, *Sanch. La Croix num. 29.*

16. 3. Si quis in foro externo nullitatem probare non possit, in foro tamen conscientiæ certus sit, professionem esse nullam, eandémque nunquam expressè, vel tacitè ratificaverit, non obligatur Religione, sed potest discedere, dummodo absque gravi scandalo, vel majori incommodo fieri possit, *Nav. consil. 89. Pyrrh. num. 148. Donat. q. 21.* Ratio est, quòd ad Professionem essentialiter requiratur consensus professentis, quem lex humana supplere non potest, & Trid. præcipiens post quinquennium non audiri Professum

fessum fundatur in præsumptione ratificationis; si ergo Professio nunquam ratificata fuit, manet nulla, nec obstat, quòd ignorans invaliditatem, professionem forsan renovaverit, sive expresse, sive tacitè exercendo officia veri professi, fundo votum in Capitulo, assumendo S. Ordines, &c. quia ignorantis nullus est consensus, sunt incogniti nulla voluntas, *Nav. cons. 5. & 39. num. 4 Pelliz. c. 5. num. 57.* nisi expresse apud se statuat, quòd velit modò Professionem ratificare, etsi ab initio fuisset invalida, *Pelliz. Pyrrh.* &c.

4. Si Professio sit nulla ex defectu solius consensûs in professe, tunc revalidari & ratificari potest in secreto coram Deo, nec opus est Superioribus de hoc quicquam dicere; idem probabiliter etiam tenet de Professione invalidâ ex defectu ætatis, vel alterius necessariò requisiti, quia Superiores jam consenserunt in Professionem, & consensum non revocârunt, vel saltem sufficit, quòd Papa, qui est supremus Ordinum omnium generalis, consentiat, juxta *c. significatum de reg. & trans. & c. 1. eod. in 6. Barbos. Nav. c. Sanch. La Croix l. 4. n. 31. Reiffenst. num. 219.* ubi id probat ex Trid. & declaratione Cardin. edita 29. Martii 1598. quæ solùm requirit tacitam, vel expressam ratificationem professi, nullam autem mentionem facit novæ acceptionis ex parte Superiorum. 17.

QUÆR. VI. Quid hic amplius pro praxi notandum? 18.

R. Observanda est Constitutio Benedicti P. XIV. quæ emanavit 4ta Martii anno 1748. in quâ non solum confirmat, quæ in præactis Cardin. declarationibus expressa sunt, sed insuper,

ne Religiosus facilè, aut ex ignorantiâ facti, à Professionis vinculo absolvatur, aut absolutus anxiâ vel malè tutâ conscientiâ vivat, declarat seqq. 1. Decretum S. Synodus Trid. supra cit. comprehendit viros & fœminas, & ipsam Religionem, ita ut sive mas sive fœmina, sive Religio ipsa, cujus aliquando interest, exempli gratia ob defectum non manifestatum sui Alumni Professionem irritam declarari, contra valorem Professionis agere voluerint, non audiatur nisi intra quinquennium à die Professionis reclamaverint, & causas, quas prætenderint, coram Superiore suo & Ordinario deduxerint. Si causa intra quinquennium à die Professionis cœpta fuerit, sed reclamans post quinquennium causam prosequi non potuerit, aut neglexerit, coram iisdem judicibus adhuc prosequi poterit, modo satis constet eam intra præscriptum tempus à reclamante, seriò intentatam fuisse.

2. Per Superiorem Regularem, qui una cum Ordinario, id est loci Episcopo, super nullitate Professionis, judicare debet, intelligitur Superior localis, nimirum " Abbas, Guardianus, „ Prior, vel alius quocunque nomine nuncupa- „ tus, Præpositus seu Rector illius Cœnobii, in „ quo Reclamans Professionem emisit. De Monialibus statuitur, ut si immediatè subsint Ordinario, ille solus de Professione Reclamantium judicet, „ si vero Moniales regimini Regularium „ subsint, tunc hujusmodi causæ judicari debeant „ à loci Ordinario simul & Superiore Regulari, „ ab eo nimirum, cui concreditum est univer- „ sum monasterii Regimen, non autem à Con- „ fessario Regulari Monialium: neque Superior „ Regularis jus suum cedere potest Ordinario lo-

ci,

ci, eique permittere, ut in hujusmodi causis solus procedat aut judicet; permittitur tamen Superiori Regulari, ut si judicium assumere nolit aut non possit, alium surrogare valeat vel Regularem, vel Ecclesiasticum sæcularem, juris Canonici peritum, qui unà cum Ordinario judicis partes exerceat; si Ordinarii & Superioris Regularis judicia inter se discrepent, causa censeri debet devoluta ad sedem Apostólicam.

3. Ad probandam invaliditatem non sufficiunt testationes extra judiciales quantumvis juramenfirmatæ, aut etiam quæ *ad perpetuam* dicuntur; sed requiritur verus & judicialis processus, in quo & *Articuli* exhibeantur ex parte illius, qui adversus Professionem agit, & *Interrogatoria* dentur ab eâ parte, quæ stat pro ipsius professionis validitate, & testes tam super articulis, quam super hujusmodi interrogatoriis examinentur: hac formâ non servatâ, processus ipse, & sententia dependenter ab eo prolata, insanabili nullitatis vitio, corruere censeantur. Sub eâdem pœnâ nullitatis decernitur, ut in hoc judicio citari & audiri debeant, tum defensores monasterii seu cœnobii, in quo Professus vota Religiosa suscepit, tum ipsius Professi consanguinei, sive propinqui, sive alii, quibus bona sua donavit aut cessit, uno verbo, omnes quorum interest illius Professionem sustineri, imprimis autem ii citandi sunt, qui indicati erunt, tanquam authores vel complices metûs eidem incussi, ut votis invitus se obstringeret.

4. Sicut altefatus Pontifex anno 1741. decrevit pro causis, super valore matrimonii controversis, ut in singulis Diœcesibus ab Ordinario de-

putari deberet aliquis probitate & doctrinâ commendatus, qui dicatur *Defensor*, cujus officium esset, in judicio stare pro validitate matrimonii, ita hic mandat omnibus & singulis locorum Ordinariis, ut personam aliquam similibus qualitatibus prædictam, in suis Diœcesibus eligant, cui *Defensoris Professionum*, munus imponant, qui omnia & singula pro valore Professionis agere possit & debeat, quæ injuncta sunt Defensori valoris Matrimonii in præfatâ Constitutione de anno 1741. cujus clausulas concernentes dabo Cas. CV. *quæst.* 6. hic omnino applicandas, alioquin omnia sine intetventu *Defensoris* Acta aut judicata, sunt cassa nulla & irrita: mercedem autem *Defensori* præstandam, sicut & reliquas litis expensas, taxabit Judex causæ, solvendas ab iis, quibus â Professo renuntiata fuerunt bona in Religionis ingressu *dimissa*, si autem non adsint bona renuntiata, aut Professus nil renuntiandum habuerit, ipsâ Religio solvet, si bona temporalia possideat, si verò Ordo temporalia non possideat, *Defensori* professionis satisfieri debet ex pecuniis mulctarum illius tribunalis, in quo causa agitata fuerit.

QUÆR. VII. An professus ad alium ordinem transire possit?

19. R. Id de jure fieri posse, si adsint sequentia: 1. Ut non fiat ex temeritate, levitate, irâ, odio erga Prælatum, sed zelo majoris boni, vel perfectionis consequendæ; si præcesserunt rixæ, aut transitum minatus est, præsumitur finis non bonus, *Sanch. l. 6. mor. c. 17.* 2. Transitus regulariter fieri debet ad Ordinem strictiorem, & austeriorem, si non ex regulâ, saltem ex modernâ observantiâ talem, *Rodriq. to. 3. q. 52.*

12. a. 4. *Reiffenst. num. 264* 3. Transitus fi-
ei non debet cum gravi damno, vel infamiâ
rimæ religionis, quia commune bonum pri-
ato præferri debet, *Pyrrh. num.* 160. 4.
equiritur licentia, quam, causâ & fine tran-
itus examinatis, dare potest immediatus Supe-
ior localis, vel Abbas, *Sylvest. Azor. Sanch.*
6, nec requiritur consilium, vel consensus con-
entûs in transitum ad strictiorem, secùs, si
d æqualem, *Pyrrh. num. 65.* quia in tran-
itu ad strictiorem Religiosus utitur suo jure,
t in melius commutatur, quod non fit in
ansitu ad æqualem. Dixi, de jure commu-
i; nam hodiedum pleræque Religiones privile-
ium habent, vi cujus Religiosi prohibentur
ransire ad Ordinem etiam strictiorem sine expres-
licentiâ Papæ, teste *Donat. to. 1. t. 5. q. 45.*
illâ licentia non conceditur, nisi doceatur,
pòd Religio strictior parata sit eum suscipere; &
ntequam suscipiatur, debet transiens exhibere
teras dimissorias sui superioris, & licentiam
apæ. Hujusmodi transitus non expedire, ne-
neque utiles esse, docent plerique cum
D. Th. 2 2. q. 189. a 8. &
probat experien-
tia.

CASUS LXIV.

De obligatione Religiosorum. De claustrâ. De ejectis, fugitivis, apostatis, aut habitum deponentibus.

RAgusa *monialis præcepta Superiorum, eò quòd putet esse nimis dura vel inutilia, non observat. 1. Reformationem admittere renuit. 2. Statuta sub peccato non obligantia negligit Superioribus in hoc conniventibus. 3. In Novitiatu suos invisit cum licentiâ solius Abbatissæ. 4. Professa petit licentiam ab Episcopo vel Superiore Regulari. 5. Clausuram admittere non vult, quia eam non est professa. 6. Exit prætextu morbi, aut ad assistendum matri infirmæ, vel allegat causam falsam, vel cessante causâ non redit. 7. Puellas & pueros. 8. Sartores, sutores ad clausuram admittit, Confessarius & Superior ex variis causis clausuram intrant, v. g. ad suscipiendam investitionem vel professionem, ad visitationem, ad præsidendum electioni. 9. Hi se excusant per consuetudinem. 10. Monialis per licentiam ab Abbatissa vel Confessario concessam. 11. Vel ex hoc, quòd clausura tantùm leviter sit violata. 12. Ad clausuram virorum cum aliis admittitur. 13. Et quia Superiores de eâ dimittendâ deliberant. 14. Ipsa sub prætextu adeundi Superiores fugit. 15. Et ad latitandum vel liberiùs peccandum habitum dimittit, vel alium superinduit. 16.* Resolutio constabit ex sequentibus.

QUÆR.

QUÆR. I. Ad quid obligetur Religiosus vi 1.
hæ professionis ?

R. 1. Obligatur ad tria vota substantialia pau-
ertatem, castitatem, obedientiam; paupertas
erat omne proprium, ut fusè dixi *Cas.* 25. Ca-
itas omnem delectationem veneream in- & exter-
am; obedientia obligat ad omne illud, quod
uperior justè præcipit; præcipit autem justè om-
nea, quæ in Regulis & Statutis sui Ordinis con-
nentur, vel ad eorum, votorúmque meliorem
bservantiam conducunt, dummodo non sint ex-
rbitantia, & ab instituto Ordinis planè aliena;
quamvis continua carnis abstinentia, vestium
rsities, disciplinæ aliæque corporis maceratio-
s tutiorem fortè reddant castitatem, propterea
men non possum continuò præcipi, sed solùm
i tempus, & moderatè, aut in pœnam, vel
nc, quando alia media ad domandam carnem
on suppetunt. Superior nunquam censetur vel-
obligare sub culpa, nisi ex verbis, vel modo
æcipiendi id colligi possit, ut si dicat: Præci-
o in virtute S. Obedientiæ, in nomine JESU
hristi, quantum possum, &c. tunc in materia
ravi non obedire erit mortale; secùs, tantum
eniale, *Sanch. l. 6. mor. c. 4. num. 70.* In du-
o, an præceptum sit justum, utile vel hone-
um, præsumptio stat pro Superiore, utpote cu-
s potestas præceptiva est in possessione, idque
ligit bonum commune; & dato, quòd Superi-
erret, tamen subditus obediendo non carebit
o merito. Sed quid, si Superiores velint re-
ormationem inducere, vel regulam ad primæ-
am rigorem revocare, an subditi teneantur obe-
re, maximè ii, qui professi sunt ante ejus re-
formationem ? R. 1. Si primævus rigor est miti-

ga-

gatus ex privilegio Apostolico, decreto Ordinis, vel ex rationabili consuetudine remittente v.g. vigilias nocturnas, continua cilicia, abstinentiam perpetuam à carnibus, &c. tunc ii, qui ejusmodi rigorem professi non sunt, non tenentur eum admittere; quia ex consensu superiorum, vel ex rationabili consuetudine est abrogatus. R. 2. Si relaxatio inducta est ex negligentia Superiorum, tendátque in destructionem disciplinæ, scandala aut votorum substantialium violationem, tenentur omnes etiam ante reformationem professi eam admittere; quia ejusmodi consuetudo utpote irrationabilis non jus, sed corruptelam induxit; attamen novus ille rigor non debet esse nimius, & multum à moderná observantiâ alienus: quia perfectio hominis religiosi non consistit in summo rigore, & vitæ austeritate, quàm multi sine corporis & animæ, ac etiam desperationis periculo fere non possent, sed in perfectione amoris Dei, ad quem etiam in Ordine mitigatiore sufficientia media esse queunt, & antecedenter professi hunc rigorem in Novitiatu non sunt experti, neque præsumi possunt ad illum in professione se obligare voluisse, *Eng. l. 1. decret. t. 2. numer 124. Fagn. in c. recolentes de Stat. Monach. à numer 5. Zœs. l. 3. t. 35. numer. 9. Pyrrhing. ibid. num. 14. Schmalzgrüb. ibid. num. 78.* ubi dicit ad inducendum novum rigorem requiri consensum majoris partis Capituli. At nunquid etiam Moniales tenentur suis Prioribus & Abbatibus obedire in iis quæ sunt Ordinis & statutorum? R. *affirm.* nam quamvis Abbatissæ & Priorissæ non habeant nec habere possint jurisdictionem spiritualem super moniales, habent

ent tamen super illas potestatem dominativam & omesticam similem illi quam habet pater in filios mater familias in domesticos ut docet *S. Thom in 4. dist. 19. q. 1. a. 1. quæstiunc. 3. & 4* & Theologi communiter: & ideo tenentur moniales sub gravi eccato suis Abbatissis & Priorissis obedire in materiâ gravi, sicut filii parentibus ob similem rationem. nequeunt tamen Abbatissæ suis aliquid æcipere sub pœnâ excommunicationis, aut alterius censuræ ob defectum jurisdictionis spiritualis.

3. 2. Altera obligatio Religiosi est ad servandas Ordinis sui constitutiones & regulas, quæ si sint preceptivæ, obligant juxta qualitatem materiæ graviter, vel lævitèr, si purum contineant monitum, vel sint purè directivæ, per se loquendo, non est peccatum eis contravenire. Dico: per se loquendo; nam per accidens ordinariè erit veniale ex affectu tepiditatis, acediæ, otiositatis; vel etiam mortale, si adsit contemptus Regulæ, vel Superioris, *D. Th. 2. 2. q. 186. a 10.* Imò communis est sententia, quòd mortaliter peccet, qui nullum habet perfectionis studium, aut ex consuetudine, vel levitate quaslibet regulas vel earum de se non obligantia infringit; quia ordinariè adest contemptus virtualis, grave damnum disciplinæ, vel scandalum; quia alii ejus exemplo ad idem faciendum pertrahuntur, vel facit se Ordini & Superioribus onerosum, aut Ordine indignum, *Suar. Laym. l. 4. t. 5. c. 9. num. 9.* Ratio à priori est, quia omnis Religiosus tenetur sub mortali tendere ad perfectionem seu finem suæ vocationis, idque per media à suo Ordine præscripta; atque si illa media plerúmque ex levi-

ta-

tate vel consuetudine negligat, verè non tendit ad perfectionem, imò facit se ineptum ad perfectionem sui Ordinis consequendam: sic quamvis nullum sit peccatum die festo dormire, si tamen per dormitionem me voluntariè faciam ineptum ad audiendam Missam, pecco mortaliter: ergo quamvis Regulæ de se non obligent sub peccato, si tamen per familiarem earum prævaricationem fiam ineptus ad finem vocationis, aut inferam grave damnum disciplinæ, vel scandalum communitati, pecco mortaliter: quod à potiori locum habet, si negligantur ea, quæ ad finem perfectionis religiosæ magis sunt necessaria, v.g. meditatio, examen conscientiæ, occupatio temporis, lectio spiritualis, aut si quis vanis otiosisque rebus animum occupando se ad ejusmodi exercitia, vel aliàs Ordinis functiones continuò reddat ineptum. Vid. etiam quæ dixi *Cas. 10. num. 5.* & seqq.

Maxima quoque hìc est obligatio Superiorum, qui connivendo etiam in levioribus, facilè peccare possunt mortaliter, ubi subditi forsan non peccant nisi venialiter, ut, si ex timore vel respectu humano, ex desidiâ, aut quia in iisdem & ipsi culpabiles sunt, non corrigunt eos, qui v.g. silentium liberiùs frangunt, otio torpent, segniùs ad Ecclesiam accurrunt, curiositatibus vacant, potum vel cibum extra horarium sectantur &c. hæc enim & similia si frequenter & impunè fiant, & non cum effectu & conatu debito præpediantur, paulatim totam disciplinam regularem convellunt, aut saltem notabile damnum non solùm præsenti, sed & pro futuro inferunt; ubi verò est grave damnum, ubi est & gravis culpa in eo, qui illud ex officio impedire debebat *Dian. de Dmc. reg.*

reg. R. 38. Pelliz. Lezan. Sanch. in dec. l. 1. c. 6 num. 19.

QUÆR. II Quid circa clausuram monialium?

R. Tenenda esse sequentia: 1 Clausuram se- 4.
verissimè præcipit Pius V. Bonif. VII. *Trid. sess. 25. reg. c. 5.* Greg. VIII. Paulus V. quorum decreta innovavit Alex. VIII. præcepítque sub *pœnâ nullitatis, ne imposterum ad habitum Regularem admittantur Novitiæ, vel jam in probationis anno existentium professiones excipiantur, nisi monasterium, in quo vestiri, vel profiteri cupiunt, amplexum sit, & quamprimùm observet clausuram juxta normam, quam superiùs relati Pontifices præscripserunt.* Et quamvis hæc decreta in diœcesi Colonienſi 30. Aprilis 1690. de mandato Archi Episcopi Josephi Clem. publicata sint, nondum tamen planè ad praxin versan ob monasteriorum paupertatem deduci potuerunt. In iisdem decretis statuitur, ut monialis (intellige professa, nam Novitiæ in odiosis & criminalibus non veniunt nomine monialium) sine licentiâ in scriptis obtentâ clausuram egrediens, quem Superior sine justa causâ licentiam concedens, & omnes, qui eam sic egressam recipiunt, vel hospitantur, incurrant excommunicationem maiorem Papæ reservatam ipso facto sine ulteriore declaratione; Superior insuper sit inhabilis ad omnes dignitates & officia; posse tamen ab hac excommunicatione, si occulta sit, absolvere Episcopum, docet *Delbene de imm. c. 19. dub. 22. num.* 1. quia *Trid. sess. 24. c. 6. de reform.* concedit Episcopo omnes casus occultos; imò possunt Regulares privilegiati toties quoties absolvere ab hac excommunicatione etiam publicâ; quia habent privilegium absolvendi ab omnibus Papæ ex-

extra Bullam Cœnæ reservatis, *Leur. l. 3. tit. 35. q. 918.*

5. 2. Licentiam egrediendi dare potest solus Episcopus non tantùm monialibus subditis, sed etiam exemptis, ut in terminis habet Constitutio Pii V. *circa Pastoralis* apud *Reiffenst. l. 3. t. 35. num. 37.* & ibid. *Tyrrh. num. 37. Leur. q. 916. Barbos. de potes. Episc. alleg. 102. à num. 5.* ubi docet, moniales etiam exemptas quòad clausuram subesse Episcopo, ab eóque visitari, ad clausuram cogi, & Superiores sine interventu Episcopi exitum concedentes tanquam clausuræ violatores ab Episcopo puniri posse, prout declaravit S. Congregatio apud *Hiac donatum to. 1. t. 3. q. 1.* quod quidem de jure verum est, sed non ex toto in praxi receptum; videmus enim passim Regulares exemptos Monialibus sibi subjectis licentiam egrediendi concedere, Episcopo non requisito.

6. 3. Episcopus authoritate Apostolicâ potest Monialibus etiam exemptis strictam clausuram præcipere, etiamsi eam expressè non sint professæ; quia id est conforme primæ earum regulæ, & necessarium ad votorum observantiam, ideòque indirectè includitur in Professione, quam emiserunt, *D. Th. Quodl. 10. a. 10. Delbene dub. 3. §. 1. Leur. q. 913. La Croix l. 4. num. 68.* quare Superiores à professuris vel etiam investiendis meritò exigunt, ut se in scriptis obligent ad acceptandam clausuram, reformationem, strictiorem Regularum observantiam, &c. *Less. in auct. V. Religiosus.*

7. 4. Causa exitûs debet esse gravissima, ut flagrans incendium, pestis, epidimia, lepra, vel similis morbus contagiosus, aut alia causa æquè gra-

gravis vel gravior, ut inundatio, incursus hostium, præsertim hæreticorum, vel infidelium, nò sufficere, quòd monialis laboret gravi morbo, à quo in Monasterio curari non possit, docent *Suar. Lav. Pyrrh. num. 34.* & ibid. *Schmalzgrub. l. 3. c. 35. Reiffenst. num. 32. Donatus to. 4. q. 2. Leur. q. 915.* quia defendere se contra morbum est juris naturalis, & leges humanæ non obligant cum periculo vitæ; unde sæpè videmus à doctis & piis Episcopis monialibus balnea permitti. Causa invisendi amicos, vel assistendi matri infirmæ non subsistit, nisi forsitan raro casu excuset consuetudo legitimè introducta, & ad decem saltem annos continuata. Licentia dolo, metu, vel per falsam causam obtenta, irrita est, & monialem non excusat. Imò *Schmalzgr. num. 108. Leur. q. 917. num. 2.* cum aliis docent, monialem prædictas pœnas incurrere, si legitimè egressa cessante egressûs causâ extra moretur.

6. Idem Trid, sub eâdem excommunicatione 8.
non quidem per Trid. sed ex stylo curiæ reservata, teste *Schmalzgr. num. 126.*) prohibet, ne ad clausuram monialium sine licentiâ in scriptis obtentâ ulla persona ad alliciendum, vel ad carnaliter peccandum apta, sive mas, sive fœmina, admittatur. Attamen puellas educationis causâ ab anno septimo ad vigesimum quintum cum consensu Superiorum ad locum à dormitorio monialium separatum admitti posse, declaravit S. Congreg. apud Quarantum *in Summâ Bullarii. V. Monasteria monialium.* Qualiter conjugatæ, viduæ & ancillæ sæculares admitti possint, vid.

X apud

apud *Sanch. sup. Barbos. num. 61.* praxis & consuetudo hic maximè sunt attendenda.

9. 6. Causa ingressûs debet esse gravis & necessaria, ut si organum, horologium, ædificium sint reparanda; si ægræ vena est secanda, si vestis à sartore est metienda, quod alii dicunt in ostio clausuræ fieri debere; sutor ex antiquis calceis mensuram sumere potest. Confessarius Regularis licitè ingreditur, & pro majori decentia cum socio, quoties monialis ægra etiam ex mera devotione confiteri vel communicare petit, ut declaravit S. Congreg. apud *Delbene d. 41. num. 15.* Imò Confessarium diebus saltem Festis, & Dominicis in infirmariâ mulierum ex concessione Leon. X. celebrare posse, ut ægra Missam audiat, docent *Barb. num. 4. Rodriq. to. 1. q. 47. a. 4. Miranda de Sanctim. q. 2. a. 18.* ubi probat hoc privilegium nullibi esse revocatum.

De cætero nec ipse Episcopus aut Superiores clausuram ingredi possunt, præterquam in casibus necessariis, qualis censetur causa visitationis, *Sanch. num. 54. Barb. num. 45.* ita tamen, ut sint comitati duobus vel tribus sociis Religiosis. Inter causas autem justas non reputatur vestire Novitias, vel suscipere Professiones, idque decisum esse á S. Congreg. docet *Barb. l. 1. juris Eccl. c. 44. num. 151.* similiter non licet ingredi ex causâ præsidendi electioni, *Trid. c. 7.*

10. 7. Certum est consuetudinem saltem decem annis continuatam contra clausuram quòad ejus ingressum prævalere posse, cùm sit jure humano introducta, *Reiffenst. num. 66.* & experientia constat, *quòd multis in locis*, inquit Sylvius *§. 1. V. Clausura Cas. V. voveatur & servetur à monialibus bona clausura, etiamsi ea non servetur*

cum

rum omni rigore, qui est in Italiâ, sed modificata juxta personarum, locorum & temporum necessitates. Nec opus videtur tanto rigore, ubi non sunt tanta seductionum pericula; si verò clausura adeò laxaretur, ut castitas non esset satis tuta, & vergeret in destructionem Religiosæ disciplinæ, consuetudo fieret irrationabilis, & per Superiores omninò tollenda, idque tremendis verbis Episcopis mandat *Trid. c. 5.*

8. Licentiam ingrediendi clausuram monialium Episcopo subjectarum dat Episcopus, ad Monasteria exempta dat Superior Regularis, *Barb. nu. 40. Reiffenst. num. 57.* ubi pro hoc adducit declarationem Cardin. & qui potest aliis dare licentiam, ut eâdem causâ etiam sibi dare potest. Abbatissa hanc licentiam dare non potest, nisi in repentinâ necessitate Medico, Confessario, chirurgo,, opitici, &c. tum ex consuetudine, tum ex tacito Episcopi consensu, DD. cit. 11.

9. Finitâ causâ statim redeundum est, exiguum trahere moram urbanitatis vel etiam curiositatis gratiâ, vel nullum, vel tantùm veniale peccatum est; datur enim hìc parvitas materiæ, sicut si quis tantùm unum alterùmve pedem clausuræ inferat, & statim recedat; *Sanch. Rodriq. l. c. La Croix n. 84. Reiffenst. n. 65.* 12.

QUÆR III. Quid circa clausuram virorum? 13.

R. Seqq. 1, Pius V. Greg. XIII. severè prohibuerunt, ne ullæ mulieres, quæ peccato cooperari possunt, ad clausuram virorum admittantur, exceptis Reginis, Ducissis & Fundatricibus earùmque pedisequis, *Rodriq. Pelliz. Laym c. 12, num. 5. La Croix num. 87.* testatur, etiam Comitissas in Germaniâ admitti, & clausurâ semel

apertâ non tantùm pediſſequas, ſed & quaſvis alias.

2. Ingredientes ipſo facto incurrunt excommunicationem Papæ reſervatam, utì & Religioſi admittentes, qui inſuper incurrunt ſuſpenſionem à Divinis, privationem officiorum, & inhabilitatem ad ea, *Delbene d. 79.* In Proceſſionibus, Vigiliis, Miſſis, Concionibus, &c, ſi ita conſuetudo habeat, quævis mulieres cum populo clauſuram intrare poſſunt, dummodo arceantur ab officinis internis,

3. *Rodrig. ſup. Enge., Schmalzgr. Laym. ſup. Pyrrh. num. 43.* docent prohibitionem Pii V. tantùm comprehendere mulieres ingredientes ſub prætextu privilegii Apoſtolici. Econtrà *Nav. Pelliz. Donat. Suar. to. 4. de Rel. t. 8. l. 1. c. 7. num. 9. Reiffenſtul. num. 73.* probabiliùs docent, omnes mulieres etiam ſine prætextu privilegii intrantes, vel eas admittentes, peccare mortaliter, & incurrere excommunicationem; ita enim habet Declaratio Pii V, inſerta Bullario Cherub. *Declaramus fuiſſe & eſſe mentem & intentionem noſtram, quòd prædicta littera non ſolùm comprehendant mulieres habere prætendentes facultatem & indulta ingrediendi Monaſteria, ſed etiam mulieres quaſcunque alias in genere & in ſpecie.* Nec obſtat, quòd hæc Declaratio hic fortè non ſit promulgata; nam declarationes non ſunt neceſſariò promulgandæ, quia non afferunt novam legem, ſed explicant antiquam, quæ jam promulgata eſt. Meliùs dicit *Laym. num. 4.* illam declarationem in Germaniâ non eſſe in tanto rigore receptam, & conſuetudinem rationabilem contra clauſuram prævalere poſſe, dixi ſuprà.

QUÆR.

QUÆR. IV. Quid circa Religiosos ejectos, fugitivos, Apostatas, & habitum dimittentes?

RE. I. Quamvis olim ob varias causas Professus expelli potuerit, hodie tamen nullus ejici potest, nisi sit verè incorrigibilis, hoc est, super delicto gravi, publico & scandaloso ter monitus & punitus, ac unius anni spatio in carcere in jejunio & pœnitentia probatus; demùm *ab ipso Generali tantùm de consilio & consensu sex Patrum ... in Capitulo generali eligendorum plenè probatis causis expulsionis* condemnatus fuerit, uti declaravit S. Congregatio jussu Urbani VIII. edita 21. Septembris 1628. Ejectus tenetur non tantùm ad vota substantialia, jejunia, abstinentias & alia Ordinis Statuta, sed & tenetur se corrigere, ut iterum ad Ordinem admitti possit, *Sanch. l. 1. mor. c. 9. num. 25. Donat. to. 1. t. 8. q. 52. Pyrrhing. à num. 169.* De cætero benè notat Landmeter, hodiedum vix aliam ejectionem locum habere, quàm quæ fit perpetui carceris damnatione, & ita declaravit S. Congreg. 19. Junii 1573. 14.

RE. 2. Religiosus sine licentiâ deserens Monasterium animo ad tempus vagandi, sed iterum redeundi, vocatur fugitivus; si fugiat animo nunquam redeundi, sive cum, sive absque habitu, est apostata, *Sanch. c. 8. num. 4. Pyrrh. num. 187. Donat. t. 6. q. 2. Reiffenst. à num. 144* Et quamvis de jure communi fugitivus vel apostata excommunicationem non incurrant, nisi habitum dimiserint, *Sanch. num. 11. Donat. q. 6.* attamen in plerisque Ordinibus, & in specie in S. Ordine nostro Præmonstrat. Dist. 3. c. 9. num. 1. Apostata etiam non dimisso habitu 15.

habetur ut excommunicatus, à quâ pœnâ num. 19. eximitur fugitivus; inter fugitivos reputantur, qui à Conventibus recedunt etiam præterita Superiores adeundi, nisi obtentâ ab iisdem in scriptis licentiâ, aut docere possint se injustè veratos licentiam petiisse, & non impetrâsse, *Trid. sess. 25. c. 4. de Reg. Sixtus V. in Const. ad Romanum.*

16. R. III. Omnes Religiosi non fugitivi, qui habitum temerè dimittunt, ut celent statum, & liberiùs vagentur, peccant mortaliter, & incurrunt excommunicationem latam à Paulo & Pio IV. Dico, qui temerè dimittunt, ut celent statum, & liberiùs vagentur; nam qui habitum dimittunt in ludo vel recreatione, ut sint velociores, ut natent, vel etiam fornicationis gratiâ, dummodo primariò non intendant celare statum suum, sed fornicari, pœnam hanc non incurrunt. Idem à potiori tenet, si quis ex justâ causâ, v. g. ad evitandum damnum, scandalum, vel infamiam habitum dimittat; sine causâ ad horam dimittere videtur tantùm veniale ob parvitatem materiæ. Portare habitum Regularem absconditum sub aliis vestibus, ita, ut dignosci non possit, probabiliùs continetur sub dicta prohibitione, & est per se peccatum mortale; probabile tamen est non incurri censuram; quia verba pœnalia strictè interpretanda sunt de propriè habitum dimittente, *Sayr. Suar. Castrop. t. 16. d. 4. p. 6.*

Ch.

CASUS LXV.

De Religione, prout est virtus, & de vitiis eidem opositis, & in specie de superstit. divinat. magiâ, &c.

Saburtia *à Parocho Jansenistâ, 1. jubetur Sanctos non invocare, S. Crucem & imagines non adorare, 2. sed ipsa nimiùm devota reliquias sui Confessarii osculo, jejunio, oratione & Missæ Sacrificio venerat, 3. ad varios effectus utitur, 4. in Ecclesiâ & Sacristiâ indecentia tractat, 5. Verbis sacris abutitur, 6. Ceremonias varias veteris Testamenti observat, 7. Ægyptios consulit, ex somnus, astris, manuum lineamentis varia prædicit, mensæ, in quâ tredecim sunt, non vult accumbere, 8. 9. 10. Aquâ benedictâ, crucibus, aliterve morbos sanat, canes mutos reddit, credit se à dolore dentium immunem, si in Paschate à carnibus abstineat. 11. Infirma adhibet medicinas de superstitione suspectas. 12. Medicum de magiâ suspectum consulit. 13. Et petit ab eo tolli maleficium, quod sit. 14. Rebus à sagâ vel dæmone acceptis utitur. 15. A Deo per miraculum petit instrui & sibi internâ peccatorum confessione salvari. 16. Ex loco, irâ, aut malâ consuetudine, in Deum, Sanctos, parentes, & bestias convitia evomit, verbis S. Scripturæ abutitur. 17. Dæmonem in obsesso adjurat, petit, ut exeat in sagam vel ejus vaccam, & multa ab eo interrogat.* 18. Pro Resol.

QUÆR. 1. Quid circa virtutem Religionis?

1. R. Seqq. 1. Religio est virtus supernaturalis, ordinans creaturam rationalem ad cultum DEO debitum; hic autem cultus præcipuè consistit in actibus in- & externis fidei, spei, charitatis, orationis, adorationis, in usu Sacramentorum, in observatione juramentorum, votorum, injejunio, in cultu Sanctorum, &c. de quibus suis locis vel actum est, vel agetur.

2. Adoratio est actus sive in- sive externus, quo per nostram submissionem profitemur alterius excellentiam; éstque triplex, latria dulia, & adoratio politica; latria est cultus soli DEO debitus ob infinitam ejus excellentiam; dulia est cultus debitus excellentiæ creatæ supernaturali; si hæc excellentia est extraordinaria, veluti maternitas B. M. V. & sanctitas creata humanitatis *Christi*; cultus his debitus vocatur hyperdulia; adoratio politica est cultus ob excellentiam *aliquam* creatam naturalem, qualis exhibetur Principi, Regi, aliisque Superioribus.

2. 3. Certum est contra hæreticos, B. V. & Sanctos eorúmque reliquias, modò de iis authentícè constet, & imagines honorandas esse cultu duliæ, cum hac tamen distinctione, quòd Christus, B. V. & Sancti honorentur cultu absoluto, hoc est, propter excellentiam illis propriam, imagines verò & reliquiæ colantur cultu respectivo in ordine ad excellentiam, quæ inest, non ipsis, sed Christo, B. V. vel Sanctis; sic cruces, clavi, aliæque Christi Domini reliquiæ adorantur cultu latriæ respectivo propter Divinitatem non sibi, sed Christo intrinsecam, quam ipsa quodammodo repræsentant.

QUÆR.

QUÆR. II. Quæ sint vitia religioni oppo- 3.
sita?

R. Seq. *Superstitio*, *sacrilegium*, *blasphemia*, *monia*, *perjurium*, *votorum neglectus*, *&c.* De ribus primis agemus in præsenti, de reliquis in Casuseq. Itáque

1. *Superstitio* est indebitus veri, vel falsi Numinis cultus, quando scilicet vel creaturæ exhibetur cultus soli DEO debitus, ut fit in idololatriâ, magiâ, divinatione, vana observantiâ, maleficio, &c. de quibus mox singulatim; vel DEO exhibetur cultus falsus, profanus, ut si DEUM colas per ritus Calvinisticos, Mahumetanos, vel similes; in his semper peccas mortaliter, quia facto profitéris DEUm approbare falsas sectas; idem est; si DEUM velis colere per actum malum, v. g. ebrietatem, fornicationem, mendacium, aut exponendo vel colendo scienter falsas reliquias, promulgando falsa miracula, &c. *Bar. Nav. Sanch. l. 2. mor. c. 37. ànum. 7.* hoc enim est æquivalenter dicere, DEUm ejusmodi peccata amare, approbare, &c quæ est gravis in DEUM irreverentia; DEUm verò colere per actum profanum, superfluum, ut si in Missâ addas ceremonias vel orationes ab Ecclesiâ non præscriptas, ob levitatem materiæ poteris tantùm peccare venialiter, *Cajet. 2. 2. q. 95. a. 1. Less. l. 2. c. 34. dub. 1.*

2. *Idololatria* est, cultum seu honorem soli DEO debitum tribuere falso Numini, éstque peccatum de se gravissimum. *de hac V. C. XIV. num. 12.*

3. Ex pacto expresso vel tacito à dæmone exspectare, vel petere effectus miros, propriè vocatur *Magia.*

4. Ex simili pacto petere vel exspectare à dæmone revelationem secreti, v. g. thesauri abscon-diti, futuri mariti, &c. dicitur. *Divinatio.*

5. Per media improportionata, & per conse-quens ope im- vel explicitâ diaboli procurare sani-tes, benevolentias, amores, divitias, &c. dici-tur *Vana observantia.*

6 *Maleficium* est vis & potestas nocendi alîis ex pacto expresso vel tacito cum dæmone; pactum expressum est, quando cum dæmone convenis, vel
4. eum invocas pro habendo tali effectu: *Pactum implicitum* (quod serviat pro regulâ generali) *est, quando adhibes media inutilia, quæ scis neque ex vi suâ naturali, neque ex Dei vel Ecclesiæ institutione, habere virtutem causandi talem effectum*, ideóque implicitè ejusmodi effectum exspectas à diabulo, ut si quis per peregrina signa vel verba, per figu-ras inutiles, per falsitates, v. g. per febrim Chri-sti, auret morbos, &c. omnis effectus, sive sit divinatio, observatio, vel maleficium, qui fit ex tacito vel expresso ejusmodi pacto, semper est pec-catum mortale, nisi excuset ignorantia, vel inad-vertentia, *Cajet. a. 1. Suar. Less. dub. 8. Sanch c. 38. Spor. t. 2. c. 9.* Putant quidem plures apud *Sanch. n. 20. Castropalao hic punct. 3. n. 6.* tantùm peccari venialiter, si quis ex joco utatur mediis va-nis & improportionatis, non quidem credens, sed tantùm volens experiri, an talis effectus sequatur, sed oppositum est tenendum. Ratio est, quia cum scias, media illa esse improportionata, vis tentare, & experiri, annon fortè dæmon se im-misceat, adeóque tentas cum dæmone habere fa-cietatem, eúmque invocas sub conditione, ut si pactus sit, talem effectum producat, quod vide-tur esse mortaliter malum, etiamsi fiat ex joco.

Ca-

Castrop. l. c. La Croix l. 3. p. 1. num. 11. nec ...stat, quòd quis fortè protestetur, se nullam ...le habere communicationem cum dæmone; ...m hæc protestatio est facto contraria, & ...ò frivola.

7. *Sacrilegium* propriè est rei sacræ seu cultui 5.
...ino deputatæ, indigna tractatio; est ex genere ...peccatum mortale, & quidem eò gravius quò ...violata est magis sacra; admittit tamen parvi...am materiæ, ut si quis in templo leviter confa...etur, rem levem furetur &c. Est autem sacrile...m triplex: reale, personale, locale: circa ...e accipe sequentia. Primò Sacrilegium *Reale* ..., quod circa res sacras committitur, v.g. Sa...menta indignè recipiendo, ministrando, con...cando, irridendo &c. sacram scripturam, Ec...siæ cæremonias, hymnos, lytanias &c. ad las...ias, facetias, superstitiones, hæreses stabili...as &c. adhibendo. Sacras imagines, reliqui...anctorum, calices, vasa, ornamenta sacra, ...le tractando, spernendo, projiciendo, profa...ndo &c. Item bona Ecclesiæ in ministrorum su...entationem aut usum Ecclesiæ deputata furando, ...inendo, destruendo &c. 2dò Sacrilegium ...ale est violatio loci sacri, id est ad Dei cultum ...blicè deputati, ut sunt Ecclesia, sacellum pub...um, altare &c. Violatur autem locus sacer ...versimode per actionem polluentem, puta ho...icidium, illicitam Sanguinis vel seminis effusio...m, sepulturam non baptizati, vel excommu...cati non tolerati, de quo vide *Cas. 94. num.* 11. *seqq.* item violatur per actus profanos in loco ...ro fieri specialiter prohibitos, quales sunt stre...us forenses, mercaturæ vel nundinæ, convi...a, choreæ, confabulationes, colloquia vana

&

& fœda, furtum rei sive sacræ sive non sacræ; item violatur Ecclesia per illius effractionem, aut spoliationem, quæ duo conjuncta inducunt excommunicationem latæ sententiæ, demum violatur Ecclesia quoties violatur asylum sive privilegium ei concessum, ut ex ea violenter vel fraudulenter non extrahatur persona, quæ post delictum aliquod capitale illuc confugit asyli sive securitatis causâ, excipe nisi sit delictum in jure exceptum, velut læsio supremi principis à subdito; devastatio nocturna agrorum, vinearum; publica latrocinia assassinium, quo quis conductus ab alio, hominem incautum interficit, ubi & uterque occidens & conducens privatur asyli immunitate, sicut & omnes ii qui occidunt vel hominem mutilant membro in ipsa Ecclesiâ; quibus ex constitutione novissimâ Benedicti XIII. accedit omne homicidium animo præmeditato commissum. jure autem *asyli* gaudent Ecclesiæ, Palatia Episcopalia, Monasteria, Orphanotrophia, Xenodochia, si sint cum authoritate Episcopi stabiliter erecta cum aliquo Sacello vel oratorio publico, item loca Ecclesiæ connexa ut turris, campanile, sacristia, atrium, porticus, cœmiterium &c. ita ut omnis, qui Reum ex his locis expellit, aut inique impedit ne illuc confugiat, peccet mortaliter. Tertiò Sacrilegium *Personale* est violatio seu læsio reverentiæ aut immunitatis Clerico, vel Religioso sive professo sive Novitio debitæ; hujus criminis sunt rei, qui in Clericos aut Religiosos (quo nomine veniunt etiam Moniales) manus violentas injiciunt occidendo, lædendo, percutiendo aut aliâ gravi injuriâ officiendo; qui eosdem ad tribunal sæculare pertrahunt, aut eis injustè vectigalia imponunt, sicut & omnes ii, qui in personam sacram actum luxuriæ exercent.

8. *Blasphemia* est convitium, seu verbum contumelioſum contra Deum, res ſacras, aut Sanctos, vel alias creaturas, in quantum referuntur in Deum, eorúmque inhonoratio in Deum redundat; hinc convitia in Sanctos, in res ſacras, v. g. in Sacramenta, in Crucem aut Paſſionem Domini; in imagines, in Reliquias Chriſti, & Sanctorum, ſemper eſt blaſphemia; quia ſancta ſemper apprehenduntur referri in Deum tanquam eorum Authorem, non item aliæ creaturæ, ideóque, qui maledicit patri, peccat quidem contra præceptum quartum de honorandis parentibus, non tamen eſt blaſphemus; omnis contumelia in Deum & Sanctos etiam ex joco prolata ſemper eſt mortale, utpote gravis in Deum irreverentia; putat tamen Tamb. cum aliis, non eſſe mortale, ſi quis ex joco leve quid diceret de Sanctis, quà homines ſunt, v. g. Criſpinum fuiſſutorem, &c. reliqua dabit reſolutio Casûs, quem

6. 1. Sanctos, & ſanctas reliquias colendas eſſe conſtat ex *q.* 1. cultu tamen publico non niſi colere, niſi illos Sanctos, qui canoniſatione, beatificatione, vel communi Eccleſiæ approbatione ſunt tales; cultus publicus autem vocatur, qui fit nomine Eccleſiæ, ab eâque eſt institutus, ut Sacrificium Miſſæ, exſtructio Altaris etiam privati, in Sancti honorem, nomen Sancti ponere in Litaniis etiam privatis, aut de eo Collectam dicere in Miſſâ, ejus imaginem in Ecclesiâ vel altaribus exponere, &c. defunctum tamen, quem conſideratis miraculis, vitæ ſanctitate aliísque indiciis prudenter judicas ſanctum, quamvis ab Eccleſiâ pro tali nondum ſit declaratus, potes honorare cultu privato, v. g. pedes, & reliquias

ejus

ejus deosculari, imaginem ejus domi habere, preces ad eum fundere, jejunium & votum ei nuncupare, &c. quia hæc non fiunt nomine Ecclesiæ, nec pro publico cultu reputantur; *Bon. Sanch. in dec. c. 43. num. 3. Reiffenst. l. 3. decret. t. 45. à num. 18.* ubi desuper refert Constitut. Urban. VIII.

7. 2. Peccat Saburria exercendo ceremonias Veteris Testamenti, præsertim eas, quæ repræsentant Christum adhuc venturum, utpote esus Agni Paschalis, circumcisio &c. tales enim ceremoniæ nunc sunt abolitæ, vanæ, falsæ & superstitiosæ.

8. 3. Saburria futura prædicendo seu divinando, quandòque peccat, quandóque non peccat; si prædicat ex signis omninò improportionatis, quæ nec ex se, nec ex constitutione Dei aut Ecclesiæ, cum effectu prænunciato connexionem habent, est manifesta superstitio, quia tunc talis effectus non potest credi futurus à Deo, quia hic ejusmodi divinationes gravissimè prohibet; neque ab angelis aut beatis, quia hi nequeunt agere contra DEI præceptum; neque ex naturali virtute signorum, ut supponitur, ergo ex ope dæmonis, ut patet ex regulâ datâ *q. 3.* Hinc ex astris, ex vultûs, frontis, manuum aut corporum lineamentis, ex sortibus, ex sternutatione, ex somniis, ex volatu vel garritu avium, &c. prædicere effectus liberos à voluntate dependentes, casus fortuitos, divitias, honores, furta homicidia vel similia, semper est superstitiosum, quia nullam connexionem cum signis habent, *S. Th. 2. 2. q. 95. a. 5.* & si seriò cum firma fide fiat, est mortale; sicut & mortale est consulere ejusmodi divinatores, astrologos, Ægyptios, vulgò Ziginos, ut-

nimirùm fiat animo credendi, & se ex hoc diri-
gendi; secùs, si fiat ex curiositate, joci vel risûs
causâ; secluso tamen semper scandalo, quod ad-
do, quia si prudenter judices, hos divinatores
non ex joco aut scientia naturali agere, sed ex
superstitione aut pacto diabolico, nequaquam
consulere licet, hoc enim esset inducere ad pec-
catum. Dixi: *ex signis improportionatis*; nam si 9.
signa habeant naturalem connexionem saltem pro-
babilem cum effectu futuro vel occulto, eum præ-
dicere, non erit illicitum; sic ex motu, situ cur-
sû, conjunctione vel oppositione astrorum divi-
nare ecclipses, ventos, pluvias, tempestates,
similitatem, malum non est, item temperamen-
tum hominis sub tali astrorum constitutione con-
cepti vel nati, ejus naturale ingenium, inclina-
tionem in bonum vel malum, quia certum est,
quòd astra inclinent; similiter ex physiognomia,
hoc est, ex corporis humani temperamento, vul-
tûs, manuum corporisque lineamentis, aut etiam
ex somniis animi inclinationes homorúmque tem-
peries aliáque similia rectè judicantur; experien-
tiâ enim constat, quòd sanguinei læta somnient,
cogitent, & ament; melancholici econtrà tristia,
mortes, infirmitates; phlegmatici gravia, lap-
sûs, submersiones: item qui in somnis impuris
desistunt cogitationibus, meritò casti habentur;
qui verò facilem præbent assensum in somno, pe-
culum est, ut & vigilantes consentiant, & simi-
lia innumera. Verùm tamen si ejusmodi divi- 10.
natores effectus contingentes, morbos, tempe-
states, hominis propensiones, &c. majori cer-
titudine affirment, quàm ex astris, somniis, ali-
unde signis consequi possunt, non committunt
peccatum superstitiosæ divinationis, sed temeri-

ta-

tatis, vel mendacii, *Suar. Laym. Sanch. l. 2. in dec. c. 38. num. 29.* Quid si quis mihi superstitiosè divinet, quòd, ubi sunt tredecim in mensa, unus ex illis isto anno sit moriturus; aut quòd hæc navis sit submergenda, an propterea navim, vel mensam declinare possum; item ex manuum lineis prædicit quis, me futurum Cardinalem, an ex eâ spe licitè tendo Romam? &c. Cum *Nav. Cajet. Tamb. Sanch. Sporer l. c.* ex illa spe, vel timore aliqua agere, vel omittere sine firmâ credulitate effectûs futuri non erit mortale etsi sit stulta & meritò ridenda temeritas; si tamen sæpiùs vel ordinariè juxta ejusmodi prædictiones (idem est de somniis futurorum contingentium) te dirigeres, signum esset magnæ credulitatis, adeóque peccatum mortale,

11, 4. Saburria per cruces, aquam benedictam, Evangelium S. Joannis, oratiunculas, & similia, morbos sanans, committit superstitiosam observantiam; nam quamvis hæc de se bona sint, si tamen fiant cum certa credulitate futuri effectûs, quem Deus non promisit, fiunt superstitiosa; & universaliter *quotiescunque adhibentur ad effectum qualemcunque media impertinentia, vana, falsa, aut si bona & sancta sint, habent tamen admixtas circumstantias vanas vel inutiles ad talem effectum, aut denique si totum sanctum & bonum sit;* si tamen in iis constituatur *certa fiducia ad consequendum ejusmodi effectum, à Deo non promissum, certum est, esse superstitionem cum implicitâ saltem invocatione aut pacto cum damone*, quod ex genere suo est peccatum mortale, DD. cit. Hinc superstitio est ad reddendos canes mutos uti textibus S. Script. uti ovis Crucifixo oblatis, floribus ex Altari vel Monstrantiâ desumptis, aquâ, cerâ, sale

aut

ut aliis rebus ab Ecclesiâ benedictis ad sanandos homines vel pecora, cum certa fiduciâ consequendæ sanitatis, vel alterius effectus; quia ejusmodi certa vis neque ex se, neque ex Dei aut institutione Ecclesiæ illis inest, consequenter ille effectus censetur aliunde peti, scilicet à dæmone, qui etiam non vocatus se libenter ingerit, ut sub specie sanctitatis homines faciliùs decipiat. Dixi: cum certa fiduciâ exspectando effectum infallibiliter, quasi ex opere operato; nam per humilem deprecationem conjunctam cum applicatione alicujus rei ab Ecclesiâ permissæ, v. g. aquæ vel salis benedicti, exspectare aliquem bonum effectum, v. g. sanitatem pecorum, utique malum non est; nisi adhibeantur ceremoniæ vel circumstantiæ vanæ & superstitiosæ, ut quòd aqua debeat esse benedicta die Palmarum, à Sacerdote qui vocatur Joannes, paramentis violaceis, &c. Ex dictis sequitur, similiter superstitiosum esse, per integrum annum quotidie orare preces S. Brigittæ, quamvis de re sanctissimas, cum certa credulitate, quòd orantes morte æternâ nunquam sint damnandi, prout in quibusdam libellis falsò adscribitur, id fuisse S. huic viduæ revelatum; per hanc enim inanem fiduciam homines retrahuntur a Sacramentis, & orationi vim tribuunt infallibilem à Deo non promissam; idem est de aliis orationculis, jejuniis, si iis effectus aliquis infallibilis contra febres, dolores dentium, ictus gladii &c. tribuatur.

5. Quando est prudens dubium, an hæc vel illa res habeat vim naturalem ad hunc vel illum effectum, licitè præsumi potest, quòd sic; cum enim miræ sint causarum naturalium virtu- 12.

tes, præsertim herbarum, lapidum, &c. quæ etiam doctissimos sæpè latent, non est ratio sufficiens effectum tribuendi diabolo, ex hoc, quòd illa virtus nobis incognita vel dubia sit; hinc saltem in necessitate licitum erit uti ejusmodi re dubiâ, in ordine ad sanitatem vel alium effectum necessarium, modò id non fiat cum infallibili fiduciâ, adsitque protestatio de non volendo effectum, casu, quo aliter, quàm ope dæmonis haberi non posset, *Valent. Sanch. c. 40. Castrop. pun. 10. Sporer. La Croix l. c.* Ratio est, quòd per protestationem illam tollatur omne commercium cum dæmone, & aliunde ex causâ naturali effectus sperari potest: ex hac ratione Sporer cum multis damnare non audet usum virgæ avellanæ divinatoriæ, in quantum per ejus inclinationem deteguntur metalla subterranea auri & argenti; nec damnare ausim ego; etsi in oppositum multas rationes adducat *La Croix num. 35.* Dimittere annulum in vasculum vel vitrum ex fune pendentem inter pollicem & indicem ad indicandas horas diei vel noctis, jam communiter pro superstitione habetur; si certum est, rem à causâ naturali esse non posse, dubitetur autem, an sit à Deo, vel diabolo, præsumitur esse à diabolo; quia constat se Deum rebus vanis non immiscere, DD. cit.

13. 6. In necessitate ad curandum v. g. gravem morbum ab alio non curabilem, licitè consuli potest de magiâ suspectus, modò prudenter credatur, non arte magicâ, sed scientiâ naturali curaturus; si de hoc dubites, vel etiam omninò credas, eum usurum medio superstitioso, adhuc te ejus operâ uti posse affirmant *Sanch. Less. Suar. Sporer. cum Castrop. pun. 12.* tum quia in

in dubio nemo præsumitur malus, tum quia ex gravi causa petitur aliquid, quod licitè & sine peccato præstari potest; potest enim, ut supponitur, curare medio naturali, & patet à pari in petitione mutui ab usurario; sed meliùs contradicunt *Cajet. Wiggers apud La Croix num.* 44 quia hoc esset petere vel admittere beneficium à dæmone, & cum eo habere commercium, vel saltem se hujus periculo scienter exponere, quod non tamet de accipiente mutuum ab usurario; in dubio an magus vel saga habeat medium naturale curandi vel tollendi maleficium, examinandi erunt super medio adhibendo; si modum curandi edere nolint, præsumendum est de medio magico vel superstitioso, adeóque tunc eorum opera nullatenus est adhibenda, quia intrinsecè malum est petere commercium dæmonis, ejúsque beneficio velle sanari.

7. Si maleficus maleficia posita sine novo ma- 14.
leficio tollere possit, ad hoc tenetur ac cogi potest & debet; secùs, si opùs sit novo maleficio, quale censetur esse, si morbus vel febris ab homine transferatur in canem, catum, vel alium hominem, aut si pro recuperando butyro, vel lacte magicè subtracto, lac coquatur ad ignem, dolore tamdiu in sagam transeo, usque dum maleficium tollat; aut si speculum magicum inspiciatur, ad dignoscendum furem, adulterum, &c. Licitè autem maleficia tolluntur, removendo signa magica, sive per magum ipsum, sive per quemvis alium, v. g. dæmon hominem, vel animalia intoxicavit ad positionem pilæ plenæ intextis capillis, ossibus, murium, serpentum, &c. quilibet ejusmodi signum auferre potest, imò ex charitate tenetur, si commo-

dè possit : Item licitè removetur conditio, sine qua non persistit aut perdurat maleficium v. g. solet diabolus cum mago vel saga paciſci : inficiam, quem tu incantaveris, insufflaveris, tetigeris, &c. nisi mox ipse se cruce signet, aquâ lavet, repercutiat, aut eo die pultem comedat, licitum erit tunc se cruce signare, repercutere, lavare, pultem comedere; quia hoc non est ponere signum magicum sed impedire maleficium per medium de se non malum : hâc ratione judices jubent magos exui, radi, lavari, ne ad tormenta insensibiles, aut planè muti reddantur, *Sanch. Suar. Sayr. Sporer l. c.*

15. 8. Qui impetravit per magiam vel superstitionem aliquid à dæmone, si illa res de se sit bona, v. g. sanitas, scientia, pecunia, (intellige non adulterina, vel furto à dæmone ablata) licitè iis uti potest; quamvis enim gravissimè peccaverit ea ope dæmonis impetrando, tamen rei impetratæ usus de se malus non est, *Delrio, Victoria, Sanch. c. 41.*

16. 9. Religioni pariter opponitur *tentatio* Dei, quæ definitur, quòd sit dictum vel factum, quo quis vult experiri, an Deus habeat hanc vel illam perfectionem, an sit omnipotens, omniscius, misericors, &c. Alia est Dei *tentatio formalis*, quâ quis dubitans de aliquâ Dei perfectione, eandem vult experiri, ut si quis nolit dolere aut confiteri peccata, volens videre, an Deus non sit salvaturus absque his; hæc tentatio Dei formalis semper est peccatum mortale, opponiturque fidei, quatenus de perfectione Dei dubitat; spei, quatenus præsumit; Religioni specialiter, quatenus irreverenter explorare vult aliquod Dei attributum. Vid. dicta *Cas. 15. num. 10.* Alia est tentatio Dei interpretativa, cùm quis, etsi actu

actu non dubitet de perfectione aliquâ Divinâ, nec expressè intendat de Deo sumere experimentum, tamen aliquid agit: quod ex se refertur ad sumendum de Deo experimentum, ut si quis in lethali morbo respuat omnem medicinam commodè parabilem vel acquiribilem, sperétque à Deo miraculosè sanari, aut si ex spe auxilii extraordinarii se temerè conjiciat in periculum, v. g. in aquas, in conflictum, è quibus liberari non possit, nisi à solo Deo, *S. Th. q. 97. a. 8. & ibi Cajet. Valent. Less. c. 45. dub.* 1. fit tamen sæpè venialis, non tantùm ex imperfectione actûs, ob indeliberationem, simplicitatem, ignorantiam, sed etiam ex levitate materiæ, ut si quis in levi morbo respuat medicinam, confidens à Deo sanitatem consequi ex generali providentia nullo petito miraculo, *Tolet. Sayr. Less. Sanch. Sporer* &c. Nec semper malum est petere miraculum, sed aliquando est actus spei & fiduciæ, si nempè id necessitas propriæ vel alienæ salutis exigat, ut si quis oret miraculosè instrui in fide, eò quòd aliam instructionem habere non possit.

10. Maledicta seu imprecationes (de quibus *V. Cas. 16. num. 16.*) in homines, jumenta, aut alias creaturas absque speciali ordine vel relatione ad Deum non sunt propriè blasphemiæ; maledicta in Sanctos, Sacramenta vel res sacras indubiè sunt blasphemiæ, & quidem probabiliter ejusdem speciei cum blasphemiis in Deum, *Cajet. Bannes. Arrag. Bonacina, Sanch. c. 31. à num.* 11. Blasphemia tamen sæpè habet adjunctas alias malitiæ species, ut si fiat ex odio Dei vel proximi, ex desperatione, ex errore vel voluntario dubio in fide, quæ omnia specialiter in Confessione exprimenda sunt; & quidem 17.

blasphemia hæretica cum errore in fide est reservata in Bulla Cœnæ; qui ex consuetudine blasphema verba proferre solent, quamvis id non faciant cum plenâ advertentiâ ad malitiam, tamen sub mortali tenentur consuetudinem corrigere, vel non erunt absolvendi; quia ejusmodi verba sunt Deo valde injuriosa & scandalosa, *Less. l. 2. de just. c. 45. dub. 5. n. 30.*

11. Abuti verbis S. Scripturæ ad res turpes vel profanas cum contemptu, semper est mortale peccatum contra reverentiam rebus sacris debitam; uti ad res honestas vel profanas facetias, si absit contemptus, neque tam sæpè fiat, ut censeatur esse contemptus, est tantùm veniale. *Tamb. Gobat. La Croix n. 250.*

18. 12° Circa adjurationem dæmonis tenenda sunt seqq. 1. Si fiat in ordine ad habendum ejus auxilium vel familiaritatem, per se patet, esse magiam; si autem adjuratio, Græcè exorcismus, fiat in ordine ad dæmonem in nomine veri Dei expellendum, est licita; quòad modum requiritur, ut fiat imperativè, v. g. exi, mando, ut facias, &c. si fiat deprecativè v g. rogo, ut facias, fac mihi hanc gratiam, nisi ignorantia excuset, erit mortale; quia deprecatio præ se fert humilitatem, submissionem aut amicitiam, quæ ad dæmonem habere mortale est, *S. Th. 2. 2. q. 90. a. 2. & ibi Cajet. Less. c. 42. dub. 13. àn. 70.*

2. Adjurans licitè interrogat ea, quæ ad dæmonis ejectionem sunt necessaria; longos, curiosos & inutiles sermones cum eo miscere est mortale, unam alterámve indifferentem quæstionem facere ob parvitatem materiæ veniale reputant *Sylvest. Cajet. Less. l. c. Sanch. in dec. l. 2. c. 42. num. 25. Tamb. l. 3. c. 8. §. 2. cont Castropalao.*

gulae. *Dices 1.* Loqui deprecativè cum dæmone est mortale, sed interrogare curiosa, vel semel, est deprecativè loqui : ergo. 2. Est communicare cum dæmone, ejùsque opera uti ad scienda incognita. 3. Quidquid facit dæmon, facit ex graviſſimo Dei, & hominum odio : ergo sine iusta causa non possum eum interrogare; sic enim facio, ut de novo aliquid dicat ex DEI & hominum odio. R. Ad 1. N. Min. Interrogare simpliciter est tantùm exponere suum desiderium sciendi, non autem humiliter deprecari, potéstque fieri imperativè ; *Mando ut dicas.* Ad 2. Illa communicatio est tantùm mortalis, ex qua prudenter præsumor velle habere amicitiam & sodalitatem cum dæmone, quod ex una vel altera quæstione judicari non potest. Ad 3. Dæmon semper est in habituali & actuali odio Dei, quod per interrogationem curiosam non augeo vel renovo.

3. Exorcista concedere non potest, ut dæmon alium hominem, etiam indeterminatum exeat, quia quilibet habet jus, ut ab hoc hoste non infestetur; aliud est de bestiâ, quæ diabolo concessa posset, si non esset alius (quod rarò contingit) tum expellendi modus; cùm enim obsessus sit quasi in extremo malo, alter rationabiliter invitus esse non potest, ut bestiam suam pro proximi salute corporis forsan & animæ impendam. Sed quid si bestia à dœmone occidatur vel inutilis reddatur, an obsessus tenetur resarcire damnum? R. Affirm. si exorcizatus sit solvendo, & dominus bestiæ damnum gratis remittere nolit. Ratio est, quod charitas solùm exigat, ut obsessus subvetur à malo, in quo tunc est, quod fit, etiam-

si obligetur ad reparationem damni. Vid. dicta *Cas. 17. n. 6.*

4. Parochus est obligatus ex justitia, & in ejus defectu alii sacerdotes ex charitate, obsessum exorcizare, si sit spes diabolum expellendi; idem tenet de quolibet Exorcistâ in defectu Sacerdotis, modò non obstet prohibitio Superioris, quod addo: quia Episcopi sæpe & meritò prohibent exorcismos adhibere, nisi obtentâ præviè in scriptis licentiâ; ne indocti cum scandalo pusillorum tam semetipsos, quàm potestatem exorcisticam ludibrio exponant, ut non rarò contingit. Attamen Regulares exemptos posse Energumenos (idem est de maleficiatis) ad se adductos exorcizare non petitâ Episcopi licentiâ, docent, *Diana*, *Brognolus* & alii apud *Ubald. Stoiber* in suo armamentario *n. 6.* modò à suis Superioribus ad id sint approbati, & caveant à scandalo & temeritate, quæ tunc intercurrunt, si absque indagine veritatis ad quamcunque obsessionis vel maleficii suspicionem, exorcismos adhibeant, & rudes in sua opinione, quâ hunc vel illam de magiâ vel maleficio suspectos habent, temerè confirment. Ratio autem est, quòd in his non subsint Episcopo, & illimitatam jurisdictionem habeant à Papâ; neque obstat, quòd ad jurisdictionem absolvendi Sæculares, requiratur approbatio Episcopi, nam id de confessione expressè præscribit Conc. Trid. non verò de exorcismis.

5. Laicus solemniter exorcizans non peccat saltem mortaliter, si sit homo intelligens & pius, nec adsit Clericus, qui velit & possit, absitque scandalum, quod abesse credo, si dicat adstantibus, id in tali casu ex charitate proximi esse licitum. Ratio est, quia Laicus licitè facit officium

Aco-

Acolythi inserviendo Missæ solemni : ergo & officium Exorcistæ ; item in necessitate licitè baptizat ; accedit, quòd omnis homo baptizatus, præsertim existens in statu gratiæ, habeat specialem vim in dæmones ex promissione Christi Matc. 16. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur ; in nomine meo dæmonia ejicient &c.*

CASUS LXVI.

De Simoniâ.

TIlmon *Clericus dubitat, an simoniæ ejùsque pœnis sit obnoxius.* 1. *Quia fictè promisit temporale pro spirituali.* 2. *Commutavit spirituale pro spirituali.* 3. *Emit sacellum destructum, cum consecratum, quem pro pretio elocat.* 4. *Detulit aliquid gratis, sed eâ intentione, ut ex gratitudine reddatur spirituale.* 5. *Emit S. Reliquias, officium Sacristæ, &c.* 6. *Servit Episcopo ex spe beneficii, frequentat chorum propter præsentias.* 7. *Resignat beneficium Cajo, confidens, quòd hic iterum sibi, vel amico sit resignaturus.* 8. *Superiore Novitiorum & conviviis paciscitur, nepotem in studiis alit, eâ conditione, ut Religiosus fiat.* 9. *Theologiam & Catechesin erga pretium tradit, Magisterium & Cathedram emit.* 10. *Sacramenta, etsi sit satis dives, non nisi erga pecuniam administrat, & pro majore labore plùs exigit.* 11. *Laicos muneribus ad Religionem, & Superiores ad eorum admissionem allicit.* 12. *Aliquid exigit pro dispensatione, ejus omissione vel executione.* 13. *Pro dimissorialibus, pro approbatione, pro senten-*

tiâ in causâ Ecclesiasticâ. 14. Pro obtinenda Romæ gratiæ, vel justitia, pro habita visitatione. 15. Pro sepultura. 16. Pro jure Patronatûs, & decimarum. 17. Pro jure ad fructus beneficii, item pro eo, ut duo Religiosi sibi invicem dent vota ad Prioratum vel Provincialatum. 18. In resignatione sibi privatim pensiones reservat, vel redimit. 19. Aliquid dat pro recommendatione, pro faciliori aditu ad collatorem, vel ut sibi statim significentur beneficia vacantia. Nuntium ab alio directum auro corrumpit, ut in viâ subsistat, usque dum ipse beneficium impetraverit. 20. Dat Cajo beneficium, ut se & nepotem ex eo alat, ejus debita solvat. 21. Mutuum à collatore suscepit, ut timore amittendi debiti beneficium conferat. 22. Ab Episcopo beneficium acceptat cum pacto instruendi ejus consanguineum. 23. Cajo non vult conferre beneficium, nisi rogetur à Titio, quem sibi vult habere obligatum. 24. Promittit Titio mille Missas, vel reparare Ecclesiam, aut dare votum ad Pastoratum, ut sibi det votum ad Decanatum. 25. Dat temporale, ut alteri sit motivum conferendi spirituale. 26. Dat bona sua Ecclesiæ eo pacto, ut frater recipiatur in Canonicum. 27. Cercum collatore, quòd sibi beneficium non sit collaturus. 28. Dicit Cajo: Do vel dabo tibi beneficium, qui respondet: Accepto, & do in gratiarum actionem mille aureos; vel: Da beneficium, ero gratus. 29. Postquam alius patrono hæretico pecuniam pro beneficio obtulit, ipse plus offert. 30. Fratri suo emit titulum Ordinationis in mensâ Abbatis, & capaciori dat pecuniam, ut se non sistat concursui. 31. In his excusat se per consuetudinem, vel saltem dubitat, an simoniam admiserit. 32. Dat pecuniam vel beneficium Cajo, ut à lite

si super beneficio intentata desistat, vel sibi de-
tum solvat. 33. *Dat aliquid pro confirmatio-*
e vel possessione. 34. *Vel ut apud confirman-*
m non denigretur, aut denigratio facta removea-
r. 35. *Putat se non obligari ante sententiam,*
ghuere beneficium simoniacum aut ejus fructus,
m quia simonia est tantùm Ecclesiastica, vel
nfidentialis, tum quia non est completa, aut est
ta, vel mentalis, aut beneficium dimittere non
est sine infamia, vel gravi damno. 36. *Quia*
monia commissa est à tertio, & ipse tantùm solvit
nus à tertio promissum. 37. *Tandem à simo-*
a petit absolvi per Episcopum, vel Religiosum
ndicantem. 38. *Fructus & munera accepta*
stituit Ecclesiæ, pauperibus, vel danti. Pro
solut.

QUÆR. I. [a]Quid sit Simonia?

R. Simonia (sic dicta à Simone majo, qui olim 1.
Apostolis erga pecuniam volebat emere Spiri-
m S. *Act c. 8.*) Est studiosa voluntas emendi vel
endi aliquid spirituale vel spirituali annexum,
Th. 2. 2. q. 100. à. 1. Si detur aut commutetur
spirituale erga aliud spirituale, non est simonia,
id fiat in materia beneficiorum, vel aliâ ab Ec-
siâ specialiter prohibitâ; tunc enim vocatur si-
nia juris Ecclesiastici, de quâ in seq. si ematur
vendatur spirituale erga temporale, aut econ-
, est simonia juris divini, cujus malitia consistit
hoc, quòd res spiritualis æstimetur tanquam
liquid æquabile, vel commutabile cum re tem-
rali, quæ est magna in Deum, & res sacras ir-
verentia: si quis fictè sine animo se obligandi,
implendi promittat temporale dare pro spiri-
li, vel contra, propriè non committit Simo-
am, nequidem mentalem, cùm nihil det, ne-

que

que intendat dare, vel commutare temporale pro spirituali, hinc nec pœnas incurrit, *Cajet., Sotus, Pyrrh. l. 5. t. 3. num. 9. & ibid. Wiestner num. 18.* peccat tamen mortaliter; est enim gravis irreverentia, ita abuti rebus sacris mentiendo, & inducendo ad crimen Simoniæ, quod credit alterum committere; de cætero ad Simoniam tria requiruntur:

1. *Materia spiritualis*, hoc est, ex se aut ex institutione Divinâ vel Ecclesiæ ad finem supernaturalem ordinata, ut gratia, Sacramenta, sacræ Reliquiæ, S. Ceremoniæ, orationes privatæ & publicæ, omnis actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, ut dispensatio in votis, juramentis, aut impedimentis Ecclesiasticis, absolutio à peccatis & censuris, collatio indulgentiarum, officii, beneficii, vel dignitatis Ecclesiasticæ, item omnia his annexa, ut jus Patronatûs, jus decimandi, jus ad reditus beneficii, denique omnia vasa & paramenta sacra, quà talia, id est, in quantùm sunt res ab Ecclesiâ benedictæ, &c.

2. 2. *Requiritur pretium temporale*, sive pecunia, sive quodcunque aliud per modum pretii æquiparatum rei sacræ; unde extra materiam beneficiorum non est Simonia, dare rem spiritualem pro spirituali, Reliquias pro Reliquiis, Calicem pro Ciborio, Missas pro eleemosynis, vel orationibus, *Gonzales. Chockier. Laym. Leuren. l. 3. q. 90.* quia nulla est irreverentia, si una res spiritualis commutetur cum aliâ, vel constituatur quasi pretium alterius; imò potest excessus valoris materialis unius compensari per pecuniam, ut cùm calix mutatur cum calice, Ecclesia cum Ecclesiâ, *c. ad quæstionem de rerum perm. Haunol. de just. t. 6. t. 2. num. 561.*

Dixi;

dixi ; *Extra materiam beneficiorum* : nam omnis contractus circa beneficia , iisque annexa inipsis sine authoritate Superiorum est Simonia , saltem juris Ecclesiastici , velut permutare beneficia authoritate propriâ , aut in iis constituere pensiones, ut latiùs dicam *q.* 10. Neque est Simonia, dare rem temporalem pro spirituali materialiter tantùm, ut pecuniam pro calice consecrato, pro agnis Dei, pro vestibus sacris, oleo, & pane benedicto, Ecclesiis , Sacellis, loco sepulturæ, &c. modò cariùs non vendantur ratione consecrationis, quàm præcisè valet materia; quia tunc non venditur ipsa consecratio, sed materia sola, aurum, fundus, &c. De Ecclesia quidem dicit *c. querelam, de Sim. quod nec emi , nec remitti possit* : sed *d. c.* loquitur de venditione Ecclesiæ Regularis sine consensu Capituli, & ea constitutio contrariâ praxi abrogata est : notandum etiam , quòd prædicta ad usus sacros integra vendi possint ; ut vendantur ad usus profanos, debent priùs confringi , ut amittant consecrationem, nò ligna & lapides Ecclesiæ etiam destructæ sine licentia Superiorum vendi prohibentur, *Sylvest. V. Simonia q. 12. Valent. Sot-, Nav. c. 23. num.* 108. neque potest vestis , calix , vel alia res sacra dari pretium elocari ; quia hoc esset vendere usum rei sacræ, *Suar. l. 4. de Sim. c. 14. Engel. l. 5. t. 3. num. 18.*

3. Ad Simoniam requiritur, ut detur aliquid ex pacto im - vel explicito ; nam ex mera liberalitate vel gratitudine aliquid dare vel recipere , non est Simonia ; pactum explicitum est, in quod partes expressè consentiunt , v. g. do beneficium , ut des pecuniam , ut remittas debitum , ut des mutuò, ut concedas usum domûs , &c. & hoc vo-

3.

4.

ca-

catur *munus â manu.* Vel : do beneficium, ut mihi servias, causam meam evincas, & vocatur *munus ab obsequio.* Vel : Procurabo beneficium, si me laudes, recommendes, & dicitur *munus à linguâ.* Pactum implicitum est, cùm partes quidem expressè non conveniunt, ex circumstantiis tamen satis intelligitur, quod dans spirituale velit obligare ad retribuendum temporale; vel econtrà; ut si dicas : Da beneficium, ero tibi gratus, subintelligendo, per temporale, ut hodiedum plerumque subintelligitur ; nam si non retribuas, communiter haberis ingratus. Quòd si nullum pactum interveniat, adhuc poterit esse Simonia mentalis, putà, si detur temporale, ut sit finis vel motivum conferendi spirituale, vel detur spirituale ea intentione, ut alter obligetur dare temporale, non ex justitiâ, sed ex gratitudine aut benevolentiâ ; tunc enim etsi signatè tantùm aliquid intendatur, vel petatur ex gratitudine, virtualiter tamen intenditur ut pretium ; gratitudo enim non obligat ad aliquid determinatè, minùs ad aliquid temporale; nam gratitudini satisfit, si pro benefactore oretur, Missa legatur, eleemosyna detur, &c. Hinc Innoc. XI. benè damnavit Prop. 45. *Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali aut econtrà.* Item 46. *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.* Vid. dicend. n, 25.

QUÆR. II. Quotuplex sit Simonia?

R. Simonia dividitur *Primò* in eam, quæ eſt 5.
juris divini, & eam, quæ eſt juris humani, ſeu
Eccleſiaſtici, *Simonia juris Divini* eſt, quæ prop-
ter intrinſecam malitiam à Deo prohibetur, ut
im venditur, vel erga temporale quomodocun-
ue commutatur res propriè ſpiritualis, ut Sa-
amenta, S. Reliquiæ, Officia ſpiritualia &c.
aviſſima enim eſt irreverentia, ſi res ſpiritualis
n vilis habeatur, ut inſtar mercium vel rerum
mporalium pretio venalis exponatur, vel com-
utetur, nec in hoc datur parvitas materiæ;
ro. Suar. Sanch. l. 1. in dec. c. 4. num. 1.
ueſsner l. c. Reiffenſt. l. 5. t. 3. num. 12.
monia juris humani dicitur, quæ ab Eccleſiâ
motivo Religionis prohibetur, ponitùrque ab
in materiâ Simoniæ, ut cum beneficium permu-
ur vel reſignatur pro beneficio, de quo *infrà q.*
. aut venditur vel commùtatur res non propriè
iritualis, ſed ſpirituali annexa, vel ad eam ordi-
a, velut officium Sacriſtæ, Oeconomi, The-
urarii, Advocati Eccleſiæ, Organœdi &c. *c. ſi*
ut Epiſcopus c. 1. q. 1. c. ſalvator c. 1. q. 3. intel-
g, ſi exerceri ſoleant per Clericos, ſecus, ſi pér
icos, *Sylveſ. Suar. c. 25. n. 3. Pyrrh. n. 121.*

Secundò dividitur Simonia in mentalem, con- 6.
entionalem, realem, & confidentialem. *Men-*
alis non conſiſtit in nudo propoſito, ſed in actu
i collatione rei ſpiritualis, cum voluntate, vel
ntentione obligandi, aut ſaltem movendi acci-
entem ad retribuendum aliquod temporale, vel
ontrà, quamvis id exterius non ſignificetur,
eque ulla conventio im- vel explicita interve-
at, ſed ſola ſpes aut voluntas aliquod tempora-
pro ſpirituali tanquam ex debito recipiendi, ut
Prælatus beneficium conferat Clerico, ut ideo

obli-

obligetur, vel moveatur ad ei serviendum, aut Clericus serviat Episcopo eâ intentione, ut ei loco mercedis debitæ conferat beneficium, *Valent, Castropalao pun. 2. n. 3. Wiestner n. 7.* Dixi notanter: *tanquam ex debito recipiendi*, si enim aliquid temporale speratur, merè gratuitò, & liberaliter dandum, non erit Simonia, nisi illud temporale principaliter intendatur; nam iterum generaliter tenet Simoniam mentalem admitti quotiescunque spirituale principaliter datur vel intenditur propter temporale, aut contrà; ut si quis Missam legat, Sacramenta ministret, concionetur, chorum frequentet, propter distributiones vel stipendium temporale, in eo sistendo; maximè autem, si temporale intendatur velut pretium æquivalens rei spirituali, *D. Th. quodl. 8. a. 11. Cardenas 2. crisi. d. 27. c. 5. a. 2.* & patet ex dictis *num. 5.* Certum est, hanc simoniam mentalem esse peccatum, quia in animo æquiparat, & commutat spirituale cum temporali, *Gonzales, Suar. Leuren l. 5. q. 71.* & patet ex prop. 45. & 46. damnatis sup. *Simonia conventionalis* est externa conventio seu pactum im- vel explicitum dandi vel recipiendi aliquid spitituale pro temporali, conventione tamen nondum impletâ ex utrâque parte; est gravius peccatum, quàm purè mentalis. *Simonia realis* vocatur, quæ est ex utrâque parte completa, ita ut unus tradiderit pecuniam saltem ex

7. parte, & alter beneficium. *Simonia confidentialis* est, si quis sine expressâ Papæ licentiâ alicui procuret beneficium, conferendo, eligendo, præsentando, instituendo, confirmando, resignando, dando in commendam cum certâ confidentiâ, id est, cum pacto vel quasi pacto,

is, cui procuratur, illud ipsi vel alteri resig-
et, aut pensiones solvat, *Engel num. 32. La*
roix l. 3. p. 1. num. 63. potéstque esse realis, vel
ure mentalis, ut per se patet.

QUÆR. III. An simonia sit, pro ingressu vel 8.
ceptione in Religionem accipere, vel exigere
mporale?

R. 1. Est simonia juris Divini pro ipsâ recep-
ione ad Novitiatum vel Professionem temporale
ipere tanquam pretium; quia sicut Status Re-
giosus, sic & receptio ad illum est aliquid spiri-
ale, *S. Th. q. 110. a. 3. & ibi Sylvius, Su-*
r. l. 4. c. 17. à num. 4. Idem est, si Mona-
erium alicui personæ det quid temporale, eo
acto, ut Monasterium ingrediatur; quia hoc est
ertio emere, vel conducere alterius ministerium
pirituale, *Pyrrh. num. 61.* Si quis aliquem alat
n studiis vel solvat ejus debita eâ conditione,
monasterium ingrediatur, vel si nolit, expen-
a refundat; item si judex reum absolvat à
enâ, sub onere, ut convertatur ad fidem, ut
at monachus &c. non est simonia; *Suar. Palao*
ou. 9. Ratio est, quia hìc nil offertur ut preti-
m religionis aut fidei; nec imponitur abso-
ta obligatio, sed solùm juveni vel reo datur
ptio, ut si velit tali beneficio frui, præstet illud
pirituale.

2. Quod attinet ad abusus, qui fiunt circa ap-
aratus & sumptus conviviorum, in susceptione,
rofessione, & primitiis Regularium, & dona,
æ cum exactione pacto im- vel explicito pro
estiaria, infirmaria, bibliotheca &c. absque ve-
necessitate exiguntur, ea consuetudo velut cor-
uptela reprobatur *extrav. 1. de sim.* neque adest

titulus ea exigendi, ideóque ea exigere ad minus est simonia juris Ecclesiastici *Nav. Suar. Pyrrh. n. 60.* excipe, nisi veniant in partem dotis aut hæreditatis; tunc enim tenéda sunt, quæ jam dicentur.

2. Licitum est in Monasteriis non satis fundatis non tantùm acceptare spontè oblata, sed etiam aliquid exigere in dotem vel sustentationem personæ assumendæ, *S. Th. l. c. & ibi Cajet. Sylvius, Sylvest. March. Engel. num. 21.* & plurimi apud *Schmalzg. hic. num.* 194. quia sustentatio non est aliquid spirituale; & sicut pro Sacramento matrimonii nihil licet exigere, benè autem pro onere sustentandi conjugem, ita & hîc; nec obstat *c. quoniam de sim.* ubi tamquam simoniacum prohibetur etiam sub prætextu paupertatis aliquid temporale exigere; nam loquitur tantùm de prætextu falsæ paupertatis, quando Monasterium verè inops non est.

4. Si Monasterium sit satis dotatum, ita ut ex reditibus præhabitis recipiendos commodè alere possit, est simonia pro onere sustentandi vel titulo dotis temporale exigere, claret *ex c. non satis, c. veniens, c. dilectus de simon.* omnes cum D. Th. *in 4. dist. 5. q. 3. ad 3.* Præcipua difficultas est, an sit simonia solius juris Ecclesiastici, contra quam consuetudo prævalere possit, vel Juris Divini, ut docet *Reiffenstul. à num. 170 cum March. Rodriq.* Idque probari potest 1. *ex d. c. quoniam & extrav. 1. de sim.* ubi contraria consuetudo dicitur corruptela. 2. Quia Monasteria opulenta nihil possunt exigere titulo necessariæ sustentationis, nec est alius titulus: ergo exigunt temporale pro ipsa admissione, *Sylvius a. 3. concl. 5.* idque meritò præsumitur, si assumptus nullum aliud talentum Religioni utile adferat præter pecu-

cuniam, *Steph. tr. 4. d. 11. num. 40.* 3. In collatione beneficii aliquid exigere pro jure ad fructus, est simonia juris Divini, quamdiu hoc jus est connexum cum officio spirituali, ut dicam inf. *num. 17.* Sed jus ad plenam sustentationem in monasteriis satìs fundatis est connexum cum statu Religioso non minùs, quàm cum beneficio: ergo. 4. Ab eo, qui legitimè est electus, non potest aliquid peti pro confirmatione: quia jus ad eam habet, sed Religiosus etiam jus habet ad sustentationem: ergo 5. Talis exactio in Monasteriis opulentis est scandalosa, & retrahit à religione: ergo Consuetudo contraria repugnat juri naturali & Divino. Econtrà hanc simoniam esse tantùm juris Ecclesiastici, idcóque consuetudinem contrariam, quæ in Germania passim invaluit, præsertim pro Monialibus, damnandam non esse, docent. *Sylvest. Sotus l. 5. q. 6. a. 2. Arag. q. 100. a 3. Suar. c. 17, num. 3. Sporer num. 18. Pyrrh. num. 59. Schmalzg. num 196.* Rationem dant 1. quia talis consuetudo scitur & toleratur ab Ecclesia, imò quòad moniales quascunque divites hanc consuetudinem speciali indulto firmatam esse ab Innoc. VIII testatur *Tamb. de jur.* Abbatissar. *d. 5. q. 2. & 3.* 2. Non datur temporale pro ipsa receptione, sed in sustentationem recipiendi, & augmentum personarum ac cultûs Divini. 3. Ad portanda onera matrimonii carnalis potest maritus quantumcunque dives petere ab uxore dotem: ergo & Monasterium à Religioso. 4. Licitæ sunt pactiones, quæ fiunt cum Sacerdotibus, Capitulis, aut Monasteriis circa missarum, anniversariorum, & aliorum officiorum divinorum celebrationem, ergo similiter de se licita erit pactio de dote aliqua præstanda

tam pro alimoniâ Religionem ingressuri, quàm pro aliis oneribus. 5. Monasterium post professionem succedit loco filii, & jam tum habet spem sic succedendi; atque illa spes est pretio æstimabilis: ergo ejus intuitu aliquid exigi potest. Utraque sententia est probabilis, sed quidquid de hoc sit; etiamsi monasteria forsan nihil possint à novitiandis exigere titulo sustentationis, possunt tamen tam viri, quàm fœminæ quorumvis monasteriorum etiam divitum, cum parentibus pacisci, & exigere certam pecuniæ quantitatem vel aliud temporale eâ conditione, ut persona ad religionem susceptâ eámque professa, eâ portione contenta, renunciet juri hæreditatis vel alterius cujuscunque justæ prætensionis. *Schmier. hic c. 1. num. 115. Reiffenst. num. 182. Schmalzg. num.* 198. Ratio est, quia in tali casu exigitur solùm temporale pro temporali, nempè certa *quantitas* pecuniæ pro jure ad hæreditatem, *quod* monasterio post professionem competit, nisi ab ante aliter fuerit dispositum; neque Religio tenetur jus illud remittere gratis; ergo pro hujus remissione licitissimè ut loquitur *Schmalzg. l. c.* aliquod temporale exigere poterit. Sed quid, si in assumendis Novitiis magis respiciatur ad pinguem hæreditatem, amplam dotem, vel favores humanos, quàm ad merita personæ, ita ut obinde digniores sed pauperes, sæpè prætereantur, nunquid tunc contrahitur labes simoniæ? R. Etsi superior, si pauperem multò digniorem prætereat, ob acceptionem personarum possit peccare graviter, nisi monasterium fortè sit egenum, & opulentior etiam sit dignus, tamen non videtur committi simonia, eò quòd divitiæ non sint nec esse debeant motivum seu finis principalis susceptio-

tionis, sed solùm causa impulsiva, quæ voluntatem aliunde satìs motam magìs impellit, & ampla dos vel hæreditas non exspectatur ut pretium susceptionis, sed titulo successionis, quæ debetur monasterio loco filii post professionem: fateor tamen id esse periculosum & valde indecorum, affini Ordinis repugnans, præsertim in Monasteriis bene dotatis: accedit quòd in praxi difficile sit judicare, an divitiæ sint causa impulsiva solùm, an verò motiva.

QUÆR. IV. An sit simonia, exigere aliquid pro doctione vel magisterio?

9. §. 1. Certum est, pretium accipi posse pro actu docendi scientias profanas, Mathesin, Philosophiam, Jurisprudentiam, imò & Theologiam tam moralem, quàm speculativam; quia harum finis est, instruere intellectum ad cognoscendas naturaliter veritates Theologicas. Theologica verò mystica seu Ascesis, Cathechesis, Concio, instructio in fide, pro pretio fieri non possunt, quia ex fine suo ordinantur ad excitandos affectus supernaturales, ideóque sunt intrinsecè invendibilia, *S. Th. q. 100. a. 3. ad 2. & ibi Cajet. Suar. c. 18. num. 2.* Excipe nisì quid detur velut stipendium laboris & sustentationis, eo enim titulo licite dantur, & recipiuntur â Sacerdotibus jura Stolæ, & stipendia missarum, cur non & stipendium catechesis, concionis, &c. 2. Pretium accipi potest pro cathedra vel licentia docendi, pro gradu Magisterii vel Doctoratûs, pro resolutione casûs conscientiæ, &c. *S. Th. l. c. & ibi Arrag. Suar. l. c. Leur. q. 83.* quia nihil datur pro spirituali, sed pro re vel labore naturali.

QUÆR. V. An aliquid dari vel exigi possit pro Sacramentorum administratione?

10. R. 1. Pro ipso Sacramento dare pretium, est simonia juris Divini, quod etiam tenet de Sacramento matrimonii, etsi includat contractum civilem; quia est verum Sacramentum; potest tamen exigi dos, & quidem eò major, quò major est contrahentium inæqualitas; quia sic nihil petitur pro ipso Sacramento, *S. Th. Pyrrh. num 12, Illsung. t. 5. num. 309. Wiestner numer 36.* Item potest aliquid dari pro redimenda vexa, si in necessitate Sacramentum injustè negetur, aut tyrannus injustè detineat Eucharistiam, S. Reliquias, &c. quia id non datur ut pretium Sacramenti, vel rei sacræ, sed ut à peccato desistat.

2. Certum est, pro administratione Sacramentorum, pro Officio Divino, Litaniis, precibus, sepulturâ, assistentiâ matrimonii, &c. temporale exigi posse, non ut pretium, sed in stipendium sustentationis ministrorum; nam *dignus est operarius mercede suâ, Matt. 10. Et qui servit Altari, æquum est, ut vivat de Altari 1. Cor. 9. ℣. 13.* Nec obstat, quòd Minister fortè sit dives, vel aliunde sustentationem habeat; nam hoc per accidens est, & debetur sustentatio etiam ex hac actione spirituali: non tamen fas est Parocho, ob negatum injustè stipendium negare Sacramenta, sed oportet, ut alia viâ jus suum prosequatur, *c. 4. 36. & 42. de sim. Engel. l. 5. t. 3. n. 14. Reiffenst. n. 200.*

3. Ratione majoris laboris plus exigi potest, non quidem ut pretium, si labor actioni spirituali sit intrinsecus, sed in sustentationem; qui enim plus laborat, majori sustentatione dignus est,

est, idque à potiori tenet de labore extrinseco, ut si debeas concionari, dicere Missam statis horis, in loco dissito, cum cantu, &c. & hæc beneficio tuo annexa non fuerint; nunquam tamen plus exigi poterit, quàm lex vel consuetudo permittat, *Gutierez.*, *Valent. Sot. Suar.* t. 21. n. 15.

QUÆR. VI. Utrùm sit simonia, aliquid dare vel exigere pro actu virtutis?

Rr. 1. Affirmativè, si exigatur temporale ut pretium, secùs si permittente lege, vel consuetudine detur ut stipendium sustentationis. 11.

2. Potest dari spirituale ex spe, & intentione consequendi temporale, dummodo temporale non sit finis principalis, vel econtra; sic enim habet consuetudo, ut detur Religiosis, aliisque pauperibus eleëmosyna, spe, ab iis obtinendi orationes; & Religiosi offerunt sæcularibus suis preces & Sacrificia, spe consequendi temporalia; pueris dantur munera, ut alliciantur ad Confessionem, Communionem, S. Ordines, Statum Religiosum, &c. hæreticis promittitur matrimonium, sub onere ut convertantur, maleficio vita, si fiat Catholicus: neque est simonia, Superioribus vel aliis absque omni pacto offerre munuscula, ut facilitetur admissio in Religionem, quia id nullo jure prohibitum est; & ejusmodi munuscula non dantur ut pretium rei spiritualis, sed ut incitamentum ad bonum, & ipse Deus promittit bona temporalia iis, qui ejus præcepta servant; non ut pretium sed ut premium boni operis. *Reiff. n. 89. Castropolao p. 11. num. 2. La Croix num. 189.* & huc pertinet propositio 25ta. damnata in concilio Constant Sess. 45. *omnes sunt simoniaci, qui se*

obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus. si verò dentur cum pacto vel obligatione, erit simonia, *Suar. c. 16. num. 16. Less. c. 15. dub. 12.* imò in materia beneficiorum est simonia, etiamsi absque omni pacto detur ex solo motivo vel fine obtinendi spirituale pro temporali, vel contra, ut magis explicabitur *num. 25.* an in lusu liceat exponere Missam, Rosarium vel aliud spirituale erga pecuniam, dixi *Cas. 59. num. 15.*

QUÆR. VII. An aliquid dari possit pro potestate spirituali, vel ejus usu, vel non usu?

12. Rz. 1. Dare pretium pro potestate spirituali, v.g. excommunicandi, absolvendi, dispensandi, eligendi, præsentandi, aut etiam pro ipso actu absolutionis, dispensationis, electionis, confirmationis, institutionis, installationis, immissionis in beneficium, &c. item pro omissione horum actuum, est simonia, quia hæc omnia sunt quid spirituale vel spirituali annexum, & ordinantur ad salutem animarum.

2. Si indignus absolvatur propter temporale, simonia committitur; nam esto non vendatur tunc verè absolutio, quæ nulla est, venditur tamen usus vel potiùs abusus potestatis spiritualis, *Suar. c. 19. num. 2. Leur. q. 77.* qui etiam dicunt, esse simoniam, si Confessarius pœnitentem obliget ad dandas sibi eleëmosynas, quod plerúmque saltem scandalosum est.

3. In dispensationibus solet aliquid exigi, non in pretium, sed in mulctam, vel in sustentationem dispensantis aut ejus Officialium, attamen Ordinarii, aliique Officiales exequentes dispensationem à Sede Apost. concessam, non possunt pro examinatione testium, vel alio labore pecuniam

nem accipere, nequidem in sustentationem, cùm id ipsum in litteris commissionis sub excommunicatione reservata, & nullitate dispensationis specialiter interdici soleat, *Nav. Castropalao p. 12. num. 12. Reiffenst. num. 217.* neque hîc excusare consuetudinem ex variis declarationibus S. Congreg. docet *Garc. de benef. p. 8. c. 1. num. 102.* Notario tamen pro examine testium & sumenda informatione super veritate narratorum, in supplicâ permittitur quarta pars ducati, DD. cit.

4. Simonia est dare vel accipere pretium pro consecratione templi, calicis, campanæ, quia hæ actiones sunt spirituales, posse tamen ab Episcopo quid exigi in agnitionem Superioritatis, docet *Pyrrh. n. 34.* quid ni pro expensis itineris, si ita habeat consuetudo. 13.

5. Pro collatione Ordinum vel primæ Tonsuræ, pro dimissorialibus, testimonialibus citra simoniam nihil dari, aut ab Episcopo vel ejus ministris, etiam spontè oblatum, acceptari potest, nullâ consuetudine etiam immemoriali obstante, *Trid. sess. 21. c. 1. de ref.* permittitur soli Notario decima pars aurei, si salarium non habeat, vel ita permittat consuetudo, utì in his partibus, in quibus Trid. secundùm illum rigorem non esse receptum testatur experientia & *La Croix num. 167.*

6. Similiter tanquam simoniacum prohibetur omnis datio vel acceptio munerum, etiam spontè sive ante sive post oblatorum, intuitu examinis ad Parochiam, ab hac simonia *dantes & accipientes absolvi nequeunt, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocunque etiam ante obtinebant,*

& ad alia imposterùm inhabiles reddantur, Trid. sess. 24. c. 18. de ref.

7. Est Simonia, si Judex in causa Ecclesiastica accipiat pretium pro sententiâ, quia est actus jurisdictionis spiritualis; si tamen indigeat assessore, pro eo stipendium sustentationis exigere potest, *Pyrrh â n. 40. Engel. n. 20.*

8. Bonif. VIII. Greg XIII. & Alex. VII. in Bulla 19. data 2. Maji Anno 1656. sub excommunicatione & nullitate gratiæ obtentæ, prohibent omnes donationes, promissiones, etiam apud mediatos intercessores vel promotores factas, pro obtinenda pro se vel alio justitia vel gratia apud S. Sedem, permittunt tamen mercedem convenientem pro labore illis, quibus non incumbit expeditio justitiæ vel gratiæ.

14. 9. *Trid. sess. 24. c. 3. de ref.* præcipit visitatoribus Ecclesiasticis sub pœna dupli, *ne ultra procurationes Canonicas, hoc est, victum pro se & suo moderato comitatu necessarium quidquam, etiam gratuitò oblatum, à visitatis per se vel suòs acceptent, consuetudine quacunque etiam immemoriali non obstante, unde inferunt Barb. Pyrrh. l. 3. t. 39. n. 70. Engel. ibid n. 16 Reiff. n. 56.* visitatores non posse exigere expensas factas in eundo vel redeundo, in conducendo aut emendo equos, minùs æstimare equos mortuos, vestes detritas, &c. quia vi Trid. solus victus debetur, & quidem tantùm ad dies, quibus fit visitatio. Notandum hic præcipuè, quòd Constitutio *Tridentini* solùm loquatur de Episcopis, non verò de Regularibus, & meritò; quia Episcopi sunt visitatores ordinarii in sua Diœcesi & plerumq; ad id abundè dotati, quod non tenet de Regularibus, & sæpe

Præ-

elato Monasterii pauperis, committitur visita-
Monasterii opulenti, longiùs distiti, quod
re non potest sine magnis expensis, quas si
onasterium suum ferre deberet, meritò à visi-
do absterreretur; ideòque videtur satis esse, si
atores regulares hoc passu servent statuta &
nsuetudines sui ordinis, unde etiam passim vi-
mus à viris etiam doctis & timoratis, præter vi-
um pro se & suis, etiam exigi expensas necessa-
s itineris, ne visitatio iis præter laborem, insu-
damnum causet, absterreàtque à functione
salutari, neque aliquid petitur pro ipsa visita-
ne, quod esset Simoniacum, sed pro expen-
unt labore, quod de se malum non est, cum
mo suis militet stipendiis. De visitatoribus à
mmo Pont. delegatis similiter docent pleriq;
moniste cum *Schmalzg. l. 3. t. 39. n. 100.*
d iis debeantur mercedes equorum conducto-
m, & honestum viaticum, ut ab uno loco ad
rum comm odè transire possint.

QUÆR. VIII. An vendi possit sepultura?

R. 1. Jus sepulturæ in loco sacro absque Si- 15.
nia vendi non potest, *c. quarta & seqq. de*
m. potest tamen vendi locus vel fundus, sicut
ndi potest Calix consecratus, quantum valet
s materia; quia sic non venditur benedictio,
propriè jus sepulturæ, sed illud materiale,
quod alia sequuntur, *S. Th. Suar. l. c.*

2. Etiam pro actu sepulturæ pretium exigere
simoniacum, exigi tamen potest, quod vel
tis offertur, vel in sustentationem ministro-
m aut fabricam Ecclesiæ dari consuevit. Et
c ratione excusantur, qui plus ab iis petunt,
i honoratiori loco inhumantur, æquum
im videtur, ut tales plus contribuant, non in

pre-

pretium, sed sustentationem ministrorum, aut fabricam Ecclesiæ, si ita consuetudo habeat, *Arrag. Sylvest. Plat. Laym. n. 36. Pyrrh. n. 40. Schmalzg. nu. 221.* qualiter res benedictæ, ut Agnus Dei, vestes, Ecclesiæ, calices, &c. vendi possint, dixi *q. 1.*

QUÆR. IX. An vendi possit jus Patronatûs, decimarum, vel fructus beneficii?

16. R. 1. Vendere Jus Patronatûs seorsim, est Simonia, at potest vendi fundus vel prædium, cui Jus Patronatûs annexum est, modò obinde non augeatur pretium; est autem suspicio ideo augeri pretium, & Simoniam committi, si in contractu de eo fiat expressa mentio: in dubio præsumitur, quòd mentio fiat, non ratione venditionis, sed ut emptor sciat jura rei venditæ annexa, *Castropalao pun. 14. n. 5. Engel. n. 25. Pyrrh. n 75.*

2. Neque vendi potest jus directum decimandi, quia est spirituale; vel spirituali antecedenti annexum; potest tamen jus decimandi in uno loco permutari cum jure decimandi in alio; certùm etiam est, ipsos fructus decimarum, frumenta, vina, &c. vendi posse; cùm nihil sint spirituale, nec de se spirituali annexum; imò ipsum jus utile decimandi, si authoritate Papæ vel ex consuetudine separatum sit à jure directo, quod semper manet penes Ecclesiam, illud poterit laicis competere, vendi & emi, *Engel. n. 22.*

3. Fructus beneficii vendi & locari possunt etiam ad longum tempus; prohibetur quidem *extrav. ambitiosa*, ne locentur ultra triennium, sed nullibi ferè id est receptum, teste *Nav. Cant. Tolet. apud Castrapalao p. 13. n. 5.*

QUÆ-

QUÆR. X. Qualiter committatur simonia circa beneficia Ecclesiastica?

R. 1. Certum est, beneficium absque simo- 17.
niâ vendi, seu pro eo pecuniam accipi non posse, quamvis plerique Canonistæ cum Julio Claro, Garcia, &c. dicant, id esse simoniam solius juris Ecclesiastici; Theologi tamen communiter docent, esse simoniam jure Divino prohibitam, *S. Th. sup. a. 4. in O. Suar. Castropalao p. 3. Pyrrh. num. 75. La Croix num.* 118. Nam quamvis beneficium includat duo, Officium scilicet spirituale, & jus ad fructus seu emolumenta temporalia; tamen hoc secundum jus, fundatur in primo tanquam in primario, eique est annexum & accessorium: quamdiu ergo à suo principali per Patronum (cui soli hoc competit) separatum non est, vendi non potest, quin hoc ipso censeatur vendi illum principale seu Officium spirituale; nec obstat, quòd vendi possit calix consecratus quoad materiam, aut fundus, cui annexum est Jus Patronatus; nam in his spirituale per accidens connexum est temporali, tanquam in præsuppositio, atque temporale secundùm suum valorem æstimari & vendi poterit, absque hoc quòd censeatur vendi spirituale; at jus percipiendi fructus è beneficio, fundatur in Officio spirituali tanquam in præsuppositio & principali, cujus fructus debentur; ideòque dum venditur jus ad fructus, censetur & principale vendi, ratione cujus fructus debentur; quæ autem habeant rationem beneficii, & per consequens sint materia simoniæ Ecclesiasticæ, dicam *Cas.* 76. Probabile est, Officia Regularium, ut Prioratus, Rectoratus, Provincialatus, &c. hîc non venire nomine beneficiorum, ideòque non esse

esse simoniam sic pacisci : *Elige me in Priorem, & eligam te in Provincialem*, *Barb. Mendo d. l. n. 311. Sanch. cons. l. 2. c. 3. d. 44.* quia materia pœnalis & odiosa, tantùm extendenda est ad beneficia rigorosè talia : certum tamen est, hæc officia esse spiritualia, ideòque si pro iis detur temporale, erit simonia juris Divini; idem est, si temporale detur pro Vicariâ vel Commendâ ad tempus, Capellaniâ laica, Coadjutoriâ, &c. nam quamvis hæc non sint strictè beneficia, ideòque sine simonia, propria authoritate permutari, resignari &c. possint, non tamen vendi; quia continent Officium spirituale, pro quo temporale accipere est simonia juris naturalis & Divini.

18. 2. Resignare, permutare beneficia authoritate propriâ, aut in resignatione cum authoritate factâ, privato pacto constituere pensionem, inæqualitatem fructuum pecuniâ vel aliter compensare, pensionem constitutam redimere, alterum ad portandas omnes expensas obligare, vel aliud onus extrinsecum resignationi adjungere, &c. saltem de stylo curiæ est simonia juris Ecclesiastici, quod prohibet omne pactum privatum circa beneficia, *Rebuf. Leuren. q. 99.* non tamen est illicitum aut simoniacum ante consensum Prælati, partes tractare inter se de permutatione vel constituendâ pensione, aut etiam se obligare sub conditione futuri consensûs, quia ejusmodi tractatio vel obligatio non est perfecta permutatio, *Less. Paris. Garc. Chockier de perm. p. 3. c. 7. Suar. c. 31. num. 7.*

19. 3. Dare pecuniam, ut quis tibi rogando, scribendo, recommendando beneficium impetret,

non

on est simonia; si detur pro labore, damno, ut onere gratitudinis, quod recommendans in suscipit, modò munus non excedat æstimationem laboris & damni, *S. Th. l. c. S. Bonav. 4. dist. 25. Soto l. 9. q. 7. a. 3. Suar. c. 3. num. 17. Platel. num. 888. Steph. d. 11. num. 38. Mendo à num. 298.* ubi cum alii dicit, non esse simoniam, si pecunia detur ro habendo faciliori aditu ad collatorem, ut assumatur ad obsequia Episcopi, sicque ejus benevolentiam lucretur, ad accipiendum gratis ipso beneficium, quia hoc est tantùm remotè si per pecuniam ad beneficium viam sternere; em tenet, si famulo Episcopi des pecuniam, ut i statim significentur beneficia vacantia, *Viva sc. 3. q. 9. a. 5.* sed quid si nuntium à Petro ad llatorem directum, auro corrumpas, ut tamin viâ subsistat, usq; dum tu preveneris & beficium impetraveris, an es simoniacus? affirat *Pontas* hic *Casu* 1. sed oppositum etiam vide probabile, quia peccas quidem graviter, per lum & injuriam quam Petro facis, sternisq; i viam per aurum ad beneficium, sed solùm reotè & indirectè; & collator tibi confert neficium omnino liberè citra omne pactum ut ppono.

20.

4. Non est simonia, alteri dare beneficium, ut se honestè sustentare possit, quia sustatio beneficiato debetur, & est finis secundarius beneficii, ergo à collatore licitè inditur; secùs si detur eâ conditione, ut colorem vel ejus amicum sustentet aut juvet in vendis debitis, hoc enim est onus beneficio trinsecum.

5. Si

21. 5. Si mutuum suscipias à collatore, ut illere cogatur eligere, vel tibi conferre beneficium, ne alioquin ob tuam impotentiam, debitum recipere non possit, es simoniacus, quia timore injusto damni temporalis, emis votum; alter tamen sic dando votum non peccat, quia id facit ad redimendam injustam vexam, *Less. Laym. Pyrrhing. num.* 193. Si bonâ fide mutuum accepisti, & alter timore perdendi creditum, te sponte eligat, nec tu nec alter est simoniacus, quia beneficium dat liberè & sine pacto, ut moveat te ad faciendum id, ad quod ex justitia teneris. Sed quid ad hunc Casum? Cajus mercator prorogat Titio Decano mille aureos, eâ conditione ut post sex annos reddat capitale cum interesse, aut si malit, ejus loco det beneficia sibi interim vacantia uni ex Filiis Caji, an hoc pactum est simoniacum? *pro negativâ* facit, quod non sit simonia, alere adolescentem in studiis eâ conditione, ut vel Religiosus fiat, vel expensas solvat, ut dictum est *num.* 8. quia non imponitur ei absoluta obligatio, sed liberum relinquitur vel expensas solvere, vel religionem ingredi, idem videtur dicendum hic: nihilominus dico hoc pactum esse simoniacum: & Ratio est, quod jura in beneficialibus quævis pacta etiam conditionata prohibeant; & sicut is simoniam committit, qui eo pacto servit Episcopo ut vel solvat salarium vel loco salarii det beneficium, ità & hìc. Ordinariè etiam adest simonia mentalis, sunt enim ita animo comparati ut intendant temporale commutare erga spirituale, modò pars altera velit; & plerúmq; id principaliter intenditur, & altera conditio solùm velut pallium adjicitur.

6. Qui

6. Qui acceptat beneficium cum pacto instru- 22.
ndi juventutem, vel quia instruxit, si benefici-
m sit loco pretii vel mercedis debitæ, dans & ac-
eptans est simoniacus, secùs si acceptet benefi-
ium, cui onus docendi authoritate Superioris est
djunctum, colligitur ex *Trid. sess. 5. c 5. sess. 23.*
18.

7. Est simonia, si quis Cajo nolit conferre 23.
eneficium, nisi rogetur à Titio, quem vult
bi habere obligatum, quia erga beneficium
nit obligationem Titii; si tamen id fieret
sque pacto, non esset simonia, *Laym. Pyrrh.*
m. 138.

8. Si quis se obliget ad dandum mille in 24.
us pauperum, vel ad legendum mille Missas,
conditione, ut alter det vel procuret benefici-
m, est simonia; idem tenet, si sic paciscan-
r: Da mihi votum, & ego dabo tibi vel
o consanguineo, votum, quia Ecclesia cir-
a beneficia prohibuit omnes pactiones sine
nsensu Superiorum, etiamsi spirituale detur
o spirituali, v. g. fructus eleëmosynarum aut
issarum pro beneficio, vel votum pro voto;
em videtur dicendum, si quis, ut obtineat
neficium, promittat aliquid dare ad fabricam
l reparationem Ecclesiæ, ut expressè habetur
x multis 1. *q.* 3. non tamen erit simonia, si
a obligatio sit beneficio annexa; quia tunc
talis pacti nullum onus novum imponitur,
ur si eâ conditione detur beneficium, ut
solvat horas Canonicas, legat Missas à fun-
atore impositas, &c.

25. 9. Dare temporale, v.g. obsequium, pecuniam, mutuum eâ intentione, ut alter ex eo tanquam ex fine seu motivo moveatur ad dandum beneficium vel votum, aut econtrà, est simonia saltem juris Ecclesiastici, patet ex Propos. damnatis *sup. num. 4.* quamvis oppositum antehac docuerint DD. graviſſimi. Ratio est, quòd si temporale sit motivum dandi spirituale, vel contra, tunc temporale se habet ut pretium virtuale; cùm enim non detur alio motivo vel titulo, datur re ipsa pro beneficio: ergo committitur simonia, quam etiam admittit, quia recipit temporale, & propter hoc movetur ad dandum beneficium; & sicut Judex, qui ideò fert sententiam iniquam, quia accepit munera, dicitur vendere justitiam, ita ille, qui propter munera confert beneficium, dicitur vendere beneficium, quamvis nullum aliud pactum interveniat; si tamen munus temporale sit exigui momenti, non præsumitur simonia, quia tunc retribuens spirituale non censetur ad hoc fuisse motus à munere, nec alter per munus censetur movere voluisse, *Cardenas*, *La Croix num. 73.* si verò etiam antecedenter detur temporale, non ut alter pro temporali reddat spirituale; hoc enim esset velle, ut temporale fiat motivum conferendi spirituale, quod damnatum est; sed tantùm eâ intentione, ut conciliet sibi ejus amicitiam, benevolentiam vel gratitudinem, ex quâ exspectatur collatio beneficii, vel aliquid aliud, non est simonia, quia tunc motivum conferendi beneficium non est illud temporale, sed amicitia vel gratitudo, cujus occasionem dedit temporale, *Platel. Pyrrh. num. 125. La Croix l. c.* & si juxta *D. Thom. q. 78. a. 2.*

dj. non est usura, dare mutuum ad generandam in mutuante obligationem gratitudinis, & intendendo, ut ex illa rependat aliquid, quod ipsi placuerit, ita & hîc non erit simonia, dare temporale eâ intentione vel spe, ut reddatur spirituale vel quid aliud ex mera gratitudine aut beneolentia; valde tamen periculosum erit, tunc aliquid dare, quando agitur de conferendo beneficio; facilè enim ejusmodi munus fiet motivum collationis, adeòque pretium virtuale, & empimplicita rei spiritualis, tuncque in foro exteroprælumi intentionem simoniacam, testatur *Pyrrh. l. c. Engel. n. 7.*

10. Dare bona sua Ecclesiæ cum im - vel 26.
plicito pacto, ut assumatur in Canonicum, it simonia juris Divini, secùs si quis simpliciter roget, ut assumatur, vel bona sua det a mera liberalitate, & devotione, etsi Ecclesia exposit ipsi, vel ejus liberis in gratiarum actionem conferat Canonicatum, *c. tua u 34. de sim.*

11. Qui certat cum collatore vel eo, qui be- 27.
neficium procurare potest, quòd beneficium non impetraturus, simoniam committit; quia spe acti virtualiter emit beneficii collationem vel procurationem; cùm enim in illorum potestate it beneficium conferre vel procurare, ideòque sponsionem lucrari, ejusmodi sponsio est palliata emptio & simonia; Nec obstat, quòd in lusu liceè exponam Missam erga pecuniam; nam hoc casu disparitas est, quòd ex concessione Ecclesiæ pro Missa debeatur stipendium sustentationis, non autem pro collatione vel procuratione beneficii.

28. 12. Si Cajus liberaliter dicat, do tibi beneficium, & tu respondeas, accepto; & do in gratiarum actionem mille aureos, non est simonia, nisi des ut pretium æquivalens beneficio. Si autem Cajus dicat, dabo tibi beneficium, & tu dicas, dabo tibi mille, ac in animo ita sis constituras, (uti ordinariè fit) ut reverà non sis daturus, nisi alter det beneficium, es simoniacus, quia reverà pacisceris, & promittis virtualiter te daturum mille sub conditione, si alter permanserit in voluntate dandi beneficium, quod patet esse simoniam; aliud est, si ob visam in te benevolentiam gratis promittas dare mille, sive Cajus exposit det, sive non det beneficium; hoc autem rarò continget; si dicas: confer mihi beneficium, ero tibi gratus, si sincerè procedas, nolens te vel alterum ad quidquam obligare, non es simoniacus speculativè loquendo; in praxi tamen rarò aberit simonia, tum quia hæc verba hodiedum significant determinatè promitti compensationem temporalem; gratitudo autem ad nihil determinatè obligat, ideòque adest implicitum pactum de dando temporali, & dans plerúmque ita comparatus est animo, ut, si sciret pro collatione beneficii nihil fore retribuendum, non conferret, ideoq; movetur spe temporalis compensationis, quam si beneficiatus non faciat, dicetur ingratus.

29. 13. An patrono hæretico pro impetrando beneficio pecunia licitè dari possit, non convenit inter DD. in praxi pro majori conscientiæ securitate petenda est collatio à Papa, uti & licentia transigendi cum patrono hæretico super fructibus, quod à potiori tenet in Germania, ubi ex tolerantia Ecclesiæ, hæretici tolerati verè retinent jus pa-

atronatus: ergo si ab ipso hæretico immediatè
o pecuniâ accipias beneficium, committis si-
oniam Juris Divini; Papa autem ab ipso jus
o illâ vice tollere, & tibi conferre, insu-
que dispensare potest, ut cum eo agas super
ctibus; si tamen patronus hæreticus vellet be-
ficium conferre hæretico, vel Catholico in-
gno, non est simonia dare pecuniam, ut
i vel alteri digno indeterminatè conferatur;
c enim non intendis tibi emere benefici-
m, sed Ecclesiam, quæ jus habet, ut benefi-
conferantur dignis, liberare ab injusta vexa;
lquam verò unus dignus pecuniam obtulit
vexa injusta, alius plus offerre non potest,
ia vexa Ecclesiæ jam redempta est per pri-
m: ergo secundus non habet titulum, quo à
monia excusetur.

14. Emere titulum ordinationis jam constitu- 30.
m, v.g onus aliquod Missarum, cui respon-
stipendium honestæ sustentationis, utique si-
monia est, quia titulus jam constitutus, est quid
rituale, per consequens emitur spirituale pro
mporali; si titulus nondum est constitutus, v-
emis ex alterius prædio censum annuum centum
perial. aut emis mensam apud Prælatum vel No-
em, super quo censu vel mensa postea pe-
ordinari, non est simonia: Ratio est,
bidille census vel jus mensæ, antequam ab Epis-
po in titulum ordinationis assumantur, sint
id merè temporale, nulli spirituali adhuc an-
xum.

15. Si conferendus est pastoratus per concur- 31.
m, & Titius sciens aliis quidem se esse capacio-
m; solum vero Pompejum sibi ob majorem ca-
icitatem timeat esse præferendum, ideòq; ei cer-

tam pecuniam offerat, ut non compareat, sicq; Titius beneficium impetret, est simoniacus; quia erga pecuniam emit jus, quod habebat Pompejus se sistendi in concursu, & spem exinde consequendi beneficium, quæ spes erat quid spirituale *Pontas* hic cas. 1.

16. Quamvis nulla consuetudo excusare possit à simonia juris naturalis & Divini, adeò ut nunquam liceat dare, vel accipere temporale tanquam pretium pro re spirituali, à simoniâ tamen Ecclesiastica excusat consuetudo per decem ad minùs annos continuata, *Reiffenst. Engel num. 16.* Ex hac consuetudine licitè exigitur stipendium pro benedictione nuptiarum, exequiis, collatione Sacramentorum, ut sup. dictum est.

17. In dubio, multò magis in probabilitate, quòd simonia non intervenerit, potes te judicare innocentem, & ab omni pœnâ immunem, quia in dubio delictum non præsumitur, & innocentia est in possessione, *Suar. Pyrrh. num. 132.* etsi forum externum, si verba sint dubia, in odium criminis adeò familiaris, simoniam præsumat.

QUÆR. XI. Qualiter hîc vexa redimi possit?

32. ℟ Circa hoc tres assignari Regulas. PRIMA: *Non est simonia, pretio vel aliquo temporali redimere injustam vexam circa jus jam quæsitum*, v.g. potes dare pecuniam, ut quis desistat ab iniqua lite circa beneficium jam plenè à te obtentum. Item ut Princeps acatholicus, vel alius te non impediat ab usu Episcopatûs, Parochiæ, vel alterius beneficii jam legitimè à te obtenti. *S. Thom. q. 100. a. 2. ad 5.* Ratio est, quòd tunc non detur

ut pecunia pro re, vel jure aliquo spirituali, utpote quod jam supponitur esse acquisitum, sed pro tollenda vexa. Requiritur autem, ut vexa sit injusta; nam si justè vexeris, v. g. aliquis agit ad te privandum beneficio ob delictum, simonia est, pretio vexam redimere, quia jus tuum tunc non est firmum, sed ob delictum auferibile: ergo redimendo vexam, pretio emis tibi jus firmum. Si des aliquid spirituale, v. g. resignas alicui beneficium tenuius, ut cesset vexare in pinguiori, verum est simoniacus, quia das spirituale pro temporali, scilicet pro liceratione ab iniqua vexa, quæ est quid temporale, *Pyrrh. num. 108.* Intellige si beneficium des ex pacto, secùs si des mere liberaliter ad emolliendum vexantis animum, ut ab injusto processu, à struendis insidiis, ab iniquâ vexatione, desistat, aut ut pecuniam tibi liquidò debitam consequaris, non committis simoniam, *Pyrrh. num. 141.* quia non das beneficium ex contractu, neque ut aliquid commutabile cum temporali vexâ, sed ut incites ad actum justitiæ, & animum vexantis avertas à peccato.

Secunda Regula: Si in jure acquirendo iniquè 33.
vexeris ab iis, qui prodesse, seu jus illud concedere possunt, iisque des aliquod temporale, ut à vexa desistant, simoniam committis, *S. Thom l. c. Soto, Less Suar. c. 50. num. 23. Viva opusc. 3. q. 9. a. 4.* quia desistere à vexa tunc est reipsâ tibi conferre jus spirituale, quod injustè negabant, adeòque illud jus virtualiter emis: v. g. Episcopus tibi legitimè præsentato negat institutionem, vel electo confirmationem, quamvis tibi institutio vel confirmatio ex justitiâ sit debita, tamen non potes dare pretium ei, qui instituere vel

confirmare detrectat, quia ante institutionem vel confirmationem necdum habes plenum jus, sed illud tibi emis pecuniâ, quod est simoniacum: è contra si jam institutus aut confirmatus es, & sola possessio tibi injustè negetur, vel impediatur, hanc vexam pecuniâ redimere licebit, quia possessio non est spiritualis, nisi ratione tituli vel juris, cui annexa est: ergo acquisito jam pleno jure & titulo, non datur pretium pro aliquo spirituali, sed tantúm pro tollendo impedimento injusto possessionis quæ consistit in facto temporali, sicut si habeas jus certum decimandi, potes aliquid dare, ne impediaris ab actuali decimarum occupatione, *S. Thom. a. 2. ad 5.* & ibi *Arrag. Vega, Suar. num. 31.* contra *Garciam* & alios.

34. Tertia Regula, non est simonia, etiam circa jus beneficii acquirendum, injustam vexam pretio redimere ab iis, qui obesse possunt, non autem prodesse seu conferre aliquid ad obtinendum beneficium, *v. g.* aliquis te diffamat, electores aut collatorem vi vel fraude impedit, quò minùs te eligant, potes dare pretium, ut cesset à diffamatione, vi vel fraude, quia hoc est tantùm redimere famam, & tollere vim ac fraudem, quâ sublatâ electoribus & collatoribus adhuc liberum est eligere, quem volunt; jam dicta tenent in materia beneficiorum, in quâ jura strictiùs procedunt; nam in aliis rebus spiritualibus, ut si injustè negentur Sacramenta, absolutio à censuris, vel aliquis te injustè velit censurare, licitè hanc vexam pretio redimis, etiam ab eo, qui prodesse, seu hæc spiritualia conferre potest; quia pecunia non datur pro Sacramento seu dispensatione, sed ut alium moveas ad explendum

suum

ium officium, ad quod ex charitate vel justitia
enetur, *Gloss. in c. ad aures 24. & in c. dilectus 28.*
restituere. Sed quid si mihi legitimè præsen-
to Episcopus ideò neget institutionem, quia in
istè apud ipsum sum diffamatus, an tunc erit si-
monia dare aliquot aureos Episcopi Secretario,
Episcopo persuadeat mihi dare institutionem ?
firmat *Pontas cas. 3.* sed videtur distinguen-
dum, vel enim dantur Secretario aurei eo fi-
e ut demonstret meam innocentiam, tollát-
ue infamiam, quâ cessante Episcopus me insti-
at, non videtur esse simonia, nam si ipsi
famatori, ut supra dictum est, licitè do pe-
uniam, ut tollat iniquam infamiæ vexam,
ur non Secretario Episcopi, ut tollat vexam
b alio positam ? nam sicut infamator tene-
ur tollere infamiam ex justitia, sic & Secre-
arius ex charitate, si possit, & demonstratâ
uâ innocentiâ adhuc Episcopo liberum est
cere, quod vult; aliud est si Secretarius aliâ
ù mihi institutionem procuraret, tunc enim
o sua recommendatione aliquid dare foret
monia, nisi forsan daretur purè in gratia-
um actionem absq; omni im- vel explicito
acto, aut aliquid exiguum pro labore, &
on ampliùs, quàm æstimatur ille labor. V.
ecta *num. 9.*

QUÆR. XII. Quæ sint pœnæ simoniaco-
um ?

R. Sunt seqq. 1. Simonia realis in Religionis 35.
ngressu, in Ordine & beneficio Ecclesiastico ad-
issa, tam pro dante quàm accipiente, inducit
so facto excommunicationem Papæ reservatam;
monicè ordinans insuper interdicitur ab ingres-

su Ecclesiæ, & saltem ad triennium ipso facto suspenditur à collatione omnium Ordinum, etiam primæ Tonsuræ, *c. 45. de sim.* & ordinatus suspenditur ab omni Ordine, usque dum à Papa absolvatur, & incurrit privationem omnium of- & beneficiorum, & inhabilitatem ad ea, Sixtus V. in *Bulla 91. novum & salutare. Leurn. q. 107.*

2. Omnis electio, confirmatio, præsentatio, institutio, etiam ignorante electo vel provilo, simoniacè facta, est irrita ipso facto, nullúmque jus tribuit, sed beneficium & fructus ante sententiam restitui debent, etiamsi crimen sit occultum, & sic provisus fit inhabilis ad illud beneficium, etiam ex dispensatione Episcopi obtinendum; aliis tamen beneficiis ritè obtentis ipso jure non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam judicis, *Extrav. 2. de sim c. 23. & 26. eod. Pyrrh. n. 95. Engel. n. 37. Leur. q. 105.*

3. Beneficia simoniacè obtenta vacant ipso jure, & sunt reservata Papæ, *d. Extrav. 2.*

4. Pœnæ enumeratæ extenduntur ad simoniam confidentialem, etsi ex unâ tantùm parte completam, *Less. c. 35. dub. 26. Pyrrh num. 115. Engel. l. c.* & constat ex Constit. Pii IV. *Romanum*, & Pii V. *intolerabilis.* Item probabiliùs extenduntur ad simoniam juris Ecclesiastici, quæ in permutationibus, resignationibus beneficiorum, &c. committitur, *Suar. c. 55. num. 19. Pyrrh. num. 155. Viva opusc. 3. q. ult. a. 1.* quia cit. Extrav. loquitur de utráque simonia juris Divini & Ecclesiastici, & ita habet stylus curiæ, quamvis oppositum, quod docet *Nav. Less. Sanch. Dian. p. 4. t. 4. R. 155.* non sit improbabile, eó quòd simo-

simonia Ecclesiastica non sit propriè talis, nec in odiosis veniat nomine simoniæ; excipitur simonia confidentialis, quam jura pœnalia clarè exprimunt.

5. Prædictæ juris pœnæ propter nullam simoniam ipso facto incurruntur, nisi in materia Ordinum, beneficiorum & ingressûs in Religionem, *Nav. c. 23. num 111. Engel num. 35. Sporer. num.* 11. imò nec in hac materiâ) si simoniam confidentialem excipias) ipso facto incurruntur, nisi simonia sit realis, & ex utrâque parte completa, ut unus tradiderit pecuniam saltem ex parte, & alter rem spiritualem, *Nav. Zerol. Gonzal.* & innumeri, quos refert *Garc. de benef. p. 8. c. 1. num. 19. La Croix num* 212. quia sic habet stylus curiæ, & pœnæ solùm extendendæ sunt ad simoniam perfectam, qualis non est, nisi sit completa; hinc si quis promittat temporale pro spirituali, vel contra, & postea accepto spirituali pœnitentiâ ductus promissum non impleat, non incurrit pœnam simoniæ realis, neque injustitiam committit, cùm conventio de dando spirituali invalida sit, *Suar. l. c. Leur.* 972.

6. Ficta promissio rei temporalis erga spiritualem, vel contra, absque animo obligandi vel implendi, sicut non est vera simonia, sic nec pœnas inducit, ut dixi *q. 1.* ideòque ex ejusmodi fictione impetrans beneficium non tenetur illud dimittere; similiter nec simonia mentalis pœnas inducit; hinc si fingas te servitium vel pecuniam dare gratis, cùm tamen des principaliter ad obtinendum beneficium, econtrà alter eâdem intentione absque omni pacto det beneficium, non te-

ne-

neris beneficium dimittere, *S. Th. l. c. Dian p. 4. t. 4. R. 158.*

7. Si simoniacus occultus non possit dimittere beneficium sine gravi damno justi statûs, vel famæ, potest dimissionem differre, usque dum dispensationem impetrârit, vel periculum damni cesset, *Sanch. Dian. tr. 5. R. 56.* quia Ecclesia, & leges humanæ non obligant cum tanto incommodo; fructus tamen percepti restitui debent, quia plerúmque occultè restitui possunt sine infamiâ.

QUÆR. XIII. Quid si simonia non à beneficiato, sed à tertio sit commissa?

36. R. 1. Si electo vel proviso inscio pecunia ab alio data vel promissa sit, ad malitiosè impediendam ejus electionem vel collationem, valet electio & collatio, *c. nobis 27. de sim.*

2. Si à tertio non malitiosè sed in tuî favorem aliquid datum est, & tu ignorans vel etiam suspicans, ne aliquid fieret, contradixisti, postea autem depositâ suspicione beneficium bonâ fide suscepisti, licèt expost certò rescias, simoniam interveniisse, provisio non est simoniaca, nec invalida, *c. sicut tuis 33. de sim. La Croix num. 207. Leur. q. 106.* Si verò eventualiter non contradixeris, & te ignorante simonia realis & completa in tuî favorem intervenerit, collatio & provisio ipso facto est nulla, & beneficium (nisi illud per triennium bonâ fide possederis, vel dispensationem obtineas) unà cum fructibus adhuc existentibus ante sententiam restituere debes; fructus tamen tuo ministerio correspondentes velut jura stolæ & præsentias chorales retinere potes, *d. c. sicut. S. Th. l. c. Suar. c. 57. à. n. 35. Pyrrh. à n. 95. Reiff. n. 278.* & certum esse dicit *Leur. l. c.*

3. Si

3. Si ab initio quidem contradixisti, sed expost certioratus de simoniâ, à tertio in tuî gratiam commissâ, beneficium acceptes, collatio est nulla, quia cooperaris simoniæ cognitæ saltem quòad executionem, *Castropalao sup. Suar. n. 29.* Idem est, si resciens alium aliquid nomine tuo dedisse, illud ante impetratum beneficium nefario mediatori refundas, hocipso enim censeris consentire, etsi antea contradixeris, ideòque provisio est nulla: si refundas post obtentum beneficium, animo ratificandi factum alterius, admittis simoniam, etsi ante contradixeris, & juxta *D. Th. March.* &c. collatio iterum est nulla, tenerisque beneficium resignare, quia pecunia data est tuo nomine: ergo si eam refundas, contractum simoniacum comples, & in facto revocas primam contradictionem. Econtra *Suar. Pyrrh. l. c. Diana p.* 11. *t.* 5. *R.* 16. probabiliter dicunt, collationem non esse ipso facto nullam, & beneficium retineri posse, usque dum à judice tollatur, quia ut supponitur, contradixisti, & bonâ fide acceptâsti beneficium: ergo collatio fuit valida & completa, & semel valida per subsequens factum simoniacum, invalidari non potuit.

4. Si post collationem pecuniam refundas, non animo approbandi factum, sed ne dicaris ingratus, ne alter propter te patiatur damnum, non erit simonia, neque ideò beneficio privari poteris, quia hoc malum non est, sicut malum non est, si pater solvat debita filii malè contracta, DD. cit.

QUÆR. XIV. Quinam à dictis pœnis absolvere possint?

37. R. 1. Per se absolvere potest solus Papa, *extrav. 1 & 2. de sim.* ex speciali tamen privilegio ab excommunicatione absolvere possunt Episcopi & Religiosi Mendicantes, ac cum iis participantes, utpote quibus concessum est absolvere ab omnibus casibus extra Bullam Cœnæ Papæ reservatis, modò res non sit publica, & ad forum contentiosum deducta, *Trid. sess. 24. c. 6. de ref. Suar. c. 61. n. 4 Castropalao p. 8. n. 2. Pyrrh. n. 72. Reiff. num. 333.*

2. Si beneficiatus invincibiliter ignoravit, beneficium simoniacè à se fuisse obtentum, dispensare potest Episcopus, ut illud postquam liberè resignavit, retineat, vel potiùs de novo acquirat, si beneficium sit simplex; si verò sit curatum, dignitas, vel Prælatura, non potest dispensante Episcopo illud retinere, aut de novo acquirere, nisi postquam collatum alteri denuò vacaverit, DD. cit. imò & hîc posse *dispensare* Episcopum, quamdiu electio vel collatio per sententiam non fuit reprobata, docet *Reiffenst. à num. 336.*

3. Si quis sciens vel consentiens beneficium qualecunque simoniacè obtinuit, Episcopus nec pro foro in-nec pro externo dispensare potest, ut talis illud beneficium vel retineat, vel aliâ vice acquirat, etiamsi simonia sit occulta, pro quo *Farin.* adducit declarationem Cardinalium *t. 4. decis. Rotæ f. 77.*

4. Si simonia sit publica, adeóque necessaria dispensatio, pro foro externo recurrendum est ad Datariam Apostolicam, & supplica consignanda est supremo Datario; si occulta, recurrendum ad pœnitentiariam seu summum pœnitentiarium; attamen testatur *Corradus apud Reiffenst.*

Reiffenst. *num.* 343. Papam rariſſimè & non nisi ex cauſis graviſſimis in ſimonia formali diſpenſare.

QUÆR. XV. Quid circa reſtitutionem rei ſimoniacæ?

R. Seqq. 1. Nihil ſpirituale ſimoniacè accep- 38.
tum præter beneficium eſt reſtituendum, quia cæ-
ra vel reſtitui non poſſunt, vel non ſunt reſtitu-
enda ante ſententiam, eò quòd canones tantùm
mandent reſtitutionem beneficii, *Leſſ. l. 1. c. 35.*
dub 29. Suar. c. 59. àn. 28.

2. Pretium & quodvis temporale acceptum pro
mere ſpirituali, quæ nullum jus aut commodum
temporale ajunctum habet, ex jure naturali ante
omnem judiciis ſententiam reſtituendum eſt,
quia res merè ſpiritualis, v. g. Sacramentum,
conſecratio, benedictio, &c. non eſt pretio æſti-
mabilis ſeu vendibilis, & miniſtri Eccleſiæ non
ſunt Domini, ſed tantùm diſpenſatores ejusmodi
rerum, ideòque venderent rem non ſuam, & in-
trinſecè invendibilem, ſed pro re non ſuâ & in-
vendibili, non poteſt juſtè accipi & retineri pre-
tium: ergo.

3. Si vendatur res non merè ſpiritualis, v. g.
calix conſecratus, caſtrum, cui annexum eſt jus
Patronatûs, quod accipitur pro materiâ vel fun-
do, retineri poteſt; ſi verò calix propter con-
ſecrationem, vel caſtrum propter annexum Jus
Patronatûs cariùs venditur, pretium correſpon-
dens conſecrationi vel Juri Patronatûs ante
ſententiam reſtitui debet, quia accipitur pro
ſpirituali, quod eſt invendibile, *La Croix*
num. 242.

4. Quamvis beneficium Eccleſiaſticum non ſit
merè ſpirituale, ſed annexa habeat emolu-
men-

menta temporalia, pretium tamen pro beneficio acceptum ante sententiam restitui debet saltem ex jure positivo, *c. de hoc 11. de sim. Nav. man c. 17. num. 23. Laym. c. ult. num. 13.* & in hoc convenire omnes dicit *Moya t. 6. d. 4. q. 7.*

5. Pretium aut munus simoniacum pro beneficio acceptum, non danti, sed Ecclesiæ, in qua est beneficium, restitui debet, *c. 11. de sim.* aut pauperibus, saltem si ita habeat consuetudo, *S. Thom. q. 100. a. 6. ad 3. Castropalao p. 26 num. 5. Pyrrh. num. 182.* quod tamen alii probabilissimè intelligunt post sententiam judicis; nam ante sententiam standum est juri naturali, quod exigit, restitutionem fieri parti læsæ, seu ipsi danti pretium, nisi ipse sponte remittat, aut ex jure clarè monstretur, ipsum ante sententiam jure suo esse privatum, quod monstrari non potest, *Sotus, Bann. Arrag. apud Castropalao l. c. Moya nu. 13. Laym. à num 79. Sporer num 51.* quòd si pactum sit rescissum ante collationem beneficii, certum est, pretium debere restitui illi, qui dedit, quia ob contractum & simoniam non completam, pœnas non incurrit; ergo nec pretio suo privandus est.

CASUS

CASUS LXVII.

De Juramento.

URias *juratò asserit leve mendacium, jurato promissa ex parte levi non implet.* 1. 2. *Jurat sine causa.* 3. *Semi-deliberatè absque animo jurandi.* 4. *Implendi vel se obligandi.* 5. 6. *Indifferentia.* 7. *Jurat, se tale peccatum admissurum, vel admisse.* 8. *Jurat variis formulis.* 9. *Per falsos Deos per fidem Lutheri.* 10. *Per sanguinem Christi, per existentiam Dei..* 11. *Per fidem Catholicam, per Sacerdotium.* 12. *Per verba dubia.* 13. *Exigit juramentum ab, eo quem scit pejeraturum saltem materialiter.* 14. *Consuetudinem jurandi non emendat.* 15. *Jurat aquivocè.* 16. *Jurat hanc rem tali pretio dari non posse.* 17. *Juratò promittit sub conditione turpi.* 18 *Juratò promittit matrimonium Cajæ & Titiæ, & tamen Cajâ mortuâ non ducit Titiam.* 19. *Hæres non solvit juramenta defuncti.* 20. *Quia solutio est secundùm quid impossibilis, vel valdè difficilis.* 21. *Fratri jurat, quòd velit fieri monachus, ibid. Tandem à patre, Principe, vel Episcopo petit juramenta relaxari, etsi juraverit, non petere relaxationem.*

Post examinata vitia Religioni opposita occurrentea, quæ ex virtute Religionis servanda sunt, veluti juramentum, votum, recitatio Horarum Canonicarum, &c. In præsenti agendum est de Juramento. Itáque

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit juramentum?

1. R. 1. Juramentum est invocatio Divini Nominis, vel testimonii, ad fidem dictis vel promissis faciendam; potest autem hæc invocatio fieri vel per simplicem contestationem seu invocationem, ut: *Deus sit mihi testis, quàm verè Deus vivit &c.* vel etiam per verba execratoria aut imprecatoria, quibus quis sibi vel aliis malum imprecatur, nisi res ita sit, uti juratur; dicendo v. g. *Deus me vel meos puniat, non movear hinc, &c.*

R. 2. Dividitur juramentum præcipuè in assertorium, & promissorium. *Per assertorium* juramus aliquid ita esse, vel non esse, prout juratur. *Per promissorium* juramus nos aliquid facturos, vel non facturos; in juramento assertorio non datur parvitas materiæ; hinc qui scienter jurat falsum, semper peccat mortaliter, etsi materia sub juramento asserta, sit levissima, patet ex Prop. 24. ab Inn. XI damnata: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.* Ratio est, quia, quia Deus scienter vocatur in testem falsi, quæ est magna in Deum irreverentia.

2. Juramentum promissorium in executione admittit parvitatem materiæ; hinc si jures, de Petro daturum 8. solidos, si expost des tantùm septem, non peccas mortaliter, sed tantùm venialiter, *S. Thom. 2. 2. q. 110. a. 3. ad 5. D. Ant. Nav. Suar. Sanch. in dec. l. 3. c. 4. num. 23.* contra *Cajet. Valent. Bonac. Herman.* &c. quia tunc non facis Deum testem falsi formalis, ut contendunt Adv. sed tantùm falsi materialis; nam dum actu juras, habebas animum te obligandi ad 8. & implendi promissum, ut suppono, quòd autem expost non impleas, hoc tunc ignorabas, ergo

ergò tantùm sumpsisti Deum in testem falsitatis ignoratæ, adeòque materialis, quod secundùm se præcisè non est irreverentia, ut patet in eo, qui ignoranter falsum jurat.

Dices: Tu jurâsti dare 8. solidos, ergo si des tantùm septem, scienter facis, ut Deus sumptus fuerit in testem & fidejussorem falsi. ℟. 1. *N.* seq. vel *dist.* facio, ut Deus sit *scienter* sumptus in testem falsi N. ut *ignoranter* sit sumptus, trans. nam cùm jurabam, non sciebam me mutatâ mente ex post non daturum octavum solidum. ℟. 2. *N.* supp. Quòd in juramento promissorio sumatur Deus in testem ipsius executionis à parte rei futuræ, hæc enim sæpè est incerta, sed in testem voluntatis præsentis de exequendo promisso, adeòque si non adsit ista voluntas, dum juratur, juramentum erit formaliter falsum, & peccatum mortale. *Inst.* Juramentum promissorium in quantum asserit existere voluntatem præsentem aliquid præstandi in futuro, in tantum est assertorium: ergo in quantum est promissorium, debet dicere aliquid plus, scilicet rem ipsam esse vi promissionis futuram. ℟. *N. C.* Nam in hoc promissorium satìs distinguitur ab assertorio, quòd promissorium non nudè asserat voluntatem hoc faciendi, sed etiam vi juramenti obliget ad illud præstandum sub obligatione gravi vel levi, prout materia fuerit gravis vel levis, si enim in voto, ad rem levem possim me obligare solùm sub veniali, cur non in juramento?

QUÆR. II. An & qualiter juramentum sit licitum?

℟. 1. Juramentum de se esse licitum certum est 3.
ex S. Script. Exod. 22. ℣. 8. ubi Deus jubet

suspectum de furto jurare ; item ex Concilio Constantiense sess. 8. a. 3. & sess. 45. ubi damnavit 43. prop. Wiclef : *Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad roborandos humanos contractus & commercia civilia.* Idem ratio dictat : quia per juramentum homo profitetur Deum esse primam veritatem, quæ nec fallere, nec falli possit, & ut talem invocat in confirmationem sui dicti vel promissi, ideòque si fiat ex rationabili causa, est actus virtutis Religionis ; si autem fiat ex levitate, vel absque causa, est peccatum veniale ; non enim decet nomen Domini assumere in vanum, & in hoc sensu dicitur Matt. 5. ℣. 34. *Ego autem dico vobis non jurare omninò.* Item Jac. 5. *Ante omnia fratres nolite jurare.*

℟. 2. Ad licitum & validum juramentum requiruntur seqq,

1. Advertentia & deliberatio; nam sicut votum, & quælibet promissio indeliberatè facta non obligant, ita nec juramentum ; unde infertur, parentes, aliòsque excusari à juramento implendo, quando ex primo motu, vel iræ impetu jurant punire proles, hoc vel illud facere; quia ejusmodi obligationem nec advertunt, nec intendunt.

2. Rationabilis & justa causa jurandi.

3. Requiritur animus jurandi seu vocandi Deum in testem ; nam qui exteriùs tantùm pronunciat verba juratoria, non verè jurat, sicut qui orationem, vel votum vocaliter exprimit sine animo orandi, vel vovendi, non orat, nec vovet, unde ex ejusmodi juramento utpote invalido nulla oritur obligatio, nisi quis ratione scandali, fraudis, vel damni proximo illati rem juratam teneatur exequi, peccatur tamen semper

per, ut certum est ex Prop. 25. ab Inn. XI. damnata, quæ sic habet : *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi*, & quidem mortaliter, si quis fictè & sine animo jurandi juret rem falsam, aut illa fictione causet grave damnum, vel scandalum; qui fictè jurat rem veram, probabiliùs tantúm peccat venialiter ob aliqualem irreverentiam & mendacium, quod committit; exercitè enim dicit se habere animum jurandi, quem tamen non habet; excípe, nisi tales sint circumstantiæ, ut quis ex justitiâ, vel obedientiâ teneatur habere animum seriò jurandi, veluti in contractu, judicio, abjuratione, hæresis &c. *Cajet. Sot. Covar.* & plures apud *Sanch. c. 6. n. 9.* Unde patet, Jansenistas peccare mortaliter, si tantùm exteriùs, sine animo jurandi, Propositiones damnatas abjurent, idem est, si habeant quidem animum jurandi, sed cum æquivocatione in animo retentâ, & non ad mentem Ecclesiæ.

4. Non tantum adesse debet animus jurandi, 5.
sed & voluntas implendi rem juratò promissam, aliàs enim jurans peccat mortaliter, & admittit perjurium, vocando Deum in testem voluntatis implendi, quam scit se non habere, valet tamen ejusmodi juramentum, quia sicut ipsa executio non est de essentiâ juramenti, ita nec voluntas exequendi, *c. in dolo 1. Caus. 22. q. 1.*

5. In juramento promissorio præter animum 6.
jurandi, & implendi, requiritur voluntas se obligandi, qui per voluntatem se obligandi, promissio essentialiter distinguitur à nudo proposito, & hoc ipso quòd quis velit promittere, etiam vult se obligare; si verò verba externa significent veram promissionem, tu verò internè te nolis obligare, promissio erit invalida & veniale men-

dacium, nisi aliunde v. g. ex contractu teneatis sub mortali habere animum te obligandi, prout in simili dixi de animo jurandi. *Si dicas*, ita promittens conjungit juramentum cum mendacio, ergo peccat mortaliter, & est perjurus. R. N. seq. quia juramentum non cadit super mendacium; nam quamvis juratò promittens exercitè dicat, se habere animum se obligandi, sicut dicit, se habere animum jurandi, tamen non jurat se habere ejusmodi animum, sed tantùm jurat, se habere animum exequendi; verùm tali casu non erit juramentum promissorium, sed purè assertorium, quo asserit, existere in se propositum hoc vel illud faciendi absque obligatione.

QUÆR. III. Quæ sit materia seu objectum juramenti?

7. R. Objectum *juramenti assertorii* est omne factum, sive bonum, sive malum, quod ex certâ vel rationabili causâ judicatur, esse verum; de incognitis autem, vel dubiis Jus jurandum dicere manifestæ temeritatis est, & impietatis, nisi juramentum sit de credulitate, tunc enim non affirmas simpliciter, rem ita esse; sed quòd credas, ita esse; quod ex justâ causâ utique licitum est. *Materia juramenti promissorii* est omne illud, quod quis honestè, seu licitè promittere potest & exequi.

Dixi 1. *Quod honestè*; nam si res aliqua sit vana, inutilis, aut de se nec positivè honesta, nec inhonesta, sed merè indifferens, quæ nec ratione sui, nec ratione motivi spectat ad aliquam virtutem, illa Deo juramentaliter promitti non potest, & promissa non obligat. Ratio est, quia juramentum Deo factum æquivalet voto; ergo sicut votum essentialiter est de re positivè honestâ,

&

& quidem de meliori bono, ita & juramentum Deo factum; si tamen res de se quidem sit indifferens, fiat autem ex motivo virtutis honestæ, erit materia sufficiens voti, & juramenti; v. g. uxor jurat, non comedere carnes, non exire è domo, non indui vestibus melioribus, usque dum maritus redeat: percutere proles, dimittere famulam, non loqui cum vicinâ, si hæc juret ex naturali tristitiâ, vanâ gloriâ, irâ, indignatione, vel simili motivo, nullum est juramentum; si id faciat ex motivo virtutis, modestiæ, humilitatis, vitandi peccati vel periculi, validum & obligatorium erit juramentum, *Gobat, Reiffenst. Th. Mor. t. 6. dist. 2. à nu. 20.* juramentum factum homini etiam de re indifferente, vel minùs bonâ obligat, nec commutari potest etiam in evidenter melius, nisi ille consentiat, in cujus favorem juratum est. Ratio est, quia Deus non curat nisi virtuosa & honesta; homo autem quærit sibi utilia, etsi merè sint indifferentia: hinc si jurâsti Petro diviti dare 10. aureos, etsi evidenter meliùs foret illâ dare pauperi, id sine consensu Petri facere non potes: & generaliter de juramento homini facto valet Regula desumpta *ex c. 8. & 28. de jurej.* quod semper servandum sit, quoties sine peccato servari potest, *vid. Cas. 50. àn. 12.* ubi etiam dixi, qualiter juramento firmentur contractus jure positivo invalidi.

Dixi 2. Licitè; nam juramentum de re etiam tantùm venialiter malâ non tantùm non obligat, sed est ad minùs venialiter malum; si jurâsti rem mortaliter malam, v. g. occidere inimicum, ejus ædes incendere, vel injustam etsi veram detractionem juramento confirmas, 8.

duplex mortale committis; injustitiæ scilicet & irreverentiæ, in hoc quòd Deum voces in testem & quasi patronum malitiæ mortalis; si verò juras occidere sine intentione occidendi, perjurus es, sed non injustus, nequidem internè, *Nav. Sur. Sanch. c. 4.* Si juratò asseras, te hoc vel illud mortale peccatum admisisse; si verum sit, & fiat ex justa causa, non peccas; si fiat ex vanâ gloriâ vel jactantiâ, peccas quidem mortaliter, quia complaces in mortali; non tamen peccas graviter contra Religionem, quia juramentum non assumis ut medium ad augendam istam complacentiam, sed ad confirmandam veritatem in animis audientium, *Castropalao pun. 5. num. 6.*

Dixi 3. Et exequi possum; nam si res promissa ab initio quidem sit licita, postea autem fiat illicita, impossibilis vel inutilis, *cessabit* obligatio juramenti, quæ omnia *alii* brevissimè exprimunt, dicendo, quòd juramentum *licitum* & obligatorium debeat fieri in *veritate*, in *judicio*, & *justitia*, *Jerem. c. 4. ℣. 2.* Fit in *veritate*, si non juretur falsum; in *judicio*, seu discretione, si nihil juretur temerè, inconsultò & sine justâ causâ; in *justitia*, si juretur justum, licitum & honestum.

QUÆR. IV. Quid de modo & formâ jurandi?

9. ℟. Forma essentialis jurandi consistit in expressâ, vel tacitâ Divini Nominis invocatione, ad astruendam dictis vel promissis fidem: est expressa Divini Nominis invocatio, si dicam: Juro per Deum, Deum testor, Deum testem invoco, per Deum ità est; est tacita invocatio, si jurem per creaturas cum ordine, & relatione ad

Crea-

Creatorem, quatenus ejus virtus, bonitas, veritas, sapientia, &c. specialiter in eis elucent; ut si jurem per fidem Catholicam, per Evangelium, per Sacramenta, per Crucem Christi, per Sanctos, per Salutem Animæ, per Cœlum & Terram, &c. Innumera sunt verba, de quibus Theologi disputant, an verum contineant juramentum, v. g. Deus scit, vel videt ita esse, cum Deo loquor, quod dico est Evangelium, Deus novit meam conscientiam, testor meam conscientiam, **auff meinen Eyd, auff mein Gewissen**, meâ fide & honore, **bey Trauen, Ehren, und Glauben**, fide Religiosa, sacerdotali, &c. de quibus omnibus & similibus verbis dubiis dico; quòd ante omnia attendendus sit animus proferentis, qui si non intendat jurare, seu per invocationem Divini testimonii sua dicta, vel promissa confirmare, sed tantùm magis seriò affirmare, sicut plerumque fit, non erunt juramenta: si non constet de animo jurantis, recurrendum est ad communem loquentium morem, aut etiam ad particularem loquentis consuetudinem; si enim seriò & frequenter jurare soleat, censetur jurâsse, sin minùs, juramenta non reputantur.

QUÆR. V. Quænam ex præmissis pro praxi inferri possint?

R. Seqq. 1. Jurare per Deos falsos, per sectam falsam, v. g. per fidem Lutheri, non est verum juramentum, quia non est invocatio veri Numinis; est tamen peccatum gravissimum, si fiat seriò, quia honor Deo proprius tribuitur dæmonibus, vel sectæ falsæ, secùs si id fiat irriserie, vel ex joco, & circumstantes id intelligant, *Bonac. Castropalao sup.* 10.

11. 2. Omnia perjuria, sive facta fuerint cum expressa, sive cum tacita Divini testimonii invocatione, quòad confessionem, sunt ejusdem speciei, nec tenetur pœnitens exprimere, an per Deum, per Sanctos, aut per creaturas ad Deum relatas falsa jurârit, nisi accedat alia peccati species, v. g. blasphemia; ut si quis contemptim vel irrisoriè juret per capillos, per sanguinem, vel membra Christi, aut B. M. V. maximè si per membra inhonesta, quæ est damnatissima, & diabolica blasphemia, Gallis & Italis usitata; si hoc modo juretur: Non credo Deum, abnego Deum, Deus est injustus, Deus non sit Deus, nisi hoc fecero, *Sanch. Gobat* censent, esse blasphemiam in tartara detrudendam, eò quòd sensus videatur esse, quòd fides mea in Deum, in Dei justitiam, vel existentiam dependeat à veritate mei dicti; sed *Tamb. Sporer hic n. 7.* valdè probabiliter dicunt, *non esse* blasphemiam, eò quòd verba illa non videantur *habere* sensum relatum, sed potiùs hunc: Sicut est mihi certum, me per Dei gratiam non recessurum à fide verâ, aut sicut certum est, Deum non posse esse injustum, aut non esse Deum, ita suo modo mihi certum est, quòd velim hoc facere, in quo nulla est Dei inhonoratio, vel blasphemia; accedit, quòd verba dubia in meliùs sint interpretanda.

12. 3. Qui jurat per fidem Catholicam, per consecrationem Sacerdotalem, ut est res sacra, verum admittit juramentum, secùs si juret per fidem humanam, seu per suam fidelitatem, aut per Sacerdotium, quatenus est aliqua dignitas in reputatione hominum, quam specialiter deceat loqui falsum; si quis in Confessionali dicat, se

e falsò jurâsse, non statim condemnetur perjurii, si verba clarè non contineant juramentum, interrogandus, an verè, & consideratè intendit Deum vocare in testem falsi? Si neget, aut dicat, se ad hoc non reflexisse, sed tantùm voluisse rem firmiùs affirmare, non perjurium, sed mendacium admisit.

4. Qui profert verba verum juramentum non significantia, v. g. dicendo, quàm verè, quàm verè existo, quàm verè sum honestus, &c. si 13.
et illa verba verè intendat jurare, & intelligat, quid sit jurare, in foro interno verum facit juramentum, quia Deus cor inspicit; secus si nesciat, quid sit jurare, quia tunc non vocatur Deus in testem, neque ex vi verborum, ut supponitur, neque ex intentione proferentis, quia ignorat per juramentum invocari Deum: ergo reverà Deum non invocat, quia nil volitum, quin cognitum.

5. Ex justâ causâ, v. g. ad avertendum gra- 14.
e damnum, vel injuriam, & non aliàs licet exigere juramentum ab eo, quem timeo, aut videro pejeratutum, aut juraturum per falsos Deos. Ratio est, quia utor meo jure, & alter perjurio, vel invocatione falsi Dei abstinere potest, & debet, & adest gravis causa, juramentum exigendi; ergo si ipse hoc malè præstet, quod rectè petitur, ejus malitiæ imputandum venit. Non tamen licitè aliquem induco, ut juret hoc, quod ipse putat esse verum, ego autem scio esse falsum, nam tale juramentum licet quidem respectu ignorantis objecti falsitatem, perjurium materiale, respectu autem mei formale, sicut respectu meî est peccatum formale, si ebrium inducam ad blasphemiam vel ho-

homicidium, etsi respectu ebrii sit tantùm materiale, *Suar. Bonac. Sanch. c. 8. n. 10. Reiffenst. n. 37.* Si dicas cum *Tamb. hìc c. 1. §. 6.* ex justâ causâ, v. g. ad liberandum innocentem jurare id, quod bonâ fide creditur esse verum, etsi à parte rei sit falsum, est actus virtutis: ergo ad hoc licitè induco. R. 1. Ad jussum Heri laborare est actus virtutîs; ergo Herus sciens esse diem Festum, poterit jubere famulo Festum ignoranti, ut laboret, quod nemo admittit. R. 2. N. C. nam quamvis jurare materialiter falsum possit esse actus virtutis, respectu ignorantis, non tamen respectu scientis, & inducentis.

15. 6. Consuetudo jurandi indiscriminatim verum, & falsum est mortaliter mala, ut per se patet, ideòque consuetudinario neganda absolutio, usque dum pro eâ tollendâ seriam adhibeat operam. Consuetudo jurandi cum advertentiâ, ut verùm juretur, non constituit hominem in statu peccati mortalis, etiamsi conjungatur cum consuetudine mentiendi, *Suar. Sanch. c. 5. num. 10. Castropalao p. 9. num. 3.* Ratio est, quia omnia hæc juramenta sunt tantùm peccata venialia, & consuetudo ex illis resultans inclinat solùm ad actus similes; advertentia verò ad veritatem removet periculum jurandi falsum.

16. 7. In juramento uti æquivocatione, vel restrictione absque gravi causa, semper est peccatum, & quidem uti restrictione purè mentali, est mortale, quod tunc fit, si retineatur aliquid in mente, quod nec ex verbis, nec ex circumstantiis intelligi potest, ut si petenti eleëmosynam jures, te non habere pecuniam, subintelligendo alienam, quia nec petitio eleëmosynæ,

nec

nec tua verba aut aliæ circumstantiæ significant te loqui de pecuniâ alienâ, ideoque mentiris, & quidem juratò, quia aliud habes in mente, & aliud verba, & circumstantiæ significant; si quidem verba non significent se solo id, quod in mente retines, significent autem simul cum circumstantiis, erit restrictio non pura, quâ quis in justa causâ etiam in juramento uti potest, & Christus eâ usus fuit *Joan 7.* dicens, non ascendam ad diem festum, subintelligendo palàm & cum publico apparatu & manifestatione signorum, prout cognati eum rogabant, nam statim ascendit occultè; & hoc sensu intelligendæ sunt propositiones ab Inn. XI. damnatæ: 26ta quæ sic habet: *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propriâ sponte, sive recreationis causâ, sive quocunque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod reverà fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab illa, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverà non mentitur, nec est perjurus.* 27. *Causa ista tendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemvis alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc existens est studiosa.* 28va *qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis â similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Hinc deduces seqq. 1. Sicut nullo casu est licitum mentiri, aut falsum jurare, sic nec uti restrictione purè mentali. 2 neque licitum est uti restrictione mentali non purâ, nisi ex causâ val-

valde gravi aut gravissimâ v. g. pro evitandâ morte, perpetuo carcere, gravi mutilatione, pro servando sigillo confessionis, secreto principis &c. Ratio est, quòd restrictio non pura, quamvis non sit mendacium, si tamen promiscuè liceret, obesset humano commercio, utpote serviens multis fraudibus : hinc filius interrogatus â patre, an luserit chartis pictis, si dicat aut juret, se non lusisse, subintelligendo, quòd non luserit solus, aut patre approbante, peccat, quia pater habet jus interrogandi, neque adest causa ita restringendi. Econtra reus super crimine nondum semiplenè probato à judice sub juramento interrogatus, potest jurare se crimen non admisisse, subintelligendo tali modo, ut teneatur fateri ; imò *Sanch. Lugo l. c. Sporer nu. 115.* probabiliter docent, reum ejusmodi æquivocatione uti posse, etiamsi crimen sit semiprobatum, modò agatur de crimine capitali, & sit spes evadendi; rationem dant, quòd in tali casu crimen fateri sit res difficillima, & moraliter impossibilis, ad quam potestas humana obligare non possit, nec ejusmodi confessio absolutè necessaria est pro justitiâ, vel bono communi, cùm aliter veritas haberi possit, putà per testes, tormenta, &c. Vid. *Cas. 62. num. 10.*

17. 8. Mercatores, qui jurant sibi merces pluris constare, & tali pretio dari non posse, etsi peccent venialiter, sine justa causa jurando, ordinariè tamen non sunt perjuri, quia census est, quòd computato periculo, & expensis sibi pluris constent, nec tali pretio dari possint cum honesto, & mediocri lucro; si tali sensu vera non sint, perjurium admittunt.

9. Jura-

9. Jurata promissio sub conditione turpi, v.g. 18.
ro me tibi daturum centum aureos, si occidas
Cajum, rescindi debet ante opus patratum, pa-
rato opere obligat ad solvendum promissum,
quia solutio mala non est, & alter jam acquisivit
s; aliud est de pretio simoniacè promisso, quod
olvi non potest accepto beneficio, quia solvere
esset implere contractum simoniacum, quod in se
malum, & prohibitum est, & alter ex tali con-
tractu nullum jus acquisivit, eò quòd res spiri-
tualis sit invendibilis, & jura contractum an-
nullent.

10. Si hodiè juratò promittas matrimoni- 19.
um Titiæ, cras Cajæ, secunda promissio etsi
rata est invalida, quia est de re illicitâ,
eóque non teneberis ducere Cajam, quam-
is Titia moriatur, aut promissionem spontè
mittat.

11. Hæres tenetur solvere vota, & juramen- 20.
realia defuncti, v.g. defunctus juratò promi-
Titio novum pallium, si Titius promissionem
ceptavit, hæres tenetur dare pallium, quia
itius post acceptationem acquisivit jus, &
res quòad jura activa, & passiva succedit in
cum defuncti; si promissio non fuit acceptata,
dolo, vi, metuve à defuncto extorta, aut
ter injusta, v.g. defunctus juratò promisit
lvere usuras, ad nihil tenetur hæres; non
im obligatur vi juramenti, quia hæc obliga-
est personalis, neque vi promissionis, quia
promissione iniquâ nullum jus acquisivit
omissarius, *Tamb. hic c. 3. §. 7.* Qualiter ob-
gent juramenta dolo vel metu extorta, dixi
§. 50. à num. 12.

12. Ob-

21. 12. Obligatio juramenti (idem est de voto) cessat 1. *Mutatione* materiæ aut circumstantiarum, ut si res juratò promissa fiat illicita, impossibilis, aut adeò difficilis, ut si ille, qui juravit, illam difficultatem suspicatus fuisset, non jurâsset, juramentum enim intelligitur rebus sic stantibus, *c. 10. & 17. de jurej.* Debet autem difficultas ortum trahere ex materiâ, non autem ex malitia voventis, Vid. *Cas. 70. q. 1. 2. Condonatione* seu remissione illius, in cujus favorem juratum est, quippe omni promissioni etiam juratæ inest conditio, si is, in cujus favorem facta est, impleri voluerit, *c. 2. de sponsal.* Quòd si juramentum principaliter, aut etiam æqualiter factum sit DEO & homini, ut si jures fratri tuo intrare Religionem, jures huic Ecclesiæ dare centum aureos, hoc juramentum non potest remitti à solo promissario, postquam illud acceptaverit, néque à Superiore Ecclesiastico invito promissario, qui per acceptationem jus acquisivit. Vid *Cas. 71.*

22. *num. 17.* 3. *Irritatione*; irritare autem potest omnis Superior habens potestatem Dominativam in personam jurantis, ut pater, tutor, Dominus, respectu filii, pupilli, servi, in materiis, in quibus sunt subditi, quod addo, quia si filius juratò promittat aliquid de bonis castrensibus vel quasi castrensibus, aut servus de suo peculio, Dominus & pater hæc juramenta (idem est de votis) irritare non possunt, quia hæc bona patri, aut Domino, non sunt dominativè subjecta; de cætero generaliter verum est, quòd omnes, qui possunt dispensare, irritare, vel relaxare vota, (de quibus dicam *Cas. 70. & seq.*) possint etiam Juramenta, nisi sint in favorem tertii; tunc enim nec Papa illa relaxare poterit sine consensu illius, in

in cujus favorem facta sunt, nisi relaxationem postulet bonum commune, vel Ecclesiæ, delictum promissarii, aut injuria promittentis, *Laym. l. 3. c. 11. num. 9.* Vid. *Cas. 50. à num 17.* ubi etiam dixi, qualiter potestas sæcularis valeat Juramentum remittere. Sed quid si quis juravit non petere relaxationem Juramenti? R. Si id juraverit generaliter pro omni casu, Juramentum hoc est invalidum, quia si adsit justa causa petendi relaxationem, melius est petere, quàm non petere, hinc illud ultimum erit tantùm confirmatio prioris, *Covar. Azor. Sanch. l. 4. c. 1. num. 21.*

CASUS LXVIII.

De Essentia, & Materia Voti.

WElffus *varia habet vota, de quorum valore dubitat: 1. Quia vovit semi-ebrius, ex ira, tristitia. 2. Metu, errore, sine animo se obligandi, vel explendi. 3. Vovit merè externè B.M.V. vel Sanctis, rem indifferentem, vel eleemosynam, ut consequatur divitias, honores, &c. 4. Vovit rem malam. 5. Vovit matrimonium, aut castitatem ob luxuriæ consuetudinem sibi periculosam. 6. Non solvit vota defuncti, cujus ipse est hæres. 7. Dubitat, an voverit, an habuerit animum se obligandi. 8. Aut satis deliberatè voverit. 9. An voverit decem, vel quinque, an Religionem solùm ingressi, an in ea perseverare. 10. Vovit ab alio inductus in ebrietate, quod prævidit. 11. Vovit*

vitare omnia venialia. 12. Vovit factum alienum, 13. Vovit rem secundùm quid pos-secundùm quid im-impossibilem. 14. Vovit incompatibilia. 15. Vovit ex fine malo. 16. Sub conditione turpi. 17. Contra juramentum de nunquam vovendo. 18. De non ingrediendo aliam Religionem, quàm hanc. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit votum?

1. R. Est deliberata & libera promissio facta Deo de bono meliori. Dicitur 1. *Deliberata*, quia ad votum requiritur plena advertentia, qualis ad peccatum mortale; est enim actus humanus in conscientiâ obligans; hinc non valent vota semi-ebrii, dormientis, fatui, &c. Vota facta ex timore, irâ, tristitiâ, vel simili passione sunt valida, nisi passio (quod rarò contingit) prævenerit mentis deliberationem; sicut enim homo in ejusmodi motibus plerumque habet sufficientem deliberationem ad peccandum mortaliter, sic & ad vovendum.

2. Dicitur 2. *Libera*; nam votum gravi, & injusto metu extortum, probabiliter est nullum, saltem de jure *can. ex c. perlatum, de iis, qui vi &c.* quod licèt expressè solùm agat de votis solennibus Religiosorum, attamen *Sot. Valent. Nav. Saa, Sanch. l. 4. de vot. c. 3. Sporer* aliique communiter extendunt ad vota simplicia, etsi probabiliter contradicant *S. Anton. Sot. Castrop.* quia *d. c. perlatum* solùm loquitur de Professione Religiosa, ob specialem statûs difficultatem; & per se ad votum sufficit libertas sufficiens ad peccandum mortaliter, sed hæc stat cum metu: ergo. Conf. qui ex metu jurat latroni solvere lytrum, tenetur ex vi juramenti donec illud relaxetur, ut dixi *Cas. 51 num.*

num. 15. ergo vovens ex metu obligatur vi voti. Similiter votum debet esse liberum ab errore, & ignorantiâ circa substantiam, vel principale motivum, aliàs erit nullum ex defectu consensûs; ubi enim substantia rei non est cognita, non potest esse volita; hinc si quis putet votum non obligare in conscientia, aut iter, quod vovet, creat esse decem dierum, cùm sit viginti; aut vovet Petro dare eleëmosynam, quem falsò judicat esse pauperem, hæc vota sunt invalida, quia in duobus primis casibus est error in substantia, in secundo circa principale motivum, quod in eleëmosyna est sublevare pauperem, qualis non est Petrus. Econtrà error circa accidens rei promissæ, eam non notabiliter immutans, vel circa motivum tantùm impelles, quod solùm facit, ut reslibentiùs, non autem simpliciter fiat, non invalidat votum, ut si voveas peregrinationem 8 horarum, cùm sit 9. vel 10. voves eleëmosynam dare pauperi, quem putabas esse pium, & tamen non est. Dixi: circa accidens non notabiliter mutans rem promissam; nam si notabiliter mutet, vovens non obligabitur voto; v. g. vovisti Religionem Carthusianam, putans, eam vesci carnibus, eris liber à voto, quia hæc circumstantia notabiliter mutat rem promissam, *Less. Sanch. l. c. Bonac. Castrop. hic d. 1. num. 6.*

Dicitur 3. *Promissio;* non propositum, quia propositum est nuda voluntas aliquid faciendi, vel omittendi, sine animo se obligandi; promissio verò essentialiter includit animum se obligandi.

Dicitur 4. *Facta Deo*, quod etiam merè interiè fieri potest, quia Deus introspicit cor; si 3.

quis vovet B. M. V. vel Sanctis, censetur implicitè voviſſe Deo in honorem B. V. vel Sanctorum.

Dicitur 5. *De bono;* nam materia, quam voves, debet eſſe grata Deo, hoc eſt, poſitivè bona ſeu honeſta, votum de re indifferente, quæ neque ſecundùm ſe, neque ſecundùm motivum ſuum ſpectat ad aliquam virtutem, eſt nullum, v. g. voves abſtinere à vino, luſu, vel carnibus, ut parcas pecuniæ, non eſt propriè votum; ſi verò id facias ex motivo temperantiæ, vel alterius virtutis, aut ad vitanda peccandi pericula, utique votum erit validum, quia eſt de re Deo gratâ: Item voves jejunare, vel dare eleëmoſynam, ut à Deo impetres ſcientiam, divitias, &c. vota hæc obligant, quia honeſtum eſt ejuſmodi bona

4. à DEO petere, exſpectare: & vovere DEO materiam indifferentem eſt ſolùm veniale; *quia* non eſt DEO poſitivè ingrata, ſed tantùm non grata; vovere rem mortaliter malam eſt mortale, *quia* eſt gravis irreverentia, offerre DEO rem quaſi gratam, cùm tamen ſciat DEUM illam ſummè improbare; ex eâdem ratione plurimi dicunt eſſe mortale, DEO vovere rem ſolùm venialiter malam, quia vovens exercitè & in facto videtur dicere, DEUM ejuſmodi rem approbare tanquam ſibi gratam, ideóque ſe eam promittere; *La Croix* tamen *hic num.* 424. putat, voventem rem venialiter malam, plerúmque tantùm peccare venialiter, quia non propriè vovet, aut intendit rem illam Deo promittere ut gratam, ſed potiùs ſumit Deum in teſtem, ſe hoc peccatum veniale facturum, quæ tantùm eſt venialis irreverentia, ut dixi de jurante rem venialiter malam. Quid ſi mater voveat peregrinationem eâ intentione, ut

ut filia luxuriosa emendetur vel moriatur? R. Votum esse nullum, & sacrilegum, quia est de re malâ, quia mater per illud intendit disjunctivè DEUM inducere vel ad emendationem, vel ad mortem filiæ; sicut enim non potest taliter à Deo rogare filiæ mortem, sic nec vovere. Si dicas: licet alteri optare mortem, ut esset Deum offendere, ergo & vovere peregrinationem, ut vel emendetur, vel moriatur. R. licet ex eo fine inefficaciter optare mortem C. licet efficaciter seu cum aliquo influxu ad mortem uti hic, N. V. *Cas.* 16. *numero* 10.

Dicitur 6. *De bono meliori*, intellige non simpliciter, aliàs votum deberet semper esse de re perfectissimâ; sed de meliori, quàm sit ejus oppositum, hinc quia per se melius est servare consilia Evangelica, quàm non servare, non valebunt vota his opposita, velut votum de non danda eleëmosynâ, de non ingrediendo Religionem, de nunquam vovendo, de ineundo matrimonio etiam cum paupere, titulo pietatis, &c. quia per se melior, & DEO gratior est cœlibatus cum castitate, *Sanch. sup. Castropalao p. 8.* Valet tamen votum conditionatum, si matrimonium ire voluero, inibo cum hac paupere, quia suppositâ voluntate nubendi gratius est DEO nubere pauperi, quàm alteri *Schmalzgr. l. 3. t. 34 num.* 30. Dixi, per se; nam per accidens potest esse melius, & DEO gratius non dare, quàm dare eleëmosynam, ut si pecuniâ indigeas pro solvendis debitis justitiæ, pro alendis parentibus, uxore, liberis, &c. Similiter per accidens poteris vovere matrimonium, quando scilicet status Religiosus sine injuria sponsæ à te defloratæ, iniri 5.

non potest. An autem validè voveat castitatem luxuriæ, cui ob consuetudinem matrimonium foret tutius, non est omninò certum, negant *Cajet. Nav. Wiestner. Schmalzgr. l. c.* quia ejusmodi votum non videtur esse de meliori bono voventis, sed oppositum tenendum est cum *Soto*, *Arrag. Castropalao num. 14. La Croix num 481.* qui non audet hanc sententiam dicere probabilem. Ratio est, quia castitas est bonum absolutè melius etiam consuetudinario, si velit applicare media, quæ habet sufficientia ad refrænandam libidinem, & vovendo castitatem ad ista media se implicitè obligavit; Nec obstat, quòd Apostolus de talibus dicat: *Melius est nubere, quàm uri;* nam intelligit hoc conditionatè, si scilicet non velint adhibere media efficacia, sicut possunt, & tenentur; & certè si ratio adv. teneret, eò faciliùs quis deobligaretur à voto, quò magis fornicaretur; nam ob consuetudinem relabendi votum desineret esse de meliori bono, per consequens desineret obligare; igitur tali suadendum est, ut petat dispensationem, quæ tali casu pro voto non solemni facilè dabitur.

QUÆR. II. Quotuplex sit votum?

6. R. Votum dividitur 1. in simplex & solemne; solemne iterum aliud est professionis in Religione approbatâ; aliud annexum S. Ordinibus; utrumque dirimit matrimonium contrahendum, professio insimul matrimonium contractum ratum, non consummatum; vota ab his distincta vocantur simplicia, veluti votum castitatis extra Religionem & Ordines, votum Religionis, votum non nubendi, sacros Ordines suscipiendi, &c. quæ vota matrimonium quidem reddunt illicitum, non tamen invalidum.

2. Di-

2. Dividitur in reale, personale, & mixtum. *Reale* est, quo quis promittit rem aliquam ab actu propriæ personæ distinctam, ut calicem, sacram vestem, eleëmosynam, &c. *Personale* est, quo promittitur actio, vel omissio in personâ propriâ, v.g. jejunium, oratio, peregrinatio, abstinentia à visu, à vino, &c. Mixtum, in quo actio & res promittitur, v.g. jejunium & eleëmosyna; votum reale, & mixtum in quantum est reale, transit ad hæredes, non autem in quantum est personale, ideóque hæres in casu posito tenebitur ad eleëmosynam, non autem ad jejunium, nisi ad hoc se specialiter obligaverit, *Pyrrh. l. 3. decret. t. 34. num 12. Engel. ibid. num. 17. Leuren. ibid. p. 890.*

3. Votum aliud est *absolutum*, quod simpliciter obligat, aliud *conditionatum*, quod tantùm obligat sub conditione, aliud *pœnale*, quod sub pœnâ, ut si voveas eleëmosynam dare, quoties mentitus fueris.

QUÆR. III. Quid in dubio de valore voti?

Rr. 1. Præ omnibus attendi debet intentio vo- 7.
ventis; si de hac constare non possit, inquirendum est, pro quo stet possessio, an pro voto, an pro libertate, & pro parte possidente judicandum erit, ut probavi *Cas. 2. num. 5.* si nec de possessione constet, attendendum, pro quâ parte sit major præsumptio, aut si etiam de hoc dubitetur, tunc in obscuris, quod minimum est, sequimur, *ff. de Reg. Jur.* Hinc si dubites an voveris, non teneris voto, quia libertas est in possessione; idem est, si dubites, an voveris, an nudè proposueris; econtra si scias te voviſſe, & verba votum significantia expressisse, dubites autem,

an habueris animum te obligandi, præsumptio erit pro voto & validitate actus, quia probato facto, præsumuntur interveniſſe omnia ad factum requisita, usque dum aliud probetur, *Schmaltzgr. num. 34.*

8. 2. Si certus sis te voviſſe cum animo obligandi, dubites autem an sufficientem habueris advertentiam, & deliberationem, eò quòd fueris turbatus ex somno, potu, passione, phrenesi, &c. præsumptio est pro valore voti; nam votum est certo emissum, & ratio excusans incerta, adeóque votum est in possessione obligationis, *Schmaltzgr. l. c.* Si dubitetur de sufficienti deliberatione ob defectum ætatis, communiter ita distinguunt DD. Si votum emissum est ante septennium, præsumitur imperfectus rationis usus, ideòque votum censetur invalidum; econtrà post septennium præsumitur usus rationis *perfectus*, & votum validum, ita enim plerúmque contingit, & ex plerúmque contingentibus prudens est præsumptio. Sed quid si dubites, an ante, vel post septennium voveris? R. ex *Tamb. Sporer hic n. 24.* votum non obligare, quia dubitatur de essentiali constitutivo voti, dubitatur enim de deliberatione sufficiente, quæ in adeò tenerâ ætate præsumi non potest, præsertim in his partibus frigidioribus, ubi ingenia seriùs matureſcunt; aliud est in primo casu, quando homines adulti de sufficienti deliberatione ob iram, potum, vel somnum dubitant, post votum certò emissum; tunc enim votum, & plenus usus rationis est in possessione, & indeliberatio incerta; econtrà si amens dubitet, an sub finem amentiæ plenè restitutus voverit, præsumitur votum factum in amentiâ, adeóque esse invalidum, eò quòd amentia certò extiterit

antè

antè votum, & incertum sit an tempore voti de-
ierit, *Sanch. l. 1. de matr. d. 9. Sannig. de Relig.*
ist. 4. q. 2.

3. Si dubites an voveris decem, vel quinque 9.
mp. an jejunium in pane & aquâ, an ordinari-
m; si aliunde de tuâ voluntate constare non pos-
it, præsumeris te ad minimum obligâsse; idem
st, si dubites, an voveris copulativè jejunare si-
nul, & dare eleëmosynam, vel disjunctivè, hoc
st, veljejunare, vel eleëmosynam dare, aut inde-
rminatè vovisti vestem, equum, & dubitas, an
æliorem, potes præsumere minus, nisi fortior
t præsumptio contra te; si die statuto non possis
jejunare, & dubites, an voveris alio die supple-
re, in his, & similibus semper præsumere pote-
is in tuum favorem, *Wiestn. nu. 28. Schmaltzgr.*
um. 38. Denique si promisisti ingredi Religio-
em, & dubites, an te volueris obligare ad eam
xperiendum, vel simul ad profitendum in eâ,
anch. Suar. Laym. dicunt, & hîc præsumi
inus, scilicet quòd te tantùm volueris obligare
d ingressum, & experimentum, per consequens,
i ex justâ causa egrediaris, liber eris à voto; si
erò vovisti perseverantiam seu profiteri, licèt ex
usta causa, v. g. ob morbum semel egressus, vel
imissus fueris, cessante causâ teneris iterum insta-
re, si sit spes receptionis.

4. Si dubites, an votum expleveris, aut ad-
huc explere possis, teneris tentare, & exequi,
quantum potes, quia votum est in possessione;
idem si dubites, an votum sit de re mala, vel
bona, aut indifferente, teneris consulere homi-
nem doctum, vel petere dispensationem, quia ite-
rum stat possessio pro voto, quia certus es te vo-
visse: teneris ergo inquirere an validè.

10. QUÆR. IV. Qualiter hîc resolvendi sint plures casus practici ?

℟. Modis seqq. 1. Qui prævidet se quæri ad ebrietatem eâ intentione, ut in ea voveat v. g. ingredi Religionem, si id prævidens votum approbet, casu quo esset futurum, tenetur voto secuto, quia hæc prævia approbatio est voluntas se obligandi DEO sub conditione voti in ebrietate secuturi : ergo secutâ conditione obligat; si prævièe non approbavit, non tenetur voto in ebrietate secuto, quia tunc nec in ebrietate, nec antè consensit.

11. 2. Materia voti debet esse possibilis, & in potestate voventis ; hinc non valet votum de vitandis omnibus omninò venialibus, quia id cum ordinario DEI concursu est moraliter impossibile ; est communior contra aliquos, qui non improbabiliter dicunt, ejusmodi votum *obligare, non* quidem ad vitanda omnia omninò *venialia*, etiam semi-deliberata aut subreptitia, hoc enim agnoscunt moraliter impossibile, sed tantùm ad vitanda venialia magis deliberata hîc & nunc occurrentia, quia hoc omninò est possibile, sicut qui vovit dare decem Imperiales, si non potest omnes decem, debet dare quinque quos potest ; idem est de vovente jejunare totâ Quadragesimâ, si totâ non possit, debet jejunare parte possibili ; item lex naturalis & Divina obligant ad vitanda omnia omninò venialia, aliàs enim non forent peccata : ergo & votum ad hoc obligare potest. Sed ℟. cum *Sanch. c. 5. num. 10.* N. utrámque Cons. quia votum dandi decem, & votum jejunandi totâ Quadragesimâ, sunt de tota re moraliter possibili, & per accidens tantùm quòad partem

tem factâ impossibili : ergo obligant ad partem possibilem, nisi fortè constet de voluntate voventis, quâ noluit se obligare nisi ad totam Quadragesimam simul sumptam, & non aliter, quod fieri non solet; ad obligationem legis Divinæ, & naturalis sufficit potentia Physica, non verò ad obligationem voti; votum enim est lex, quam ipse homo sibi imponit, non autem censetur homo sibi imponere velle rem moraliter impossibilem, & votum debet esse de meliori bono; melius autem est, sibi ejusmodi obligationem non imponere, quàm imponere; validum tamen erit votum de vitandis omnibus mortalibus, aut etiam venialibus plenè deliberatis, hoc enim est moraliter, & cum ordinario DEI concursu possibile; verùm ejusmodi vota sine speciali DEI instinctu non sunt facilè assumenda ob periculum lapsus.

3. Vota de facto alieno, v. g. parentum de castitate, abstinentia, peregrinatione, vel statu Religioso liberorum, non obligant liberos, nisi illi scientes eorum nullitatem, ea ratificaverint, néque parentes, nisi in ordine ad cooperandum, vel quantum est in ipsis, disponendum liberos ad explendam rem voto promissam. 12.

4. Qui vovet rem secundùm unam partem possibilem, secundùm aliam impossibilem, vel inaptam, si materia sit divisibilis, valet, & obligat votum secundùm partem aptam, & possibilem, *quia utile per inutile non debet vitiari*; sic qui vovit orare decem Rosaria, si nequit omnia, tenetur ad ea, quæ potest; qui vovit jejunare omnibus diebus Sabbathinis, si uno, vel altero non possit, obligatur aliis, nisi constet aliam fuisse mentem voventis, quæ in omnibus respicienda est. Econtrà si partes inter se, vel ex natura rei, vel ex usu ho- 13.

hominum copulari soleant, & una pars facta est inepta, illicita, vel impossibilis, cessat etiam obligatio partis aptæ & possibilis; item si cesset principale, cessat & accessorium, nisi iterum alia fuerit mens voventis; hinc qui vovit jejunare, si ex justa causa non possit abstinere à carnibus, etiam probabiliter deobligatur à binâ refectione, vel econtrà, quia hæc duo copulativè requiruntur ad jejunium Ecclesiasticum, *Sporer sup.* etsi oppositum sit probabilius, ut dicam Cas. LXXV. n. 4 Item qui vovit confiteri, si non possit confiteri, non tenetur elicere dolorem; similiter si non possit dolere, non tenetur confiteri, quia utrumque essentialiter requiritur ad Sacramentum pœnitentiæ, quod vovit; econtrà cessante accessorio non cessat principale, v. g. voviſti peregrinationem nudis pedibus, jejunium in pane & aqua, teneris peregrinari, etsi non possis nudis *pedibus*, teneris jejunare, etsi non possis in *pane* & aqua; item virgo promisit virginitatem, si fornicata fuerit, plerúmque adhuc tenebitur ad castitatem, quia hæc communi æstimatione censetur voto virginitatis inclusa, nisi expressa intentio voventis fuerit tantùm servare claustrum virginale integrum, tunc enim hoc læso, votum esset de re non ampliùs possibili, *Suar. Sanch. c. 10. Laym. c. 2. Castropalao pun. 8. n. 10.*

14. 5. Si emisisti duo vota incompossibilia, v. g voviſti in vigilia S. Laurentii peregrinari, expost immemor hujus, voviſti eâdem die servire infirmis, valet primum votum; si tamen secundum sit Deo gratius, potes primum in secundum commutare.

15 6. Votum ex fine malo afficiente materiam, seu executionem voti, est nullum; tunc autem finis ma-

malus dicitur afficere materiam, seu executionem voti, si illa executio voti intendatur tanquam medium ad consequendum finem malum, v. g. voves eleëmosynam dare puellæ pauperi, ut sic eam ad turpia inducas; voves ædificare Ecclesiam, ut ex hoc vanam gloriam apud homines consequaris, &c. econtra si malus finis non afficiat materiam, vel executionem voti, sed ipsum votum, seu actum vovendi, ut si coram multis voveas ædificare Ecclesiam, non ut ex voti executione, sed ex actu vovendi consequaris gloriam, votum erit validum, *Cajet. N v. Azor. Sporer l. c.* Ratio horum est, quòd si finis malus afficiat materiam, votum erit de re seu objecto turpi; si verò afficiat ipsum actum vovendi, votum quidem erit illicitum sed non de objecto illicito, adeóque validum; hinc patet, multa vota posse esse illicita, quæ tamen sunt valida.

7. Omnia vota, quæ fiunt ex intentione consequendi à Deo rem illicitam, sunt sacrilegia, blasphema, & nulla; ut si meretrix voveat partem quæstûs offerre Deo vel pauperibus, ut sic consequatur quæstum majorem. Dixi: ex intentione consequendi; nam si eleëmosyna, vel aliud bonum voveatur non ex intentione, vel amore consequendi rem illicitam, sed per modum puræ conditionis pœnæ vel aversionis, ut si inimicum occidero, turpem quæstum fecero, voveo tantum dare in eleëmosynam, validum erit votum, quia impleta conditione turpi, bonum est dare eleëmosynam, unde valida, & sancta sunt vota pœnalia, toties jejunandi, confitendi, &c. quoties hoc, vel illud peccatum commiseris; similiter valent vota facta in gratiarum actionem pro bono effectu secuto ex opere malo, v. g. pro prole natâ ex adulterio, pro vita servata in duello, *Kess. Laym. c. 2 num. 7.* 16.

8. Ju-

17. 8. Juramentum aut votum de nunquam vovendo, est nullum, quia simpliciter melius est vovere, quàm non vovere; si jurâsti non vovere temerè, & inconsulto Confessario, votum est validum, & si expost memor hujus juramenti voveas, votum erit illicitum, attamen validum, quia de objecto honesto, ut suppono; si immemor prioris voti, vel juramenti voves, secundum votum probabiliùs erit invalidum, quia adhuc habitualiter perseverat prior voluntas se non obligandi per votum aliquod consequens, quàm diu scienter non est revocata.

18. 9. Votum de non ingredienda alia Religione quàm hac, de non orando nisi flexis genibus, de non danda eleëmosyna infra decem aureos, invalidum esse docet *Castropalao p. 9. nu. 19.* quia non solùm promittitur ingressus in hanc Religionem, sed simul promittitur non ingressus in aliam; item non solùm oratio flexis genibus, sed simul excluditur alia, quod est ineptum, & indecens; at videtur distinguendum: Si adsit honesta causa sic vovendi, v. g. quia hæc Religio, hæc oratio est mihi convenientior, valebit votum: secùs si talis causa non adsit.

CASUS

CASUS LXIX.

De Obligatione Voti

XAmus *super variis votis anxius quærit : 1. An in materia gravi votum possit obligare leviter, vel contra. 2. Quid in dubio de intentione, vel modo obligandi. 3. Si voviſti jejunare, vel à carnibus abſtinere omni die, an tenearis in Dominica. 4. Quid de ſexagenario. 5. Quid de eo, qui vovit jejunare omni die Veneris, & Sabbathi, ſi in iſtos dies incidat Natalis Domini ; quid de Religioſis, quibus Statuta Regularia in Natali Domini, aut in Quadrageſima, quando pro populo eſt diſpenſatum, carnes vetant. 6. Quid ſi dubium reſolvi non poſſit, neque certum tempus, aut terminus obligationis præfixus ſit. 7. An vovens Religionem teneatur ad caſtitatem. 8. An voto peregrinationis ſatisfiat, ſi peragatur equo, curru, vel ex curioſitate. 9. An poſſint aut debeãt vota expleri per hæredem aut alium. 10. An vovens indies audire Miſſam, ſatisfaciat, ſi die Dominicâ unum audiat immemor voti, vel nolens per eam voto ſatisfacere. 11 Quid ſi multa parva voverit. 12. Quid ſi Eccleſiæ calicem voverit, ſed neſciat qualem, vel cui ex duobus, aut pauperi unam è duabus veſtibus, an teneatur dare meliorem, vel una pereunte alteram. 13. An cum tempore determinato expiret obligatio voti. 14. An præveniri poſſit ante tempus. 15. An differri. 16. Quid circa votum abſtinendi à luſu. 17. Avino. 18. An vovens ſub conditione teneatur exſpectare conditionis eventum, aut liceat ejus even-*

ventum impedire. 19. Quid de voto pœnali. 20. An peccet, qui dolet se vovisse. Pro Resolut.

QUÆR. I. An & qualiter votum obliget?

1. ℟. I. Omne votum validè emissum obligat ex virtute religionis ad præstandum id, quod voto promissum est. Est de fide. *Deut. 23. ℣. 22. Si nolueris polliceri absque peccato eris, quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis.* Item Psal. 75. ℣. 12. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro.*

℟. II. Transgressio voti est peccatum ex genere suo mortalè, quia violare fidem & promissionem Deo factam potest esse gravis in Deum irreverentia; an autem, & quando hoc, vel illud votum obliget sub mortali, vel veniali, dijudicandum erit ex sequentibus regulis.

Prima: *Votum obligat secundùm intentionem voventis;* quamvis enim vovens ad materiam simpliciter levem se non possit obligare graviter, potest tamen ad materiam gravem se tantùm obligare sub veniali, vel etiam sub solâ pœnâ. Ratio est, quia votum est lex privata, quàm vovens sibi liberè imponit, lex autem non obligat ultrà intentionem legislatoris, hæc enim est anima legis; id tamen intellige de votis simplicibus; nam cùm vota solemnia non à solo vovente, sed insimul à constitutione Ecclesiæ dependeant, non est in potestate voventis illorum obligationem mutare, ideòque in materia gravi obligant graviter, in levi leviter.

2. Regula Secunda: *Si de intentione voventis constare non possit, attentenda est materia, & illa sit gravis, votum obligat sub mortali, si levis, sub veniali; illa autem res censetur gravis, quæ talis est respectu legis Divinæ vel Ecclesiasticæ,* utpo-

utpote unius diei Jejunium, una Confessio, una Communio, auditio Missæ, &c. *Cajet. 2. 2. q. 88. a. 2. Laym. c. 3. Sporer à n. 92.* Econtrà materia levis respectu legis, etiam est talis respectu voti, v. g. quinque *Pater & Ave*, Litaniæ B. Mariæ Virginis, semel & alterâ vice visitare Venerabile, &c. Si quis vovit rem aliàs præceptum, v. g. se non inebriare, non furari, additur nova obligatio Religionis, ita ut in confessione non sufficiat dicere: Me inebriavi, sed dici debeat: Ego habens votum de non inebriando, me inebriavi; similiter si dubitetur de modo obligandi in voto, iterum attendenda est obligatio legis, v. g. vovisti legere, aut audire Sacrum, persolvere Horas Canonicas, aut alia Officia, teneris ea facere eâdem at- & intentione, eâdem integritate, quâ faceres, quando sunt præcepta, & ea immutando, transferendo, differendo iisdem modis peccas contra votum, quibus peccares contra præceptum; similiter si vovisti Jejunium, teneris illud servare secundùm formam Jejunii Ecclesiastici, scilicet in unicâ refectione, & abstinentiâ à carnibus, permissâ tamen collatiunculâ vespertinâ; si vovisti Jejunium in vigilia alicujus Sancti, si hæc incidat in Dominicam, potes jejunium prævenire in Sabbatho, sic enim 3. prævenit Ecclesia; si vovisti jejunare omni die, non teneris diebus Dominicis, nisi id expressè intenderis, quia non censeris te voluisse obligare contra receptam Ecclesiæ consuetudinem; econtrà si vovisti omni die abstinere à carnibus, etiam teneris diebus Dominicis, quia & hoc Ecclesia facit in Quadragesima; & sicut contra præcep-

tum peccas toties, quoties in die carnes comedis, sic & contra votum; item sicut probabile est sexagenarium excusari à Jejunio Ecclesiastico, sic & à Jejunio quod vovit, nisi specialiter intendisset contrarium, *Tamb. Suar. l. 4. de voto c. 7. n. 9. Sanch. c. 11. num. 31.* Item qui vovit jejunare omnibus diebus Veneris & Sabbathi, probabiliter non obligatur, si festum Natalis Domini in istos dies inciderit, *Molin. Azor. hic c. 20. q. 3. Sporer sup.* quia si ejus diei tempore voti meminisset, non est præsumendum, hunc diem comprehendere voluisse, & in dubio minimum sequendum est. Dices: Pontifex *c. fin. de observat. jej.* dicit: Illos tunc carnibus vesci posse, *qui nec voto, nec regulari observantiâ sunt astricti.* R. Pontifex supponit votum & intentionem voventis se ad talem casum extendisse; voluit igitur relinquere obligationem voti & regularum, declarando solam obligationem præcepti Ecclesiastici esse sublatam; si verò votum ad talem casum se non extendat, aut regula sit merè directiva, non obligans in conscientia, comedens carnes non peccat neque contra præceptum Ecclesiæ, quia illud pro tali casu sublatum est, neque contra votum, quia ad talem casum se non extendit; neque vi Regulæ quia non obligat sub culpa, ut suppono. Vid *Sanch.* qui plurimos refert *l. 4. de vot. c. 11. n. 64. Castropalao d. 1. p. 12. n. 13.* etsi hic dissentiat quoad obligatum vi voti. Unde resolves, Canonicos Præmonstratenses (idem est de aliis Religiosis, quorum Constitutiones sub culpa non obligant) per se non peccare, si contra sua Statuta comedant carnes in Natali Domini in feriam sextam incidente, aut in Belgio in Sabbathis à Nativitate Domini usque ad Purificationem; vel etiam in

4.

5.

in Quadragesima, si Episcopus loci cum fidelibus dispensavit; nam quamvis Episcopus cum Regularibus exemptis non possit dispensare, cùm sibi non sint subjecti, possunt tamen Regulares se licitè accommodare privilegio loci non minùs, quàm peregrinus, vel viator ibi existens, nisi statuto Ordinis in conscientia obligante prohibeantur, aut aliis scandalum præbeant.

TERTIA REGULA: *Si nec ex intentione, nec ex materiâ dubium resolvi queat, votum strictè seu in favorem voventis est interpretandum, ut pro libitu possit eligere, quod minus est*; quia libertas est in possessione, & in dubio minimum præsumitur, ut dixi *Cas. præced. q. 3. Azor. Suar. n. 18. Sporer. à n. 90.* 6.

QUARTA: *Si voto nullum tempus determinatum sit, obligat quamprimùm commode impleri potest*: nam omnis obligatio, qua dies non ponitur, præsenti die debetur, *Reg. 14. ff. de R. j. Bonac. Pyrh. Leur. l. 3. decret. q. 883. & ibid. Schmaltzgr. n. 41.*

QUINTA: *Quando votis nullus finis vel terminus præfixus est, ut*: Voveo deinceps castitatem, abstinere à vino, à carnibus, &c. *censentur vota perpetua, Castropal. pun. 12. n. 22. Schmaltzgr. n. 44.*

QUÆR. II. Qualiter ex præmissis Regulis resolvi possint Casus practici? 7.

R. Modis seqq. 1. Qui vovit Religionem, aut sacros Ordines suscipere, vi talis voti non obligatur ad castitatem, quia eam non vovit, sed statum, cui castitas est annexa: ergo illo statu non assumpto non est castitatis obligatio, *Valent. Cas. l. c. Suar. n. 15.*

8. 2. Qui vovit peregrinari, præscindendo an eques vel pedes, potest eligere quod voluerit, quia verè peregrinatur, licèt id simul faciat ex curiositate, aut negotiorum causa, modò adsit voluntas invisendi loca sacra & colendi Deum, *Tamb. Castropalao pun. 12. n. 9.* Item qui vovit peregrinari eques, vel vecturâ, si sic non possit, non tenetur pedibus, ad hoc enim se non obligavit, & hic modus est notabiliter difficilior.

9. 3. Votum personale non potest expleri per alium, secús reale, v. g. vovisti confiteri, orare, jejunare, peregrinari, &c. non teneris neque potes votum hoc exsolvere per alium, est enim votum personale, & intentio fuit jejunare, orare in propria persona; econtrà si aliquis vovit dare eleëmosynas, vel aliquem in suo defectu ad peregrinandum mittere, hoc votum erit reale, obligabitque hæredem, *non quidem* vi voti, sed ex quasi contractu, *hoc ipso* enim, quòd hæres adeat hæreditatem, obligat se ad omnia debita realia exsolvenda, *Laym. Sanch. Reiffenst. Schmaltzgr. n. 51.* Vid. *Cas. 67. n. 20.* Sed quid si aliquis gratis in se suscipiat votum reale alterius de alendo v. g. paupere, vel ædificando sacello, an peccet mortaliter non exequendo votum? Negant *Cajet. Henriq.* quia dicunt tantùm obligari ex fidelitate, quæ inter homines non obligat sub mortali, secundùm dicta *Cas. 51. n. 2.* nisi id specialiter quis intendat; sed oppositum verius est, tum *ex c. licet, de voto*, tum quia suscipiens in se votum grave alterius videtur eo ipso totam alterius obligationem suscipere adeòque se velle obligare sub mortali.

4. Qui

4. Qui vovit indies audire Missam, satisfacit die festo audiendo unicam, etiamsi audiverit immemor voti, quia non est verosimile ventem se voluisse ad duplex Sacrum obligare, *Suar. c. 7. n. 14. Sanch. c. 11. n. 31.* Imò probabile est satisfeciisse, etiamsi pro voto satisfacere noluerit, quia positâ materiâ seu solutione voti non est in ejus potestate, ut votum non sit solutum, *Gobat. tr. 5. nu. 206.* etsi oppositum sit probabilius, ut patet à pari; sicut enim debitor dans centum gratis nolens extinguere debitum justitiæ, illud non extinguit, ita nec debitum voti, ut ostendi *Cas. 6. n. 19.* 10.

5. Qui per unum, vel plura vota vovit multa parva, v. g. omni die orare quinque *Pater & Ave*; vel etiam unâ die orare *Credo*, *De profundis*, visitare Venerabile Sacramentum, dare exiguam eleëmosynam, &c. multa est disputatio inter Theologòs, an hæ materiæ, si negligantur, coalescere possint in unum peccatum grave? Ante omnia recurrendum videtur ad intentionem ventis, an scilicet compensare voluerit altero die, quod priore omiserat, an ad illa multa parva uno vel pluribus diebus peragenda voluerit se obligare sub mortali, casu quo omnia simul negligeret, vel an ea parva uniantur in eodem Voto per modum unius materiæ, ut si unico Voto pro eodem die voveas 200. *Pater & Ave*, vel viginti pauperibus dare solidum, tunc enim totum negligere videtur mortale; aliud est, si res parvæ non sint inunibiles, eò quòd sint disparatæ, distinctis diebus annexæ; in dubio juxta Regulam superiùs datam minimum præsumitur, scilicet quòd voluerit se tantùm obligare venialiter, etiamsi ejusmodi levia disparata toto anno omitteret. 11.

12. 6. Si promisisti calicem, & nescias qualem, teneberis ad argenteum, quia hic est accommodus, & communi magisque vulgari usu venit nomine Calicis, quâm cupreus aut aureus, *Cajet q. 88. a. 2. Laym. c. 3. n. 3. Sporer n. 90.* Si promisisti calicem aureum, sed ignoras cui ex duabus Ecclesiis, debes pretium dividere quia pro utraque est æqualis Ratio, *Castropalao p. 12. nu. 26. Leuren. l. c.* Si unam è duabus vestibus promisisti dare pauperi, & una auferatur, non teneris dare alteram, si ultra duas non habeas, quia non censeris te obligare voluisse ad dandam unicam, quam habes; si plures habeas, & ex his unam indeterminatè promisisti, unâ, vel alterâ furto sublatâ, teneris dare aliam, quia singulæ sunt promissæ sub disjunctione: ergo si una periit, teneris ad aliam; si nescias, an promiseris viliorem, vel meliorem, *satisfacis* dando viliorem: idem est, si promiseris frumentum, vinum, oleum, eleëmosynam, nullam determinando qualitatem, vel quantitatem, satisfacis dando in quantitate, vel qualitate minore statui tuo non repugnante, & ad finem, ad quem voviſti, non ineptâ; hinc si defunctus vovit vinum pro Sacrificio, hæres non satisfacit, nisi det vinum bonum, & Sacrificio dignum. DD. cit.

13. 7. Aliquando obligatio voti est annexa diei seu tempori, ita ut post lapsum istius temporis transierit omnis obligatio voti, nec tenearis supplere expost, quod illo tempore omisisti; econtrà tempus aliquando additur, non ut finis seu terminus obligationis, sed ad urgendam voti executionem, ne nimiùm scilicet differatur, & tunc si intra tempus votum impletum non fuerit, im-

mplendum est postea; at in praxi perquam difficile est discernere, quandonam obligatio voti finiatur, aut non finiatur cum tempore; pro quo accipe hanc Regulam: *Si ratio vel devotio ejusmodi temporis specialiter moveat ad hoc vel illud votendum pro tali tempore, tunc votum est annexum tali tempori, ita ut illo præterlapso non amplius obliget; aliud est si ratio temporis non moveat specialiter;* in exemplis res clarescet: Vovisti audire Sacrum, vel jejunare die veneris ob specialē devotionem erga Crucem, & Passionem Domini, die Sabbathi ob commemorationem B. Mariæ Virginis, confiteri in festo S. Sebastiani ob patrocinium contra pestem, &c. in his obligatio voti est annexa tempori seu diei, & cum eo finitur, ut si eo die negligas, altero die supplere non tenearis; item vovisti orare Rosarium determinatè coram hac imagine ob ejus miracula, si coram eâ non possis, non teneris coram aliâ; similiter votum peregrinandi Romam ob Jubilæum pro hoc anno publicatum, si non exsolvitur nunc, non obligat anno sequenti; item vovisti per totum annum jejunare singulis feriis sextis, si principaliter intenderis honorare hunc annum, quia v. g. est Jubilæus, intermissa vel impedita hoc anno jejunia, non teneris supplere anno sequente, quia obligatio finitur cum anno, cui fuit annexa; secùs si principaliter vovisti talem numerum jejuniorum, v. g. 52. vel non vovisti ex speciali motivo vel devotione erga tale tempus, tunc votum non est annexum tempori, sed tempus censetur tantùm addi pro urgendâ voti executione, ne nimis diu differatur, v. g. vovisti intra annum, aut in festo S. Norberti ingred Religionem, proximo mense, vel septimana confiteri, aut dare eleëmosynam, si hæc non impleas

tempore præfixo, teneris expost. Ratio est, quia tunc primariò non intenditur tale tempus, sed res ipsa ejúsque executio; unde patet, in votis personalibus persæpè obligationem esse annexam diei, rarò in realibus.

14. 8. Ex dictis sequitur, vota annexa tempori sicut extinguuntur cum tempore, sic nec prævenire possunt ante tempus, v. g. vovisti jejunare in vigilia S. Petri ob ejus honorem, si prævideas eo die te fore impeditum, non teneris jejunium anticipare; potes tamen, si velis tali casu illud commutare in jejunium anticipatò vel expost faciendum, quia gratius est DEO jejunium anticipare, vel differre, quàm omninò omittere; si vovisti intra tres sequentes dies semel jejunare, si non possis ultimo, teneris primo vel secundo, quia primus & secundus dies pertinent ad tempus voti; econtrà si vovisti sequenti septimanâ jejunare, quia v. g. est hebdomas Rogationum, non teneris hac septimanâ jejunium anticipare, etiamsi prævideas te impediendum sequenti; patet à pari in Missa, quam si in Dominica audire non possis, eam prævenire non teneris in Sabbatho, quia tunc nondum adest tempus obligationis; si tamen die Dominicâ es impeditus horâ undecima, teneris audire horâ decimâ, *Sanch. c. 14. Tamb. c. 12. §. 3. à num. 2.*

15. 9. Vota emissa nullo tempore executionis præfixo, v. g. vovisti aliquando peregrinari Romam, aliquando ingredi Religionem, &c. obligant statim, ut primùm fieri potest, juxta illud Deut. 23. *Cùm votum voveris Domino, non tardabis reddere, si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Ideòque sine justa causa differens peccat, Pontas V. votum *Cas. 26.* justa autem differendi causa est, ma-

major implendi commoditas, major corporis & animæ utilitas, &c. ut si eleëmosynam differas ad tempus, quo pauperes magis indigebunt, differs Religionem, donec pater consentiat, donec ætate, & viribus convalescas, donec necessariis scientiis imbutus fueris, non peccabis, *Sanchez. l. 4. num. 8. Pyrrhing. num. 9. Leur. l. c.* quamdiu autem executio voti graviter obligantis sine mortali differri possit, non convenit inter DD. videtur statui posse hæc Regula: *Quoties votum grave differtur usque ad periculum oblivionis, vel impotentiæ implendi, semper est mortale; si verò tale periculum non adsit, & votum non contineat obsequium DEI perpetuum, v. g. votum centies jejunandi, peregrinandi, eleëmosynam dandi; qualiscunque dilatio probabiliter non excedit unquam veniale.* Ita quòad rem *Tamb. n. 11. Sporer à num* 116. Ratio est, quia qui dat totum quod promisit, & nullum damnum creditori, aut promissario ex mora facit, non est condemnandus gravis culpæ, at in prædictis votis post quantamcúnque dilationem secluso periculo oblivionis, vel omissionis adhuc vovens dat totum, quod promisit, neque ex hac dilatione, vel mora ullum damnum Deo faciet: (dispar est ratio de creditore humano, cui ferè semper nocet longa debiti dilatio) ergo ejusmodi dilatio non gravis, sed levis tantùm culpa censeri debet; & cùm vovens nullum sibi tempus determinârit, videtur tantùm se graviter voluisse obligare ad rem ipsam, non autem graviter ad non differendam executionem, quamvis satis sciat se peccare venialiter, si differat sine causa. Dixi in Regula: Si votum non contineat perpetuum DEI obsequium; nam

si sit de perpetuo DEI obsequio, utpote votum Religionis, votum suscipiendi S. Ordines, aut perpetuò inserviendi infirmis, tunc notabilis dilatio absque justa causa erit peccatum mortale, ut fatentur omnes; quò enim diutiùs differtur, eò plùs aufertur de DEI obsequio; sed quænam tandem dilatio hîc erit notabilis & mortalis? *Tambur. sup. num. 10.* dicit, quòd attendenda sit ætas voventis; si vovens Religionem sit quindecim vel sexdecim annorum, dilationem ad tres vel quatuor annos putat non esse peccatum grave; si sit triginta, quadraginta aut plurium annorum, censet minorem dilationem, v. g. octo vel sex mensium, esse mortale. Rationem dat, quòd tres vel quatuor anni, si demantur à servitio totius vitæ ab adolescentia in senium, meritò videri possint materia parva, at minimè videntur materia parva, si demantur ab ætate *jam provecta*; probabiliùs tamen videtur quòd *dilatio* Religionis ad medium annum sine justa causa semper & pro omni ætate sit mortale; nam quamvis medius annus respectu 70. vel 60. annorum sit quid leve, est tamen aliquid grave in se, sicut unum jejunium, una confessio respectu centum sunt quid leve; in se tamen quid grave, & materia sufficiens ad mortale: ergo similiter servire Deo ad medium annum, *Sanch. num. 12. Castropalao p. 13. n. 7.*

16. 10. Qui vovit abstinere à lusu, nescius an intellexerit omnem lusum, vel solum lusum immoderatum, tantùm obligatur vitare lusum immoderatum, quia in dubio votum explicandum est in favorem voventis; de cætero ex fine, ob quem quis vovit, colligenda est voti obligatio, v. g. vovisti abstinere à lusu eo fine, ut evites jacturam pecuniæ, teneris tantùm abstinere à lusu, in quo est

probabile periculum notabilis jacturæ; si vo-
ti ad evitandas rixas, blasphemias, perjuria,
neris abstinere à lusu, in quo hæc prudenter
nere potes; si vovisti ob jacturam temporis, ab
nni lusu abstinere debes, potes tamen per alium
dere, licèt aspiciendo tempus perdas, quia hoc
neſt propriè ludere; econtrà non potes pro
io ludere, quia propriè ludis, & perdis
mpus.

11. Qui vovit non bibere vinum, toties pec- 17.
quoties vinum bibit, quia votum est negati-
m, sicut negativum est præceptum non come-
ndi carnes die Veneris; & sicut mortaliter pec-
contra hoc præceptum, qui die Veneris inten-
vel efficaciter desiderat comedere carnes, sic
am peccat contra votum, qui intendit bibere
num, quamvis reverà non bibat; aliud est, si
tali potu, vel esu solùm morosè oblectetur.
atio est, quia desiderans bibere vinum intendit
ringere votum, si posset, adeòque in inten-
one est sacrilegus, hoc autem non tenet de mo-
sa delectatione. In dubio qualiter votum absti-
endi à vino obliget, iterum recurrendum est ad
em voventis; si ideò vovit, ut præcaveat ebri-
atem, non peccabit mortaliter, etiamsi mul-
m bibat, modò certus sit non esse periculum
ebrietatis; si eo fine vovit, ne sua dilapidet,
on peccabit mortaliter, nisi in vino notabilem
mmam consumat, nec peccabit, si bibat vi-
um alienum, *Sanchez. Tambur. l. c.* si vovit ex
otivo temperantiæ, ut peccet mortaliter, de-
et tantum bibere, quantum sumere solet homo
oderatus in prandio, v. g. mediam amphoram,
minus sumat, peccat solùm venialiter, *Castro-*
alao, *Sporer sup.* Qui vovit, totâ die non

gu-

gustare vinum, *La Croix num. 465.* dicit, tantùm primâ vice peccare, etsi illud sæpiùs bibat, quod verum est, si intenderit se mortificare, per hoc præcisè, quòd abstineat à primo potu; tunc enim postquam semel bibit, non est amplius possibile votum servare, adeòque votum cessat obligare; aliud est, si ex motivo temperantiæ intendat totâ die simpliciter à vino abstinere, ut dictum est sup. Idem est de eo, qui vovit jejunare in pane & aquâ, si intendat tale jejunium, quo dicere possit: Hodie præter panem & aquam nihil à me sumptum est, peccat tantùm primâ vice, etsi sæpiùs vinum bibat, vel alium cibum comedat; si tamen voviſſet, se eo die bibiturum solam aquam, toties peccaret, quoties alium liquorem biberet, rationem dat *Sporer num. 94.* quòd votum de bibendo solam aquam sit negativum, obligans ad non bibendum totâ die *alium potum*: ergo quoties hunc bibit, toties peccat; econtrà votum jejunandi in pane & aqua est principaliter quid positivum.

18. 12. Qui vovit sub conditione dependente à suo arbitrio, non tenetur exspectare eventum conditionis, quia tunc obligationem voti voluit subesse libero suo arbitrio, v. g. puella vovit inire Religionem, si adhuc semel fornicata fuerit, potest inire matrimonium, antequam fornicetur; item si dicat, voveo Religionem, si dotem accepero, si pater consentiat, si musicam didicero, &c. non peccat, etiamsi negligat dotem, aut consensum petere, vel musicam addiscere, aut sine dolo patrem roget non consentire, *Sanch. c. 23. à num. 28. Leuren. 9. 186. Schmalzg. num. 68.* Ratio est, quòd valor voti dependeat ab eventu conditionis, quæ revera non

non evenit : denique si malum sit non implere conditionem Voti, v. g. vovisti Religionem, si intra annum non fueris fornicatus, si ideò forniceris, ut à voto libereris, peccas graviter contra Religionem, DEUM illudendo : Voto tamen non obligaris, quia non existit conditio, à quâ volebas pendere valorem Voti ; imò valdè probabile est, non valere Votum, etiamsi fraude vel metu facias, ut non eveniat conditio Voti, v.g. fraude inducis patrem, ut non consentiat. Ratio est, quia non voluisti te aliter obligare, quàm sub eventu conditionis, quæ non evenit; nec obstat, quòd promissio homini facta, & acceptata, si fraude, vel metu impediatur, postea servari debeat; nam homini tunc propriè fit injuria & damnum, quod ex justitiâ resarciri debet; DEO autem non fit damnum in bonis suis, neque propriè injuria, sed irreverentia, quæ non restitutionem, sed pœnitentiam exigit, *Suar. c. 17. num 20. Castropalao p. 17. à num. 11.* Econtrà si conditio Voti non pendeat à voluntate voventis, tenetur exspectare, quamdiu conditio est probabiliter futura, v. g. æger vovet Religionem, si plenè convaluerit à morbo, peccat contra Votum, si nubat quamdiu est spes recuperandæ sanitatis, nisî periculum incontinentiæ, vel alia justa causa excuset.

13. Votum pœnale potest obligare vel tantùm ad pœnam, ut : *Voveo jejunare, quoties lusero,* vel simul ad rem, & pœnam, ut : *Voveo non ludere, & quoties lusero, jejunare,* in primo casu non peccas, ludendo; si tamen luseris, obligaris jejunare; in secundo & peccas ludendo, & non jejunando post lusum. Si vovisti jejunare, quoties te inebriaveris, si inebriatio non sit mortali- 19.

taliter mala, aut si sit quidem mortaliter mala, sed non fuisti memor voti, non obligaris ad pœnam, quia non peccâsti formaliter contra votum, *Sanch. c. 22. num. 18. Laym. c. 5.* Similiter plures dicunt, te non obligari ad pœnam, si quidem memor voti, sed immemor pœnæ, te inebriâsti, quia ideo vovisti pœnam, ut per eam deterreatis ab ebrietate; si verò non fuisti recordatus pœnæ, per eam non potuisti deterreri: ergo. At non video, quomodo quis possit esse memor voti pœnalis, & non cognoscere pœnam; hoc ipso enim, quo cognosco votum jejunandi, si me inebriavero, etiam cognosco jejunium seu pœnam. Quæ dicta sunt de voto jejunandi, si me inebriavero, etiam tenent de aliis votis pœnalibus. Sed quid si quis dubitet, an se obligaverit ad pœnam toties quoties, vel tantùm pro prima vice? R. Si pœna, quam promisisti, sit gravissima, v.g. vovisti ædificare Ecclesiam, vel peregrinari Romam, si adulterium commiseris; censeris te tantùm pro primâ vice ad pœnam obligâsse, de aliis pœnis moderatis verius est cuilibet transgressioni suam pœnam correspondere, & toties quoties te obligare voluisse, nisi aliundè sit major præsumptio in oppositum, quia hâc ratione te efficaciùs à delicto præservas, quod præcipuè intendisti, *Sanch. num. 21. Castropalao p. 18. in fine.*

20. 14. Qui dolet se vovisse, non peccat, si adsit justa causa dolendi, eò quòd v.g. incautè voverit, votùmque ei plus periculi, quàm fructûs afferat.

CA-

CASUS LXX.

De Extinctione, & Irritatione Voti.

YSai *variis obstrictus votis quærit.* 1. *An cessent per mutationem materiæ, vel finis.* 2. *An excuset difficultas, vel periculum.* 3. *Quod si materia fiat inepta ex parte, vel ad tempus.* 4. *Quid sit irritatio, an fieri possit vovente invito, & circa vota in favorem tertii facta.* 5. *An vota irritare possint Papa & Episcopi.* 6 *An Superiores Ordinum, an vota in sæculo, vel Novitiatu edita.* 7. *An id possint Abbatissæ, Vice-Superiores, &c.* 8. *Quid si unus Superior in votum consensit, an ipse vel alius adhuc revocare possit.* 9. *An peccet sine causa irritando.* 10. *An irritare possit votum proprium, vel alteri irritandum committere.* 11. *An pater vel tutor irritare possit omnia vota prolium ante pubertatem etiam cum consensu emissa, vel post pubertatem implenda.* 12. *An hæc vota irritari possint omni tempore, quid si filius ea post pubertatem renovaverit.* 13. *An idem possit curator.* 14. *Quid possit pater vel curator circa vota post pubertatem emissa.* 15. *Quid si votum impuberis post pubertatem in aliud fuerit commutatum.* 16. *Quid si votum sit implendum post tempus subjectionis.* 17. *Quo ordine pater, tutor, &c. Vota irritare possint, & an possit magister, nutritius, & quid in dubio an votum sit irritabile.* 18. *An maritus vota uxoris irritare possit, vel contrà.* 19. *Quid sit uxor ante vel sub matrimonio voverit castitatem, eleemosynam, confessionem; quid si maritus*

tus id ægrè ferat. 20. *Quid si uxor vel maritus voverit non petere debitum.* 21. *Aut mutuo consensu voverint castitatem, vel unus voverit cum alterius licentia.* 22. *An dominus vel harum vota servorum irritare possit?*

Vota cessant quatuor modis: Extinctione, irritatione, dispensatione, commutatione. De duobus primis agetur in præsenti, de reliquis in seqq.

I. QUÆR. I. Qualiter vota extinguantur?

R. Extinguuntur propriè dupliciter, per notabilem scilicet materiæ mutationem, & per cessationem finis, seu motivi principalis; mutatur autem notabiliter materia, quando fit moraliter diversa, v. g. ex facili multum difficilis, ex possibili impossibilis, ex licitâ illicita, ex bonâ indifferens aut majoris boni impeditiva; unde deduces seqq.

1. Si mutatio, major difficultas, vel periculum non oriatur ex ipsa re, sed ex voluntate vel malitia voventis, non cessat voti obligatio, v. g. vovisti castitatem, quæ tibi ob pravam inclinationem, vel lasciviæ consuetudinem facta est difficillima, vel etiam periculosa, non excusaris à voto, quia hæc difficultas, aut periculum non est ex parte materiæ seu castitatis, quæ ex se melior est, quàm ejus oppositum, sed ex parte habitus vitiosi, & pravæ voluntatis, quam quilibet corrigere potest & tenetur. Vid. *Cas. 68. n. 5.*

2. 2. Excusat grave periculum non prævisum, v. g. vovisti peregrinari ad statuam B. M. Virginis, si audias viam esse infestam latronibus, durante periculo excusaris à voto; econtrâ si periculum sit prævisum, non excusat, v. g. vovisti in nosocomio servire infirmis, teneris exequi Votum, etsi-

etiamsi sit periculum infectionis, nam cum soleat ejusmodi periculum ibi reperiri, satis censetur præ-
isum.

3. Vovisti peregrinari pedes, excusaris si fias claudus, & equum, vel currum habere, vel uti non possis, aut à parentibus tibi prohibeatur.

4. Si materia voti secundùm quid fiat impossi- 3.
bilis vel inepta, cessat quòad illam partem, ut aplicavi *Cas. 68. n. 13.*

5. Si materia voti tantùm pro aliquo tempore sit inepta, votum pro illo tempore suspenditur, g. vovisti non adire istam domum ob certam uellam tibi periculosam, si puella absit, potes do-
am ingredi, si illa redeat, votum redit, si moriatur, otum omninò cessat, etsi ad eam domum expóst eniat puella periculosior, non teneris vi voti istam itare, *Pyrrh. l. 3. t. 34. n. 33. Wiestner. ibid n. 48.*

6. Si determinato pauperi vovisti eleëmosy-
am, si hic fiat dives, cessat votum, quia cessat fi-
s principalis; si iterum fiat pauper, redit votum; imiliter si huic pauperi vovisti eleê mosynam, ideo uia putabas esse probum, si expòst rescias talem on esse, cessat votum, quia cessat ejus moti-
um; secús si ideò vovisti, quia erat pauper; item ovisti peregrinationem pro sanitate vel liberatio-
e filii è captivitate, qui tempore voti emissi jam rat mortuus vel liberatus, cessat votum, quia ces-
a ejus finis, *Schmaltzgr. n. 70.*

QUÆR. II. Quid sit irritatio voti? 4.

82. Est actus potentiæ dominativæ, quâ nomi-
e proprio tollitur obligatio hominis sibi quòad ersonam, vel voti materiam subjecti; est com-
unis quòad rem cum *D. Th. 2. 2. q. 88. & seq.* icitur 1. *Actus potentiæ dominativæ*, hoc est, ta-

lis, vi cujus alterius voluntas vel res est ita subjecta, ut sine consensu dominantis firmiter obligari non possit; quare omnia vota, juramenta, dispositiones hominis taliter subjecti imbibunt hanc conditionem. *Si Superior, seu ille, cui subsum, consenserit*; ideòque hoc ipso, quòd ille non consentiat, tollitur voti vel juramenti obligatio: unde patet, etiam vota, vel juramenta in favorem tertii facta & acceptata, irritari posse etiam acceptante invito, etsi non possint sic dispensari, vel commutari, ut dicam *Cas. seq. n. 17. Sylvest. Nav. c. 12. n. 78. Laym. c. 8. n. 21.* Ratio est, quia etiam vota in favorem tertii facta habent conditionem: *Si Superior consenserit*: ergo hoc ipso quòd consensum negat, ea irritat. Aliqui autem dominativè subjecti sunt quòad voluntatem simul, & bona, ut Religiosi suis Superioribus, impuberes patri vel tutori, & hi omnes vota directè *irritare* dicuntur, eò quòd voluntas *voventis his* ratione sui sit subjecta; quando autem voluntas non ratione sui, sed solùm ratione bonorum est subjecta, ita ut de iis sine alterius consensu disponere non possit, veluti minorennis subjectus est curatori, tunc dispositiones, vel vota talis personæ circa ejusmodi bona dicuntur irritari indirectè, hoc est, non ratione personæ, sed ratione bonorum alteri subjectorum. Dicitur 2. *Nomine proprio*, in quo præcipuè distinguitur irritatio à dispensatione; hæc enim tollit obligationem nomine alieno, scilicet Dei, qui potestatem jurisdictionis dedit Ecclesiæ ad tollenda, vel remittenda suo nomine vota, & juramenta sibi facta, si causa subsit; quod addo, quia dispensatio ut validè fiat in lege Superioris, causam requirit, non item irritatio, quæ absque omni causa quidem est illicita, non ra-

tamen invalida; deinde dispensans & commutans vota debet ea speciatim cognoscere, irritans potest in genere omnia tollere per solum dissensum, etiamsi vovens hoc ignoret, aut nolit ea irritari, quia conditio substantialis corruit, scilicet consensus Superioris, *Arrag. q. 89. a. 9. Suar. lib. 6. de vot. c. 1.*

QUÆR. III. Quinam habeant potestatem vota irritandi? 5.

Rr. I. Papa & Episcopi non possunt directè vota irritare, nisi respectu Religiosorum sibi subjectorum, quia in alios non habent potestatem dominativam, nec ejusmodi potestate pro directione Ecclesiæ indigent, sufficit, quòd possint vota commutare, dispensare, & indirectè irritare, subtrahendo, vel prohibendo materiam voti, *S. Thom. sup. a. 12. in Corp. & ibi Cajet. Nav. c. 79. Suar. l. c.*

Rr. II. Superiores Regulares possunt directè irritare suorum vota, non tantùm ea, quæ Religiosam gubernationem impediunt, ut peregrinatio, servitium extra clausuram, &c. sed etiam omnia alia post professionem emissa; antequam tamen irritentur, observanda sunt, ita communis cum *D. Thom. l. c. Suar. c. 7. Sanch. l. 4. c. 33. num. 4. Sporer tr. 3. in Decal. c. 3. num. 16.* Ratio est, quia sicut pupilli per Remp. ita subjiciuntur tutori, ut omnia eorum vota & dispositiones valeat irritare, sic & S. Pontifex ad meliorem Religiosorum gubernationem eorum voluntatem subjicere potest Superioribus, ut absque eorum consensu nihil firmiter vovere queant; quòd verò ita factum sit, probat praxis & usus Religionum, teste *Lessio l. 2. c. 20. dub. 13. Sanch. c. 24. num. 30.* Excipe 6.

tria vota essentialia, & votum assumendi Religionem strictiorem, cujus executio sicut non potest à Prælato impediri, *c. licet de Regul.* ita nec irritari, DD. cit. Neque irritare possunt vota facta in sæculo vel Novitiatu, quia vovens tunc non erat subditus; possunt tamen Novitiorum vota suspendere, in quantum impediunt, vel difficiliora reddunt exercitia Novitiatûs; imò ipse Novitius omnia vota sua in exercitia Novitiatûs tanquam in rem evidenter meliorem commutare potest; expediet tamen tunc certa opera determinare, in quæ commutatio fiat, ne ad omnia opera se ex voto obligans plurimis exponatur scrupulis; Novitius verò Religionem deserens voti prioris obligatione constringitur, quia suspensio, vel commutatio censetur tantùm facta pro tempore

7. Novitiatûs, *Sanch. num. 41. Castropalao d. 2. pun. 8. num.* 10. 2. Superiores gaudentes potestate irritandi sunt Generalis, Provincialis, Visitator, Abbas, Guardianus, Prior seu Rector localis, non tamen Vicarii, Ministri, Priores claustrales aliique Vice-Superiores, nisi Rectore vel Abbate absente, quia verè Superiores non sunt, nec suo sed alieno nomine imperant, *Castropalao l. c. Leurer. l. 3. q. 898.* Abbatissæ & Matres Monialium suarum vota etiam irritare possunt, quia irritatio fundatur in obedientiâ, quæ illis sicut aliis Prælatis promittitur, *Sanch. Suar. Sporer. l. c. cont. Castropalao, Leur. 3* Potestas irritativa extendit se etiam ad vota merè interna & futura, quia omnia includunt conditionem, si Superior consentiat, DD. cit. 4.

8. Si Provincialis tibi dedit licentiam vovendi, non potest votum irritare Superior localis, potest tamen ex justâ causâ executionem voti impedire,

re, quòusque Provincialis consulatur, ita enim exigit bonum regiminis, *Sanch. c. 27. num. 4.*

5. Ipse, qui dedit licentiam vovendi, votum 9.
irritare potest, etiamsi promiserit non irritare; nam quamvis tunc peccet, si sine causa id faciat, irritat tamen validè, quia non obstante illa promissione retinet potentiam dominativam in subditum, *Sanch. num. 9. Leur. q. 896.* multò magis id poterit æqualis vel Superior. Inferior tamen irritare non potest vota edita cum licentiâ Superioris, quia hujus potestati derogare nequit. 6. Superior, qui sine justâ causâ irritat votum grave, in quod semel consensit, ex communi apud *Castropalao p. 3. §. 2* peccat mortaliter, quia tribuendo licentiam fit particeps voti: ergo sine causa revocans censetur illius transgressor: deinde votum licentiâ Superioris firmatum, est à DEO acceptatum: ergo fit DEO gravis irreverentia, si absque causa consensus revocetur. Nihilominus *Illsung. t. 5. num. 133.* dicit, esse tantum veniale; si verò Superior non consensit, sed absque causa irritat votum, non peccare, tenet. *Sylvest. Azor.* & probabile esse dicit *Spor num. 34.* quia utitur jure suo; at probabilius peccat saltem venialiter, quia abutitur sua potestate, subditum à meliori bono absque causa impediendo; *Sotus de just. l. 7. q. 3. a 1. Lorm. c. 7. num. 18. La Croix num. 499.* 7. Su- 10.
perior quamvis secum dispensare possit ut dixi *Cas. 6. n. 24.* tamen non potest irritare votum proprium, neque alteri irritandum committere, *Sanch. num. 60.* quia potestas irritandi in hoc fundatur, quòd votum emittatur sub conditione, si Superior consentiat; nemo autem

sub conditione proprii consensûs votum emittere potest, destruit enim talis conditio strictam voti obligationem ; nec obstat, quòd quis secum dispensare possit, nam dispensatio non fit nomine proprio, sed per eam nomine Dei remittitur obligatio, qui etiam dispensanti remittere potest justâ causâ intercedente.

11. ℣. III. Omnia vota prolium etiam illegitimarum, tam realia, quàm personalia, ante pubertatem emissa, potest pater aut tutor, vel his deficientibus, mater irritare juxta seq. explicationes.

1 Etiamsi votum emissum sit cum licentiâ Patris, tutoris, vel matris, tamen irritari potest, quia non obstante isto consensu manet in impubere immaturitas discretionis, & judicii: ideòque potentia gubernativa, & irritativa in patre, tutore, &c. *Angel. Sylvest. Laym. l. c.*

2. Etiam vota impuberum implenda post pubertatem irritari possunt, ut si puella undecim, vel puer tredecim annorum voveat post duos annos ingredi Religionem, quia potestas irritandi fundatur in infirmitate judicii, quæ revera adfuit tempore emissi voti, *Sporer n. 20.* nec obstat, quòd fortè filius contradicat, putans vota irritari non posse, nam potestas irritativa non pendet à consensu filii.

12. 3. Vota ab impubere edita non tantùm durante impubertate, sed etiam exposit quocunque tempore à patre irritari possunt, modò post pubertatem non fuerint confirmata, *Cajet. q. 89. a. 5. Reiffenst. lib. 3. decret. t. 34. n. 13. Illsung. n. 123. & 134.* Ratio est, quòd votum impuberis non tantùm propter dominium paternum, sed etiam propter immaturitatem judicii pendeat à patre, in-

includátque conditionem: *Si pater non contradixerit*, quæ conditio tractu temporis non aufertur; dixi, modó post pubertatem non fuerint confirmata; non censentur autem confirmari ex hoc, quòd vovens voluerit ea exequi, aut ignarus ea esse infirma, sæpiùs renovaverit, quia hæc renovatio est tantúm approbatio prioris vinculi, sed requiritur, ut sciens eorum debilitatem, ea pubes liberè ratificet, & ita intendat se obligare, quasi nunquam fuisset obligatus, *Navar. c. 12. n. 71. Sanch. c. 30. n. 38.*

4. Non tantùm pater & tutor impuberis, sed & curator vota minoris ante pubertatem facta post pubertatem irritare potest, modò confirmata non sint, *Sanch. n. 15. Castropalao n. 6.* Ratio est, quòd curator succedat loco patris : ergo sicut pater potest ista vota irritare, ut jam probatum est, sic & curator. 13.

5. Vota post pubertatem emissa si realia sint, potest pater aut curator irritare, secùs si personalia; hinc si filius quindecim annorum voveat jejunium, Religionem, & eleëmosynam, irritari poterit votum eleêmosynæ, (intellige ex bonis patri subjectis) non verò jejunii & Religionis. Ratio est, quia post pubertatem filius quoad suam personam est sui juris; bona autem ejus, exceptis castrensibus & quasi castrensibus, subjecta sunt patri usque ad emancipationem, vel curatori usque ad annum vigesimum quintum completum : ergo vota realia puberis, non autem personalia à patre aut tutore irritari possunt. 14.

6. Si votum ante pubertatem emissum post pubertatem à Superiore, vel ipso vovente in opera personalia commutetur, nec pater, nec tutor votum surrogatum irritare poterit, *Sanch. n. 48.* 15.

Castropalao n. 11. quia votum ante pubertatem emissum jam desiit, & post pubertatem successit personale, atque in vota personalia post pubertatem edita vel confirmata pater & curator potestatem non habent, nisi in quantum præjudicant gubernationi paternæ vel domesticæ, ut si filius voveret longa jejunia, peregrinationes, &c, quibus subtraheretur ab obsequiis patri præstandis, tunc enim ea indirectè irritari, vel potiùs suspendi possent, *Sporer n.* 22.

16. 7. Si votum puberis sit quidem reale, sed implendum post tempus subjectionis, v. g. filius quindecim annorum vovet ædificare sacellum, quamprimùm à patriâ vel curatoria potestate liberatus fuerit, idem est, si uxor quid voveat implendum post mortem mariti, tale votum à patre, curatore vel marito irritari non potest; econtrà vota impuberis etsi in statu libero implenda, pater & curator irritare possunt, *Sanch. Castropalao* §. 4 *Illsung. n.* 135. Ratio horum est, quòd impubes non tantùm quoad bona, sed etiam quòad voluntatem patri & curatori sit subjectus, ideòque ejus actus per solum dissensum annullari potest; econtra pubes quoad voluntatem non est subjectus patri, neque uxor marito, & bona post subjectionem etiam non sunt amplius subjecta: ergo non est, unde vota puberis vel uxoris post subjectionem implenda à patre, curatore vel marito irritari valeant; quod etiam tenet de votis realibus perpetuis; v. g. de voto quotidiè dandi eleëmosynam, ita ut irritari non possit, in quantum se extendit ultrà tempus subjectionis.

17. 8. Potestas vota irritandi hoc ordine venit, pater, tutor, curator, mater, avus, ex parte patris, non matris, avus paternus nihil potest vivente matre,

Spo-

Sporer nu. 24. Schmalzgr. nu. 76. Imò deficiente patre, tutore aliísque ascendentibus loco patris succedere herum, magistrum, eósque vota impuberum irritare posse, non improbabiliter docent *Sayr. Less. l. 2. c. 40 dub. 14. Suar. l. 6. c. 6. l. 23. Laym. c. 7. nu. 10.* quia ita videtur exigere æquitas naturalis; at oppositum est verius, quia ex nullo jure doceri potest, hanc potestatem heris, magistris, &c. esse concessam, *S. Th. l. c. Bonac. Sanch. c. 35. n. 84. Wiestner. n. 54.*

9. In dubio an votum sit irritabile, an sit emissum vel confirmatum tempore subjectionis, an executio sit destinata in-vel extra tempus subjectionis, potest Superior illud irritare, *Suar. c. 6. La Croix n. 500. Leuren. q. 879.* quia pater est in certa possessione potestatis irritativæ, quâ per rationem dubiam privari non debet. Vid *Vivam op. 1. q. 6. a. 3.*

18. IV. Quamvis *Sotus, Ang. Arrag.* aliique cum *Sanch. 34. n. 3.* probabiliter doceant, maritum directè irritare posse omnia vota uxoris, stante matrimonio emissa, eò quòd voluntas ejus videatur esse perfectè subjecta marito, ex illo ad Eph. 5. *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Deo, quia vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ.* Et *Num. 30.* dicitur, uxorem non teneri promissione voti, *si vir ex templo contradixerit.* Attamen verius est, quòd sola vota debito conjugali, educationi prolium, vel gubernationi domesticæ præjudicantia, velut votum castitatis, longæ peregrinationis, &c, maritus irritare possit, *Nav. c. 12. num. 64. Castropalao p. 6. num. 2. Sporer num. 29. Illsung. num. 126.* Ratio est, quòd tota uxoris subjectio fundetur in contractu matrimonii; ergo vota uxoris non subsunt

marito, nisi in quantum præjudicant matrimonio & vitæ sociali, quod jus etiam competit uxori, ut vota mariti matrimonio præjudicantia irritare possit; notandum autem, quòd vota sic indirectè irritata, vel potiùs suspensa reviviscant, quando desinunt alteri præjudicare, *Laym. c. 7. & D. D. c. c. Unde inferes seqq.*

19. 1. Si uxor ante, vel sub matrimonio castitatem, vel quotidianam eleëmosynam voverit, soluto matrimonio tale votum reviviscit, etiamsi antea à marito fuerit irritatum.

2. Vota uxoris moderatè jejunandi, orandi, communicandi, pauperes ex bonis paraphernis sustentandi, &c. maritus infirmare non potest, quia in his uxor est sui juris, neque hæc matrimonio præjudicant; si tamen maritus ægrè ferat, ac sine læsione pacis vel amoris conjugalis observari non possint, ad tempus cessant; quia eorum materia facta est illicita, vel moraliter impossibilis aut majoris boni impeditiva, *Sylvest. Nav. Suar l. 6. c. 4. Laym. n. 12.*

20. 3. Votum uxoris nunquam petendi debitum, maritus irritare non potest, quia conjux non tenetur petere, sed solùm reddere debitum; econtrà si maritus voverit non petere debitum, & uxor obindè gravetur, eò quòd & ipsa præ verecundiâ petere non audsit, *Laym.* ‖*Sporer* dicunt, votum mariti ab uxore irritari posse, sed meliùs contradicunt *Gomez. Less. Nav. c. 12. n. 60.* quia obligatio mariti non petendi debitum reverà non cedit in præjudicium uxoris, eámque non retrahit à petitione debiti, sed potiùs dat ansam liberiùs petendi, cùm sciat ipsum petere non posse, & ipsa levi indicio facilè petere possit; meritò no-

tant

ant DD. ejusmodi vota esse indiscreta, & conjugibus, nisi senes sint, dissuadenda.

4. Si vir & uxor mutuo consensu voveant castitatem, hoc votum ipsi irritare non possunt, quia juri suo ad petendum & reddendum debitum renunciârunt, *c. fin. 33. q. 5. Sporer. n. 29. Castrolao p. 7. n. 6.*

5. Si conjux conjugi simpliciter dedit licentiam vovendi castitatem, hoc ipso cessit juri suo, nec consensum revocare, aut debitum petere potuit, secùs si votum conjugis purè permisit, reservando sibi jus suum, *Nav. c. 17. nu. 31. Lamm n. 15.*

R. V. Vota denique servorum, domini aut heri indirectè tantùm irritare possunt, quatenus obligationi servitutis vel famulatûs obsistunt, idebque finitâ servitute reconvalescunt, *communis & vera;* unde domini nihil possunt circa vota castitatis, orationis, confessionis; moderati jejunii &c.

CASUS LXXI.

De Voti Dispensatione, & Commutatione.

ZOilus *Pastor ab Episcopo interrogatur:* 1. *An dispensatio absque causa sit licita, & valida* 2. *Quæ sint causæ dispensandi.* 3. *Quid in dubio, aut in casu, quo absque omni causa bonâ fide dispensatum est.* 4. *An dispensare possint Papa, Episcopi, Prælati, Regulares, Abbatissæ, an cum Novitiis*

&

& secumipsis. 5. *An Confessarii Regularium.* 6. *An cum absentibus, & extra confessionem: & an idem queant Parochi.* 7. *Quæ sint vota reservata Papæ.* 8. *An inter hæc numerentur vota dubia, conditionata, metu extorta, pœnalia, disjunctiva, non Deo sed Sanctis facta.* 9. *An votum reservatum ab Episcopo, vel Regularibus quòad circumstantias dispensari possit.* 10. *Vel in voto castitatis edito stante matrimonio.* 11. *Quid si votum reservatum, sit commutatum in non reservatum.* 12. *An reservatum possit irritari.* 13. *An facultas Generalis extendat se ad reservata, item an ad ea, quæ post concessionem sunt emissa, vel etiam ad juramenta.* 14. *An votum castitatis dispensatum soluto matrimonio reviviscat, item an Episcopus in casu necessitatis dispensare queat in reservatis.* 15. *An etiam Regulares.* 16. *An & ex qua causa fieri possit voti commutatio.* 17. *Quinam vota commutare possint, & quid de votis in favorem tertii.* 18. *An extra confessionem.* 19. *An post commutationem possit rediri ad votum prius.* 20. *An omnia vota commutari possint in votum Religionis.* 11. *An Professio Religiosa extinguat omnia vota, etiam Religionis strictioris.* 22. *Quid de votis pœnalibus.* 23. *Quid de eo, qui vovit non petere dispensationem.* Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit dispensatio voti?

1. Rs. Est remissio totalis obligationis ob justam causam facta ab eo, qui in personam voventis habet jurisdictionem spiritualem, est in re omnium. Dicitur 1. *Remissio totalis obligationis*, in quo dispensatio distinguitur à commutatione, in quâ obligatio ex toto non tollitur, sed saltem ex parte in aliam materiam transfertur. Dicitur 2. *Ob justam causam*; nam dispensatio in votis sine cau-

causa non tantùm illicita est, sed & invalida, *S. Th. 2. 88. a. 12. ad 2.* Fit enim à Superiore Ecclesiastico, qui nomine Dei relaxat promissionem DEO factam; Deus autem dedit hanc potestatem non in destructionem, sed ædificationem exigente id necessitate vel utilitate subditorum; aliud est de irritatione, quæ fit nomine proprio ab habente potestatem dominativam in personam voventis, vel in materiam voti; dominio autem vel jure suo validè quis uti potest, etiam sine causa. an quis secum dispensare possit, dixi *c. 6. n. 24.*

QUÆR. II. Quæ sint causæ legitimæ dispensandi?

R. Sunt præcipuè quatuor: 1. *Imperfecta deliberatio*, aut dubium de illâ, sive illud contingat ex defectu ætatis, sive ex mentis turbatione, aut etiam ratione metûs, doli vel erroris accidentalis; similiter sufficit quodcunque prudens dubium de valore voti. 2.

2. *Notabilis difficultas* exequendi rem promissam, etiamsi non sit tanta, ut votum irritet, sufficiet tamen ad dispensationem; sola autem major commoditas aut inclinatio ad aliud opus pium, etsi satis sit ad votum commutandum, non tamen ad dispensandum.

3. *Damnum spirituale vel corporale*, sic dispensatur in voto continentiæ vel non petendi debitum, si ob nimiam proclivitatem in Venerem sit periculum lapsûs, aut executio voti sit subjecta plurimis molestiis & scrupulis; item si immineat ex voto damnum temporale, v. g. interitus illustris familiæ, vel ex nimiis eleëmosynis exhauriretur res domestica, &c. in his & similibus dispensatur Romæ, saltem aliqualem adjungendo commutationem in aliud opus pium.

4.

4. *Majus bonum* ex dispensatione proventurum, v. g. major Dei honor, major Ecclesiæ vel Reip. utilitas: quò majus & arctius est votum, eò major requiritur causa dispensandi, etsi una causa se sola non sufficiat, sufficiet conjuncta cum aliis, *Suar. l. 6. de vot. c. 17. Reiffenst. l. 3. tit.* 3. *34. à num. 22. & ibid. Leuren. q. 903.* In dubio an adsit causa sufficiens, semper miscenda est commutatio in aliquod opus pium, quod defectum causæ suppleat, *Suar. l. c. Castrop. d. 2. pun. 9. num. 17.* Hinc Confessarii privilegiati rarò debent ex toto dispensare, nisi quando dubium est de voti valore: si dispensatio bonâ fide facta est, & expost reperiatur, non adfuisse causam legitimam, *Sporer c. 3. num. 45. ex Sanch. & Less.* dicit, præsumendum esse die bonitate Dei, quòd dispensationem suo nomine bonâ fide factam accepet & ratam habeat. At probabiliùs contradicunt *Salas, Castrop. nu. 4. Leur. l. c.* quia jura & omnes DD. ad valorem dispensationis in voto requirunt causam legitimam: ergo si certò constet, talem non adfuisse, dispensatio est nulla; deinde talis præsumptio est ad minus incerta, & obligatio voti est certa: ergo non excusat. Econtrà si constet adesse causam certò sufficientem, Superior plerumque dispensare obligatur, vel maximè si id exigat bonum commune; quandoque etiam negare poterit, si nempe periculum sit, ne vilescat votorum obligatio vel dispensatio

QUÆR. III. Quinam habeant potestatem in votis dispensandi?

4. Rx. 1. Respectu totius Ecclesiæ in omnibus votis dispensare potest summus Pontifex.

2. Dis-

2. Dispensare possunt Episcopi in omnibus votis suorum subditorum Papæ non reservatis.

3. Idem possunt Prælati Regulares exempti, & omnes Superiores locales respectu suorum Religiosorum, & in eorum absentia Vicarii, si non ordinariâ, saltem potestate sibi ex consuetudine delegata, *Sanch. l. 4. mor. c. 49.* Prælati Regularium non exemptorum id jure communi non possunt, nisi quatenus ex consuetudine vel Episcopi commissione illis concessum est. *Si dicas*: potestas dispensandi in Prælatis Regularium videtur supervacanea, eò quòd omnia eorum vota vel extinguantur per Professionem, vel post professionem emissa à Prælatis irritari possint potestate dominativâ. R. N. ass. nam votum ingrediendi Religionem strictiorem à Superioribus nequit irritari, benè tamen dispensari, ut probat *Sanchez. c. 41.* idem docet *Suar.* de voto approbato à Prælato Superiore. Item Prælati in votis Noviciorum dispensare possunt, quia in favorabilibus gaudent privilegiis sui Ordinis, *Castropalao p. 10. num. 3. Schmaltzgr. num.* 105. nequeunt tamen eorum vota irritare, ut dixi *Cas. præc. num. 6.*

4. Abbatissæ suarum vota quidem irritare possunt propter potestatem dominativam, quam in suas habent per votum obedientiæ, non tamen dispensare, quia carent jurisdictione spirituali.

5. Superiores habentes potestatem dispensandi ordinariam, etiam secum dispensare possunt saltem mediatè, dando jurisdictionem Confessario, vel alteri, ùt contra *Suar.* latè probat *Sanch. l. 3. de mat. d. 3. totâ.*

6. Con-

5. 6. Confessarii approbati Ordinum Mendicantium, & cum iis communicantes habent privilegium pro foro conscientiæ dispensandi in omnibus votis & juramentis sæcularium, in quibus Episcopi dispensare possunt jure ordinario; id enim Mendicantibus concessit *Inn. VIII. Eug. IV.* Benedictinis *Mart. V.* testibus *Tamb. Herinx, Dian p. 11. t. 8 R. 16. Sannig. de vot. c. 43. num. 2. Gobat. t. 10. num. 603. Sporer num. 54. Castropalao p. 14. num. 7. Reiffenst. num. 39.* Dixi: in votis, in quibus Episcopi dispensant potestate ordinariâ; nam si Episcopi in casu necessitatis, quando non datur recursus ad Papam, in votis Papæ reservatis dispensant, id non faciunt potestate ordinariâ sed delegatâ, ideóque hoc non poterunt Confessarii Mendicantium, ut habet communis *cum Rodriq. Sanch. Suar. c. 26. n 16. Barb. 2 p. de pot. Ep. alleg. 37. num. 14.* Nihilominus probabile videtur etiam tali casu Mendicantes pro foro conscientiæ dispensare posse, ut dicam *inf. num 15.* Quòd autem *Ordo Præmonstratensis* in privilegiis communicet cum Mendicantibus, docet *Barb. l. 1. juris Eccl. c. 41. num 231. Tamb. to. 1. d. 12 q. 1* Et ita definitum est in Capitulo Generali ejusd. Ordinis Anno 1660. & constat ex amplissimo Indulto Urb. VIII. Lotharingis concesso.

6. 7. Episcopi & Regulares privilegiati conveniunt in hoc, quòd utrique possint vota non reservata dispensare, & commutare, etiam extra Confessionem, & cum absentibus, quia pro neutris ullo jure hoc exercitium restringitur ad forum Sacramentale, aut ad solos præsentes: in hoc differunt, quòd Episcopi hanc suam potestatem utpotè ordinariam alteri delegare possint, non item Regu-

gulares cùm sint delegati, econtrà Regulares possunt exercere sua privilegia circa omnes fideles ad ipsos undequáque venientes; agunt enim nomine Sum: Pontificis; Episcopi verò, quia agunt per urisdictionem propriam, non possunt eam ultra ios diœcesanos extendere, *Sanch. c. 43. Sporer um. 78*

8 Parochi quamvis ex consuetudine possint dis- ensare in jejunio & operibus servilibus, non ta- en in votis aut juramentis, *Tamb. La Croix sup.* 7.

QUÆR. IV. Quid circa dispensationem in vo- is reservatis?

Rs. I. Quinque sunt vota soli papæ reservata, deóque ab Episcopo vel Regulari privilegiato on dispensabilia, nisi in privilegio specialiter ex- rimantur; ut 1. *Votum* integræ & perpetuæ *ca- itatis*, nam votum castitatis sub obligatione so- um veniali emissum, aut ad tempus, votum non xtendi debitum conjugale, votum Virginitatis dùm intendendo integritatem clausiri virginalis, otum non nubendi, votum non polluendi, non ornicandi, mulierem non tangendi, & his simi- is, non sunt reservata, quia non sunt votum ntegræ castitatis, de quâ solâ reservatio utpote diosa intelligi debet. Idem est de voto sus- ipiendi Sacros Ordines, quia non est dire- è ad castitatem, sed ad Statum Clerica- m, cui votum castitatis annexum est, *Sanch. uar. l. 9. c. 25. Laym. c. 8. num. 8. Barb. num. 19.* 2. *Votum Religionis* approbatæ. 3. *Votum pere- rinandi ad S. Sepulchrum* Hierosolymitanum. 4. *Peregrinandi Romam* ad limina SS. Apostolorum, etri & Pauli. 5. *Peregrinandi Compostellam* 8. d S. Jacobum, *c. ex multa, super his de vot.*

¶. II. Cùm reservatio sit odiosa utpotè restringens potestatem ordinariam, strictè est interpretanda, ideóque non censentur reservata, sed ab Episcopo & privilegiatis dispensabilia sunt.

1. Vota, de quibus dubium est, an sint valida aut reservata, quia reservatio non extenditur nisi ad casus certos, *Sanch. Castropalao p. 12. num. 8.* Idem est de dubio, an promissio fuerit deliberata; ex quo capite votum castitatis vel Religionis ab impubere emissum non esse reservatum docet *Viva q. 12. a 2.* quia præsumitur adfuisse imperfecta deliberatio; ideò enim impuberibus prohibetur matrimonium, *c. attestationi de sponsi. imp.*

2. *Vota conditionata*, v. g. voveo castitatem, Religionem, si sanitati restituar, si pater periculum evaserit, idque non tantùm ante, *sed etiam* post impletam conditionem, quia non sunt perfectè libera; fiunt enim metu instantis mali, & quæ ab initio non sunt reservata, etiam non fiunt expost, & in dubio non censentur reservata, *Gometz, Sanch. l. 4. mor. c. 20. num. 98. Bellegamb. p. 3. sect. 13. q. 2.* idque tenet, etiamsi post impletam conditionem fuissent confirmata, quia confirmatio cadit super idem votum, prout à principio editum, nisi nunc esset editum independenter à primo voto, *Dian. p. 6. t. 8. R. 16. Wiestner num 73.*

3. *Vota injusto metu* etiam levi extorta, quia non sunt perfectè libera, *Illsung. t. 5. n. 156. Reiffenst. n. 30.* idque etiam tenet de metu intrinseco, ut si quis voveat Religionem metu periculi, quia nec ista vota sunt perfectè libera, nec directè interditur materia voti, sed evasio periculi, & verè sunt conditionata, *Sanch. Illsung. l. c.* 4. Vo-

4. *Vota pœnalia*, v. g. voveo castitatem, si iterum blasphemavero, Religionem, si me inebriavero, ita ut dispensabilia sint etiam secutâ blasphemiâ vel ebrietate, quia ista vota non sunt perfecta, cùm non fiant amore virtutis, castitatis vel Religionis; sed voluntas eas potiùs refugit, quia eam timore vult se deterrere à blasphemiâ vel ebrietate, *La Croix n. 544.*

5. *Votum disjunctivum* continens unam partem non reservatam, v. g. voveo Religionem, vel ferre cilicium: *Quia in alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum impleri, Reg. 70. in 6.* quod verum est, etiamsi cilicium fieret impossibile, & jam statuisset Religionem ingredi, *Belleg. l. c. Sporer n. 60. La Croix n. 548.* idem est si vir nobilis metu naufragii Deo promittat actum heroicum, sevadat, putà vel ingredi Religionem, vel ducere virginem pauperem & ignobilem; nam præterquam quòd hoc votum non sit perfectè liberum, est disjunctivum, & quòad unam partem non reservatum, imò quòad promissionem matrimonii forsan invalidum eò quòd non sit de meliori bono secundùm dicta *Cas. 68. n. 5.* ideóque ex triplici capite hoc votum erit dispensabile ab Episcopo vel Regularibus.

6. Si votum non sit directum ad Deum, sed tantùm ad B. V. vel Sanctos, ita ut vovens non cogitaverit de promissione Deo faciendâ, nec verba voventis explicitè significent aliquam relationem ad Deum, ut fit, dum puella B. V. devota dicit: Tibi Dominæ meæ promitto perpetuam virginitatem; tale votum probabiliter non est reservatum, *Gobat, Sporer num. 58. Reiffenst. num. 29.*

9. 7. Votum quòad substantiam reservatum potest ab Episcopo vel Regulari privilegiato dispensari quòad accidentia, v. g. voviſti peregrinari Romam nudis pedibus, dispensari potest, ut eas calceatus vel eques; voviſti statim ingredi Religionem strictiorem, dispensari potest ab Episcopo vel Regulari, ut eas post aliquot annos, vel ut ingrediaris minùs strictam, *Less. Nav. Illsung. n. 145. Castropalao p. 11. n. 4.*

10. 8. Si post consummatum matrimonium una conjux sine alterius consensu voveat omnimodam castitatem, hoc votum non est perfectum, quia adhuc tenetur reddere debitum, ideóque nec est reservatum: si post contractum, sed necdum consummatum matrimonium ejusmodi votum edatur, cum voluntate ingrediendi Religionem, erit votum perfectum, & reservatum, idem est, si mutuo & irrevocabili consensu *castitatem* voveant, *Sanchez. Belleg. l. c.* Si verò maneant cohabitantes cum periculo incontinentiæ, Episcopus dispensare poterit, ut statim dicetur.

11. 9. Votum reservatum, postquam est commutatum in aliud non reservatum, v. g. castitas in cilicium perpetuum, cilicium non manet reservatum, nec in odiosis tenet Regula, quòd surrogatum sapiat naturam illius, cui surrogatur, *Suar. c. 20. num. 15.* ne tamen temerè in voto surrogato dispensetur, vel nimiùm remittatur, interrogandum erit, quale fuerit primum votum.

12. 10. Etsi vota reservata non possint commutari vel dispensari nisi à Papâ, possunt tamen irritari ab habente potestatem dominativam, quia includunt conditionem, si ille, cui dominativè subjectus

ectus sum, consentiat, *Sanch. Dian. p. 1. t. 11.* l. 84. unde si impubes Religionem vovit, poterit hoc votum irritare pater, vel tutor, ut in horum defectu mater ut dixi *Cas. 70. num. 11.*

11. Generalis facultas dispensandi omnia vota non comprehendit reservata, quia quæ specialiter reservantur, debent in concessione privilegii specialiter exprimi: si concedatur facultas ad omnia vota, excepto castitatis, & Religionis, possunt dispensari vota trium peregrinationum, quia exceptio firmat regulam in non exceptis; *Suar. c. 40. num. 19. Belleg. sup.* Facultas generaliter concessa extendit se ad omnia vota ante & post concessionem emissa, quia favores latam patiuntur interpretationem, *Suar. c. 13. Castropalao p. 14. num. 6.* 13.

12. Reservatio votorum etiam extenditur ad iuramenta in eâdem materiâ, intellige; si fiant Deo & non homini, tunc enim includunt votum seu promissionem Deo factam, *Illsung. num. 7. Belleg. sup. 12. q. 1.*

13. III. In votis reservatis per se solus Papa dispensare potest: si tamen non dispenset simpliciter, sed tantùm ad certum finem, v. g. in castitate, in ordine ad matrimonium, soluto matrimonio reviviscit votum, nisì aliud in dispensatione expressum fuerit. Dixi, *per se*, nam per accidens, quando urget gravis necessitas, & Papa adiri non potest, per epikeiam, seu ex præsumptâ Papæ licentia in reservatis dispensat Episcopus, etiam præsente Nuntio Apostolico, nisì hic specialem habeat facultatem circa reservata, tunc enim non esset necessitas, & Pontifex in suo legatio adiri posset, *Sanch. Rodriq. Sylves. Nav. c. 26.* 14.

num. 9. Castropalao p. 12. num. 4. Sporer num. 71. Ratio est, quia præsumi non potest, quòd Papa cum periculo animarum sibi dispensationem in casu necessitatis reservare velit: ut si sit periculum incontinentiæ, scandali, aut matrimonium sine gravi sponsæ vel sponsi eorúmque familiæ dedecore differri non possit, si defiorata sit diffamanda, & proles habenda illegitima, nisí pater morituros matrem mediante dispensatione ducat, &c. Duo tamen hîc veniunt notanda: 1. Quòd Episcopus in reservata non plus possit, quàm præcisè exigat necessitas; hinc si dispenset ad matrimonium, dispensatus adhuc vi voti obligatur se non polluere, non fornicari, abstinere à secundo matrimonio, *Suar. c. 26. num. 13. Barb. sup. num. 13.*

15. 2. In tali necessitate dispensare non possunt Mendicantes, ut dixi *num. 5.* quia vota verè manent reservata, & præsumi non potest, *quòd* Papa quòad Regulares consentiat, nam ad succurrendum periculo animarum, sufficit, quòd Episcopi tunc dispensare valeant DD. cit. & communissima apud *La Croix num. 563.* Nihilominùs *Reiffenst. num. 40.* citans *Bassæum*, *Crusers*, quos sequitur *Leuren. q. 905.* non improbabiliter hanc facultatem extendit ad Regulares. Rationem dat, quia ex privilegiis certum est, Regulares posse dispensare in omnibus votis, in quibus jure ordinario dispensat Episcopus, sed in casu necessitatis dispensat Episcopus jure ordinario. Prob. min. quia Episcopus tunc vel dispensat vi officii, vel quia vota tunc non sunt reservata, aut vi universalis consuetudinis, sed quocunque modo dispenset, dispensat jure ordinario; ergo. De primo & secundo modo patet, de consuetudine etiam do-

docet communis, quòd det jurisdictionem ordinariam. Conf.: illa potestas, quâ Episcopi urgente necessitate dispensant, non est delegata, ergo ordinaria. Prob. ant. potestas delegata est, quæ non ex lege, officio aut consuetudine, sed ex speciali commissione alterius competit, atque in toto jure ostendi non potest, quòd talis commissio Episcopis facta sit, ergo

QUÆR. V. Quid circa commutationem votorum?

R. Tenenda esse seqq. 1. Commutatio voti 16.
est translatio obligationis ab unâ materiâ in aliam; in opus manifestè melius, hoc est Deo gratius, ab ipso vovente fieri potest; in æquale vel minus bonum, solus Superior vel habens privilegium, ex causa commutare potest; minor tamen causa requiritur ad commutationem, quàm ad dispensationem, *Pyrrh. l. 3. t. 34. Barb. in c. 4. de vot. num. 3.* Ratio est, quòd in voto præcipuè attendatur ad id, quod est Deo gratum, si ergo materia, in quam fit commutatio, sit evidenter melior seu Deo gratior, Deus prudenter præsumitur consentire in commutationem, *quia promissum non infringit, qui illud in melius commutat, c. 2. de jurej.* Econtrà non satis constat, DEUM consentire, ut propriâ authoritate materia voti commutetur in æqualem vel minùs bonam, imò hoc ipso, quòd materia subsitet voto, est alterâ aliàs æquali melior & Deo gratior; in commutatione autem non est spectanda præcipuè excellentior virtus, in quam commutetur, sed quod hîc & nunc est utilius ad finem voventis; sic qui vovit flagellationem in remedium castitatis, meliùs erit eam commu-

tare in jejunium, quàm orationem, *Tamb. La Croix n. 521.*

2. Ut vota commutentur in evidenter melius, nulla requiritur causa, ut mutentur in æquale, sufficit sola major devotio voventis, vel aliqualis difficultas in exequendo, etsi non sufficiat ad dispensandum; commutatio in æquale, vel minùs bonum, si fiat absque omni causa, etiam à Superiore, est invalida, *Castropalao p. 17. num. 4* quia Deus nemini dedit potestatem voti obligationem remittendi sine causa & irrationabiliter.

3. Qui potestatem habent commuttandi, & non dispensandi, non possunt votum commutare nisi in æquale; nam si in minus mutetur, hoc ipso quoad partem dispensatur.

17. 4. Omnes qui possunt dispensare, etiam possunt vota commutare, non econtrà; *nam in novissimis* Jubilæis datur omnibus Confessariis approbatis potestas quælibet vota & juramenta, præter castitatis & Religionis, commutandi, non verò dispensandi.

5. Quicunque habent potestatem vota dispensandi vel commutandi, eandem etiam habent ad juramenta & vota jurata.

6. Juramenta & vota in favorem tertii facta ante acceptationem ipso inscio dispensari & commutari possunt, secùs si jam fuerint acceptata, quia tunc alter jus acquisivit, quo invitus privari non debet, nisi bonum commune aliud exigat, aut promissio injusto metu vel dolo sit extorta; addunt *Rodriq. Fagundez. Burghab. cent. 2. Cas. 25.* & alii cum *Sporer num. 113. Reiffenst. num. 52.* juramenta & vota etiam ab homine acceptata dispensari posse, si principaliter facta sint DEO,

ut

ut si quis amore DEI promittat alere hunc paupe-
rem ornare hanc Ecclesiam, vel fratri suo pro-
mittat intrare Religionem, quia tunc princi-
palis creditor est Deus; sed à communi sen-
tentia non recedo, quia Deus non vult re-
mittere promissionem sibi factam cum injuriâ
tertii.

7. Vota reservata sicut dispensari non possunt,
ita nec commutari, nisi quòad circumstantias,
ut dixi n. 9.

8. Sicut dispensatio, ita & votorum commu- 18.
tatio probabiliter fieri potest extra confessionem;
Nec obstat, quòd in Bulla Jubilæi addi soleat:
*Confessionibus auditis valeat absolvere à pecca-
tis, & commutare vota;* nam TÒ auditis con-
fessionibus refertur ad absolutionem à pecca-
tis, quæ immediatè sequitur, non verò ad
commutationem votorum, *Viva*, *La Croix*
num. 507.

9. Qui ab habente potestatem impetravit 19.
commutationem voti, si malit, potest redi-
re ad prius votum, quia commutatio in ejus
favorem facta est, non tamen tenetur redire,
etiamsi materia nova facta esset inutilis vel
impossibilis etiam ex culpâ voventis, v. g. lo-
co disciplinæ impositum est jejunium, si non
potes jejunare, non teneris ad disciplinam,
quia jam prior obligatio sublata est, *Laym.*
Sporer num. 135.

10 Omnia vota personalia propriâ autho- 20.
ritate mutari possunt in votum Religionis tan-
quam evidenter melius & DEO gratius; si
tamen expost Religionem ingredi non possis,
reviviscunt priora vota, quia hæc commutatio
propriâ authoritate facta non tollit omninò

obligationem prioris vinculi, *Tamb. hic §. 7. num. 6.*

21. 11. Per professionem Religiosam ipso jure commutantur & extinguuntur omnia juramenta, & vota non solemnia, tam realia, quàm personalia, etiam reservata, etsi vovens de hac commutatione nihil cogitaverit, *Barb. in c. 4. de vot. num. 2. Pyrrhing. num. 28.* Item per Professionem in Religionem laxiorem extinguitur votum ingrediendi strictiorem, quia est votum simplex, *Sanch. l. 5. mor. c. 5. num. 16.* Pontas V. *Votum Cas. 31.* peccat tamen, qui contra votum Religionis strictioris ingreditur laxiorem, nisi strictior ipsi sit inconveniens; Excipe sola vota homini, vel Ecclesiæ facta & acceptata, quæ per Professionem non extinguuntur, quia Deus non acceptat Professionem cum injuriâ seu derogatione juris tertio quæsiti, *Sanch. n. 40. Pyrrh. l. cit.*

22. 12. Vota pœnalia dispensari & commutari possunt, non tantùm quòad se, sed etiam quòad pœnam jam debitam; v. g. voviſti dare eleëmosynam, quoties te inebriaveris, & votum ipsum, & eleëmosynæ jam debitæ ex causâ dispensari & commutari possunt: idem est, si quis indies vovit orare Rosarium, quod à longo tempore intermisit, Regularis privilegiatus impositâ salutari pœnitentiâ pro transgressione, in ipso voto orandi, & in Rosariis neglectis dispensare poterit, *Nav. Sanch. Laym. num. 26.*

23 13. Qui vovit non petere dispensationem, vel irritationem voti, adhuc potest facere commutationem; item qui vovit non petere irritationem potest adhuc petere dispensationem vel contrà, quia,

quia hæc sunt valde distincta; attendenda tamen est intentio voventis, qui fortè non distinxit inter dispensationem, irritationem, & commutationem, sed simpliciter vovit, manere in suo voto; si absolutè vovit, non petere relaxationem pro quocunque casu etiam necessitatis, votum est nullum, quia tunc melius est petere, quàm non petere; secùs si voverit, non facilè petere, aut non petere nisi cum consilio Confessari; tunc si petat absque gravi causa vel consilio Confessarii; relaxatio & commutatio valebit quidem, sed peccabit contra votum. De commutatione vororum plura dicam *Cas. 102. quæst. 4.* per totum.

CASUS LXXII.

De Horis Canonicis.

AMadæus *Subdiaconus quærit.* 1. *Quid sint Horæ Canonicæ? & quas Horas teneatur recitare de Ordinationis; quid si ordinatus sit ex metu, aut impubes, vel dubitet de valore Ordinationis.* 2. *An professi obligentur extra Chorum.* 3. *Quot personæ requirantur ad Chorum & utrùm satisfieri possit per sæculares?* 4. *Qualiter obligentur Beneficiati.* 5. *An habentes Capellaniam Laicam, Coadjutores, Vicarii, Pensionarii, Canonessæ Sæculares.* 6. *Non habentes Beneficii possessionem.* 7. *Non percipientes fructus uno vel altero anno.* 8. *Habentes Beneficium tenue.* 9. *Aut ex culpâ fructus non percipientes.* 10. *An propter omissionem fructus restituendi.* 11. *Quid si*

si omissio sit inculpabilis, vel secuta ex morbo per intemperantiam causato. 12. *Quid si quis per primos sex menses omittat horas, vel per plures annos.* 13. *Quid si omittat unum Psalmum.* 14. *Quid si Canonicus oret Horas non chor aliter, sed privatim, vel in Choro dormiat.* 15. *Cui restitutio fieri debeat, & an satisfiat per Eleëmosynas, quas dedit immemor omissionis.* 16. *An excusetur, qui ignorat linguam Latinam, vel Rubricas.* 17. *An excuset metus, subita turbatio, tristitia.* 18. *An morbus, febris tertiana: & quid in dubio: an morbus sit gravis.* 19. *An excuset actus charitatis, vel officii.* 20. *An impeditus teneatur prævenire.* 21. *An qui non potest totum, teneatur ad partem.* 22. *An carens Breviario proprio teneatur orare ex Romano vel alterius Ordinis, & qui non potest solus, an teneatur conducere socium.* 23. *An excusentur censurati, degradati, captivi, ad triremes damnati, &c.* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sint Horæ Canonicæ?

1. R. Sunt publicæ ac statæ preces ex Sacrorum Canonum Decretis ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ ad Deum persolvendæ: Est autem usus Horarum antiquissimus à temporibus Apostolorum ad nos derivatus, dividiturque in septem partes seu Horas: Matutinum, Primam, Tertiam &c. juxta illud *Ps. 118. ℣. 146. septies in die laudem dixi tibi.*

QUÆR. II. Quinam ad Horas obligentur?

R. 1. Per se nemo obligatur nisi ratione Ordinis sacri, Professionis Religiosæ, aut Beneficii Ecclesiastici, igitur obligantur omnes in Majoribus Ordinibus, hoc est, saltem in Subdiaconatu constituti, & quidem ab eâ Horâ, quâ Sub-

Subdiaconi ordinantur, tenentur orare Horas correspondentes, non quidem accipiendo illud tempus Mathematicè, seu physicè, sed moraliter juxtà cujuslibet Diœcesis consuetudinem, ideóque si in Diœcesi Colon. ordineris Horâ 9nâ., ad summum obligaberis ad Sextam, & Nonam, si circà 11mam, vel meridiem, non nisi ad Vesperas & Completorium istius diei. *Dian March. Suar. l. 4. de orat. c. 27. num. 8. Gob. tr. 5. Cas. 23. num. 561.* idem cum proportione dicendum de inceptione obligationis Horarum ratione Beneficii, vel Professionis Religiosæ. Qui antecedenter orat, non satisfacit, quia non potest extingui obligatio, quæ nondum est. *Baldell. l. 3. d. 21. num. 7.* Ordinatus per gravem, & iniquum metum sicut non tenetur ad castitatem, sic nec ad Horas Canonicas, nisi expost Ordinem susceptum liberè ratificet. *Sot. Sanch. Baldell. num 18.* Idem est de Ordinato ante usum rationis; sed quid de impubere? R. Si sciens, & volens Ordines suscipiat benè intelligens onus Castitatis, & Horarum S. Ordin. annexum, obligatur; quia non est, undè excusetur. *Cajet. Sot.* & plures apud *Sanch. de Matr. d. 30. num. 6.* In dubio, an quis sit validè ordinatus, putat *Tamb.* eum non esse obligandum ad Horas, quia libertas videtur esse in possessione, quæ per dubiam Ordinationem non tollitur; sed attendendum est, an in reliquis se gerat pro ordinato; si sic, etiam hîc se talem gerere debet, & in dubio standum est pro valore actûs.

R. II. Ratione Professionis Religiosæ obligantur tantum ii, in quorum Religione est speciale, præceptum, vel consuetudo obligans omnes 2.

Pro-

Professos etiam in Majoribus non constitutos, tam in-quàm extrà Chorum ad Horas Canonicas, quale præceptum habent Fratres Minores, & Moniales Annuntiatæ ; ubi tale præceptum, vel consuetudo non est, etiam non est obligatio ad Horas. *Medin. Palud. Caram. Theol. reg. d. 100. Suar. March. Tribun. p. 2. tr. 1. tit. 3. q. 2. Dub. 1.* imò *Less. consil. mor. cas. 14.* multis probat rationibus Choristas, aut Moniales nullâ consuetudine obligari ad Breviarium, idque de Clarissis testatur *Alphons. à Castro l. 1. de Lege Pæn. c. 8.* de Professis Augustinianis *Arragon. 2. 2. q. 83. a. 12.* de suis Dominicanis *Sotus l. 10. de just. q. 5. a. 3.* de Cistercien-sibus Caram. *d. 103. n. 1358.* & Abbatem cum suis ex rationabili causâ, v. g. quando versantur in studiis, quoad Horas dispensare posse, cum aliis docet *Sporer hic n. 14.* quamvis alioquin sit contrarius. Sed Ratio nostra est, quòd ejusmodi obligatio non oriatur ex ipsâ Professione, seu perpetuâ sui in Religionem incorporatione ; aliàs enim obligarentur etiam Fratres Laici, quod nemo dicit ; ergo talis obligatio aliundè astrui non potest, quàm ex speciali Ordinis Statuto, vel consuetudine sub mortali receptâ, quæ non præsumi, sed probari debet. Undè infero, Fratres Professos in Majoribus Ordinibus non constitutos, uti & Moniales in S. Ordine nostro Præmonstratensi, saltem quòad hanc Provinciam Rhenanam, extrà Chorum non obligari ad recitandas Horas, idque mihi certum videtur, non enim datur in Ordine nostro quòad hoc speciale Statutum, ût clarum est, neque in hac Provinciâ est consuetudo sub mortali recepta, sed quòad pleraque Monaste-

ria

ria consuetudo omnino contraria, ut experientiâ didici, & qui contrarium dicunt, fundant se in consuetudine generali omnium Ordinum, quam nunquam sufficienter probare poterunt existere, vel sub mortali esse receptam, & ejusmodi consuetudinem negant AA. suprà cit. Deindè non debet adstrui mortale, nisi præceptum, vel consuetudo obligans sufficienter probetur, in dubio enim est possessio pro libertate; sed ejusmodi præceptum, aut consuetudo obligans in Ordine Præmonstr.; sufficienter non probatur, ergo. Dato etiam, quòd probarî posset Consuetudo generalis, tamen non obligat in locis, in quibus non est recepta, ùt habet comm. & certa omnium Theolog. patétque in Abstinentia in festo S. Marci, & mille aliis exemplis, quæ non obligat nisi in locis, in quibus animo se obligandi est recepta; atqui experientia docet hanc consuetudinem in multis locis, & Provinciis taliter non esse receptam, ergo. *Nec obstat*, quòd Moniales & Clerici sint professi, seu deputati, ùt dicunt, ad Chorum, nam tantùm sunt professi Chorum in communi, ideòque peccant mortaliter, si suâ culpâ vel negligentiâ impediant, quominùs Chorus in communi servetur, secus si pro suâ tantùm parte Horas omittant; patet à pari: In Ordine nostro Præmonstr. non tantùm est consuetudo, sed & speciale præceptum in Quadragesimâ choraliter orandi septem Psalmos Pœnitentiales, Litanias, & suo tempore anniversaria pro Benefactoribus, Parentibus, & Fratribus Ordinis &c. & tamen nemo dicet, aut probare poterit hos Psalmos, & Anniversaria sub mortali obligare quemlibet in particulari, & extra

tra Chorum; & in dubio consuetudo potiùs habenda est pro voluntariâ & supererogatoriâ, quàm pro obligatoriâ, sicut in dubio an verba vel voluntas Superioris contineat præceptum vel purum monitum; nam *in obscuris quod minimum est, sequimur* reg. jur. 30. in 6. de Horis Deiparæ Virginis Mariæ velut singularis candidi Ordinis nostri Patronæ, speciale est, quòd omnes etiam extra Chorum existentes ad eas sub veniali peccato obligentur, id enim claris verbis exprimit Statuta Præmonst. *dist. 1. c. 3. n. 3.* de Horis verò Canonicis recitandis à non ordinatis extra Chorum existentibus, nullam mentionem faciunt.

3. DUBITARI hîc potest, quot personæ requirantur ad servandum Chorum in communi? R. Ad minus requiri 4. vel 5. sive Professi sive Novitii, sive Sæculares, ità ut, ubi quatuor haberi non possunt, Communitas non *obligetur* ad Chorum, ità comm. cum *Gob. & Tamb. in Decal. l. 2. c. 5. § 1. nu. 22.* Ratio est, quòd Chorus consistat in decenti alternatione cantantium, vel orantium, sed non potest esse decens alternatio, ubi sunt pauciores quàm 4. ergo. At quid si servetur tantùm à duobus vel tribus? R. Superiorem in hoc facilè posse peccare mortaliter tùm ratione scandali, tùm ratione negligentiæ, si id sinè urgente causâ permittat; posset tamen, ut verbis *Tamb. l. c. n. 11.* utat, ex natura sua alicui videri probabile satisfieri, quia in rigore servatur essentia Chori, scilicet cantus alternus, & in hac sententiâ est obligatio servandi Chorum, ubi tantùm sunt duo vel tres, idque de Canonicis Sæcularibus docet communis Sententia, quia arctiùs obligantur ad Chorum, quàm Religiosi, scilicet ex justitia, & implì-

plicito saltem pacto cum Fundatoribus. Sed quid, si tot Religiosi, vel Clerici haberi nequeant, quot ad Chorum requiruntur, eritne obligatio advocandi personas Sæculares, ad id idoneas? R. *Affirm.* Si id reditus Ecclesiæ patiantur; quia verè persolvitur Officium; & quamvis id tunc non fiat per Clericos, fit tamen nomine Clericorum; & qui tenetur ad finem, tenetur ad media non nimis difficilia; & ita in supplementum Chori videmus in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis sæpe adhiberi pueros primâ Tonsurâ nondum initiatos, aut Clericos qui non sunt de gremio; & si privatus Clericus qui solus orare non potest, tenetur suis expensis conducere socium si commodè possit, ut dicam infrà n. 22. cur non teneantur Superiores Ecclesiarum conducere Chorales Sæculares, si alios habere non possint?

R. III. Omnes qui habent Beneficium, sivè curatum, ùt Episcopi, Abbates, Decani, Patochi &c. sivè non curatum, ùt Canonici, Vicarii, Capellani, Personatistæ &c. ad Horas obligantur. Est communis & certa ex Concil. Basilensi *Sess. 21. §. quoscunque*, & Lateran. *Sess. 9.* ità quidem, ut omittentes Horas teneantur restituere fructus omissioni correspondentes, ùt dicetur §. 4. neque potest quis lectioni horarum satisfacere per alium, ut certum est ex prop. 21. damnata per Alex. VII. *Habens Capellaniam collativam aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.* An Canonessæ sæculares habeant vera beneficia, obligenturque ad horas in & extra Chorum, dicam *c. 176. n. 15.* 4.

5. QUÆR. III. Qualiter Beneficiati ab Horis excusentur titulo incompetentiæ, vel ob non perceptos fructus?

Rr. I. Ab Horis excusantur qui habent tantùm Capellaniam Laicam, hoc est, à Laicis conferri solitam, & authoritate Episcopi non erectam, nisi in aliquo majori ordine sint constituti, talis enim Capellania non est verum beneficium; Idem est de præstimoniis, quæ Clericis solent dari in ordine ad studia absque hoc, quòd in verum titulum ab Episcopis evecta sint. *Azor, Wiestner. l. 3. t. 41. n. 52. Bald. d. 27*

2. Coadjutoria etiam cum jure succedendi per se non obligat ad Horas. *Mald. Suar. c. 22. n. 19. Ratio* est, quia Coadjutor non habet ipsum Beneficium, sed tantùm jus ad aliud; neque duo propter unum Beneficium obligandi sunt ad horas, sed solus proprietarius beneficii: Coadjutor tamen Episcopi habens administrationem obligatur. *Leuren. for. Benef. p. 1. q. 137.*

3. Vicarii temporales, qui tantùm aliorum vices supplent, quia non sunt beneficiati, sed tantùm gerunt vices beneficium habentis. *Nav. Suar. l. 4. c. 22. n. 19. Garc. p. 3. de benef. c. 1. n. 109.* Qualiter ad Horas teneantur Canonicæ Regulares, tradit *Leur. fori benef. p. 2. q. 922.* & dicam *Cas. 76. n. 15.*

4. Meri Pensionarii, seu ii, qui ex beneficio resignato, vel aliter habent pensionem Clericalem; hi ex Constitut. Pii V. tenentur tantùm ad recitandum quotidie Officium B. M. V. nisi aliundè titulo v. g. Profess. vel Majorum Ordinum ad Officium Canonicum obligentur; tunc enim non est mens Pontificis eos simul ad Officium B. M. V. obligare, ne alioquin sint magis obligati quàm alii

alii Clerici. *Tamb. sup. c. 5. §. 1. n. 22.* & generaliter excipiuntur omnes, qui non habent beneficium propriè dictum, nisi alio titulo ad Horas obligentur.

5. Excipitur, qui nondum habet quietam be- 6.
neficii possessionem, ita ut nullos fructus percipiat, & dubitetur, an unquam sit obtenturus causâ, econtra si aliquibus fructibus vel præsentiis fruatur, sitque probabilis spes evincendi causam, & fructus interim sequestratos; aut ipsi lis moveatur, post adeptam pacificè possessionem sequestratis ad interim fructibus, ad Horas tenebitur; *Cajet.* *Baldell. d. 23. à n. 5. Garc. n. 86. & 104. Wiestner nu. 61.* Quòd si neuter litigantium sit in possessione, & neuter fructus percipiat, neuter orare tenebitur, quia unus non magis obligatur, quàm alter, neque obligantur ambo simul, aliàs enim pro uno beneficio esset obligatio ad duplex officium; ergo neuter obligabitur, & qui expost litem cum fructibus sequestratis evincit, non tenetur eos pro rata omissionis dare pauperibus, quia hæc pœna tantum debetur pro Horis culpabiliter omissis, hic autem omisit eas inculpabiliter, *Card. Suar. c. 19. n. 7. Garc. num. 86. & 104. Wiestner. n. 61.*

6. Non obligatur novus Canonicus, qui ex 7.
consuetudine sui Capituli primo vel secundo anno nullos percipit fructus, neque distributiones quotidianas, eò quòd hæ impendantur ad fabricam Ecclesiæ. *Laym. Garc. nu. 70. Bonart. l. 2. c. 7.* contra *Less.* & alios. Ratio est, quia isto tempore quòad fructus sunt, quasi non haberent beneficium, idque sine suâ culpâ. Ubi tamen consuetudo habet, ut hæredibus defun-

cti aut senioribus Canonicis, vel etiam ad defuncti sepulturam, vel solvenda ejus debita, reservantur fructus unius, vel alterius anni: his annis tenebitur ad horas novus Canonicus saltem ex receptâ praxi. *Cast Azor, Less. Garc. n. 66. Schm. n. 66.* quamvis de hac praxi dubitet *Gob. tr. 2. Cas. 23. n. 576. Ratio est*, quòd hi fructus impendantur in ejus utilitatem, ideóque ab ipso censentur percepti; & fructus, quos ipse primo anno non percipit, post mortem ejus percipient ejus hæredes, vel creditores, manétque ei libertas de his in vita disponendi. Similiter ad Horas obligabitur, qui uno anno ob sterilitatem, grandinem, hostium incursum, vel inundationem fructus non percipit; unius enim anni sterilitas censetur per aliorum annorum fertilitatem compensari; hos tamen non improbabiliter excusat *Castrop. Laym. hic c. 5. n. 4. Gob. sup. n. 577.*

7. Ab horis probabilissimè eximuntur, qui
8. habent beneficium adeò tenue, ut nequidem indè percipiant tertiam vel quartam partem honestæ, & decentis sustentationis, *Sotus l. c. Arrag num. 13.* atque id in praxi valde esse securum docent *Vasq Suar. c. 21. num. 9.* putat autem *Gob. nu. 578.* viginti ducatos in Germania præstare bonam quartam partem honestæ sustentationis; si tamen scienter adeò tenue beneficium susceperit, hoc ipso censetur liberè onus orandi horas acceptâsse, per consequens illo obligabitur; & si ipse non acceptâsset, forsan sub tali onere acceptâsset alius *Nav. Suar. Laym. Barb Covar. l. 3. var. c. 13. num. 8. Bald. num. 4. Schmaltzgr. num. 58.* contra *Sotum, Less. Vega. Diana, Tamb. num. 30.* qui valdè probabiliter præsumunt benignam matrem

Ec-

Ecclesiam pro tam exiguo proventu non velle imponere onus adeò grave; si tamen plura habeat beneficia tenuia, quæ simul sumpta præstent notabilem partem sustentationis, ex communissimâ obligabitur; econtrà si plura etiam pinguia habeat beneficia, propterea non constringuitur ad ad plura officia, sicut festo in Dominicam incidente ex benignâ matris Ecclesiæ intentione, non obligamur ad plures Missas. In dubio, an tenuitas beneficii sit tanta, ut excuset à recitatione horarum, standum est pro obligatione, quæ possidet; certum enim est, quòd habeatur beneficium, tenuitas autem, seu ratio excusans est incerta.

8. Qui suâ culpâ nullos, aut exiguos fructus percipit ex beneficio, eò quòd v. g. sit excommunicatus, suspensus, non residens, vel non habeat ætatem requisitam, utique obligabitur ad horas; non enim decet, ut ipsius culpâ fundatores, vel Ecclesia careat officio divino. *Nav. Garc. n. 45. Wiest. n. 61.* idem dicendum de beneficiato, cujus fructus mandato Superioris per aliquot annos impenduntur ad solvenda debita propria, vel antecessoris, ùt dixi sup. 9.

QUÆR. IV. Quid circà restitutionem Fructuum propter omissionem horarum?

R. Seqq. 1. Quamvis sit probabile, beneficiatos non obligari ad Horas ex justitiâ, tamen certum est, recitationem Horarum esse conditionem, sine quâ fructus non faciunt suos, ideòque non recitantes ante omnem sententiam obligari fructus perceptos restituere, ità enim in terminis habet Concil. Lateran. & Pius V. patétque ex propos. 20. damnatâ ab Alex. VII. 10.

quæ sic habet: *restitutio à Pio V. impositâ beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientiâ ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quòd sit pœna.* Debet autem restitutio fructuum correspondere Horis omissis; ità ut si quis annuo ex beneficio habeat 365. aureos & uno die totum officium omittat, obligatur ex constitut. Pii V. in eleëmosynam vel fabricam Ecclesiæ impendere unum aureum, si omisit solum matut. dimidium aureum, si cæteras Horas, alterum dimidium, qui harum singulas, sextam partem fructuum istius diei amittit.

11. 2. Hæc obligatio non extenditur ad eos, qui inculpabiliter Horas omittunt, v. g. ex naturali oblivione, impotentiâ, aut infirmitate etiam per intemperantiam causatâ, ùt vult *Gob.* nisi quis studiosè illum in finem fuisset intemperans, *tunc* enim dolus ei patrocinari non deberet. Neque tenentur ad restitutionem fructuum, qui intuitu aliorum onerum beneficiato obveniunt v. g. ratione curæ animarum, vel Missarum, ideóque *Laym. c. 5. n. 2.* dicit Pastores, & similes, qui exiguam habent competentiam v. g. non ultrà 350. florenos; ob omissas horas ad nullam, vel modicam restitutionem esse condemnandos, eò quòd ratione aliorum onerum ipsis debeatur sustentatio; si tamen pingues habeant reditus, tenebuntur ob neglectas Horas restituere tantùm fructus officio Horarum correspondentes, deductis iis, quæ pro aliis oneribus debentur; idque in praxi omnino tutum esse dicit *March. Sporer num. 38.*

12. 3. Qui post acceptam beneficii possessionem per sex menses omittunt Horas, peccant quidem mortaliter, non tamen obligantur quid-

quam

quam restituere, quia Pius V. hos disertè eximit. Item multi apud *Laym. l. c.* eximunt à restitutione eos, qui tantùm semel, vel bis in anno horas culpabiliter omittunt; imò ex Medina & Sanch. putat *Gob. tr. 5. num. 588.* Canonicum, qui per duos, vel plures annos Horas omisit, tantùm obligandum esse ad restitutionem quartæ partis fructuum, ità ut si annuò habeat mille, restituere sufficiat pro duobus annis 500. *Spor. num. 37.* dicit; utinam tantùm quandoque à pœnitentibus extorquere potuissem, & assentitur quòad tertiam partem ab iis restituendam, sed cum id clarè repugnet Bullæ Pii V. videtur tantùm admittendum in casu, quo sine gravi incommodo plus restitui non potest, tunc enim, & non aliàs præsumi poterit de benigno Ecclesiæ consensu.

4. Qui ex unâ Horâ v. g. matutinis non omisit notabilem partem correspondentem uni parvæ horæ integræ, aut qui in singulis horis omisit aliquid leve, v. g. unum Psalmum, probabiliter nihil tenetur restituere; quia lex restitutionis est pœnalis, & odiosa, adeóque restringenda ad omissionem notabilem, quæ integræ Horæ parvæ correspondeat. *Gob. n. 589.* 13.

5. Quæstio est inter Theologos: an Canonicus longo tempore v. g. per tres menses non frequentans chorum, sed orans privatim Horas, peccet mortaliter; item an frequentans, sed non tantas præsentias faciat suas; ad 1. videtur verius, quòd peccet mortaliter, tum quia *Trid. Sess. 22. c. 4. & Sess 24. c. 12. de reform.* præcipit, ut Beneficiati officia hebdomadaria, aliàsque functiones suo beneficio annexas per se ipsos præstent, tum quia Ecclesia per textus ex- 14.

pressos apud *Castrop. hic d. 3. p. 2. nu. 3*, id jubet sub pœnis ferendæ excommunicationis, & depositionis, & pro hac sententiâ quinque declarationes Cardin. affert *Garc. de benef. p. 3. c. 2. n. 323.* accedit, quòd sub mortali teneantur residere; sed ad quid residentia, si in personâ non teneantur frequentare chorum? oppositum tamen non videtur omnino improbabile, quia illa Ecclesiæ præcepta non videntur in tanto rigore recepta, & de declarationibus Card. non constat authenticè. *Tamb. l. 2. c. 5. §. 4. n. 7. Gob. tr. 5. nu. 700. ad 2.* Canonicus non cantans in Choro præsentias percipere non potest, & perceptas tenetur restituere, quia hæ debentur tantùm iis, qui Chorum adjuvant, quòd non sit tacendo, & merè attendendo; econtrà qui suum versum cantat, sed non attendit ad versum alterius Chori, eò quòd fabuletur, aut legat historias &c. facit quidem præsentias suas, quia quantum est de se Chorum adjuvat, sed tenetur Horas repetere. *Barb. Suar. c. 12. n. 10.* ubi tamen consuetudo viget, ut Canonici substitutos Cantores habeant, uti in multis Ecclesiis Germaniæ, maximè Cathedralibus, sufficit eorum præsentia ad lucrandas distributiones quotidianas, quamvis non cantent, modò Horas privatim orent. *Laym. c. 7. nu. 6. Leur. p. 1. q. 418. Schmalzgr. l. 3. t. 4. n. 81.* de dormitante contrà suam voluntatem in choro, pariter affirmat *Tamb. sup.* eum lucrari præsentias, quia videtur legitimè impeditus sicut infirmus.

Hæc scripsi, antequam vidi Commentarium Benedicti XIV. *de Sacrificio Missæ*, ubi num. LX. in fine, ex Conc. Trid. Sess. 24. cap. 12. „ Videtur consuetudinem illam improbare, quâ Ca-

„ Canonici putant se satisfacere muneri suo per „ simplicem in Choro assistentiam absque divinæ „ Psalmodiæ cantu, nisi illis præsto sit Apostoli- „ cum, non præsumptum vel abrogatum sed le- „ gitimum ac vigens privilegium sive indultum; „ jure ac meritò verendum, ne isti dum ita se ge- „ runt, Præbendarum ac distributionum fructus „ minimè suos faciant, & consequenter ne ad „ eorum restitutionem teneantur, insuper paulò „ ante ibidem asserit; quod illa opinio nun- „ quam in Congregatione Concilii Trid. præ- „ posita & examinata sit, quin statim explosa „ fuerit & improbata; quamvis præsumptis con- „ suetudinibus aliisque fundamentis & rationi- „ bus innixa perhiberetur. Sed quid de punctatore, seu eo, cui ex Officio incumbit notare absentes? R. Si negligat notare eos, qui sine legitimâ causâ absunt à Choro, peccat & tenetur ad restitutionem, sicut & ille, qui absentibus præsentias seu distributiones indebitas solvit. Ita Concilium Mediolanense IV. sub Carolo Borromæo *tit. de Distrib.*

6. Restitutio fieri debet Ecclesiæ, in quâ quis habet beneficium, vel Ecclesiæ pauperi, aut aliis quibuscunque pauperibus, sive cognatis, sive extraneis; si ipse omittens sit verè pauper, sibi ipsi applicare potest: imò *Gobat. num. 591. Spor. n. 401.* dicunt satisfieri, si fructus restituendi applicentur ad legendas Missas pro defunctis: denique communis sententia apud *La Croix n. 1215.* docet, in partem satisfactionis computari posse eleêmosynas, quas dedit post neglectum Breviarium, esto non cogitarit aut intenderit per eas satisfacere. *Ratio est*, quia per ejusmodi eleëmosynas saltem virtualiter aut interpretativè vult 15.

extinguere suam obligationem, & reverà ponit opus, quod in pœnam omissionis est impositum; *Dixi*: satisfieri per eleëmosynam datam post omissionem, nam per eleëmosynas antecedenter datas non satisfieri certum est ex propos. 33. ab Alex. VII. damnatâ: *Restitutio fructuum propter omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleëmosynas, quas anteà Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerat.* Neque in praxi tutæ sunt sententiæ, quæ docent, pro ejusmodi restitutione satisfieri per geminatam lectionem Horarum expost factam, aut alia pia opera fundatoribus applicata v. g. auditionem Missæ, jejunia, applicationem indulgentiarum, & similia, sunt enim hæc à textu Bullæ nimis exorbitantia.

QUÆR. V. Quid circà alias causas ab Horis excusantes?

16. R. Sola impotentia Physica, aut *moralis*, vel dispensatio excusat ab Horis juxtà explicationes sequentes. 1. Ob impotentiam Physicam excusantur cæci, aut non habentes Breviarium, tales enim non tenentur ad Horas nisi quas sciunt memoriter, vel cum socio facilè recitare possunt, ad has enim non sunt impotentes; non tamen tenetur cæcus adhibere socium, qui Horas verbatim suggerat, quia hæc diligentia est nimis extraordinaria. *Bonac. Suar. c. 27. n. 16.* qui assumpsit beneficium ignorans linguam latinam, aut Rubricas, non tenetur quidem ad Horas, quamdiu est in illa impotentiâ, peccavit tamen graviter cum tali impotentiâ suscipiendo S. Ordines, vel beneficium, tenetùrque se intrà breve tempus qualificare, vel beneficium dimittere. Si verò sine suâ culpâ sit ordinatus titulo talis beneficii, nec aliundè habeat, unde vivat, non teneri

neri ad dimittendum beneficium docet *Tamb. n. 11.* imò ex rationabili causa v. g. nè cogatur carere beneficio oblato, illud licitè acceptare poterit, etsi pro nunc sit inhabilis ad Horas, modò intrà breve tempus sit paratus se habilitare.

2. Ob impotentiam moralem excusat metus gravis mali sibi, vel alteri ob recitationem inferendi, ùt contingere potest versantibus inter hæreticos. *Sanch. l. 7. de matr. d. 29. n. 7.* cum *communt* excusat eum, qui ex metu gravi factus est Religiosus, vel Subdiaconus; nam sicut talis non obligatur servare votum castitatis, sic nec legere Horas, intellige nisi votum suum, vel statum expost ratificaverit. 17.

3. Excusat subita turbatio, gravissima afflictio, vel tristitia, quæ reddat hominem moraliter impotentem ad orandum, ut si reus post unum alterumve diem ob enorme crimen sit morte plectendus, vel aliquis repentinum nuntium accipiat de maximâ jacturâ bonorum &c. quod si non obstante turbatione vel mæstitiâ quis alia negotia magni momenti tractare queat, etiam orare poterit.

4. Excusat infirmitas gravis, neque requiritur gravissima, nec sufficit levis, qualis juxta *Bonart l. 2. c. 38. n. 5,* & plerosque est febris tertiana, vel quartana, quæ non solùm diebus intercalaribus, seu liberis, sed etiam diebus paroxismi plerumque satis temporis relinquunt recitandis Horis; benè docet *Sanch. hic* mediam viam tenendam esse, maximè scrupulosis; ita ut, qui æger est, si ex recitatione Horarum verosimiliter credat, vel timeat aliquam stomachi cruditatem, capitis gravedinem, virium lassitudinem, febris incrementum, excusetur ab Horis; 18.

ris; *Ratio est*, quia ejusmodi incommoda, quæ in corpore sano sunt levia, in infirmo sunt gravia; *Nec obstat*, quòd ægroti, vel febri laborantes bonam diei partem fortè insumant confabulationibus, vel lectioni historiarum; nam hæc ægrotum oblectant, & alleviant; at lectio Horarum est res seria, & ex naturâ suâ caput gravat, & molestiam infert; hoc certum est, ægrotum tutò stare posse judicio Medici, Superioris, vel alterius prudentis, & experti viri, & tunc Superior hoc ipso, quòd dicat ægrum excusari, cum ipso dispensat, si ratio excusans fortè non sit sufficiens. Si Medici, vel Superioris judicium haberi non possit, & sit dubium, an morbus sit gravis, tùque verè malè habeas, & pejora formides, potes judicare morbum esse gravem; item pensatis omnibus dubitas, an recitatio Horarum (idem est de auditione Missæ) tibi sit allatura grave damnum; probabiliùs non obligaris. *Bonac. Castrop. Tamb. Spor. num. 159.* contra *Suar.* qui necessariò putat petendam esse dispensationem, eò quòd lex videatur esse certa, & ratio excusans tantùm dubia. *Sed cont. est*, quòd ratio excusans non sit ipsum incommodum, ùt malè supponit *Suar.* sed periculum incommodi, quod hic non est dubium, sed certò existens: adeòque est possessio juris naturalis ad se non exponendum periculo gravis mali, quæ prior, & potior est, quàm obligatio recitandi Horas orta ex jure Ecclesiastico.

19. 5. Excusat charitas, vel occupatio tanta, quæ ùt habet *Sanch l. 7. moral. c. 2. dub. 52.* non potuit præveniri, neque prætermitti sine scandalo, gravi pœnâ, aut damno, neque compatitur Horas recitare, ut si subitò compescenda esset le-

ditio,

ditio, extinguendum incendium, aut quis tota die occupatus esset audiendis Confessionibus extremè periclitantium, vel hominum ultimo die Paschatis, vel Jubilæi ad se in tanta copia venientium, ut omnes alioquin audiri non possent, sed cogerentur aliqui à Jubilæo, vel Paschali Communione abstinere; putarem tamen hoc ultimo casu Confessarium debere pœnitentibus suis tempus prorogare, ut expost & Jubilæum lucrari, & Communionem Paschalem servare possent; undè patet officium charitatis rarissimè excusare à recitatione Horarum. Quòd si quis Horas remisisset ad finem diei, & subitò unâ alterâve Hora ante medium noctis evocaretur ad moribundum absolvendum, communicandum, vel ungendum &c. relictis Horis oporteret juvare infirmum, quia præceptum naturale charitatis vel etiam justitiæ in Parocho, præponderat præcepto positivo Horarum, si scilicet utrumque servari non possit, est *comm.* cum *Tamb.* §. 8. *n.* 17. sed quid si Parochus v.g. in die Sabbathi ab infirmo incænatus redeat medio duodecimæ, & non habeat nisi mediam Horam, quâ cænare, vel Horas orare possit? R. Si sinè notabili incommodo neque à cæna abstinere, neque eam post 12. differre possit, eò quòd altero die obligetur ad sacrum ob diem Dominicum, festum, vel præsentiam funeris, poterit omissis Horis cænare, quia præponderat obligatio dicendæ Missæ, nec tenetur cum gravi incommodo à cænâ abstinere,

6. Qui est impeditus febri, vel alio negotio, quominùs statis Horis officium persolvere possit, 20.
tenetur illud intra eundem diem, vel prævenire, vel expost supplere, quando cessat impedimentum. *Ratio est*, quia præceptum urget totâ die,

die, & certæ Horæ per diem præfixæ non sunt ad finiendam, sed urgendam obligationem; hinc si non potes manè persolvere matutinum, teneris post meridiem, vel vespere, quemadmodum si die Solis non possis audire Missam Horâ nonâ, teneris audire maturiùs, vel seriùs. Valdè quidem est probabile, quòd hodiè non tenearis orare matutinum pro crastino, etiamsi prævideas te pro tunc fore impeditum; quia hodie nullo modo urget præceptnm de crastino officio, & est merum privilegium, quòd liceat hodie satisfacere pro crastino, nemo autem tenetur uti privilegio. *Gob. num. 711.* nihilominùs oppositum mihi est verosimilius, quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media, non nimis difficilia, atq; prævenire matutinum non est adeò difficile, ergo.

22. 7. plures antehac docuerunt non esse obligationem, recitandi reliquum, id est minores Horas, si quis non possit majores, scilicet Matutinum cum Laudibus recitare, sed oppositum nunc est certum ex propos. 54. damnatâ ab Innoc. XI. quæ sic habet: *qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Nihilominus *Filliut. Castrop. Garc. Sanch. Tamb. n. 10.* docent, non esse obligationem recitandi illam Horam, cujus partem notabilem necesse habes omittere, v. g. cæcus, aut carens Breviario, potest memoriter dicere Psalmos, non tamen Lectiones, Capitula, orationes &c. vel econtrà, talis ex eorum mente nec ad Psalmos tenebitur, quia Psalmi sinè lectionibus, & orationibus non sunt substantialiter Matutinum à Pio V. præceptum; hanc sententiam

tentiam *Spor. num.* 177. dicit esse probabilem & tutam, sed tenendum est, quòd potens orare Psalmos, vel notabilem Horæ majoris partem, ad hoc teneatur, quamvis non possit orare reliqua : *Ratio est*, quòd recitans ejusmodi notabilem partem satisfaciat præcepto quòad substantiam, prout dicetur casu sequenti : ergo ad hoc tenetur. Deindè qui non potest solvere totum debitum, tenetur solvere partem, quam potest, saltem notabilem ; ergo à pari : excipe tamen ægrotum, qui rationabiliter dubitat, an possit dicere partem aliquam notabilem, hic enim ex benigna Ecclesiæ interpretatione potest præsumere se excusatum, cùm enim talis vix unquam sciat, quid, & quantùm orare possit, innumeris exponeretur scrupulis & anxietatibus, esseteque periculum nocendi valetudini, ità cum communi *Suar. Tann. Laym. c.* 6.

8. Qui caret Breviario proprio v. g. Ordinis, non tenetur orare ex alieno, nisi fortè Romano, aut alio non multùm à suo discrepante. Quia ex aliis probabiliùs non satisfacit, ut dicetur Cas. seq. econtrà qui non potest orare solus, tenetur adhibere socium, si commodè habere possit, imò Beneficiatus habens bonos reditus tenetur socium pretio conducere, si gratis habere nequeat, qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media non nimis difficilia, si autem ideò tenuè esset beneficium, ut sine gravi incommodo socium conducere non posset, aut quia surdaster est, & socium intelligere non possit nisi valdè vociferantem, rectè censet *Tamb. Nav. Bonac. Baldel. dub. 38. num. 9.* eum fore excusatum. 22.

9. Ab

23. 9. Ab Horis non excusantur excommunicati, suspensi, interdicti, irregulares, ne commodum reportent ex delicto, *Wiestner num.* 19. econtrà plerique excusant ad trìremes damnatos, infidelibus servientes, & eos, qui ex dispensatione Papæ duxerunt uxores, his *Spor. num.* 10. annumerat degradatum; *Ratio est.* quòd hi vel sint in statu ab hac obligatione valdè alieno, vel in statu adeò misero, ut meritò Ecclesia præsumatur hanc afflictionem afflictis addere non velle; sed quia hæc præsumptio, & excusatio est incerta, standum est pro lege certâ.

CASUS LXXIII.

Quomodo Horæ sint recitandæ.

BEnedictus *Horas legit.* 1. *Vel sine vel cum intentione tantùm virtuali, aut habituali.* 2. *Cum attentione superficiali, vel solùm externâ.* 3. *Cum distractione di-vel indirectè voluntariâ.* 5. & 6. *Nil repetit aut restituit etiam ob distractiones deliberatas.* 7. *Scit quidem se habere cogitationes alienas, sed non advertit eas impedire attentionem internam* 8. *Recitat cum socio, & ad eum non attendit.* 9. *Petit remedia contra distractiones.* 10. & 11. *In hora parva omittere duos Psalmos, vel in Sabbatho S. Vesperas, vel in festo S. Marci, & Rogationibus Litanias reputat veniale.* 12. *In dubio an Horas recitaverit, se liberum judicat.* 13. *Quæ omittit thurificando, organum pulsando, officium quærendo, Confessiones audiendo,*

non

non repetit. 14. *Syllabas mutilat, præcipitat.* 15. *Vel ita legit, ut se ipsum audire non possit.* 16. *Recitat ex Breviario alieno, vel alterius Ordinis, etsi putet, se ad hoc non teneri.* 17. *Officium pro libitu mutat.* 18. *Prætextu itineris, studii, aut quia tale festum in loco, vel Diœcesi, ubi nunc existit, celebratur, vel socius de eo recitat.* 19. *Horas invertit.* 20. *Interrumpit.* 21. *Vel non legit tempore debito.* Pro resolut.

QUÆR. I. Quomodo Horæ recitari debeant?

R. Recitari debent devotè, integrè, ordinatè, ità quòad rem omnes. Quæ spectant ad primam conditionem, dabunt numeri sequentes. 1.

1. Per devotionem intelligitur at-& intentio debita, intentio in genere est voluntas efficax agendi aliquid, vel omittendi; dividitur in formalem, virtualem, habitualem; item in ex-& implicitam: formalis est voluntas actu existens, & perceptibiliter tendens in objectum, ùt cum dicis: volo orare Horas: Virtualis est voluntas præterita in aliquo suo effectu, vel in actu tenui, & imperceptibili perseverans, v. g. volens orare Horas arripis Breviarium, quæris officium ad pulsum campanæ vadis ad Chorum &c. quamvis primæ intentionis non ampliùs recorderis, tamen illa existit adhuc in aliquo effectu, scilicet arreptione Breviarii, lectione &c. habitualis intentio est voluntas præterita non revocata, quæ nec in se, nec in aliquo suo effectu perseverat, ideóque potest esse in dormiente, ebrio &c. Intentio explicita est, quâ volo aliquid clarè cognitum,

tum, ùt cum dico : volo orare Horas, implicita est, quâ volo aliquid confusè cognitum, & contentum in alio; ùt volo satisfacere meæ obligationi, volo facere, quod soleo, quod video ab aliis fieri &c. Ad recitationem Horarum sufficit intentio formalis, virtualis aut etiam implicita, non verò merè habitualis, aut purè interpretativa, quæ non est, sed esset; *Ratio* est, quia recitatio horarum est actus humanus & voluntarius capax meriti &c. ergo adesse debet voluntas in se, vel aliquo effectu existens, sed intentio merè habitualis, & interpretativa nec in se, nec aliquo suo effectu existunt, ùt patet ex earum definitione, ergo. *Dico*, merè habitualis, aut interpretativa; nam aliqui Authores confundunt has intentiones cum virtuali, quæ juxtà omnes Theologos sufficit; nec opus est ad quamlibet horam renovare intentionem, etsi id valdè sit meritorium; nam quòd pergam ad horas reliquas, hoc fit in virtute prioris intentionis: & quamvis requiratur intentio orandi, vel laudandi Deum, nec sufficiat, quòd legatur Breviarium per modum historiæ, aut animo discendi, vel se oblectandi, non tamen requiritur intentio explicita orandi devotè, integrè, ordinatè &c. quia hæc implicitè includitur in intentione orandi, aut satisfaciendi suo officio &c.

2. *2dò* Attentio in genere est advertentia ad aliquid; dividitur in ex- & internam; externa est, quâ tempore recitationis quis abstinet ab omni opere externo cum attentione internâ incompossibili; interna est advertentia, & major quædam animi applicatio ad hoc, quod recitat; Dicitur *major applicatio*, quia semper adest aliqua advertentia, & animi applicatio hoc ipso, quòd actus

sit

sit voluntarius; hæc attentio interna vel est ad sola verba, ut hæc distinctè & reverenter exprimantur, & vocatur superficialis, vel est ad sensum verborum, & vocatur litteralis, vel denique est ad Deum, vel sacrum aliquod mysterium, v. g. Passionem Dominicam, & dicitur spiritualis; certum est satisfacere eum, qui habet unam attentionem ex his tribus internis sivè superficialem, verbalem, aut spiritualem &c. sicut econtrà certum est non satisfacere, qui nequidem habet externam, hoc est, qui sub officio se occupat opere externo cum attentione internâ incompossibili, qualis censetur esse scriptio, pictio, & omnis actio animum valdè occupans & distrahens; Econtrà tardè se vestire, exuere, lavare, modestè ambulare &c. cum attentione internâ sunt compatibilia, adeóque sicut licitè exercentur, dum recito alias preces, sic easdem licitè exerceo, dum horas, vel alias preces obligantes persolvo. *Sotus Vasq. Sanch. l. 9. de matr. d. 3. n. 6. Baldel. d. 27. num.* 21.

3tiò. Magna est inter Theologos disputatio, an sufficiat ad lectionem Horarum (idem est de auditione Missæ) sola attentio externa, quâ quis evitat omne opus cum attentione internâ incompossibile: seu an voluntariè distractus per notabilem partem officii peccet mortaliter. Communior & verior sententia negat sufficere solam attentionem externam, dicítque peccari mortaliter per notabilem distractionem voluntariam, non quidem ex eo, quasi essentia veræ orationis non possit subsistere sinè attentione internâ: nam ad hanc sufficit sola intentio orandi, vel laudandi Deum virtualiter perseverans, ut ex professo probat 3.

Lug. de Euch. d. 22. sect. 2. num. 25. Gob. t. 5. d. 2. num. 821. & ex ipso *La Croix l. 4. àn. 1342.* *Ratio* igitur præcipua est, quod secundum D. Thom. *Suarez* & plerosq; Theologos, quos magno numero citant *Bonac. Diana p. 2. t. 12. Resol. 2. Sporer n. 76.* attentionem internam videatur præcipere Ecclesia *cap. dolentes de celebr. Miss.* ubi sic habet: *districtè præcipimus in virtute obedientiæ, ut divinum officium, quantùm eis Deus dederit, studiosè celebrent, & devotè;* Sed non celebratur officium studiosè, & devotè, si nulla adsit attentio interna, & recitans mente voluntariè evagetur, ergo: *Nec obstat,* quòd hæc attentio sit actus internus, nam ex communi Theolog. potest Ecclesia indirectè præcipere actus internos facientes ad honestatem actûs externi directè præcepti, atqui attentio interna multùm facit ad honestatem orationis, ùt clarum est; nam sine hac verum est illud Matt. 15. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me?* idque verum est non solùm de distractionibus directè voluntariis,
4. ut cum quis deliberatè & ex proposito non vult attendere, aut datâ operâ & studio assumit cogitationes ab officio alienas; sed etiam tenet, de distractionibus indirectè & in causâ positivâ voluntariis, ut cum quis antè vel intrà officium divinum, sciens& volens dat causam distractionibus, utpotè qui immediatè à lusu, confabulatione, aliisque negotiis, absque omni præparatione vel recollectione mentis ad officium properat; item qui inter orandum assumit actionem orationi repugnantem, uti sunt legere, confabulari, &c. Ita *DD. cit.* Hanc sententiam *Suarez* dicit esse certam, alii oppositam dicunt esse improbabilem, sed rationes ita non convincunt,

quin

quin verè sit probabile eum non peccare mortaliter, qui divinum officium recitat cum perpetuis distractionibus, nam cit. *c. dolentes* uti & *Trid.* in quo hæc sententia præcipuè fundatur, tantùm præcipiunt actum externum religionis, ùt fatetur *Suar.* & demonstrat *Lug. num.* 37. Et si cit. cap. per tò devotè intelligeret & præciperet attentionem internam, præciperet omnem possibilem devotionem, dicit enim: *quantùm eis Deus dederit*, quod sanè nemo dicet: Deindè ex communi TT. non est astruenda obligatio mortalis, nisi adsit authoritas vel ratio convincens; atqui neutrum est, ergo: Item lex non sufficienter promulgata non obligat, sed hæc lex non est sufficienter promulgata, cùm ex fundatis rationibus eam negent AA. gravissimi, ergo.

Dices cum *Suar.* Attentio interna est de essentiâ orationis, 1. Quia oratio est mentis in Deum elevatio. 2. Oratio sine attentione internâ non est verus actus seu cultus Religionis, sed simulacrum cultûs; quis enim dicet Deum verè coli ab eo, qui voluntariè distrahitur, & nequidem vult de Deo cogitare. 3. Est hypocrisis. 4. Est actus Deo displicens seu peccatum. 5. Nihil impetrat. 6. Si voluntariè distractus ponat substantiam orationis, ergo satisfacit quòad substantiam, ergo non peccat mortaliter. R. *Ad 1. & 2.* ad substantiam orationis, & actum Religionis sufficit sola intentio orandi perseverans in vocali oratione, etsi mens ad alia evagetur, sicut verè dicitur colere & invocare diabolum, qui ex intentione invocandi pronuntiat verba externa, quamvis dum ea profert, totus sit distractus; Item forma extremæ Unctionis essentialiter est deprecatoria,

& tamen valet Sacramentum etiamsi distractè pronuntietur. Denique involuntariè distractus non satisfaceret, & teneretur horas repetere, quia non posuisset substantiam præcepti, quæ est oratio, hoc autem nemo admittit, ergo. *Ad 3. N. Ass.* hypocrisis est quando quis intendit per orationem vocalem significare se habere attentionem internam, quam tamen non habet, hoc autem voluntariè distractus non intendit necessariò, ergo. *Ad 4. & 5.* talis actio est peccatum, & nihil impetrat quatenùs fit cum voluntariâ distractione C. quatenus fit ex intentione saltem virtuali laudandi Deum *N.* Idem debent omnes dicere de oratione factâ ex vanâ gloriâ, & tamen nec *Suar.* dicet hanc non subsistere cum substantiâ orationis. *Ad 6. N. ult.* C. peccat mortaliter, quia transgreditur grave præceptum Ecclesiæ. Ex dictis pro praxi:

5. DEDUCES Seqq. 1. Propter distractiones involuntarias quantascunque non est quidquam reperendum, neque aliquid restituendum de fructibus, ut apud omnes est in confesso; foretque onus intolerabile, toties lecta repetere, quoties quis involuntariè distrahitur: quis præsumat Ecclesiam ad hujusmodi onus velle obligare?

2. Voluntariè distractus per notabilem partem officii, etsi peccet mortaliter secundum dicta, nihil tamen tenetur restituere, tum quia probabiliter satisfecit quoad substantiam; tum maximè quia constitutio Concilii Lateran. sub Leon. X. & Bulla Pii V. apud *Nav. c. 25. Man. nu. 122.* aliique Canones restitutionem fructuum præcipientes loquuntur de Canonico *omittente, non recitante &c.*

sed

sed qui Horas orat etsi cum voluntariâ distractione, propriè non omittit, & lex pœnalis ultrà proprietatem verborum non est extendenda, sed potius intrà eandem restringenda ut habet *communis*, ergo. Adde quod obligatio restitutionis non sit imponenda à Confessario nisi cogat indubita Veritas, ut cumaliis docet *Sporer n. 88.* econtra

3. Qui certus est quod deliberatè fuerit distractus, tenetur Horas vel notabiles partes sic voluntariè distractas sub mortali repetere; Ratio est, quod secundum *Suarez* & plerosque DD. supra citatos voluntariè distractus non ponat substantiam præcepti, & quamvis oppositum etiam sit probabile, id tamen non est certum; & legi certæ non satisfit per solutionem incertam aut merè probabilem, ut ostendi *Cas. 5. num. 18.* Dixi qui *certus est*, nam in dubio & maximè proscrupulosis ab omnibus hic passim admittitur regula generalis: *Quotiescunque non potest quis certò affirmare se voluntariè, deliberatè, & cum plenò consensu, distractum fuisse; aut notabilem partem officii omisisse, non tenetur quidquam repetere, sed potest judicare se præcepto satisfeciſſe;* præsertim si non soleat deliberatè distrahi, aut aliquid omittere. Ratio sumitur ex mente piæ Matris Ecclesiæ, quæ non censetur velle suos obligare cum tantis anxietatibus; unde *Laym* ex *Binsfeld.* monet talem etiam melius facere, si nil repetat ad evitandos scrupulos. 6.

4. Si inter recitandum deliberatè quidem foveas alienas cogitationes, attamen non advertas te per illas planè deficere ab attentione requisitâ, *communis D. D.* te excusat à mortali; Ratio est, quia tunc quidem ipsa evagatio seu dis- 7.

tractio est voluntaria secundum se; non tamen in quantum est impeditiva attentionis internæ, quia ut talem non cognoscis. Neque opus est adhibere summam, sed satis est adhibere diligentiam mediocrem pro pellendis distractionibus, imò absque omni culpâ admitti potest brevis evagatio mentis ad refocillandum cerebrum vel cor, præsertim ab iis, qui infirmioris sunt capitis, stomachi, vel cordis.

8. §. *Spor. nu. 106.* dicit, certum videri, eum, qui cum socio vel choraliter Horas recitat, si non attendat ad alterius recitationem, non satisfacere, ideóque peccare mortaliter cum obligatione repetendi; Rationem dat, quia partem à socio prolatam nullatenus facit suam cùm nullo modo ad eam concurrat, neque proferendo, ùt suppono, neque attendendo; sed non video hîc certam obligationem repetendi, cur enim alterius orationem non faciet suam, per hoc, quòd eam audiat cum intentione per eam, & suam Deum laudandi, quamvis fortè non attendat, & sit distractus; deindè pejoris conditionis erit recitans cum socio, & in Choro, quàm extra, eò quòd etiam involuntariè distractus teneretur Horas repetere; quia eodem modo orationem socii non feciſſet suam, cum nec attendendo, nec proferendo ad eam concurriſſet. Cùm tamen hic mos in Ecclesia sit usitatissimus, & laudatissimus.

9. 6. Tria sunt quæ ad evitandas distractiones maximè conducunt, 1. Præparatio animi, quæ utiliſſimè fieri potest per matutina propósita, per pias ad Deum preces, meditationem, & seriam aliarum cogitationum excussionem, vel maximè autem per renovationem intentionis ad quam libet

libet Horam. 2. Continua divinæ præsentiæ memoria, & jaculatorii affectus ad Deum & Sanctos. 3. post Horas breve examen, & si opus est, dolor & propositum eas attentiùs deinceps legendi.

QUÆR. II. Quid circà alteram conditionem, ut scilicet Horæ legantur integræ?

R. Servanda sunt sequentia: 1. Qui omittit totum officium, vel notabilem ejus partem, peccat mortaliter, sive præcipiatur ab Ecclesia unico præcepto per modum unius pensi diurni, quod probabilius est, sive præcipiantur singulæ horæ præcepto distincto: notabilis autem pars, & sufficiens ad mortale est integra hora parva, ideóque qui talem v. g. Tertiam integrè omittit, aut qui in majoribus horis v g. Matutino tantum omittit, quantùm continet hora minor, peccat mortaliter; qui verò minus omittit, quàm ferè integram horam parvam, utpotè duos tantùm Psalmos ex Tertiâ, non est condemnandus peccati mortalis, *Bonac. Less. March. Gobut La Croix num. 1202.* Si verò parvum quid v.g. solus versus, *Deus in adjutorium*, recitaretur, peccaretur mortaliter, quia censetur mortaliter totam Horam omittere, est tamen valdè probabile, quod ex *Tamb.* & *Gob.* dicit *Sporer num. 93.* non esse mortale omittere Vesperas in Sabbatho sancto, tùm quia illa materia est valde parva, tum quia Ecclesiâ non videtur velle ad eas graviter obligare, cùm dies sit tam lætus, & præcesserit adeò longum officium. Insuper *La Croix num. 105.* dicit probabiliter non esse mortale omittere medias Laudes, eò quòd probabiliùs cum Matutino constituant unam Horam, cujus medietas Laudum est pars exigua. 10.

2i Qui in singulis horis parvum quid v. g. Psalmum omittit, ita ut omnia simul sumpta adæquent, vel superent unam parvam horam, probabiliùs peccas mortaliter, quia omnes illæ exiguæ partes, cùm spectent ad unum unius diei officium, coalescunt in unam notabilem partem.

11. 3. Omittens die S. Marci, & diebus Rogationum Litanias, & in die Animarum Officium Defunctorum, ex communi sententiâ peccat mortaliter, quia sunt pars officii pro istâ die. *Tamb.* tamen & *Gobat. nu. 625.* non audent oppositum dicere improbabile, eò quòd non satis constet Rubricas in hac parte esse præceptivas, & sine convincente ratione non sit asserendum mortale; an verò non utentes Breviario Romano etiam dictis diebus ad Litanias, & Officium Defunct. non tantùm in Choro, ut extra dubium est, sed etiam privatim obligentur, ex cujuslibet loci, vel Ordinis statuto aut consuetudine desumendum est. *Less. Laym, Bald. d. 33. num. 28.* Certè in hac Provincia Rhenana Ord. Præmonstr. vidi sæpius sine scrupulo Litanias, & Officium Defunct. dictis diebus privatim omitti.

12. 4. Qui dubitat, vel non meminit se dixisse aliquam Horam, si habeat aliquam rationem vel conjecturam pro se v. g. quòd non soleat transilire, vel aliquid omittere, vel invenit se esse in fine horæ, nesciens, an præcedentia dixerit, potest pro se resolvere, nec tenetur aliquid repetere, imò malè facit repetendo juxtà *Sanch.* quia sine sufficiente causâ se exponit scrupulis, quod maximè tenet in homine scrupuloso, ut habet *comm.* cum *Suar.* *Ratio* est, quòd

quòd ex communiter contingentibus sit prudens præsumptio, & possessio est pro ipso, certus enim est, quòd nihil soleat omittere, incertus autem, an hic & nunc aliquid omiserit. Si certus es, te cepisse horam, quamvis habeas rationem probabilem te aliquid omisisse juxtà *Tamb.* & *Gobat*, adhuc nihil teneris repetere, nisi tibi certò moraliter constaret partem aliquam fuisse omissam, quia ratio illa, quòd in horis semel cœptis nihil soleas omittere, prævalet omni rationi probabili in contrarium.

5. Qui thurificando, luminaria portando, 13
arunas, thus, parando, folles tollendo, campanas pulsando, lectiones quærendo, vel recitando, aut aliter ministerio ad Chorum pertinente occupatus aliqua omittit, vel non percipit, non tenetur repetere, quia Chorus pro eo supplet, *Dian. Escob. Tolet. Laym. c. 5. nu. 7.* Idem est de eo, quia excreat, tussit, aut aliquid necessarium alteri dicit, quamvis interim integer Psalmus recitetur, quia etiam pro tali ex necessitate occupato Chorus supplet, & ipsa est pars Chori. Econtrà, qui Confessiones audit, tenetur omissa repetere, quia non est pars Chori, nec occupatur Chori ministerio. Item ea, quæ solo organo, vel alio instrumento Musico sine voce humanâ persolvuntur, supplenda sunt vel à Cantore cæteris attendentibus, vel à singulis. *Ratio* ij, quòd pulsus organi non sit oratio, quamvis *Sanch.* non improbabiliter dicat, pulsum organi ab Ecclesiâ in vicem orationis acceptari, ideòque nec organæ dum obligari ad repetendum, quæ pulsavit.

6. Ad integritatem divini officii etiam spe- 14.
ctat, ut distinctè, & intelligibiliter verba exprimanman-

mantur, seu ùt habet *Conc. Basil. horæ non retentur in gutturn, vel inter dentes seu deglutiendo aut syncopando verba*, hoc est aliquas syllabas mutilando, truncando, præcipitando, aut socio nondùm finiente incipiendo, tunc enim orationem socii sicut non percipit, sic non facit suam: & si hæc omnia fiant cum notabili diminutione officii, peccatur mortaliter; & est obligatio repetendi; quia tamen hæc diminutio rarò est notabilis, saltem in una eâdemque horâ, quod ad culpam lethalem ex *Dian.* requirit *Spor. nu. 102.* rarò erit mortale, imò nec veniale, si fiat ex balbutie, vel alio defectu naturali & incorrigibili: nam si defectus naturalis sit corrigibilis per lensam promotionem v. g. in eo, qui ex celerrima deblateratione devenit in consuetudinem syllabas, & verba per notabilem partem officii deglutiendi, truncandi &c. *indubiè* tenetur hanc desuetudinem per lentam recitationem corrigere &c. qui enim tenetus ad finem, tenetur ad media saltem ordinaria & necessaria.

15. 7. *Valent. Sanch. La Croix nu. 1294.* dicunt non satisfieri, nisi verba ita exprimantur, ut legens secluso impedimento seipsum audire possit; quia oratio vocalis debet exprimi vocibus, quæ sunt objectum auditûs, ideòque debent posse audiri ad minus ab ipso orante; sed probabiliùs contradicunt *Navar. Azor. Suar. c. 7. num 5. Baldel. d. 24. nu. 15.* quia oratio vocalis satis distinguitur à mentali, si verba formentur per motum oris & linguæ, & oratio fit Deo non homini, ideòque non opus est verba audiri, Et certè talis oratio non est merè mentalis, ergo est vocalis, quia tamen opposita opinio etiam est probabilis, non viderur esse satis tu-

tutum sic orare, eò quòd agatur de orationis substantiâ, si tamen sic orasti, non teneris repetere, quia probabiliùs satisfeciſti; & Ecclesia ex communissima regula D. D. non obligat ad repetendum nisi quando uuis certus est se aliquid omisisse, aut deliberatè fuisse dìstractum ut dixi sup. *n. 5.* atque neutrum est in præsenti. Ergo.

QUÆR. III. Quid requiratur, ut horæ recitentur ordinatè?

℟. Seqq. 1. Breviarium proprium, hoc est, ut Religiosus utatur Breviario sui Ordinis, beneficiatus Breviario ìn loco sui beneficii recepto, sive Diœcesano, sive Romano ab Urbano VIII. recognito, utens etiam unica vice alieno v. g. Religiosus Romano, aut alterius Ordinis, peccat mortaliter. *S. Anton. Nav. Angel. Sot. l. 10. qu. 5. a. 4. Suar. de Hor. Can. c. 23. num. 3. Spor. num. 113. Sanch. l. 7. moral. c. 3. d. 24.* quia Pius V. dicit, eum non satisfacere, *qui suæ Ecclesiæ orandi formam non custodit*, ìdque declarâsse S. Congreg. refert *Garc. de benef. p. 3. c. 1. nu. 156.* ex quo *Gob. nu. 603. & 624.* cum aliis meritò infert, eum, qui non haber Breviarium proprium, non obligari orare ex alieno, ad quid enim oraret, si per orationem non satisfacit præcepto? sed quid si Breviaria non multùm discrepent? ℟. Tunc non tantùm potest, sed & tenetur orare ex alieno, qui non habet proprium. *Ratio* est 1. Quia non mutat notabiliter formam proprii Breviarii, ergo quòad substantiam satisfecit, ergo sic orare obligatur. 2. Qui legit Psalmos feriales in chartâ descriptos vel legit ex Bibliis, aut etiam memoriter absque omni Breviario, satisfacit, ergò etiam si eosdem legat ex alieno Breviario, v. g. Benedictinus 16.

nus ex Præmonstratensi, vel econtrâ; & quamvis fortè in hymnis, vel versiculis discrepent, erit tantùm mutatio levis : imò valdè probabile est, non peccare, qui relicto Breviario proprio utitur Romano, quia accommodat se communi omnium matri. *Cajet. Rodriq. Dian. Nav. Sanch. c. 2. dub. 23. Laym. c. 5. num. 2.* quod tamen *La Croix* dicit pleroſque negare de Religioso, eò quod vi suæ Professionis teneatur ad Ritum sui Ordinis, sed non video obligationem saltem gravem, præsertim si Breviaria non multùm discrepent; tunc enim non erit notabilis mutatio ritûs; deindè quòd Religiosi habeant speciale Breviarium, est ex privilegio, sed nemo tenetur uti privilegio &c. ideòque *Sà, Less Bonac. Portel. v. horæ Dian. p. 2. t. 12. R. 10. Sanch. l. 7. cons. c. 2. dub. 33.* dicunt Religiosos privatim sine omni noxâ uti posse Romano. Declaratio Cardinal. quam in contrarium affert *Garc. n. 155.* loquitur de omnibus Clericis, vel maximè sæcularibus, nec de eâ authenticè constat, vel saltem non videtur in tanto rigore recepta: *Suar. n. 5. Spor. l. c.* dicunt, quòd Religiosus vel Clericus extra Monasterium vel Diœcesin in studiis v. g. existens, se securè accommodet loco, præsertim si ibi sit cum animo per majorem anni partem subsistendi; tunc enim contrahit quasi domicilium, & gaudet privilegiis loci, sed meliùs contradicit *Cajet. V. horæ c. 2. Angel. Laym. num. 3.* Colligitur ex *Clement. 2. de celeb.* & ibid. *Gloss.* ubi id tanquam speciale privilegium conceditur commensalibus Cardinalis & Episcopi, ut se Episcopis accommodare possint, ergo id non permittitur aliis.

2. Mu-

2. Mutare unum officium in aliud v. g. loco feriæ orare de Sancto sine justâ causâ etiam semel à *Castrop. March.* & aliis reputatur mortale, eò quòd Pius V. dicat, neminem satisfacere, si non servet formulam à Breviario præscriptam, sed quia non constat hanc formulam quóad mutationem officii esse de substantiâ, hinc alii cum *Cajet. Bonac. Tamb Sanch. dub. 25. Laym. num. 4. Gob. num. 864. Baldel. d. 30. num. 3.* communiùs & veriùs dicunt, tunc tantùm peccari mortaliter, quando quis passim ad libitum ex merâ desidiâ, adeòque ex implicito quasi contemptu unum officium mutat in aliud; imò probabile est, peccari tantùm venialiter, etiamsi ex merâ desidiâ mutetur unum officium in aliud v. g. majus in minus, quia non mutatur substantia, orantur enim septem horæ, & licèt hoc videatur fieri in fraudem Legis, attamen illa fraus est secundùm accidens, nec tollit substantiam officii. *Maj. Sylv. S. Anton. Less. l. 2. c. 37. num. 77.* Excipe nisi fiat mutatio in officium Paschale, vel Pentecostale, illis enim diebus ex quasi dispensatione præscribitur officium minùs solito; & die Palmarum non satisfieri per officium Paschale, constat nunc ex prop. 34. ab Alexandro VII damnatâ: *In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit præcepto.* Ex dictis sequitur, non esse obligationem quidquam repetendi, si inculpabiliter unum officium v. g. Dominicale, vel feriale mutasti in Festivale, imò valdè probabiliter, etiamsi id culpabiliter feceris, quia probabilius satisfactum est quòad substantiam. *Dixi*, sine justa causa, nam qui mutat officium ex rationabili causâ, nequidem venialiter peccat, ejusmodi causa est 1. Notabilis difficultas; ut si ob iter, Conciones, stu- 17. 18.

ſtudia, aliàque negotia neceſſaria, difficulter poſſis recitare majus, potes legere minus. 2. Conformitas loci, ut ſi venias ad locum, ubi oratur de feſto, quòd tu ſervaſti, potes illud adhuc ſemel ſervare. Item omnes Religioſi etiam exempti poſſunt ſervare feſta ſuæ Diœceſis, translatis interim feſtis Breviarii ſui in eundem diem incidentibus; imò principaliora & in populo feriata feſta Diœceſis, tenentur ſervare ex Bulla Gregor. XIII. die 30. Novemb. 1573. Feſta verò alia ad libitum ſervanda, ſi occurrant in Dominicis, Octavis, vel Natalitiis Sanctorum Kalendarii proprii, Religionis, vel Diœceſis, non debent transferri, ſed omitti iſto anno, etiamſi ſint duplicia; patet ex Decr. Congreg. S. Rit. die 24. Januarii 1682. Deindè Sacellani Monialium ſive ſæculares, ſive Regulares poſſunt recitare de illarum feſtis, imò omnis Clericus exiſtens etiam pluribus annis extra ſuam Diœceſin, vel Monaſterium poteſt privatim dicere de Sanctis, de Dedicatione, Reliquiis, & de omnibus, de quibus diceret exiſtens in ſua Diœceſi vel Monaſterio. *Suar. l. c.* Si cras futurus ſis in Diœc. Colon. ubi eſt feſtum v. g. S. Severini, juxta *Tamb.* potes hodie adhuc extra Diœc. exiſtens recitare de eo Veſperas, & Matutinum pro craſtino, quia ſunt pars officii craſtini. At quid ſi hodie recitaſti Matut. de craſtina feria, an cras in Diœceſ. Colon. poſitus poteris horas continuare de S. Severino? R. cum *Spor, num. 129.* te probabiliter poſſe utrumque, nam proſequendo horas de feſto, conformas te loco, in quo exiſtis, orando de feria conformas te Breviario; demùm ſi per errorem hodie, quando erat dicendum v. g. de B. V. ad

Ni-

Nives, dixisti de Transfiguratione cras occurrente, nè bis erres, debes cras iterum dicere de Transfiguratione, & alio die non impedito de B. V. ad Nives. *Lugo resp. mor. lib. 5. dub. 8. nu. 13.* Tertia causa mutandi officium est societas in orando; sic licitè te accommodas personæ gravi, Episcopo, Prælato, Superiori aliud officium recitanti; idem est, si ex charitate debeas juvare infirmum in recitando, est *communis* cum *Nav. Dian. Sanch. c. 2, dub. 25. num. 8.* Addunt alii specialem devotionem erga aliquem sanctum, v. g. Patronum nominis. Sed *Gav. in Rubr. Brev. sect. 1. c. 5. tit. 2.* adducit Declar. Card. in contrarium, & meritò; optima enim Deo & Sanctis gratissima devotio est, se conformare Ecclesiæ.

3. Horæ non debent inverti, ita ut minores Horæ legantur ante Matutin. vel posterior ante priorem; ità invertere est tantùm veniale, & si fiat cum causa, nullum; ut si velis te accommodare choro, amico, infirmo aliud officium recitanti; item si lectiones, vel Breviarium non habeas ad manum, ideòque velis orare ex Diurnali Horas diurnas minores, quas aliàs ultrà tempus deberes differre, vel cum molestiâ dicere; idem est, si necdum dictis Vesperis & Completorio recites Matut. crastinum, eò quòd timeas tibi lucem diei defuturam pro Matutino, præmittere Missam Matutino per se loquendo nequidem veniale est; dummodò Matut. non differatur ultrà tempus à Lege permissum. 19.

4. Horæ semel cœptæ non debent interrumpi. Interruptio etiam diuturna sine causa ratio- 20.

nabili facta, probabiliùs est tantùm peccatum veniale, ità *comm.* cum *Nav. Medin. Vasq.* nam quamvis sit aliqua irreverentia inceptum cum Deo sermonem sine causa abrumpere, sicut est irreverentia ex levitate discursum abrumpere cum Principe terrestri cœptum; quia tamen quilibet Psalmus, imò quilibet ferè versus habet completam significationem, videtur quòad substantiam satisfieri, dummodò omnia absolvantur intrà unum diem naturalem; idque tenet, etiamsi unus Nocturnus recitetur hodie circà Vesperum, alter cras ante duodecimam vespertinam, quia materia præcepti impletur tota intrà tempus præscriptum. *Dixi*, sine causa rationabili, quia si hæc adsit, interruptio nullum erit peccatum, ut si Horâ inchoatâ debeas audire Confessionem, loqui cum amico, aut aliquid notare in charta, & licèt sic interrumpens firmiter statuas resumere *de novo*, ad hoc non teneberis, quia nudi *propositi* mutatio non est peccatum, neque ipsa interruptio, quia ùt supponitur est facta ex causa justâ; imò absque omni causa Laudes per integram noctem licitè dividuntur à Matutinis; item sine omni causa unus nocturnus saltem ad mediam Horam licitè dividitur ab alio, quia de obligatione contrariâ non constat, & ità habet consuetudo, & praxis timoratorum, nec est obligatio sub veniali semper de novo præmittere Pater & Ave, ùt aliqui volunt, quia de tali obligatione doceri non potest.

21. §. Horæ debent recitari, & absolvi tempore debito; tempus hoc est ab unâ mediâ nocte ad aliam; ex privilegio tamen Matutinæ, & Laudes crastinæ possunt hodie recitari juxtà omnes toto anno horâ quartâ: in hyeme juxtà pleroſque horâ

tâ tertiâ. *La Croix num. 1314.* judicat tunc posse inchoari Matut. quando sol proximior est occasui quàm meridiei; hinc in Januario quando sol occidit horâ quartâ, in hac regione Matutinum & Laudes poterunt incipi quadrante post secundam; in Martio uno quadrante tertiam: ibidem exhibet tabulam Cameræ Apostolicæ impressam Romæ Anno 1706., quam ad horologium Regionis mæ accommoda, & tutò sequere, dependent enim hæc omnia â determinatione Ecclesiæ: dicere Matutinum sequentis diei ante absolutum officium diei præsentis, ad summùm est peccatum veniale si fiat absque causa, cum causa v.g. ut ores cum socio, nullum. cæterùm Prima, & Tertia absolvenda est ante meridiem, Sexta & Nona differri possunt circiter ad primam promeridianam, Vesperæ & Completor. usque ad vesperum: in Quadragesᵐ. Vesperæ dicuntur ante prandium, non tamen est obligatio, nam Rubricæ, si hîc continent præceptum, id tangit chorum. Dicere Horas tempore indebito est solùm veniale, cum causa rationabili v. g. ob studium vel iter, nullum; plura huc pertinentia, sed rariùs contingentia vide apud

Gavant. Gob. Tamb.
La Croix, Baldel.
locis cit.

CASUS LXXIV.

De jejunio Ecclesiastico.

CAndria *super jejunio scrupulosa quærit. 1. An obliget sub mortali. 2. An abstinentia à carnibus admittat parvitatem materiæ, quæ animalia sint caro, quid de lardo, & pinguedine. 3. An post secundam refectionem sit peccatum, se sæpiùs reficere, & quid de qualitate, aut quantitate collationis. 4. An liceat mutare tempus refectionis. 5. An sit abstinentia in festo S. Marci. 6. Quid de Vigiliâ S. Matthiæ incidente in Quinquag. aut Vigiliâ S. Joannis Bapt. incidente in Festum Corporis Christi. 7. Quid de lacticiniis. 8. Quid si per diem sæpius modicum sumatur, aut in prandio ità repleatur venter, ut sufficiat pro vespere. 9. An pueris, ebriis, fatuis, carnes dari possint. 10. An prandium interrumpi, vel diu protrahi possit. 11. An existens in partibus hæreticis carnibus vesci? 12. Quid de peregrinis. 13. Quid si in tua patria nondum explêsti Quadragesimam, venias autem ad locum, ubi est jam completa. 14. An Religiosi teneantur ad jejunia, & festa Diœcesana. 15. An potus frangat jejunium, & quid veniat nomine potûs. 16. An Herus, vel parentes teneantur suos cogere ad jejunium, & an caupo hospitibus diebus Veneris carnes apponere possit.* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid, & quotuplex sit jejunium?

¶. 1. Jejunium est voluntaria abstinentia à cibo, & potu juxtà præscriptum Ecclesiæ: dicitur *voluntaria*, quia jejunium est actus virtutis temperantiæ, ideóque debet esse liberum, & voluntarium, qui invitus à cibo abstinet, potiùs esurire, quàm jejunare censetur, attamen præcepto satisfacit, quia ponit materiam præceptam, etsi id faciat dormiendo. 1.

¶. 2. Jejunium est duplex, aliud naturale, quo scilicet abstinetur ab omni re sumptâ per modum cibi, potûs, vel Medicinæ; ejusmodi jejunium requiritur ad sacrificium Missæ, & communionem ùt dicam *Cas. 97. n. 7.* aliud Ecclesiasticum, de quo in præsenti, & est illud, quod in Quadrages. quatuor temporibus, & quibusdam Vigiliis per annum ab Ecclesia observari præcipitur *c. non liceat c. non oportet dist. 3. de jejunio de consecr.* & hoc præceptum ex se obligare graviter, certum est ex propos. 23. ab Alex. VII. damn. *frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientiâ hoc fiat, putà quia non vult se subjicere præcepto.*

QUÆR. II. Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum?

¶. Requiri tria: 1. Abstinentia à carnibus, 2. ità ut toties peccetur mortaliter, quoties carnes comeduntur, quia præceptum quòad hanc partem est negativum, admittit tamen parvitatem materiæ, ut si parum carnis præguſtetur, vel si etiam comedatur una, vel altera uncia, ùt vult *Reiffenst. Th. mor. t. 10. dist. 2. n. 19.* aut ùt *Spor. hic n. 11.* media avicula ad modum nucis ordinariæ etiam comesta ex gulositate, non esse mortale, quia talis materia non multùm allicit ad suî come-

stionem, & pia mater Ecclesia non censetur cum tanto rigore obligare. Animal communiter censetur carneum, si diu vivere possit extrà aquam. Excipe testudines, & limaces, qui licet diu vivere possint extrà aquam, non tamen censentur caro. In dubio, an sit caro, vel piscis, si dubium vinci non possit, erit possessio pro libertate comedendi. *Tamb. Gob. in quin. t. 5. c. 23. nu. 122.* lardum, pinguedo animalium, quamvis à multis pro carne non reputentur, attamen in Germania non sunt permissa ob contrariâm consuetudinem; pauperibus ex causa facilè permitti possent. *Laym. hic c. 1. n. 5.*

3. 2. Præcipitur unica tantùm refectio, nam qui se secundâ vice plenè reficit, peccat mortaliter, si autem ulteriùs se reficiat tertiò, vel quartò, probabiliùs non peccat nisi venialiter contrà temperantiam, substantia enim jejunii, *quæ consistit in negatione secundæ refectionis*, jam ampliùs servari non potest. *Dian. Cajet. Laym. num. 13. Reiffenst. nu. 20.* Dixi, qui secundâ vice plenè se reficit, nam collatio vespertina in fructibus, & apud Germanos etiam ex butyro, & caseo ex recepta consuetudine permittitur; quantitas autem in collatione permissa probabiliùs statuitur quarta, vel quinta pars prandii, ab aliis probabiliter octo unciæ, seu media libra, *Regin. Laym. nu. 9. Spor. nu. 26.* pro qualitate attendenda est consuetudo, & praxis timoratorum, ex hac enim sola collatio vespertina introducta est. *Schmalzgr. l. 3. decret. t. 46. num. 29.* ubi dicit in Germania permitti fructus arborum, electuaria, caseum, pisciculum, ovum, vel etiam jusculum juxtà *Spor. l. c.*

3. Cer

3. Certum tempus refectionis, quod com- 4.
muniter est Hora 11. vel 12. pro more regionum; immutare tempus sine causâ justâ, v. g. prandere manè est tantùm veniale, cum causâ nullum, imò prandium differre in vesperum majoris mortificationis causâ laudabile est. DD. cit.

QUÆR. III. Quid circà varia dubia in hac materia?

Ad. Tenenda sunt sequentia: 1. Tribus die- 5.
bus Rogationum, uti & festo S. Marci saltem ex receptâ consuetudine sub mortali abstinendum est à carnibus. *Steph. t. 1. d. 5. nu. 99. c. rogationes de consec. dist. 3.* licita tamen est duplex refectio, estque observandum pro Diœcesi Colonienſi, si festum S. Marci in aliquem diem octavæ Paschatis, quò aliàs carnibus vescimur, aut in Dominicam incidat, abstinentiam non esse consuetam, ùt habet Agenda edita Anno 1720. pag. 301. festum verò unà cum Litaniis, & Processione transfertur post octavam. De cætero servanda est cujuslibet Diœcesis consuetudo, vel ordinatio: in Diœcesi Ruremundensi in festo S. Marci præcipitur abstinentia à carnibus pro totâ die, jejunium verò usque ad meridiem.

2. Si festum S. Matthiæ incidat in feriam 3. 6.
vel 4tam Quinquages. jejunium in Diœcesibus Colonienſi & Ruremundensi prævenitur in Sabbato, Vigilia verò servatur suo die, quia non est ratio hanc anticipandi. Vigilia S. Joannis Bapt. si incidat în festum Corporis Christi, non habet jejunium, nec abstinentiam à carnibus ex Constitut. Urbani VIII. *die 13. Octob. 1638.* & Agenda Colon. *pag. 302.*

3. Jure communi in Quadrages. etiam pro- 7.
hibentur lacticinia, id est, ova, lac, caseus,

sed

sed attendenda est consuetudo, quæ in Germaniâ ferè ubique ea permittit, ubi verò viget consuetudo abstinendi, ea sub peccato observanda est, ùt patet ex propos. 32. damn. ab Alex. VII. *non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesimâ obliget.*

8. 4. Qui manè, vel per diem præter refectionem tantùm sumpsit, quantùm pro collatione permittitur, debet abstinere à collatione, etiamsi fecerit inadvertenter, vel ex justa causa v. g. ob studium vel aliquam debilitatem; *Ratio est*, quia aliàs sumeret duplicem cænam, quæ permissa non est; præter cœnam sumere per diem multa parva, quæ novam refectionem constituunt, est mortale; nam Alex. VII. damnavit hanc 29. propos. *in die jejunii, qui sæpiùs modicum quid comedit, & si notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.* Nihilominùs inter potum, nè noceat, Germanis ex consuetudine parum quid v. g. media uncia conceditur. Qui in prandio, vel etiam pridie ità replet ventrem, ut sine difficultate jejunare possit; peccat quidem contra temperantiam, implet tamen substantiam jejunii. *Cajet. Medin. Regin. l. 4. c. 14. num. 163.*

9. 5. Qui nunquam habuerunt usum rationis velut parvuli, & perpetuò amentes, his secluso scandalo in die vetito licitè carnes præberi possunt, & quamvis opposita consuetudo sit laudabilis, tamen hi nec lege, nec consuetudine obligari possunt; aliud est de iis, qui ad tempus carent usu rationis, velut habentes lucida intervalla, vel ebrii; quia cùm sint simpliciter capaces rationis, manent subjecti Legi, & Legislatori, quamvis per accidens formaliter peccare non possint. *Steph. n. 98. Reiffenst. n. 43. v. Cas. 6. n. 5.*

6. Di-

6. Dividere prandium ex justâ causâ non est peccatum, uti faciunt lectores mensæ apud Religiosos, non enim intendunt nisi unum prandium. Si nondum plenè refectus ob incidens negotium è mensa surgas cum intentione complendi prandium peracto negotio, potes redire intrà unam aut alteram Horam, & prandium complere; si plus non sumpsisti, quàm pro collatione permittitur, poteris te vespere plenè reficere, quia hoc est ex justa causa cænam permutare cum prandio, quod licet. *Sanch. Laym. Steph. n. 113.* si è mensa surrexisti cum proposito ampliùs non comedendi, probabile est, quòd intrà quadrantem, vel medium, iterum assidere & comedere possis, quia censetur unum moraliter prandium. *Nav. Tamb.* 10.

7. Prandium protrahere ad duas Horas, communiter non improbatur, protrahere usque ad vesperum per 4. vel 5. Horas, per se non videtur esse licitum, quia tanta protractio, vel continuatio reipsa & moraliter est secunda refectio. Ejusmodi tamen consuetudo tolerari posset, si post duas Horas sola bellaria, & leviores cibi apponerentur, & abstineretur à cæna, quæ sic videtur anticipari. *La Croix lib. 3. p. 2. n. 1283.* 11.

8. Existens in partibus hæreticis non excusatur à jejunio; *Nec obstat*, quòd ibidem lex à plerisque non observetur, ideòque videatur non recepta, vel per consuetudinem quæ intrà 10. aut 40. annos contra legem præscribere potest, abrogata; nam lex justa recipi debet, & consuetudo non excusat, nisi sit rationabilis, & accedat tacitus Superioris consensus, qui hìc non est, eò quòd Ecclesia reclamet. *La Croix nn. 1263.* 12.

9. Pe-

12. 9. Peregrini, & viatores regulariter non obligantur specialibus locorum præceptis, per quæ transeunt, quia non sunt subditi talis loci, possunt se tamen iis accommodare; ideòque non peccat Germanus, si transiens per Belgium diebus Sabbathinis inter Nativitatem Christi, & Purificationem B. M. V. comedat carnes, sicut & transiens per Hispaniam diebus Sabbathinis comedat intestina. Econtrà si ibidem esset festum, vel jejunium locale, quod communi lege Ecclesiæ præceptum non est, non tenetur Germanus ibi jejunare, aut audire Missam.

13. 10. Si in tuâ patriâ secundùm veterem stylum Quadragesima decem diebus seriùs inchoetur, & venias ad alias partes ubi jam est finita, potes te accommodare loco, ubi es, adeòque non jejunare; item si absolvisti in tuâ patriâ, & venias alibi ubi nondum est finita; non teneris *jejunare*, quia Ecclesia non præcipit nisi jejunium 40. dierum, quod jam in tua patria absolveras; aliud est de Communione Paschali, quam si non servâsti in tua patria, debes servare alibi, quia est obligatio personalis afficiens personam.

14. 11. Quamvis Religiosi etiam exempti jure novo teneantur observare festa suæ Diœcesis, & cessare à divinis tempore interdicti communis, tamen non tenentur ad jejunia ab Ordinario loci, aut etiam consuetudine, vel voto oppidanorum, apud quos habitant, introducta, quia non sunt pars communitatis profanæ, & ab Ordinario loci sunt exempti, nec jus Pontificium quòad jejunium aliter statuit, sicut statuit quòad festa in populo, & interdicta &c. est *comm.* cum *Diana p. 1. t. 9. R. 36. & p. 10. t. 11. R. 36. La Croix l. c.*

12.

12. Potus propriè talis non frangit jejunium, 15.
quia Ecclesia non prohibet potum *S. Th. 2. 2. q. 147. a. 6.* Ad verum autem potum non sufficit, quòd sit res liquida, aut potabilis, sed requiritur, ut tantùm alteret, vel refrigeret sanguinem, aut solùm juvet ad meliorem digestionem, velut vinum, mustum, sicera, mulsum, Thè, Caffe, Chocolate tenuis, in qua non miscentur ultrà, quàm duæ unciæ, limonia, & hypocras; quia communiter non miscetur multùm materiæ comestibilis; similiter ad sitim restinguendam licebit comedere uvam recentem, pomum limonium &c. quia vel non sumuntur ut cibus, vel saltem consuetudo id permittit; quæ verò ex naturâ suâ nutriunt partes solidas, velut lac, jusculum, electuaria, conserva &c. propriè non censentur potus, quamvis bibantur, ideòque in quantitate notabili solvunt jejunium.

13. Heri, parentes, Superiores non tantùm 16.
tenentur suos ad jejunium hortari, sed etiam moderatè cogere subtrahendo cœnam &c. quia ex officio tenentur illos corrigere, & adigere ad observantiam præceptorum. *Sanch. sup.*

14. Qualiter Caupo diebus vetitis suis hospitibus Carnes apponere possit, dixi
Casu 20. num. 17.

CA-

CASUS LXV.

De Causis excusantibus à Jejunio.

DAmon Theologus *interrogatur.* 1. *An in jejunio dispensare possint Episcopus, Abbates, Pastores, Confessarii, Medici.* 2. *Ex quibus causis.* 3. *An ii, quibus esus carnium diebus Solis, Martis, vel Jovis permissus est, possint die Solis toties edere carnes, quoties volunt; aut ii, quibus licitum est istis diebus bis reficì, an possint bis reficì in carnibus.* 4. *An dispensatus ad secundam refectionem possit sumere tertiam, aut dispensatus ad carnes possit secundò reficì.* 5. *An dispensatus ad carnes possit edere carnes noxias.* 6. *An cessante infirmitate cesset dispensatio, & quid in dubio.* 7. *An excuset difficultas jejunandi.* 8. *Debilitas stomachi, vel capitis; quid de pregnantibus, lactentibus, pauperibus.* 9. *Quid de iis, qui nondum compleverunt annum 21mum, quid in dubio.* 10. *Quid de sexagenariis, aut ex voto ad jejunium obligatis.* 11. *Qualis labor excuset.* 12. *An excuset diebus festivis, vel eos, qui ex gravi labore non fatigantur.* 13. *Quid de scribis, sartoribus, barbitonsoribus, itinerantibus, venantibus, ludentibus &c.* 14. *Quid de fatigatis ex opere inutili, vel illicito.* 15. *Quid de studentibus, concionantibus.* 16. *Quid si quis dormire non possit, nisi plenè refectus, an expediat semel carnibus, vel bis piscibus reficì.* 17. *An excuset præceptum Heri, aut mariti hæretici.* 18. *An*

sola

sola urbanitas, si dispensatus invitet non dispensatum. 19. *An possit absolvi pœnitens, qui ex insufficiente causâ se excusat à jejunio.* Pro resolut.

QUÆR. Quid circà causas à jejunio excusantes?

Rr. 1. Sola Superioris *dispensatio & impotentia* excusat. Circà dispensationem tenenda sunt sequent. 1. In jejunio dispensat Episcopus cum suis Diœcesanis, Prælati Regulares, Provinciales, Superiores locales & in eorum absentiâ Vicarii eorum nomine cum suis Religiosis, quia in hos jurisdictionem quasi Episcopalem obtinent. *c. Abbates de privil. in 6.* Et qui generâlem facultatem dispensandi habent non restrictam ad certas personas, etiam secum dispensare possunt ut dixi *Cas. 6. n. 24.* item in plerisque Diœces. ex consuetudine cum privata persona dispensare possunt Parochi, etiam præsente Episcopo, *Sylv. Sanch. de matr. l. 8. d. 9. nu. 27. Reiffenst. n. 77.* Confessarii verò & Medici dispensare nequeunt, quia carent jurisdictione in foro externo; si tamen Confessarius, Medicus, vel alius prudens, & gnarus dicat, adesse causam excusantem, illis credi, vel in dubio dispensatio peti potest. 1.

2. Ut dispensetur, requiritur causa rationabilis, & quidem, ut dispensetur pro tota Diœcesi, requiritur causa publica v. g. communis piscium penuria, periculum, ne homines ex pisculentis putidis, aut infectis morbum contrahant &c. causa sufficiens ad dispensandum in jejunio Ecclesiastico, etiam est sufficiens ad dispensandum jejunium ex voto, nisi constet de alia voventis intentione, quia votum est lex privata, quam vo- 2.

vens

vens sibi sponte imponit; ergo interpretanda est juxta alias Leges in eadem materia.

3. Si Episcopus in Quadragesimâ permittat carnes pro die Solis, Martis, & Jovis, dubium manet, an in die Solis liceat toties, quoties quis volet, edere carnes; item an illi, quibus ob laborem, vel ætatem licitum est plures refectiones sumere, etiam possint pluries istis diebus vesci carnibus, super quibus interrogandus dispensans, quia non est ubique eadem omnium voluntas. *Lan. 1312.*

3.

4. Cui permissa est secunda refectio, per hoc non censetur permissa tertia, vel quarta; quia duplex ad finem dispensationis v. g. ad tollendam debilitatem sufficere potest.

4.

5. Dispensatus ad esum carnium hoc ipso non est dispensatus ad duplicem refectionem, sicut dispensatus ad duplicem refectionem *non censetur* dispensatus ad esum carnium, nisi ex declaratione dispensantis aliud constet. *Nav. Less. Cajet.* cont. *Tamb. Reiffenst. Spor. Schmaltzgr.* ductos hâc ratione, quòd abstinentia à carnibus sit de substantia jejunii, ergo sublatâ abstinentiâ à carnibus tota lex jejunii solvitur; sicut, si quis non possit dolere, non tenetur confiteri, quia dolor est de Confessionis substantiâ. *Sed contra est*; nam quamvis Ecclesia abstinentiam à carnibus, & secundâ refectione eodem præcepto præcipiat, sunt tamen materiæ divisibiles, & Ecclesia eas sæpe dividit; ergo sublatâ obligatione ad unum non tollitur ad alterum; sicut, qui eodem voto vovit dare pauperi duos aureos, si non possit dare duos, tenetur dare unum, quem potest. Aliud est de dolore, à quo Sacramentum separari nequit.

6. Qui

6. Qui pro valetudine dispensatus est ad certum genus carnium v. g. ad vitulinam, vel gallinas, non potest edere carnes noxias v. g. porcinam, quia expressio certarum carnium satis significat mentem dispensantis sic restrictam, neque est ratio dispensandi ad has : econtrà simpliciter ob invaletudinem dispensatus ad carnes potest etiam porcinam, vel fortè non salubres edere, saltem si magnus ad eas sit appetitus, & modicè sumantur, quia voluntas dispensantis non est restricta, & est ratio etiam in his dispensandi ad tollendos scrupulos, cùm sit difficile carnes noxias à non noxiis discernere, & sic optimè conciliantur DD. pro, & contrà sentientes apud *Joan. Sanch. d. 51. à n. 20.* 5.

7. Cui in Quadrag. ob infirmitatem permissæ sunt carnes, cessante infirmitate cessat permissio, quia cessat causa permissionis. *Steph. n. 128.* in dubio, an infirmitas plenè cessaverit, manet dispensatio in possessione, & præsumitur de benigna voluntate dispensantis. 6.

R. II. Impotentia à jejunio excusat secundùm explicationes seqq. 1. Impotentia alia est Physica, quando quis simpliciter non potest jejunare ; alia moralis, quando non potest sine magno incommodo v. g. sine periculo gravis infirmitatis, aut notabili diminutione virium ; sola autem mortificatio, aut difficultas jejunandi non excusat à lege, imò à lege intenditur : si infirmitas, vel debilitas sit certò gravis, etiamsi ex culpâ contractâ, absque dispensatione excusat, quia lex humana tunc non obligat ; in dubio petenda est dispensatio. 7.

2. Inter impotentes numerantur, qui debili sunt stomacho, qui ob jejunium graves patiuntur 2.

tur

tur dolores capitis, vertiginem aut tantam debilitatem, ut functiones ordinarias non nisi ægerrimè explere possint &c. Item mulieres lactentes, & prægnantes, quia indigent majori nutrimento pro se, & fœtu, vel prole suâ; imò & carnes iis dari possent, si alioquin periculum proli immineret. Item pauperes ostiatim mendicantes & quicunque non habent, quo semel honestè reficiantur, quia bis malè comedisse, sufficienter est jejunâsse, si tamen vel siccum panem ad saturitatem habent, carnibus vesci non poterunt; aliud est de magnatibus, aliisque hominibus dedicatis, qui sicco pani non assueverunt. *Laym. c. 3.* meritò dicit posse tolerari in Germania consuetudinem, quâ finitis Bacchanalibus reliquiæ carnium dantur pauperibus absumendæ.

9. 3. Excusantur adolescentes antè annum 21. completum: omnes cum *D. Th. 9. 147.* quia ob corpus accrescens indigent abundantiori alimento; *Nec obstat*, quòd fortè unus, vel alter sit satis robustus, quia hoc per accidens est, & ratio tenet de plerisque; qui complet annum 21. in Quadrag. tenetur à die ætatis completæ; in dubio, an compleverit, factâ sufficienti inquisitione manet in possessione libertatis, & ætas est quid facti, quod non præsumitur, uterque *Sanch. Dian. de jej. R. 49.* Carnes tamen pueris post septimum ætatis annum nec præbere, nec ipsis vesci licet, quia præsumitur usus rationis, nec est ratio eos excusandi à præcepto negativo abstinendi à carnibus, cùm corpus accrescens aliis cibis sufficienter ali possit. Item adolescentes, etsi antè annum 21. non obligentur ad jejunium ex præcepto Ecclesiæ, possunt tamen obligari ex voto, vel pœnitentiâ aut etiam ex Professione Re-

Religiosâ, velut FF. Minores *Spor. num.* 49. *Reiffenst. nu.* 44. quia per votum & Professionem cesserunt suo juri.

4. Probabiliter excusantur senes sexagenarii utriusque sexûs quòad plures refectiones, non quòad carnes, etiamsi annus sexagesimus tantùm sit inchoatus, nam in favorabilibus dies, vel annus cæptus habetur pro completo *L. quæ ætate ff. de testam. Nav.* uterque *Sanch.* & plurimi apud ipsos, *Dian. R.* 20. dicit, id esse certum. *Spor. num.* 50. dicit teste *March.* id à Pio V. esse vivæ vocis oraculo declaratum, & *Ratio est*, quia sexagenarii plerumque viribus multùm deficiunt, & senectus ipsa est morbus; & si unus vel alter sit robustus, id per accidens est, sicut per accidens est, quòd unus, vel alter adolescens antè annum 21. habeat sufficientes vires, aut aliqui ex agriculturâ non fatigentur, tamen omnes sic laborantes excusantur; deindè ità habet consuetudo, sed certum est consuetudinem contra legem Ecclesiasticam prævalere posse: ergo. îdque *Sanch.* & alii extendunt etiam ad sexagenarios obligatos ex voto, vel professione, quia vovens, vel statuta Religionis intendunt jejunium ad formam Ecclesiæ, nisi aliud exprimant. Nihilominus videtur probabiliùs cum *S. Antonin. Lezan. Bonac. Laym.* ætatem sexagenariam per se non excusare à jejunio, nisi experientiâ constet, aliquem ex jejunio plerumque debilitari. Ratio est, quòd lex jejunandi ante annum sexagesimum sit certa, ratio autem excusans incerta & solùm probabilis, ideòque lex jejunandi est in possessione, neque satis constat de consuetudine in contrarium, videmus 10.

enim senes magis timoratos, quàm diu viribus pollent, passim jejunare; & vivæ vocis oraculum si quod hac in re extitit, cum aliis revocatum fuit per Greg. XV. & Urb. VIII. *Nec obstat*, quòd adolescentes ante annum 21mum excusentur etiamsi firmis sint viribus, quia lex jejunandi respectu horum nunquam fuit in possessione, labor agriculturæ est ratio certò excusans ex communi totius Ecclesiæ sensu, non item ætas sexagenaria; plerumque tamen est sufficiens causa dispensandi cum sexagenariis, tum ob tollendos scrupulos, tum quòd plerique sint debiles. Si Superior dispensans in voto Castitatis surrogaverit jejunium pro omni die Veneris, ab hoc jejunio multò minus excusatur sexagenarius, quia jejunium surrogatur in locum Castitatis, ad quam obligaretur etiam post annum 60. *La Croix nu. 1320.*

11. 5. Ut labor excuset, debet esse *multùm* fatigativus, seu talis, ut sine gravi incommodo non possit conjungi cum jejunio, quod nunc videtur certum ex propos. 30 damn. ab Alex. VII. *Omnes Officiales qui in republ. corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.*

12. 6. Opera de se multùm laboriosa & à jejunio excusantia sunt ea, quæ fiunt cum magna corporis agitatione, veluti ligna scindere, onera portare, arare terram, fodere, triturare &c. ejusmodi labores excusant omnes sic laborantes, etiam eos, qui ob extraordinarias vires fortè non lassantur, quia leges non attendunt, quid hic & nunc in raro casu fiat, sed quod ordinariè, & plerumque contingit, idque tenet etiamsi uno vel altero die ob festum, vel aliud impedimentum non laboretur, quia plerumque illis diebus indigent

gent etiam majori refocillatione. *Sanch. Publ. Dian. R. 9. Tamb. n. 24.* Econtrà scribere, barbas tondere, nere, choraliter orare, cantare, 13.
pingere, equitare, curru vehi per se loquendo non multùm debilitant, & consequenter non excusant. Patet ex propos. 31. ab Alex. VII. damn. *Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Casu quo tamen ob specialem subjecti dispositionem cum notabili defatigatione conjungantur, à jejunio excusabunt; Idem dicendum de itinere, venatione, piscatione etiam pro sola animi recreatione susceptis, dummodò notabiliter fatigent, aut debilitent, & ejusmodi recreationes non nimis sæpè, & in fraudem Legis assumantur, ideò scilicet, ne quis teneatur jejunare; *Ratio* est præsumptus benignæ Matris Ecclesiæ consensus, & videtur nimis durum semper ab ejusmodi recreatione abstinere, & positâ fatigatione gravi jejunium est moraliter impossibile, consequenter non obligat. Qualiter autem obligatus lege, possit, aut non possit ponere impedimentum legi, dixi *Cas. 6. n. 15.*

7. Si quis multùm fatigatus sit ex opere inutili 14.
vel illicito, non tenetur jejunare, quia suppositâ gravi fatigatione est moraliter impotens; si tamen id prævidit, peccavit graviter se absque causâ reddendo inhabilem ad jejunium.

8. Non tantùm labor corporis, sed vel maximè labor ingenii, si improbus sit, excusat, ut 15.
si quis quotidie, vel integris diebus se occupet studiis, concionibus &c. *Cajet. q. 147. a. 3. Bonac. Laym. n. 4.* nam quamvis studium non fatiget corpus, consumit tamen Spiritus animales,

les, qui ad vitam & sanitatem magis sunt necessarii; & si tales quid manè sumant, sumunt per modum medicinæ: ex hoc capite plerique excusant magistros, qui quotidie quatuor horis docent Grammaticam, saltem erit causa sufficientissima cum iis dispensandi.

16. 9. Qui dormire non possunt, quin vesperè plenè reficiantur, probabiliùs tenentur in prandio solâ collatione esse contenti, & vesperi prandere; *Ratio* est, quia commutando prandium in cænam, possunt servare substantiam *jejunii*, ergo ad hoc tenentur: si verò absque gravi incommodo prandium ad vesperum differre non possint, licebit bis se reficere; si quis non posset abstinere à secundâ refectione, nisi reficiat se in carnibus, potest, imò juxta *La Croix num*, 1313. tenetur se semel reficere carnibus, quia cum harum esu consistit jejunium *magis* quàm cum duplici refectione in piscibus.

17. 10. Non excusat præceptum Heri v. g. hæretici jubentis famulos comedere carnes, imò famuli, si alibi commodum servitium nanciscipossint, tenentur prius servitium dimittere, aut si non possint, petere dispensationem, & tali casu dicere, se esse dispensatos, ne alios scandalizent; si hæreticus jubeat carnes edere in odium fidei, erit intrinsecè malum obedire, &c.

11. Uxor non deobligatur à jejunio ex hoc præcisè, quòd maritus ei jejunare prohibeat, quia non habet jus prohibendi, & potiùs Ecclesiæ, quàm marito obedire debet: si tamen timeret graves discordias, posset non jejunare, quia pax conjugalis præponderat jejunio, nisi maritus hæreticus id juberet in contemptum jejunii, vel Ecclesiæ

clesiæ, tunc enim uxor tenetur potiùs vitam ponere, quàm obedire. *Steph. n.* 131.

12. Sola urbanitas non est causa sufficiens, ut in gratiam amici, vel hospitis jejunium solvas; quia hoc iniquè petit amicus, si tu sis dispensatus, non pòtes invitare alium, ut tecum cænet, etiamsi scias illum cænaturum alibi, quia invitas ad aliquid, quòd ipse sinè peccato facere non potest. Ità contrà *Nav.* tenent *Dian. Less.* 18.

13. Si pœnitens ob insufficientem causam se excuset à jejunio, absolvi non debet, quin promittat jejunare, aliàs enim non est paratus servare omnia præcepta graviter obligantia; *Nec obstat.* quòd fortè sit in bonâ fide, nam monitio erit plerumque fructuosa, nec præceptum est nimis difficile, aut si pariat nimiam difficultatem, erit moraliter impossibile, adeòque non obligans. 19.

INDEX

Eorum quæ in hoc secundo Tomulo continentur, Littera C. Casum indigitat, Zyphera altera Numerum marginalem designat

A

ABBATISSÆ tenentur Moniales obedire *Cas. 64. n. 2.*

Abbas an cum suis quo ad Horas Canonicas dispensare possit *c. 27. n. 2.*

Abstinentia à carnibus *c. 74. n. 5.* an obliget in festo S. Marci & diebus Rogationum *n. 6.* an obligentur pueri perpetuò amentes *n. 9.* V. *Jejunium.*

Adjuratio dæmonis qualiter & à quo fieri debeat *c. 65. n. 18.*

Advocati obligationes *c. 62. n. 4.* quid si malè consulat *Cas. 38. n. 6. & 22.*

Adulter ad quid teneatur *c. 43. n. 18.* qualiter innocens possit petere divortium *ibid.* an matri adulteræ filius teneatur credere se esse spurium *n. 21*

n. 21. quid si mater sit prostitutæ famæ *n. 22.* quid in dubio an fœtus sit ex adulterio *n. 24.* quid si maritus vel filii censeantur restitutionem remittere *n. 23. & seq.* de divortio V. *Cas. 105. à n. 29.*

Asylum quid, qui, & quæ loca eo gaudeant. *Cas. 65. n. 5.* ejus violatio *ibid.*

Antichryseos contractus quid, an liceat *c. 54 n. 21.*

Assecuratio quid *c. 60. n. 6.* quas requirat conditiones *n. 7.*

Attentio quid sit & qualis requiratur ad Horas Canonicas & auditionem Missæ *c. 73. n. 2. & seq.* V. *Horæ Canonicæ.*

B

Beneficium collatum indigno an obliget ad Restitutionem *c. 39. n. 4.* an vendi possit *c. 66. n. 17.* an emi ab Hæreticis *n. 19.* V. *Simonia*

Beneficiati qualiter teneantur ad Horas Canonicas *c. 72.*

Blasphemia quid *c. 65. n. 5.*

Breviarium Clerici quale esse debeat *c. 73. n. 13.* V. *Horæ Canonicæ.*

C

Cambium quid *c. 57. n. 1.* Manuale *n. 2.* per litteras *n. 3.* Reale *n. 4.* Siccum, Placentinum *n. 5.* Francofurtense *n. 6.* Cambii pretium *n. 8.*

Canonicus à Choro absens vel non cantans *c.* 72. *n.* 14.
Carnes comedens die vetito qualiter peccet *c.* 74. *n.* 2.
Census quid, quotuplex *c.* 56. *n.* 1. quæ ejus conditiones *n.* 4 *& seq.* an antecedenter constitutus minori pretio emi possit *n.* 8. quid si quis fingat se velle redimere *n.* 9. an emi ex frumentis debitis *n.* 10. an alia pacta apponi *n.* 11. Vitalitius quid *n.* 13.
Cessio Fori. V. *Restitutio*
Chyrographum continens mille, an redimere liceat pro 500. *c.* 55. *n.* 7.
Chorus quot personas requirat *c.* 72. *n.* 3.
Clausura Monialium, quid & qualiter sit præcepta *c.* 64. *n.* 4. cujus sit dare licentiam ingrediendi *n.* 5. an clausura præcipi possit ubi non est in usu *n.* 6. quæ causæ exitus *n.* 7. quæ causæ ingressus *n.* 8. *& seq.* quid hic valeat consuetudo *n.* 10. cujus sit ingressum concedere *n.* 11.
Clausura Virorum *c.* 64. *n.* 13.
Clerici qualiter teneantur ad Horas *c.* 72. an eis liceat negotiatio *c.* 55. *n.* 21.
Codicillus quid *c.* 60. *n.* 1. V. *Testament.*
Commodatum quid *c.* 53. *n.* 1. *& seq.* ejus obligatio *n.* 6. quid si res commodata pereat *c.* 45. *n.* 17. *c.* 37. *n.* 15.
Commutatio Voti *c.* 71. *n.* 11. V. *Votum.*
Conditio V. *Contractus.*
Conductum quid *c.* 57. *n* 13. V. *Locatum.*
Confessarius erroneè suadens restitutionem ad quid teneatur *c.* 37. *n.* 16. quid circa homicidam observare debeat *c.* 42. *n.* 17. quid si dedit nociva consilia *n.* 3.

Consulens damnum ad quid teneatur *c. 38. n. 6. 8. 22.* quid de consulente pugnam in qua unus occiditur *c. 42. n. 15.* quid de consulente magum *c. 65. n. 13.*

Contractus quid *c 48. n. 1.* quotuplex *n. 4.* conditionatus, modificatus *n. 5. & seq.* pœnalis *n. 11.* demonstratio adjecta *n. 12. & seq.*

Contractus antechriseos *c. 54. n. 21.* mohatra *n. 22.*

Contractus ex errore vel dolo *c. 49. n. 1.* dolus vel error circa substantiam *n. 2. & seq.* ex metu gravi & levi *n. 7.* incusso in ordine ad contractum *n. 11.* varii Casus *n. 12. & seq.* quid in dubio an error sit substantialis *n. 19.*

Contractus quando firmetur juramento *c. 50. n. 12.* an etiam impuberum *n. 14.* si non firmetur an nihilominus servandus *n. 15.* firmati effectus *n. 16.* à quo relaxari possit *n. 17.* an à judice sæculari *n. 18.*

Contrahere quinam possint *c. 50. n. 1. & 2,* an infans vel infantiæ proximus *n. 4.* pupillus *n. 5. & 6.* Filiusfamilias *n. 7.* prodigus *n. 10.*

Culpa juridica quid, quotuplex *c. 37. n. 4.* quid si cum culpa levi causasti grave damnum *n. 5.* quæ culpa obliget ad restitutionem *n. 8. & seq.* varii circa hoc casus *à n. 11.*

D

Damnum indirectè causatum ad quid obliget *c. 37. à n. 10.*

Damno cooperari quot modis fiat *c. 38. per totum,* cooperantes qualiter restituere debeant, *n. 11. & seq.*

Damnum ſpirituale qualiter reparandum *c. 42. n. 2.* quid de eo qui alterum reddit amentem *ibid.* aut dedit falſa principia *n. 3.*

Deflorator ad quid teneatur *c. 43. n. 1.* Quid ſi deflorata non ſit paſſa damnum *n. 2.* aut defloratorem ducere nolit *n. 3.* aut deflorator damnum compenſare non poſſit *n. 4. & 5.* quid ſi deflorata obligationem remittat *ibid.* vel in copulam conſentiat *n. 8.* ſi ſub ſpe matrimonii *n. 10.* an tunc ingredi religionem *n. 11.* quis alere prolem *n. 9.*

Demonſtratio adjecta contractui *c. 48. n. 5. & 12.*

Depoſitum quid *c. 53. n. 9.* quando reddendum *n. 10.* quas inducat obligationes *n. 11.* quid ſi res depoſita periit *n. 12.* an ex eâ debitum compenſari poſſit *n. 13.* an cum eâ negotiari *n. 12.*

Diſpenſatio quid; requirit cauſam *c. 71. n. 1.* V. *Votum, Jejunium, Juramentum.* an pro eâ aliquid accipi poſſit *c. 66 n. 12.* an quis diſpenſare ſecum *c. 75. n. 1.* Abbas an cum ſuis diſpenſare in Horis Can. *c. 72. n. 2.*

Diſtractiones ſub Horis Canonicis *c. 73. n. 6.* V. *Horæ Canon.*

Divinatio an liceat *c. 65. n. 8.*

Donatio quid *c. 52. n. 1.* realis, verbalis, abſoluta, conditionata, inter vivos, mortis cauſa *n. 2.* quæ à jure prohibita *n. 3. & ſeq.* qualiter revocari ex capite ingratitudinis *n. 6. & 7.* prolis ſuſceptæ *n. 8.* inofficioſa *n. 9.* quid ſi donator ſit debitis gravatus *c. 46. n. 11.*

Dubitans an ſit cauſa damni ad quid teneatur *c. 38. n. 18.* an res iniquè conſumpta fuiſſet melioranda apud Dominum *n. 19.* quid ſi probabiliter ſatisfecit aut de eo dubitet *n. 20.* quid in dubio de valore Voti *c. 68. n. 7.*

E

Emphyteusis quid *c.* 58. *n.* 1. quotuplex *n.* 2. obligationes emphyteutæ *n.* 3. an res emphyteutica vendi aut donari possit *n.* 4. in quibus conveniat cum feudo *à n.* 6.
Emptio quid *c.* 55. *n.* 1. obligationes emptoris *n.* 2. *& seq.* venditoris *n.* 5. quale pretium *ibid.* quid de re novâ, rarâ *n.* 8. quid si in fundo empto lateat thesaurus *n.* 9. quid de re sponte oblatâ *ibid.* vitiosâ *n.* 10: duobus venditâ *n.* 11. furtivâ *n.* 12. ignotâ *n.* 13. bello captâ *n.* 14. spectante ad Ecclesiam *n.* 15. quid de monopolio *n.* 16. de inducente ad carius emendum *n.* 17. quid si res empta sit censui obligata v. hypothecata *n.* 19. quid de retractu *n.* 20. de emente falsâ monetâ *ibid.* quid de negotiatione Clericorum *n.* 21.
Error in contractu *c.* 49. V. *Contractus.*
Exorcismus quid *c.* 65. *n.* 18. ejus modus *ibid.*
Expensæ in rem alienam qualiter refundendæ *c.* 41. *n.* 14. *&* 22. V. *Possessor.*

F

Fama Restitutio *c.* 44. V. *Restitutio.*
Famulus non manifestans furem *c.* 38. *n.* 17. quid si auferatur res ipsi commissa *ibid.* quid si sit negligens, ægrotus, ante tempus discedat pluribus operam suam locet *c.* 57. *n.* 14. *& seq.*
Feudum quid, quotuplex *c.* 58. *n.* 5. in quibus con- vel disconveniat cum emphyteusi *n.* 6. *&* 7.
Fidei Commissum quid *c.* 61. *n.* 1.

Fide

Fide Jussio quid *c.* 60. *n.* 3. an pro eâ aliquid accipi possit *n.* 4. ad quid obliget *n.* 5.
Filius Familias an obligetur ex mutuo *c.* 54. *n.* 6.
Fructus rei quotuplex *c.* 41. *n.* 10. qualiter restituendus *n.* 11. *& seq.* V. *Possessor.*

H

Hæres ex testamento non solemni an teneatur solvere legata *c.* 61. *n.* 6. Hæres ab intestato necessarius *n.* 14. Hæredis obligatio *n.* 17.
Homicida ad quid teneatur *c.* 42. V. *Occisor.*
Honor qualiter debeat restitui *c.* 44. *per totum.*
Horæ Canonicæ quid, quos obligent *c.* 72. *n.* 1. an Religiosos, Moniales extra Chorum *n.* 2. quot personæ requirantur ad Chorum *n.* 3. qui ab horis excusentur, an Coadjutores, Vicarii &c. *n.* 5. qui beneficium nondum quietè possident *n.* 6. aut fructus non percipiunt *n.* 7. vel non habent competentiam *n.* 8. quid si suâ culpâ careant fructibus *n.* 9. omittens ad quid teneatur *n.* 10. *& seq.* quid de Canonico absente vel non cantante in Choro *n.* 14. cui restituendum *n.* 15. quæ impotentia ab horis excuset *n.* 16. an metus vel subita turbatio *n.* 17. infirmitas *n.* 18. charitas *n.* 19. febris *n.* 20. non potens orare omnes an teneatur ad aliquas *n.* 21. non habens proprium Breviarium *n.* 22. excommunicatus, suspensus, irregularis *n.* 23.
Horæ qualiter recitandæ *c.* 73. *n.* 1. *&* 2. qualis attentio & intentio *ibid.* an sufficiat attentio externa *n.* 3. an satisfaciat distractus *n.* 4. *& seq.* cum socio orans *n.* 8, notabilem partem omittens

tens *n.* 10. quid de Litaniis & Officio Defunct. *n.* 11. quid in dubio an quid omissum *n.* 12. quid de thurificante, lumen portante, organum pulsante *n.* 13. quid de mutilante & truncante syllabas *n.* 14. aut orante ita submissè ut se ipsum non audiat *n.* 15. ex alieno Breviario *n.* 16. quale officium *n.* 17. an mutari *n.* 18. inverti *n.* 19. interrumpi *n.* 20. indebito tempore recitari *n.* 21.

Hypotheca quid, quotuplex *c.* 46. *n.* 4. creditor hypothecarius præfertur aliis *n.* 5. *& seq.* quid si una res pluribus sit oppignorata *n.* 10. varii hypothecæ effectus *c.* 60. *n.* 9. *& seq.* ejus fructus & expensæ ad quem spectent *n.* 12.

I

Iansenistæ abjurantes Hæresin sine animo jurandi vel cum æquivocatione peccant graviter *c.* 67. *n.* 4.

Idololatria quid *c.* 65. *n.* 3.

Jejunium quid, quotuplex *c.* 74. *n.* 1. abstinentia *n.* 2. una refectio *n.* 3. quid de festo S. Marci & diebus Rogationum *n.* 5. de Vigiliâ S. Matthiæ *n.* 6. quid de lacticiniis *n.* 7. quid si sumatur modicum quid sæpius per diem *n.* 8. carnes an dari possint pueris, amentibus *n.* 9. an prandium dividi vel protrahi *n.* 10. quid de existente in partibus hæreticis *n.* 11. quid de peregrino *n.* 12. & 13. an Religiosi obligentur ad Jejunia Diœcesis *n.* 14. quid de potu Chocolade, Caffè, Thee *n.* 15. quæ hic obligatio superioris aut heri circa familiam *n.* 16.

A Jejunio excusant dispensatio *c.* 75. *n.* 1. *& seq.* impotentia *n.* 7. *&* 8. Annus 21. nondum impletus *n.* 9. an etiam ætas 60. annorum? *n.* 10. labor *n.* 11. quid de cantante, scribente, nente, barbas tondente, pingente, equitante *n.* 13. quid de fatigato ex opere illicito *n.* 14 studente *n.* 15. quid si quis non possit dormire nisi plenè refectus *n.* 16. quid si herus aut maritus edere præcipiat *n.* 17. vel id exigat urbanitas *n.* 18.

Impediens alium à consecutione boni, ad quid teneatur *c.* 39. *n.* 1. quid si absque fraude id fiat *n.* 2. si zelo bono *n.* 3. *&* 4. aut aliis modis *n.* 5.

Impubes, minorennis, infans, infantiæ proximus, qui? *c.* 50. *n.* 1. an contrahere possint *ibid.*

Impuberum vota & juramenta. V. *Votum*, *Juramentum.*

Infans V. *Impubes.*

Ingressus in Religionem an excuset à restitutione *c.* 47. *n.* 12. *& seq.* V. *Restitutio.*

Intentio quid, quotuplex, qualis requiratur ad Horas Canonicas *c.* 73. *n.* 1.

Irritare vota. V. *Voti cessatio.*

Judex an Juramentum relaxare possit *c.* 50. *n.* 18. Judicis obligatio *c.* 62. *n.* 1. an munera acceptare *n.* 3. an unam causam præferre alteri *ibid.* quid de juris ordine *n.* 6. *& seq.*

Judicium quot personas requirat *c.* 62. *n.* 1. quot testes *n.* 8.

Juramentum quid, quotuplex *c.* 67. *n.* 1. an in eo detur parvitas materiæ *n.* 2. qualiter liceat *n.* 3. *& seq.* quæ ejus materia *n.* 7. ejus modus & forma *n.* 9. jurare falsa, per falsos Deos, per fidem Catholicam &c. *n.* 10. *& seq.* cum æquivocatione *n.* 16. sub conditione turpi *n.* 18. plu-

plura alia ad praxin *ibid.* quando cessat Juramenti obligatio *n.* 21.
Juramenti dispensatio, commutatio. V. *Votum.*

L

Legatum quid *c.* 61. *n.* 1. conditionatum *n.* 7. ad causas pias *n.* 10. quid si duo Legatarii sint ejusdem nominis *n.* 11. vel legetur res aliena *n.* 12. an legatum acquiratur ignoranti *n.* 13. ante traditionem morienti *n.* 16.
Locatum quid *c.* 57. *n.* 10. obligationes locatoris *n.* 11. conductoris *n.* 13. quid de locante operam suam pluribus *n.* 14. quid si famulus ante tempus discedat aut dimittatur *n.* 15. aut ab opere fuit impeditus *n.* 16. an successor teneatur stare locationi antecessoris *n.* 17. *& seq.* si res locata facta est melior an pensio tunc possit augeri *n.* 19.
Ludus quid *c.* 59. *n.* 1. ejus conditiones *n.* 2. *& seq.* quid de apponente pecuniam adulterinam vel furtivam *n.* 5. ludente ex metu *n.* 6. cum fraude *n.* 7. sine peritiâ *n.* 8. certus de lucro *n.* 9.
Ludus prohibitus quis *n.* 10. an lucrum ex eo retineri possit *n.* 11. *&* 13. quid si ludas animo non solvendi *n.* 12. vel in loco sacro, aut exponas rem spiritualem pro temporali *n.* 15.

M

Magia quid *c.* 65. *n.* 3. de Magia suspectus an consuli possit *n.* 13.

Maleficium quid *c.* 65. *n.* 4. quomodo tolli possit *n.* 14. V. *Superstitio.*
Mandans damnum ad quid teneatur *c.* 38. *n.* 2. *& seq.*
Mendicantes Monachi quid possint circa dispensationem in votis & juramentis *c.* 71. *n.* 5. *&* 6.
Mercator jurans sibi merces pluris constare *c.* 67. *n.* 19.
Metus quid *c.* 49. *n.* 7. an vitiet contractum *n.* 8. quid de metu levi *n.* 9. aut à tertio incusso *n.* 11.
Mixtio an causet Dominium c. 41. *n.* 3. *&* 5.
Moderamen tutelæ excedens ad quid teneatur *c.* 42. *n.* 14.
Monialium clausura *c.* 64. *n.* 5. V. *Clausura.*
Monopolium quid *c.* 55, *n.* 16. an liceat *ibid.*
Montes Pietatis an liceant *c.* 54 *n.* 20.
Mutus quis *c.* 38. *n.* 15. V. *Damnum.*
Mutuum quid *c.* 54. *n.* 1. in quo valore restituendum *n.* 2. ex mutuo an obligetur Ecclesia, pupillus, filius-familias *n.* 6. V. *Usura.*

N

NEgotiatio qualiter Clericis prohibita *c.* 55. *n.* 21.
Novitiatus quale tempus requirat *c.* 63. *n.* 3. debet esse continuus *n.* 4. *&* 5. an resumi si transeatur ad aliud Monasterium, vel professio sit invalida *n.* 7. aut ejectus reassumatur *n.* 6. *&* 8.

Novitius an licitè redire possit ad sæculum *c. 63. n. 9.* quid de injustè ejecto *n. 10* an ab egrediente aliquid pro victu exigi *ibid.* retrahentes vel injustè votum negantes ad quid teneantur *c. 42. n. 5. & 6.* qualiter de suis disponere possit *c. 61. n. 18.*

O

Occisor, Vulnerator, mutilator ad quid teneatur *c. 42. n. 7. & 8.* uxori, hæredi, fratribus *n. 9.* quid si occisus omnia remisit *n. 10.* vel uxor occisi æquè bene nubat *n. 11.* vel homicida publico supplicio afficiatur *n. 12.* aut in pugnam consenserit *n. 13.* vel moderamen excesserit *n. 14.* aut occisus absque eo erat moriturus *n. 16.* Confessarius homicidæ quid observare debeat *n. 17.*

P

Pactum cum Diabolo *c. 65. n. 4.*
Pactum cum homine. V. *Contractus.*
Palpo quis dicatur *c. 38. n. 12.* ad quid teneatur *ibid.*
Participans ex injustâ damnificatione ad quid obligetur *c. 38. n. 14.*
Pignus quid *c. 60. n. 9.* ejus effectus *n. 10. & 11.* ad quem spectet ejus periculum expensæ fructus *n. 12.* V. *Hypotheca.*
Possessor malæ fidei quis *c. 40. n. 1.* dubiæ *n. 2.* quid si bonæ fidei dubium superveniat *n. 4.* quid de malâ fide respectu unius, & non alterius *n. 5.* malæ fidei ad quid teneatur *n. 6.* quid si tuus antecessor talis fuit *n. 7.* aut res possessa fuit meliorata *n. 8. & seq.* quid de casu fortuito *n. 16.*

quos fructus & expensas restituere *c.* 41. *n.* 14. & 15. quid si non percepit fructus *n.* 23.

Possessor bonæ fidei ad quid teneatur *c.* 41. *n.* 1. quid si rem neglexit vel consumpsit *n.* 2. suæ miscuit *n.* 3. in proprio vel alieno agro seminavit *n.* 4. varii casus *n.* 5. & *seq.* ad quos fructus obligetur *n.* 11. an ad mixtos vel consumptos *n.* 12. ad quas expensas *n.* 14. & 22. quid si rem malâ & fructus bonâ fide tenuit *n.* 21.

Præmonstratenses necdum Subdiaconi an obligentur ad horas *c.* 72. *n.* 2. an eorum Moniales *ibid.* participant cum mendicantibus in Privilegiis *c.* 71. *n.* 5.

Prædicere futura an peccatum *c.* 65. *n.* 8.

Precarium quid, in quo distinguatur à commodato *c.* 53. *n.* 4.

Professio Religiosa quid, quæ ejus requisita *c.* 63. *n.* 11. & *seq.* ejus effectus *n.* 13. quid si invalida *n.* 14. & *seq.* Professus an ad alium ordinem transire possit *n.* 19. V. *Religiosus.*

Promissio quid *c.* 51. *n.* 1. ejus obligatio *n.* 2. quid si non acceptata *n.* 4. absenti facta *n.* 5. & 6. quot modis cesset obligare *n.* 7. quid si res promissa periit *n.* 8. aut promissa pluribus *n.* 9. jurata sub conditione turpi *c.* 67. *n.* 18.

Pubes, impubes, infans, minorennis, quis *c.* 50. *n.* 1 an contrahere possint *n.* 2.

Q

Quæstor non potens solvere omnibus an possit aliquid accipere ut potius huic quam alteri solvat *c.* 55. *n.* 18. quid si ludat aut cambiat pecuniis domini sui *c.* 57. *n.* 9.

R

Religio prout est virtus *c.* 65. *n.* 1. quæ vitia ei opposita *n.* 3.

Religio prout est status quid? *c.* 63. *n.* 1. quinam ad eam recipi possint *n.* 2. ab eâ aliquem retrahens ad quid teneatur *c.* 42. *n.* 5.

Religionis Ingressus an excuset à solutione debiti *c.* 47. *n.* 12. *& seq.* an ære gravatus licitè ingrediatur *n.* 18. quid si jam sit professus *n.* 20. aut malâ fide susceptus *n.* 21.

Religiosus ad quid obligetur vi status *c.* 64. *n.* 1. an admittere reformationem *n.* 2. negligens Regulas, statuta aut media perfectionis *n.* 3. quid de Superioribus in hoc conniventibus *ibid.* quid de fugitivis, apostatis *n.* 14. *& seq.* an ad alium ordinem transire possit *c.* 63. *n.* 10. 14. *& seq.* an & qualiter professionem reclamare *ibid.*

Reliquiæ qualiter venerandæ *c.* 65. *n.* 6.

Restitutio quid *c* 37. *n.* 1. ejus radices *n.* 2. ad eam qualiter obligetur damnificator injustus *n.* 3. culpa quotuplex *n.* 4. damnum grave cum culpâ levi *n.* 5. & 6. quæ culpa in contractu aut officio *n.* 8. an sola juridica *n.* 9. quid de damnificante indirectè *n.* 10. *& seq.* quid si tuum delictum alteri imputetur *n.* 13. quid si res tuæ custodiæ commissa *n.* 14. commodata, mutuo accepta *n.* 16.

Restitutio ex cooperatione ad damnum *c.* 38. *n.* 1. mandans *n.* 2. & 3. ratihabens *n.* 4. quid si ipse mandatarius damnum patiatur *n.* 5. ad quid consulens *n.* 6. quid si consilium ipsi utenti vel tertio sit nocivum *n.* 7. volenti auferre majus, suadere minus *n.* 8. quid si metu mortis ostendas furi alienum thesaurum *n.* 9. aut tuo exem-

plo inducas *n.* 10. consentiens *n.* 11. Palpo *n.* 12. dans recursum *n.* 13. participans *n.* 14. non impediens *n.* 15. *& seq.* quid in dubio *à n.* 18. quis ordo inter damnificatores *n.* 21. *& seq.*

Restitutio ob impeditum alterius bonum *c.* 39. V. *Impediens.*

Restitutio ex re acceptâ c. 40. *n.* 1. quid de re metu incendii ejectâ *n.* 15. casu pereunte *n.* 16. accepta pro opere turpi *n.* 18. aut aliunde debitâ *n.* 19. V. *Possessor.*

Restitutio pro Bonis Animæ & Corporis c. 42. *n.* 1. quid pro damno spirituali *à n.* 2. pro occisione, mutilatione *à n.* 7. V. *Occisor.*

Restitutio ex adulterio & stupro c. 43. *per totum.* V. *Adulter, Deflorator.*

Restitutio pro fama & honore c. 44. *n.* 1. an obliget hæredes *n.* 2. quid si crimen sit publicum vel tale credebatur *n.* 3. quid si crimen dictum de Petro intelligatur de Paulo *n.* 4. qualiter revocandum *n.* 5. *& seq.* quæ hic excusent *n.* 10. *& seq.* an reciproca infamatio *n.* 14. *& seq.*

Restitutio cui fieri debeat *c.* 45. *n.* 1. an hæredi *n.* 2. possessori *n.* 3. an furi *n.* 4. *& seq.* cui credita aut bona incerta, inventa *n.* 6. *& seq.* vacantia *n* 11.

Restitutio quo tempore fieri debeat *c.* 45. *à n.* 12. quo loco & cujus expensis *n.* 15. debitor ex delicto *ibid.* ex re acceptâ *n.* 16. *&* 17. ex contractu *n.* 18.

Restitutionis Ordo inter debitores *c.* 38. *n.* 21. inter creditores *c.* 46. *n.* 1. alimenta, funeralia *n.* 2. debita certa *n.* 3. hypothecata *n.* 4. tempore priora *n.* 5. debita ex delicto *n.* 6. personalia *n.* 7. quid de eo qui primò petit *n.* 8. aut rem ven-

vendidit non accepto pretio *n.* 9. aut res secundò fuit oppignorata *n.* 10. à debitore donata *n.* 11.

A Restitutione quid excuset? an periculum animæ, vitæ, famæ *c.* 47. *n.* 1. jactura status *n.* 2. grave damnum *n.* 3. lucrum cessans ex dilatione *n.* 4. quid si creditor remittat *n.* 5. aut quis immemor debiti aliquid donavit *n.* 6. aut solvit creditoris creditori *n.* 7. quid de compositione Papæ *n.* 8. cessione fori *n.* 9. ingressu in Religionem *à n.* 12. quid si jam professus *n.* 20. aut malâ fide susceptus *n.* 21.

Restitutio fructuum V. *Possessor.*

Restrictio mentalis quid, an liceat *c.* 67. *n.* 16.

Retractus qualiter fieri possit *c.* 55. *n.* 20.

Reus interrogatus an possit negare crimen *c.* 62. *n.* 10. citatus an teneatur comparere *ibid.* quid si fateatur sub promissione immunitatis *n.* 13. an prodere complices occultos *n.* 12.

S

Sacrilegium quid *c.* 65. *n.* 5. quotuplex *ibid.*

Sancti eorumque Reliquiæ & imagines sunt honorandæ *c.* 65. *à n.* 1. quid de Sanctis non canonisatis *n.* 6.

Sententiam ferre V. *Judex.*

Sepulturæ an vendi possit *c.* 66. *n.* 15.

Servorum vota irritare an Herus possit. *c.* 70. *n.* 18.

Simonia quid *c.* 66. *n.* 1. quid si fictè promittas temporale *ibid.* pro calice, Ecclesia *n.* 3. sine pacto *n.* 4. quæ Simonia juris divini, quæ humani *n.* 5. mentalis, realis, confidentialis *n.* 6. & 7. solvere debita, vel alere aliquem in studiis eâ conditione, ut vel Religiosus fiat vel solvat expensas, aut quid exigere pro Religionis in-

gressu, pro victu, dote vel hæreditate *n.* 8. quid de monasteriis opulentis *ibid.* an quid pro doctione, magisterio *n.* 9. pro Sacramentorum administratione *n.* 10. actu virtutis *n.* 11. potestate absolvendi, pro dispensatione *ibid.* intuitu consecrationis templi, campanæ, ordinationis, approbationis &c. *n.* 13. visitationis *n.* 14. sepulturæ *n.* 15. pro jure patronatus *n.* 16. officiis Regularium *n.* 17. intuitu permutationis *n.* 18 recommendationis aut retardationis *n.* 19. sustentationis *n.* 20. ne amittam mutuum vel ideo mutuem, ut vel reddat mutuum vel det beneficium *n.* 21. Varii casus *à n.* 26. emere titulum ordinationis *n.* 30. an excuset consuetudo *n.* 31. redemptio vexæ *n.* 32. *& seq.* Simoniacorum pœnæ *n.* 35. quid si à tertio commissa *n.* 36. res simoniaca an restituenda *n.* 38.

Societas quid, ejus conditiones *c.* 60. *n.* 1.

Sponsio quid *c.* 59. *n.* 1. V. *Ludus.*

Sponsalia ex metu ne domo ejiciatur, an sint valida *c.* 49. *n.* 16.

Status Religiosus V. *Religio.*

Superstitio quid *c.* 65. *n.* 3. pactum cum dæmone *n.* 4. prædicere futura *n.* 8. varii casus *à n.* 9. quid in dubio *n.* 12. consulere de magiâ suspectum *n.* 13. petere ut tollat maleficium *n.* 14.

T

Tentatio Dei quid *c.* 65. *n.* 16. formalis interpretativa *ibid.*

Testamentum quid *c.* 61. *n.* 1. quotuplex, legatum, codicillus, fidei commissum *n.* 2. privilegiatum *n.* 3. Patris inter filios *n.* 4. est revocabile *n.* 5. non solemne an valeat *n.* 6. quid de conditionato

nato *à n.* 7. Testamenta Novitiorum *n.* 18. Clericorum *n.* 3.
Testari falsum vel alium ad hoc inducere *c.* 62. *n.* 9.
Titulum ordinationis emere *c.* 66. *n.* 30.

U

Ultima Voluntas Vid. *Testamentum.*
Usura quid, quotuplex *c.* 54. *n* 7. realis, mentalis *n.* 8. ex solâ gratitudine quid exigere *n.* 10. justus titulus quotuplex *n.* 11. lucrum cessans *n.* 12. pœna conventionalis *n.* 13. & 14. an quia pecunia præsens melior est quam futura *n.* 15. an quia mutuans se obligat ad non repetendam sortem *n.* 16. quid si implicitè velis inire contractum sponsionis *n.* 18. census *n.* 19. emere infra pretium ob anticipatam solutionem *n.* 23. aut carius vendere ob differendam *n.* 8. quîd de monte pietatis *n.* 20. contractu Antichryseos *n.* 21. mohatra *n.* 22. fundum dare ad creditum reservatâ pensione *n.* 24. chyrographum continens mille, emere pro 500, *n.* 25. debitum liquidum 100. pro 90. *n.* 26. aliquid exigere pro usu pecuniæ *n.* 27. vel ut quis abstineat ab usu sui juris *n.* 28. Usurarium contractum alteri cedere *n.* 29. usurarius an fiat Dominus usuræ, an econtra restituere *n.* 30 an usuræ permitti possint *n.* 31. usurariorum pœnæ *n.* 32.

V

Valor rei crescere potest & decrescere *c.* 40. *n.* 9. in quo valore res aliena restituenda *ibid.* in quo res mutuo accepta *c.* 54. *n.* 2. & *seq.* V. *Possessor, Mutuum.*
Venditio quid *c.* 55. *n.* 1. V. *Emptio.*
Venditio Debiti V. *Usura.*
Vendere contra leges patriæ *c.* 39. *n.* 7.

Ven-

Vendens rem alienam ad quid teneatur *c.* 41. *n.* 16. quid si pereat *n.* 17. an nomine alieno vendens emens &c. possit aliquid retinere titulo industriæ *n.* 24. quid si juret se non posse minoris vendere *c.* 55. *n.* 17. V. *Emptio. Usura.*

Verbis sacris abuti *c.* 65. *n.* 17.

Votum quid *c.* 68. *n.* 1. ex metu vel errore *n.* 2. B. Virgini vel alicui Sancto factum *n.* 3. ejus materia *n.* 4. & 5. quotuplex *n.* 6. quid in dubio de valore *n.* 7. & *seq.* vovens in ebrietate *n.* 10. rem impossibilem saltem ex parte *n.* 11. & *seq.* Factum alienum *n.* 12. rem malam *n.* 15. & *seq.* vovens nunquam vovere *n.* 17. non ingredi Religionem *n.* 18.

Voti Obligatio gravis aut levis *c.* 69. *à n.* 1. variæ Regulæ *ibid.* varii Casus *à n.* 7. Vota annexa tempori *à n.* 13. Vovens abstinere à lusu, à vino, an toties peccet, quoties ludit vel bibit *à n.* 16. vovens sub conditione *n.* 15. sub pœnâ *n.* 19.

Voti Cessatio c. 70. *à n.* 1. irritatio *n.* 4. qui possint irritare *n.* 5. & 6. an vota propria *n* 10. quid de Patre, Tutore *n.* 11. & 12. Curatore *n.* 13. emissa post pubertatem *n.* 14. commutata *n.* 15. implenda post subjectionem *n.* 16. ordo inter irritantes *n.* 17. Vota uxoris an irritari à marito *n.* 18. servorum à Domino *ibid.* an reservata *c.* 71. *n.* 12.

Voti Dispensatio quid *c.* 71. *n.* 1. ejus causæ *n.* 2. quid si causa sit dubia *n.* 3. qui dispensare possint *n.* 4. an mendicantes *n.* 5.

Voti Commutatio quid *c.* 71. *n.* 16. à quo fiat *n.* 17. an extra Confessionem *n.* 18. an tedire liceat ad prius votum *n.* 19. an omnia mutari in votum Religionis an redeant non secutâ, aut cessent secutâ professione *à n.* 20. quid de voto pœnali *n.* 22. qui vovit non petere dispensationem, an possit uti commutatione *n* 23.

Vota reservata quæ *c.* 71. *n.* 7. an dubia, conditionata, ex metu facta, pœnalia disjunctiva *n.* 8. & 9. imperfecta *n.* 10. commutata *n.* 11. reservata an possint irritari *n.* 12. Generalis facultas dispensandi an comprehendat reservata *n.* 13. dispensata an cessante fine reviviscant *n.* 14. quid hic possit Episcopus *ibid.* quid mendicantes *n.* 15.

Vulnerator, Mutilator ad quid teneatur *c.* 42. *à n.* 7. V. *Occisor.*

Laudetur JESUS Christus Amen.

Th
2123